VATRA LEGEN-DELOR

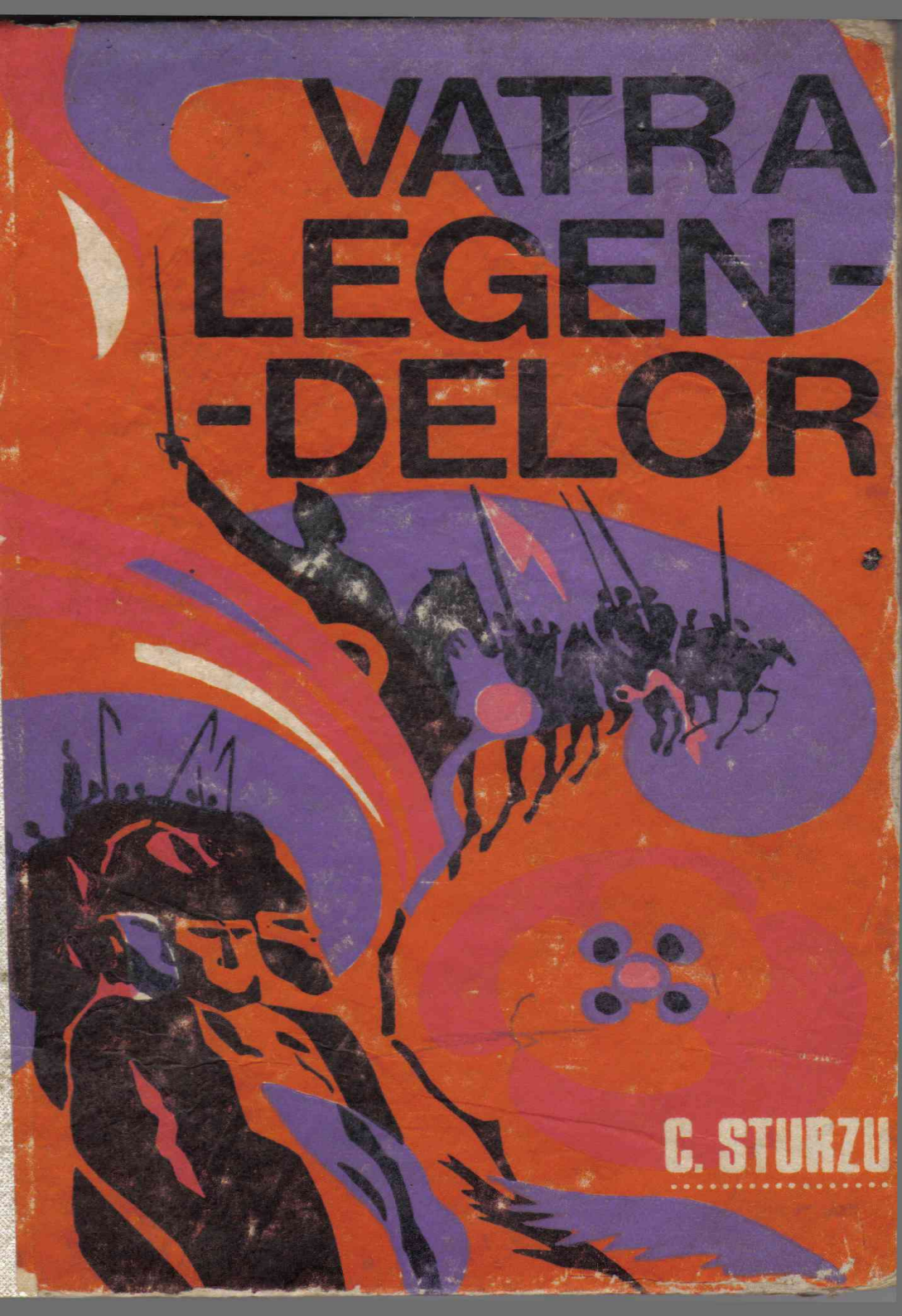

C. STURZU

C. STURZU

VATRA LEGENDELOR

ROMAN

EDITURA ALBATROS

Coperta de ANDREI OLSUFIEV

I

Întîmplările ce se povestesc aici s-au petrecut de demult... după răscoala țăranilor din 1907.

Umbla vestea prin sate și tîrguri că scaunul domniei a poruncit ca țăranii care au fost în răzmeriță să fie aduși la județ mare, iar boierii să fie întăriți în dregătorii și pe moșiile lor.

Pe la noi, pe valea Brădățelului, treceau călărași în grabă, seara și dimineața. Aveau pe spate carabine noi-nouțe, iar la oblînc purtau tesace grele. Se opreau în vatra satului, făceau popasuri scurte, apoi își struneau iarăși caii, pornind spre curțile din deal. Răsculații începuseră să se întoarcă pe la vetrele lor, unul cîte unul. Erau schilavi, uscați și rupți de foame. Se strecurau pe ulițe, zdrențuiți ca niște vedenii.

Trei dintre cei plecați se întorceau ziua, în ameaza mare: moș Ilie Zmău, veteranul de la '77, Dumitru Cremene, Ion Robaciu. Cel dintîi era încins cu o bucată de frînghie, avea și pușca lui veche pe umăr. În urma lui venea Cremene, un holtei cu ochii încrucișați. Ținea traista în spate, legată în chip de raniță. Robaciu pășea greoi și liniștit.

Veteranul scoase o vorbă:

— Nici pe-aici n-au ieșit oamenii la plug...

— Cine să are?

— Şi cu ce?

— Măi oameni buni, zise Robaciu, luaţi-o mai încet, mai contenit, ce atîta grabă?

— Bade Ioane, îi răspunse Cremene, hai şi dumneata mai repede! Parc-ai veni de la nuntă!

Cînd au ajuns în faţa primăriei veteranul se opri încremenit.

— Ce-i asta?

— Strică primăria! zvîcni Cremene. Ochii încrucişaţi i se strîmbară şi mai rău. Robaciu se opri şi el. Un meşter, străin de partea locului, stătea căţărat pe zid şi izbea cu toporul în grinzi. Altul aşeza lemnele în grămezi. Scoase din încheieturi, grinzile scrîşneau grozav şi cădeau împrăştiind praf.

— Ce faceţi acolo, măi flăcăi? întrebă veteranul.

— Facem treabă, le răspunse meşterul. Avem poruncă să stricăm primăria, că-i veche precum eşti dumneata, moşule. Şi omul începu să bată grinzile mai cu temei.

— Cum vine asta?

— Vine aşa, după cum vezi!

Omul din ograda primăriei intră şi el în vorbă:

— Primăria se mută la Horodniceni, iar aici se va clădi o casă nouă şi frumoasă, pentru postul de jandarmi.

— Măi băieţi, începu să se tîngue bătrînul, îi păcat de ceea ce faceţi voi. Primăria asta-i clădită de Nicolae Istrati, ctitorul bisericii noastre, cel care a făcut şcoala, curţile şi rateşul din vatra satului!

Veteranul nu mai zise nimic. Începură să coboare pe uliţa satului. Casele, tupilate prin grădini, mai mici şi mai prizărite de cum le-au fost lăsat, se uitau la dînşii mirate, prin ferestrele cîrpite cu hîrtie afumată. În vatra satului s-au oprit. Apele Brădăţelului îi întîmpinară ieşite din matcă. Robaciu se aşeză pe trunchiul unui copac năruit şi îşi zvîntă fruntea plină de sudoare.

— Măi băieţi, începu veteranul, înainte de a ne strînge pe la casele noastre, să chibzuim oleacă şi să vedem ce mai este de făcut.

— Ce să avem, moş Ilie? grăi Cremene, eu zic ceea ce am mai zis odată! Să adunăm satul, să strîngem oamenii de nădejde şi să ne tot ducem...

— Unde să te duci, măi flăcăule? răspunse Robaciu. Stai, n-o lua chiar așa repede.

— Atunci să rămînem în sat ca să murim de foame.

— Nu, eu nu zic asta, mai este și altceva de făcut.

— Ce anume?

— Să vedem ce zice și moș Ilie.

Moș Ilie, sprijinit în puișcă, nu zicea nimic. Se uita la zbuciumul apei, mestecînd în gînd niște gînduri amare. Umflat de ploi și zăpezile topite, Brădățelul aducea copaci dezrădăcinați și garduri de nuiele. Departe, spre Izvoare, se auzeau răcnete de femei înspăimîntate și urlete de cîini. Robaciu și Cremene îl îndemnară pe bătrîn la vorbă.

— Ca să spun gîndul meu aș vrea mai întîi să le aflu pe ale voastre.

— Eu zic să ne facem haiduci, se grăbi a răspunde Cremene.

— Iar cu haiducia lui! se necăji Robaciu. Eu zic alta: Să adunăm tot satul, poate prin părțile podgoriilor, c-am auzit că pe acolo viața-i mai lesne și mai veselă.

— Eu v-am ascultat pe amîndoi, ca pe unii ce-mi sînteți deopotrivă de dragi. Înainte de toate avem o datorie de împlinit.

— Care?

— Să facem pomenirea morților, începînd cu vajnicul nostru căpitan de răscoală, Costan Bejenaru.

Și bătrînul, cu ochii în vîltoarea apelor, adăugă:

— Că zilele omului sînt ca floarea cîmpului și ca roua dimineții, dar faptele lui rămîn de-a pururea... Cele bune și cinstite răsplătite cu slavă, iar cele mișelești acoperite cu hulă și blestem. Că și din ființa noastră, acestora ce sîntem aici, ce s-ar fi ales — păcatele mele — dacă nu ne slobozeau de la osîndă acei oameni cu inima de aur și cu brațul de fier, cheferiștii de la Pașcani și Dolhasca? Ne căsăpeau ciocoii și năimiții lor, încît astăzi, în loc să grăim ceea ce mai avem de făcut, eram demult oale și ulcele și ne cîntau broaștele pe la gură și pe la urechi.

II

Se grăia prin adunări și de la om la om că dinspre munte a coborît un călător minunat, plin de virtuți și înțelepciune. Smerit și blînd cu cei săraci, sabie pentru cei bogați și cu dregătorii, el colindă satele și tîrgurile, neostenit și fără popas. Se spunea că numele său este Matia, că-i fiu de haiduc și că a fost crescut prin singurătatea codrilor, în bordeiul unor bătrîni, bejeniți acolo, de năvălirile turcilor și năpăstile ciocoilor.

Cică la ușa bordeiului s-au zvonit într-o noapte glasuri și chemări :

— Scoală, cinstită gazdă, deschide fără zăbavă !

— Cine sînteți și ce vreți de la noi, oameni săraci și neputincioși ?

— Deschideți, oameni buni, că sîntem drumeți de pace și cu mare grabă !

— Deschideți, nu vă facem nicio vătămare !

Cînd moșneagul a deschis ușa și a ridicat opaițul s-a văzut în fața unei cete de oameni voinici, unul și unul, plini de barbă și pletoși. În spate purtau flinte, la brîu pistoale și cuțite cu plăsele galbene, iar în mîini țineau buzdugane grele.

— Cinstită gazdă, glăsui cel din fruntea lor, un om ciolănos, înalt ca un gorun. Eu sînt căpitanul acestor flăcăi, care nu cată alta decît dreptățile pămîntului nostru, mîncat de lăcomia turcului și a ciocoilor. Iată, femeia mi-a plodit un fecior. Am venit să ți-l încredințez, ca să-l crești, aici în bordeiul vostru, pînă va fi bun de ucenicie haiducească. Numele său este Matia. Îi înțărcat gata.

Și cică pruncul acela a crescut în bordeiul bejenarilor pînă s-a făcut fecior în lege și sufletul a început să-i înseteze după cunoașterea lumii.

— Du-te în lume şi vezi, i-a zis moşneagul într-o zi. Dacă vreai să fii de folos norodului, cată mai întîi şi învaţă meşteşuguri pămîntene, pentru a nu fi povară nimănui.

— Aşa voi face.

— Şi mai cată de învaţă încă ceva: să ştii cum să mînuieşti buzduganul, pentru mişei, iar pentru cei prigoniţi cum să mînuieşti arma cuvîntului şi a iubirii.

Matia a străbătut munţi şi sihle, a trecut văi şi ponoare, mergînd mereu, după zborul şoimilor şi îndemnul inimii, pînă ajunse la poalele codrilor, într-o geană de cîmpie. În mijlocul ei se arătă o fată subţirică, înaltă şi oacheşă, îmbrăcată în straie negru.

— Leliţă! a cutezat să dea glas Matia.

— Află că mie nu mi se zice leliţă, ci soră. Eu sînt în ascultare la maica stariţă Epraxia şi mă numesc Magdalena.

— Dar ce casă înaltă este aceasta?

— Aceasta-i sfînta mănăstire Agapia.

— Te-aş ruga frumos, dacă-mi este îngăduit, să învăţ vreun meşteşug de la mănăstirea dumneavoastră?

— Vino cu mine, îi zise ea, am să te duc la un meşter. El îi un zugrav mare, iar numele lui este Nicolae Grigorescu.

Se urni din loc şi începu să meargă după dînsa, pînă ajunse în faţa lui. Era înalt, cu ochii blînzi, cu fruntea limpede şi cu părul bogat şi negru ca pana de lăstun. Sora Magdalena îşi plecă fruntea cu smerenie şi se duse.

Zugravul păşi spre dînsul. Matia vroi să dea înapoi. Meşterul îi mîngîie obrajii.

— Ascultă şi ţine minte...

— Ascult.

— Ca să ajungi zugrav trebuie să cunoşti lumea. Pe sfinţi să nu-i cauţi în scripturi şi bucoavne, ci pe chipul oamenilor cuprinşi de dureri şi amaruri. Mucenicii sînt ţăranii care hrănesc pe ciocoi cu sudoarea şi sîngele lor. Sînt robiţii din tîrguri care gem sub poverile bogaţilor. Înţelegi tu ce-ţi grăiesc?

— Înțeleg.

— Arhanghelii sînt haiducii care se bat cu năimiții boierilor și ai turcilor, ca să curețe năpăștile din țară. Pricepi tu cum vine asta ?

— Pricep.

— Să întrupezi chipul muceniților după țărăncile noastre, uscate de clăci, de gîrbaciul și sudalmele vătafilor. Așa vei face, băiatule ?

— Așa.

— Iar dacă vei căta să zugrăvești chipul demonilor, pas de te uită în fața beilicilor turci, a slujbașilor domniei și la iscoadele ei. Ai înțeles ?

— Înțeles.

— Și cînd vei pofti să zămislești pe satana, talpa iadului, să te uiți cum arată chipul ciocoiului.

— Bine.

— Și acum, ascultă încă. Cînd vei zugrăvi frumusețea femeii, care desfătează inima cea tînără, umplînd-o cu focul dragostei, să nu cați printre basme și pozele din tîrguri. Cercetează obrazul păstorițelor și al grădinăreselor.

Și se mai zicea că zugravul l-a îmbrățișat frumușel ca să-i audă zbuciumul inimii. Astfel a fost Matia. De atunci micul zugrav a început să colinde satele de la munte și de la cîmp. Face donicioare înflorite, pentru adunat roadele pădurii, cofe pentru adăpat drumeții însetați, fluiere și tilinci, ca ciobanii să aibă din ce-și cînta doinele. A mai învățat cum să facă buzdugane pentru haiduci, cîrje cu noduri pentru cei plecați în drumeție și cozi de țapine pentru muntenii care trudesc la munca lemnăritului. În zilele de popas pe la casele țăranilor, după cinstită omenie, scoate repede răzușul, dălțița și ciocănașul, apoi se înalță spre fața porților sau la stîlpii de la prispe și-i împodobește cu rozete, crengi și frunze.

Cînd s-a pornit răscoala cea mare din 1907, ca să cheme la județ pe răii pămîntului, Matia nu lucra nimic altceva fără numai buzdugane grele, cu chipul zimbrului.

III

În ograda lui Vasile Bogdănuț cumetri și neamurile toate au pus mînă de la mînă, care cu ce-a putut, pentru pomenirea morților căzuți în răscoală. Lisaveta, nevasta lui, a făcut casa oglindă. A scos pîinea din cuptor, apoi colacii și, cu vecinele împreună, rînduiește plăcintele cu brînză de vacă și mărar. Blidele stau pe masă, așezate fiecare cu ștergarul de obște și cu lumînarea de ceară, așa cum s-a pomenit din bătrîni. Oaspeții șed pe scaune și pe lăițile de sub nuci, după cătarea și vîrsta lor. E o adunare pestriță și potolită la vorbă, așa cum se cuvine la vreme de prăznuire.

Mama bătrînă ține în poală pe Săndica, iar nașa Serafima îi împletește codițele. Copila, cu ochii întredeschiși, cată la mulțime, iar femeile, după ce o sărută și o mîngîie, își șterg ochii cu palmele crăpate și-și întorc fața.

Fiecare știe ce s-a ales de casa lui Ciobanu, cel mort în răscoală: nevasta lui, Sevastița, s-a prăpădit, jelindu-l cu sufletul la gură pînă și-a dat duhul, cuprinsă de beteșuguri, iar pe Săndica, mică de-o șchioapă, a lăsat-o pe la ușile oamenilor.

— Bag seamă, dădu cuvînt Lisaveta, că-i suflet limpede și are minte cu înțelegere.

— Așa cum au fost și cei ce-au făcut-o, adause dăscălița.

Vasile nu se amesteca în vorbe. El tace și mătură ograda, ca să fie totul gata atunci cînd se va da citire zapisului celor care s-au prăpădit.

Poarta se deschide cu zgomot și copiii dau năvală în ogradă.

— Mamă, tată, strigă Tudorel cu mare grabă, veniți să vedeți un om sfînt!

— Un sfînt a venit în sat la noi!

— Umblă pe uliță!

— Mamă, tată, Mamă bătrînă, spuneți-i să vie și la noi, ca să văd și eu cum îs oamenii sfinți! zice Săndica.

Vasile se oprește din măturat, cată încruntat. Auzi dumneata, sfinți pe pămînt!

— Asta-i pereche cu întîmplarea cea cu solomonarul, spune dascălul.

La poartă se arătă chipul unui drumeț ciudat. E îmbrăcat în straie de șiac mănăstiresc, în picioare are încălțări stricate și pline de colb, iar în spate duce o traistă plină. Pe vîrful capului poartă un comănac ciobănesc. Barba și mustățile îi sînt cătrănite de soare și pe obrazul uscat i se vede arșiță și trudă.

Era un om ce pășea spre pragul bătrîneților. Străinul deschide poarta încetișor și glăsuiește:

— Bună vremea și bine v-am găsit sănătoși, cinstiți gospodari!

— Bună să-ți fie inima după cum ți-i cătătura! răspunse Vasile. Dar ce vînturi te-au abătut pe la noi?

— De la casa dumneavoastră, cum și de la toți care sînteți aicea, nu vreau nimic altceva decît acea să primiți închinarea mea de sănătate și noroc împreună, și dobitoacelor și holdelor tuturora, urare de spor și belșug.

— Dumneata poate cunoști meșteșugul solomonăriei sau poate al vrăjitoriei? Oare nu ești zodier, ca să ne faci niscaiva farmece sau altceva de-acestea, aducătoare de folos.

— Departe de mine asemenea meșteșuguri.

— Atunci spune ce hram porți cu dumneata?

— Cu mine port harul suferinții și al năpăștilor în care se zbate norodul și țara noastră, cinstiți ascultători... Eu sînt mult nevrednicul Matia, zugrav și priceput la o seamă de alte meșteșuguri pămîntene. Mi se mai zice și „Matia cel nebun".

Vasile zîmbi. Răsculații își curmară sfatul, iar femeile se ridicară în picioare.

— Meștere, grăi Lisaveta, vino mai aproape! Fă bine și așează-te ici, la umbră.

— Așează-l în loc prielnic, Lisavetă! zise Vasile.

— Dați-i un palici de vin, să se mai întărească oleacă.

— Mulțumesc tuturora, răspunse Matia, apa îmi este mai cu priință.

Își puse traista pe prispă și se așeză lîngă copii. Săndica sări din poala Mamei bătrîne și se duse în fața călătorului.

— Cît îs de curați și frumoși! zise el.

La o masă mare, împodobită cu flori, şed răsculaţii, în frunte cu moş Ilie Zmău, veteranul.

Cînd el se ridică în picioare, vorbele mulţimii se curmară.

— Să citim zapisul celor morţi.

Se ridicară şi meseni. Văduvele căzură în genunchi şi porniră să bocească încet.

— Veşnică să le fie pomenirea!

Atunci naşa Serafima, dîndu-şi tulpanul pe faţă, îşi împreună mîinile şi porni a zice:

...Ţinţirim, grădină lină,
Cu izvoare de lumină
Şi miresme de sulfină,
Dă-i iertare şi hodină!
Că în viaţa lui amară
A fost om de grea povară;
Om de omenie rară.

Era bocetul bărbatului ei.

— Fraţilor, începu bătrînul, mai întîi se cuvine a da cinstire căpitanului nostru de răscoală Costan Bejenaru, care ne-a învăţat cum să pornim la judeţul ciocoilor.

Aici zapisul din mîinile bătrînului începu să tremure. Glasul porni să i se stingă, iar ochii să i se acopere de rouă. Robaciu, din dreapta lui, îl prinse de mîneca sumanului, îl ţinu cîteva clipe, apoi îl strînse cu temei şi-i grăi încet:

— Moş Ilie!

— Moş Ilie! îi murmură Cremene la urechea stîngă.

Veteranul prinse a citi mai departe.

Vasile şi Lisaveta porniră să slujească în grabă mare, după datina prăznuirilor, aducînd înaintea fiecăruia cele sorocite din vreme. Fiecare primea blidul, colacul şi lumînarea de obşte, făcînd închinarea cuvenită.

— S-au năruit ca brazii stîlpii satelor, fără să ne poată aduce un strop de dreptate şi noroc!

Atunci Matia se ridică, îşi înălţă mîinile cerînd răgaz de ascultare.

— Cinstită gazdă, şi meseni dumneavoastră, drept şi adevărat grăiţi! Suferinţele şi nedreptăţile în care vă găsiţi au covîrşit şi ticăloasa mea inimă. Drept aceea cuget şi mă

întreb ce cuvînt voi găsi pentru a potoli nu numai zbuciumul inimii voastre, dar și jalea sufletului meu? Și nu găsesc alt cuvînt fără numai acela că, după cum se află scris în cartea vremurilor, părinții și strămoșii noștri au avut și ei zile de grele cumpene. Vă spun acestea, adăugă Matia, pentru că, după socotința mea, vor veni vremurile cînd rodul și florile pămîntului ale voastre vor fi!

— Cum vine asta? întrebă veteranul.

— Meștere, porni cuvîntul Vasile, noi de zodieri, solomonari și vrăjitori sîntem sătui ca de mere pădureț și de hrean în postul mare.

Matia începu să grăiască domol și așezat.

— Cele ce veți auzi din gura mea nu sînt născocirile minții mele. Le-am citit într-o scriptură veche, pe care am găsit-o zăcînd acoperită de colb în podul mănăstirii Slatina, unde odihnește Alexandru Lăpușneanu-voievod, acela care a ridicat sabia ca să mîntuie Moldova de lăcomia și nedreptățile boierilor.

— A fost odată, începu zugravul, pe-aici, pe meleagurile țării noastre, un sat frumos ca o grădină veșnic înflorită. Trăiau în acel sat niște oameni vrednici, blajini și pașnici, fericiți în vetrele și datinele lor. Aveau grădini bogate, sălișt mănoase, izvoare nesecate, vecinătăți păduroase, ale căror margini nu le cunoștea nimeni. O gîrlă sfătoasă trecea prin mijlocul său. Lîngă un tăpșan cu plopi și mesteceni, se afla o moară bătrînă, care nu mai contenea de măcinat pîinea oamenilor. Turme de cornute și cai, oi și capre, păsteau belșugul pășunilor sporindu-se mereu, încît oamenii cu greu le mai țineau răbojul. Roadele holdelor și sălișt dădeau de lucru oamenilor, căci pînă spre cîșlegele de iarnă se tot trudeau cu adusul carelor încărcate și tot nu mai mîntuiau cu așezarea lor în jitnițe, coșare și hambare.

Oamenii satului își trăiau viața altfel de cum și-o trăiau alții: uniți întru toate erau, laolaltă, unul pentru toți și toți pentru unul, iar cele ce statornicea sfatul obștei, pentru dînșii era poruncă și lege. În fruntea lor se găsea un bătrîn cu numele de Grigore, care în tinerețea lui fusese tălpaș în oastea pămînteană.

Știința scripturilor nu avea prea multă, dar din călătoriile ce le făcuse a dobîndit o bucoavnă străveche, dată de un călugăr pribeag, în care se arătau scrise toate întîmplările ce au fost pe lume și care avea să vină de-atunci încoace. Nu era stihie pe lume, cutremur de pămînt, bolișteîn oameni și dobitoace, cumpene și războaie între împărați; nu se aflau ani cu mare belșug, pace îndelungată, noroc în găsirea comorilor; vremuri de podgheaz, năvală de lăcuste, întunecarea soarelui, a lunii și cădere de stele, care să nu fie scrise, acolo, în acel gramovnic.

Drăgomanul turmelor satului era badea Sabin, care cunoștea și meșteșugul de baci al stînii. Hrănea și adăpa vitele așa cum se cuvine, totul cu rînduială și la vreme potrivită. Avea cu dînsul flăcăi unul și unul: ciobani încercați, strungari, scutelnici și brînzari, toți oameni neplecați la somn și trîndăvie, fără vicleșug și cu mare dragoste de vite și cîini.

Stîna o grijea cu strășnicie, mai ales feciorul baciului, Silvan. Era Silvan acela așa de voinic, puternic și strașnic cu atîta silă în trupul său, că te cruceai. Uneori, cînd îl apuca dragostea de viață și dorul de cei din sat, o lua pe cărările pădurii și, după ce nu mai auzea tălăngile de la stînă, se oprea și chiuia prelung, umplînd codrii de furtună. Dacă era dumineca, hora înceta la vederea lui. Flăcăii se adunau grămadă și-i strigau:

— Hei, Silvane, hai, încă o dată, să ne încercăm, care pe care!

— Să ne încercăm! Hai strîngeți-vă cu toții la un loc, țineți-vă unul de altul și faceți roată împrejurul meu. Prindeți-mă cît puteți de tare! Gata?

— Gata! răspundeau flăcăii.

Atunci începeau harța, flăcăii vrînd să-l pună la pămînt. Dar de unde! Silvan își desfăcea brațele, se opintea odată și cînd se învîrtea scuturîndu-și trupul, toți flăcăii cădeau la pămînt, claie peste grămadă, în vreme ce fetele se prăpădeau de rîs.

Bătrînii își făceau cruce și strigau:

— Aista-i uriaș, nu alta!

— Sfarmă-Piatră, în carne și oase!

— Aista întruchipează puterea norodului nostru, sireacul!

Și așa, azi din gura unuia, mîine dintr-a altuia, porecla de Sfarmă-Piatră i-a rămas.

Încă un om vrednic, în satul acela, se mai afla moș Zaheu, morarul. Moara lui era întotdeauna plină de măcinișuri. Care și căruțe, venite de peste șapte sate, se găseau zi și noapte acolo, așteptîndu-și rîndul pe tăpșan, de la malul iazului și pînă la drumul țării. Măsura lui era dreaptă și cinstită. Stambolul ce se turna în coș era cu vîrf, iar merticul cu vamă ras cu palma, încît nimeni nu ieșea din moară cu sudalmă ori cîrtire.

Moș Zahei avea un fecior, pe Andrei, un holtei searbăd și tăcut. Era holteiul acela o fire ciudată și tare sucită. În loc să fie băgător de seamă la treburile din moară și să cate la îndeminările tatălui său, cît era ziua de mare, se învîrtea printre carele, căruțele și vitele oamenilor din fața morii. Se apropia de caii și boii de acolo, făcea șunuiece de fîn, le freca trupul de la bot pînă la coadă, îi mîngîia, apoi se apleca pe la urechile lor și le grăia. Vitele se întorceau spre gura lui, mugind sau nechezînd în răstimpuri, de pare-ar fi prins grai omenesc. Asta făcea el în vreme ce oamenii veniți la moară stăteau pe saci spunînd șotii și cimilituri. Cînd își găteau carele și căruțele de drum, găseau prin juguri, hamuri și căpețele numai verdeață, mohor, lobodă și frunze de boz, ca să țină umbră la vite. Atunci să te ții la glume, care de care mai răutăcioase:

— Ia cată, măi frate, că parcă venim de la nuntă nu de la moară!

— Nu ne mai lipsesc decît bețele de vornicei!

— Ba n-ar strica să avem și cîte-o drușcă, dacă nu cîte-o mireasă, fiecare!

De la o vreme oamenii cădeau pe gînduri, pînă cînd cîte unul scotea glas de mirare.

— Și totuși, nu înțeleg un lucru: de ce azi dimineață, în drum spre moară, vitele noastre se opinteau trudite, cu botul plin de bale, iar acum, spre casă, merg sprintene și vesele?

— De ce boii merg rumegînd iar caii aleargă de parc-ar duce căruţele goale ?

— Măi oameni buni, să ştiţi că holteiul ista al morarului are el ce are şi ştie el ce ştie...

— O fi vrun păcală care vede lumea pe dos...

...Şi tot aşa şi tot aşa, lui Andrei, feciorul morarului, numele de Păcală i-a rămas.

Într-o zi moş Zahei l-a chemat la sine şi i-a grăit :

— Măi băiete, a venit vremea ca să te întăresc în meşteşugul morăritului, că eu bag seamă că-mi slăbesc mădulările şi ţinerea de minte. Am să las cu limbă de moarte ca după ce m-oi trece din viaţă, să iai tu moara pe mînă.

— Bine, tăicuţule !

— Stai, n-o lua prea repede. Trebuie mai întîi să te fac morar get-beget. Vezi tu pietrele morii ? Ele sînt cheia şi lăcatul ei. Le vezi ?

— Le văd, tăicuţule.

— Acum să trecem cu învăţătura mai departe. Ia seama ce-ţi spun, ca mintea ce-o ai, crudă şi plină de gărgăuni, să se lumineze şi să se coacă.

— Bine, tăicuţule !

— Ascultă şi te luminează. Piatra de jos, pe care se scurge făina, se cheamă zăcătoare. I se zice aşa pentru că nu face nimica ; stă degeaba şi zace, aşa cum a zăcut mă-ta, dumnezeu s-o ierte. Acum vezi piatra de deasupra !

— O văd.

— Asta-i umblătoarea. Seamănă cu mine, sireaca ! Se învîrte toată ziua, scrîşneşte din măsele, dă scîntei, aleargă şi zvîrle făina din veşcă, prin chişcoaie, drept în lădoi.

— Aşa este, tăicuţule !

— Ei, hai acum să fac procitanie cu tine : care dintre aceste două pietre este mai întîi trebuitoare şi care ţi-i mai dragă, umblătoarea ori zăcătoarea ?

— Zăcătoarea, tăicuţule !

— Ei vezi ? Tot zălud ai rămas tu ! Bine-a zis cine-a zis că din coadă de cîine nu poţi face sită de mătase şi din turc nu poţi face protopop. Frămîntă-ţi mintea, bitangule, şi ţi-o chinuieşte, că poate ai să te învredniceşti să răspunzi

odată mai luminat! Hai, răspunde! Care din cele două pietre face isprava cea mai bună?

— Zăcătoarea!

— Măi nărodule! Așa te-am învățat eu? Imi vine să-ți dau cu merticul ista în cap! Bine-ți fac oamenii că te poreclesc Păcală!

— Tăicuțule, vreau să grăiesc și eu slobod: nu-i chiar așa precum ai spus dumneata... Ai asemuit pe mămuca, săraca de ea, cu zăcătoarea, iar pe dumneata cu umblătoarea; asta bine-ai cugetat, căci cît îi ziulica de mare alergi cînd la roata morii, cînd la coș, la veșcă, la prepeliță, la chișcoaie, lădoi; ba la dimerlie, ba la răstoc, la mertic, la stavilă, la ulue ori sub lăptoc. Mămuca, săraca, nu alerga precum însuți alergi, doar pită din mîna ei mîncam, ea ținea casa, ne hrănea și ne îmbrăca. Așa este și cu zăcătoarea și umblătoarea...

Andrei nu mai putu grăi căci tatăl său își smulse luleaua dintre gingii, scuipă spre dînsul și-i porunci scurt:

— Piei din fața mea!

Din ziua aceea Andrei s-a închis în sufletul său și s-a împăcat cu gîndul că nu-i om ca toți oamenii.

...Era în satul acela un copil care se numea Nichita. Tatăl său, Eremia, dascălul bisericii, nu știa nimic altă fără numai să dea răspunsurile la strană și să citească psaltirea și trebnicul. Dacă cineva îi punea în față o altă bucoavnă îl cuprindeau sudorile și spunea că i s-au păianjenit ochii, ori că-l dor măselele și capul, din pricina îndelungatelor citanii. Nichita însă îl punea în cofă pînă și pe dînsul. Deși crud și bicisnic, învățase așa din senin, toate buchile și țifrele. Citea ca un jude și scria ca un logofăt. Se mira satul de agerimea capului său.

— Măi oameni buni, a zis cineva, să știți că băiatul ista va fi lumina și fala satului nostru!

— L-au făcut ursitoarele plin de har și daruri, ca să fie mîngîierea noastră, a tuturora, au încuviințat alții...

La marginea satului se afla o căsuță veche și acoperită cu stuf. Trăia acolo jitarul satului, Nicodim și soția lui Domnica, o femeie plăcută la chip și mult mai tînără ca dînsul. Au avut ei o căsnicie pașnică și o viață frumoasă,

fără griji și necazuri, dar Nicodim ajunse aproape la pragul bătrîneților și acum era mîhnit că nu-l dăruise nevasta cu un copil :

— Eu îmbătrînesc și n-are cine-mi fi toiag și sprijin ; degeaba îmi duc traista și cîrja de la o holdă la alta, străjuind pîinea oamenilor...

Auzind unele ca acestea, Domnica se umplu de gînduri. Se duse într-o zi prin poienile pline de mirezme și rupse o crenguță de tei înflorit, punînd-o în sîn. Acasă o înveli în ștergare și năframe albe, făcînd chipul unui prunc, pe care îl puse în leagăn. Zi și noapte a legănat crenguța, i-a cîntat cîntece de dor și iubire, doine haiducești pînă cînd, peste multe săptămîni, crenguța de tei a odrăslit chip omenesc, prefăcîndu-se într-un copilaș plin de frumusețe pămînteană... Cînd a crescut, Gheorghe s-a făcut un flăcău frumos, așa cum nu se afla altul prin satul acela și nici prin cele megieșe. Avea trupul drept și luminat ca un steag, fața rumenită de soare, ochii strălucitori ca para focului, mîinile puternice și pline.

Cînd mergea el printre holde, spicele și florile se uitau galeș la dînsul, plecîndu-i-se. Păsărelele, cînd îl vedeau apropiindu-se de pădure, își dregeau glasul în grabă, se adunau în jurul său, cîntîndu-i cu minunate meșteșuguri, iar stejarii și paltinii se închinau în fața lui, ca oștenii înaintea unui voievod.

— Minunat flăcău are jitarul ista al nostru ! ziceau tinerii și bătrînii satului.

— Îi Făt-Frumos, ruptă bucățică ! adăugau femeile și fetele.

— În adevăr, încuviința starostele Grigore, îi un Făt-Frumos al pămîntului nostru !

Și a fost că, înainte de a-i veni ceasul morții, jitarul Nicodim a chemat la sine pe Gheorghe și, lăsîndu-i moștenire jităria și paza holdelor, i-a cuvîntat :

— Fiul meu, îți las diată și poruncă mare ca, de brazda pămîntului unde te-ai născut și ai crescut, să nu te dezlipești niciodată, căci pămîntul este viața și vlaga trupului nostru. Noi sîntem trecători, el este veșnic. Și Gheorghe a rămas plugar statornic, cu inima lipită de grădina sa și holdele satului.

Aici Matia își domoli glasul și mai cuvîntă:

Nici basme cu Ilene-Cosînzene
Și nici cu Feți-Frumoși nu spun povești,
Ci pilde și predanii pămîntene,
Cu vrednicii și fapte omenești...

Așa era satul despre care vă povestesc, iubiților.

Pe vremurile acelea cumpene grele veneau spre hotarele țării noastre, căci uneori neamuri de oameni stricători și prădalnici se ridicau cu sabie și silă multă asupra strămoșilor noștri. Cu toată bărbăția norodului, vetrele străbune erau prefăcute în praf și pulbere, iar țara prădată de istov, căci năvălitorii veneau cît-i frunza codrului și cît nisipul mării. S-a întîmplat odată că într-o zi de sărbătoare, pe cînd soarele cădea spre asfințit, iar oamenii satului aceluia se găseau la sfat pe prispele caselor și pe la răscrucile drumurilor, iată, să vină o întrupare hîdă și fioroasă, cît o pajură de mare, zburînd în coturi dese, peste capetele oamenilor, în lungul gardurilor și prin dreptul ușilor deschise ale caselor. Gap ca de cîine avea, față de om, urechi de mîță și ochii de mort. Era o spurcăciune cum nu s-a mai văzut vreodată. Tinea cîngile deschise, ca pentru a înșfăca pe cineva.

Trei zile au trecut numai după aceasta și iată că din adîncul pădurii, se auzi deodată un glas mohorît și fioros. Era cîntecul huhurezului, vestitor de cumpăna războiului.

Și iată că pe o arșiță mare, cînd soarele se ridicase în cruceа amezii, se arătă un călăreț venind galop, cu capul gol, ținînd în mînă o suliță, și dînd glas cu strigare mare:

— Oameni buni, duceți-vă și vă ascundeți care pe unde vă vor îndrepta ochii, băgați-vă prin crăpăturile stîncilor și prin văgăunile codrilor! Fugiți fără zăbavă și vă bejeniți, căci vin prădalnicii lui Belealî-han, zmeul-zmeilor!

În zadar căta starostele Grigore să înmănuncheze pe oameni, să-i pună coapsă la coapsă și să-i întrarmeze de război. Bărbații se frămîntau ca prinși de furtună, femeile își smulgeau părul, în vreme ce pruncii țipau cu două rînduri de lacrimi pe obraz, ținîndu-se de fustele mamelor.

În vremea asta pe cărarea dinspre pădure se arătă Silvan.

— Ce s-a-ntîmplat, măi fraţilor? Ce plîngeţi şi vă tot văicăriţi, că pare-a venit ziua de-apoi?

— Mai rău, frate Silvane, îi răspunseră ei.

— Mai rău, că vin prădalnicii lui Belealî-han, zmeul-zmeilor!

— Ptiu! răspunse el. Numai pentru atîta lucru vă zbuciumaţi aşa? Bărbaţi sînteţi voi?

— Silvane, grăi atunci starostele Grigore, hai să cumpănim faptele bine şi cu multă socoteală, căci Belealî-han vine cu oaste cît frunză şi iarbă.

— Şi ce dacă vine cu atîta oaste?

— Să ne înmănunchiem şi noi cumva şi să-i stăm împotrivă după meşteşugul războiului.

— Asta şi vreau. Să ne adunăm toţi, parte bărbătească şi să ne pregătim cum se cuvine. Trimiteţi după Gheorghe, căutaţi-l pe toate hotarele holdelor şi să-l scoateţi din pămînt!

Şi aşa, după venirea lui Gheorghe, Silvan s-a apucat de pregătit satul pentru război. A început să cate spre coama dealurilor, către gîrla satului, spre geana pădurilor.

— Ce vrei să faci cu noi, Silvane? l-au întrebat oamenii.

— După cîte oblicesc eu şi după cîte am auzit din gura bătrînilor, prădalnicii vor veni dinspre răsărit, pe şleahul pe care s-a arătat crainicul care ne-a dat vestea podgheazului. Pentru aceea noi vom întări satul pe acolo.

— Şi acolo îi vom întîmpina, încuviinţă Gheorghe.

Atunci Andrei, feciorul morarului, începu şi el capăt de vorbă:

— Bine spuneţi voi, bădică Silvane şi tu măi Gheorghe, dar dacă nu-i cu supărare, aş adăuga şi eu ceva.

— Adaugă, Andrei, îl îndeamnă starostele.

— După socotinţa mea, eu aş zice să ne ţinem cu faţa spre răsărit, dar mai întîi să întărim satul dinspre soare-apune.

— Cum aşa, Andreeş?

— Cum? Pentru că acela se bate bine şi cu spor, care îşi are spatele în bună pază.

— Ia, lasă-ne tu în pace! îi dădu răspuns un moşneag.

A ieşit obştea pe drum afară, în cap cu Silvan, Gheorghe şi starostele Grigore. S-au dus, s-au dus înspre soare răsare

și nu s-au oprit decît în Calea Mare, acolo pe unde trece gîrla, făcînd o vale adîncă, peste care se afla podul, făcut din vremuri vechi.

— Iată cum ne vom apăra, grăi mai întîi Silvan. Dacă va fi să năvălească prădalnicii spre noi, altă cale nu au decît pe aici, prin această viroagă. Vom cără pe coamele dealurilor bolovani, butuci, stînci, trunchiuri de copaci, grinzi și cioate. Le vom înălța cu grijă, ca în ceasul cînd protivnicii vor fi în vale să le slobozim asupra lor.

— Și eu aș zice, adăugă Gheorghe, ca mai încolo, unde șleahul iese la cîmp deschis, bine-ar fi ca pe dreapta și stînga lui să săpăm hendichiuri, pînă hăt-departe.

— Bun cuvînt, Gheorghieș, grăi cu mulțumire Silvan. Și eu mai adaug că în clopotnița bisericii să se afle necurmat străji neadormite care, atunci cînd vor vedea în zare semne de năvală, să tragă clopotele în dungă. Eu voi auzi și mă voi sili să vin cu grabă mare.

— Iar eu, continuă Gheorghe, voi ieși în calea lui bădica Silvan și vom pica amîndoi odată în sat:

— Așa să fie precum ați rînduit!

Zi și noapte au trebăluit oamenii, pînă cînd au isprăvit cu bine cele de trebuință, după care satul a intrat iarăși în rosturile lui.

IV

Beleali-han, zmeul-zmeilor, stăpînul pustiurilor din răsărit, a sculat ordia sa, multă și întinsă ca întunericul nopții, împreună cu toți mînzacii, noionii, șerinii și pîlcurile de tîlhăret. A dat poruncă de podgheaz mare în Țara Moldovei. În drum a luat cu sine mulțimea nohailor de la Don, lipcanii din stepă. A pobedit oștile care i-au stat în

cale, spulberîndu-le în vînt, pînă a dat în hotarul străjuit de stîlpi cu chipul zimbrului. Porni să jăcuiască Țara de Jos.

A măturat satele și tîrgurile de tot ce-a găsit bun, a împresurat mănăstirile și le-a scuturat de odoare, pînă a umplut carele cu pîine și zaharele de tot felul. Vitele au fost țărcuite ca să fie îndreptate spre soare răsare, iar bănăretul și aurul țării a fost bătut în săcrie, pe care le-a grămădit în iurta sa.

După aceste toate a chemat slimul, aducînd în fața sa pe mai marii ordiei.

— Luminate și puternice han, cuvîntă atunci Batîr-han, cel care se afla în dreapta lui. Multă și bogată agonisire am făcut noi aici în Țara Moldovei, că ordia noastră și curtea strălucirii tale vor putea să trăiască fără griji, vreme îndelungată!

— Așa este, vrednicul și viteazul meu oștean!

— Vreau să spun însă, mai departe, că ceea ce este mai bun, mai frumos și mai plăcut pentru Măria ta, noi încă n-am luat de pe aceste pămînturi.

— Ce anume, Batîr?

— Iscoadele noastre ne-au adus știre că, aici în Moldova, în Țara de Sus, trăiește cea mai frumoasă fată din lume, Ileana, al cărui chip este mai luminat ca soarele, ochii săi sînt mai frumoși ca stelele cerului, iar obrajii mai curați ca florile din raiul dumnezeului nostru Alah.

— Așa este, Turagai? făcu întrebare marele han întîiului său sfetnic.

— Așa este, mărite han.

— Dacă este așa, păs de mai grăiește ceva despre acea fată așa de frumoasă, viteazule Batîr, și eu te voi răsplăti după cuviință.

— Stăpîne, ritorii cei mai strălucîți din lume și povestitorii cei mai buni la cuvînt, care născocesc basmele, sînt neputincioși la grai, ca să spună cît de frumoasă este fata aceea Ileana, pe care pămîntenii o asemuiesc numai cu chipul îngerilor lui Alah, numind-o și Ileana Cosînzeana. Drept aceea, o vom lua cu noi ca să fie podoabă curții noastre și desfătare crivatului tău.

— Așa este, Turagai? întrebă iarăși marele han, cu fața înseninată de gînduri fericite.

— Nu este așa, mărite han! răspunse din nou întîiul sfetnic. Pe Ileana Cosînzeana n-o poate răpi nimeni.

— Grăiește cinstit și mai limpede, sfetnice Turagai! strigă aprins Belealî-han.

— După cum știm de la iscoadele noastre, Ileana trăiește în mijlocul unor codri neumblați, împreună cu tatăl ei Stelian, mama ei Varvara și bunicul ei Dochin.

— Cine sînt acești oameni?

— Stelian este pădurar și vînător vestit, iar pe lîngă acestea mai este și îmblînzitor de fiare.

— Și pentru aceasta trebuie să ne temem de dînsul?

— Săgeata arcului său și buzduganul ce-l mînuiește sînt fermecate. Nimenea nu se poate măsura cu ele. Varvara este culegătoare de flori și buruieni rare, de nimeni cunoscute. Din ele face otrăvuri pentru săgeți și leacuri pentru vindecat orice boală din lume. Din această pricină băștinașii îi spun Sfînta-Vineri. Nu-i numai atîta, mărite han! Bunicul acestei fete, Dochin, năruie stejarii asupra celor ce cutează să intre în pădure, cu gînduri potrivnice. Îi strîmbă, îi cîrmește și-i încîlcește, tăinuind cărările și ascunzînd potecile. Mai știu tot din gura iscoadelor, că în marginea codrilor acelora se mai află un sat, care se numește Primăvara, pe care nimenea nu l-a călcat pînă azi.

— Din ce pricină?

— Acolo trăiesc oameni cu multe vrednicii, printre care și unul, anume Silvan. El este poreclit Sfarmă-Piatră, din pricină că este atît de puternic, fiind în stare să se bată c-o întreagă oștire, ca tot el s-o pobedească, fără nici o vătămare pentru dînsul. Și tot în satul acela mai trăiește și un alt flăcău, Gheorghe, fecior de jitar, care nu numai că are brațul mai puternic decît buzduganul, dar mai este și chipeș și înzestrat la chip, încît oamenii aceia îi zic Făt-Frumos, temîndu-se cu toții de puterea trupului său.

Batîr-han se ridică în picioare și curmă vorba lui Turagai. Scoase hangerul, îl închină marelui han și grăi:

— Jur pe dreapta mea că eu voi pobedi pe toți aceia despre care s-a povestit aici și că pe Ileana Cosînzeana o voi așeza în brațele tale, mărite han, făcînd așternut picioa-

celor noastre pe Stelian, Varvara și pe Dochin, părinții și bunicul ei!

Belealî-han zîmbi cu mulțumire. Făcu semn cu mîna să rămînă cu toții în ascultare, apoi, ridicîndu-se, zise:

— Viteazule și credincioșule Batîr, ia-ți sabia cea mai tăioasă, pune-ți pe cap coiful de război, îmbracă-te în fier, adună jumătate din oștirea noastră și du-te de-mi adă pe Ileana Cosînzeana. Acestea poruncesc, iar tu așa să faci!

Și a fost că, într-o zi, pe la crucea amezii, pe cînd bărbații din Primăvara se găseau la cosit fînul iar femeile făceau cea de a doua prașilă a popușoiului, prin săliște și pe sub poalele pădurii, iată, străjile din clopotniță și cele de pe movilele bătrînești au dat veștire mare. În zarea șleahului s-a văzut ridicîndu-se o pîclă groasă, apropiindu-se încet și înălțîndu-se pînă sub soare. Începură să se deslușească sulițele drepte care se clătinau ca o pădure tăcută. Focurile de pe movile începură să zvîrnească fum și flăcări. Starostele Grigore își scoase căciula și făcu semn către sat. Clopotele porniră să bată în dungă.

Femeile, ca mînate de furtună, începură să țipe. Bărbații se îndemnau fugind cu pumnii ridicați:

— Pe creasta dealului cu toții!

— La buturugi!

Cînd auzi bătaia clopotelor, Silvan își lăsă oile în seama scutelnicilor și porni la fugă spre sat. Smulse un carpen din marginea pădurii, îl struji repede și îl luă cu dînsul. Gheorghe lăsă și el paza holdelor și veni purtînd pe spate un șarampoi de stejar. Se așezară amîndoi în capul podului. Cu mîinile suflecate pînă la coate își probăluiau puterile.

Prădalnicii veneau în frunte cu Batîr-han. Acesta ținea sabia strîns și căta spre fumul movilelor. Cînd ajunse în dreptul bordeiului părăsit, dădu poruncă de oprire, înălțînd sabia. Se înțepeni în scări, își ridică nasul în vînt și începu să miroasă ca o fiară.

Năvălitorii se sloboziră în vale, spre curmătura dealurilor. Ajungînd aproape de pod, călăreții din frunte se aplecară pe gîtul cailor și începură să-și rotească săbiile în vînt. Silvan ridică drucul. Îl vîntură pe deasupra capului, apoi îl coborî mai jos, cam pe la urechile cailor. A fost o

lovitură cu spor, căci trei capete se prăpădiră pe jos, iar leşurile călăreţilor se lăsară la pămînt, spînzurîndu-se cu picioarele în scările de fier. Gheorghe nu rămase mai prejos, ridică şarampoiul, cît era de lung şi trăzni cu putere. Un cal aprig a fost împărţit în două, iar din călăreţ nu se putu deslusi ce s-a fost ales.

În faţa celor doi flăcăi se clădi o movilă întreagă, peste care galopul cailor nu mai putea trece. Călăreţii veniţi mai tîrziu îşi struneau caii, încercînd să dea înapoi, dar era cu neputinţă. Cei din urmă galopau în răcnete amestecate, împingîndu-i înainte. Pe pod şi pe întreaga vale se încinse un furnicar încît nimenea nu mai avea loc de scăpare. Unii descălecau vrînd să-şi facă loc de fugă cu vîrful suliţelor, dar nu era chip. Izbiţi, călcaţi în picioarele cailor şi schilăviţi, cădeau de pe pod, ascunzîndu-se în spuma înroşită a valurilor.

Într-o clipă de răgaz Silvan îşi ridică ochii spre zarea şleahului şi, printre norii de colb şi fum, deslusi că ultimele şiruri de călăreţi se avîntau şi ele înspre curmătura dealurilor. Îşi băgă degetele repede în gură şi fîşcîi o dată, atît de tare, de parcă un trăznet căzu deasupra mulţimii. Atunci, ieşiţi ca din pămînt, pe creasta dealului se arătară oamenii satului, într-un huet clocotitor. Strigau şi slobozeau pe coaste bolovanii, stîncile, trunchiurile de copaci şi totul ce aveau asupra lor. Prădalnicii, loviţi din sus şi din lături, se îmbulzeau şi se burzuluiau rînduri-rînduri care înainte, care înapoi, răsucindu-se fără nici un spor, pînă se rostogoleau în matca pîrîului. Peste răcnetele lor, cuprinşi de groaza morţii, nu se auzea nimic alta decît nechezatul cailor şi bubuiturile stîncilor.

...Nu se aştepta nimeni la o nouă năvală.

Aşa s-a întîmplat că numai peste cîteva zile de la bătaia dintre dealuri, Balealî-han se afla în zarea şleahului ce duce către sat. Îndată ridică sabia cît putu de sus, hămăi spre căpeteniile din urmă şi întreaga ordie tună în galop fulgerător, pe drumeagul de peste deal, călăreţii revărsîndu-se prin holde, înconjurînd grădinile şi satul.

Încleştaţi de jur împrejur, oamenii, loviţi fără veste, începură să se frămînte cuprinşi de groază. Alergau în toate părţile, ca orbii.

Bărbaţii puneau mîna pe topoare, furci, îmblăcie şi pe tot ce le cădea la îndemînă. Partea femeiască apuca strachinile cu jăratec, oalele de la foc, sape, topoare şi cociorve, aţinîndu-se pe la porţi. Se apăra şi lovea fiecare cum îi venea bine. Pînă şi bătrînii şi copiii mai răsăriţi apucau răsteele de la care, securi, limbile de la meleţoaie, pietre şi ciomege, încercînd să se împotrivească. Prădalnicii însă nu-şi pierdeau vremea. Ei galopau pe uliţe după năravurile lor ticăloase, aruncînd săgeţi aprinse asupra stogurilor de paie, căpiţelor de fîn şi spre acoperişuri. Aşa au învăluit ei satul de mai multe ori, umplîndu-l de foc şi fum, după care s-au dat la blestemăţiile cele mari.

Cînd i-au răzbit pe toţi cei de pe uliţe, de prin grădini şi ogrăzi, s-au dat asupra celor ascunşi, ori să hăituiască pe fugari, prinzîndu-i cu arcanele. Şi cînd a văzut Balealî-han că nu mai are ce face, a luat cu sine căpeteniile şi s-a dus la biserică, pe care au găsit-o închisă. Porunci să vină o ciotcă de tălhăret, făcîndu-le îndemn cu sabia. Şi după ca au prădat de iznoavă odoarele toate, au început să împungă icoanele cu suliţele şi să le taie cu satîrele, pînă au făcut din toate o faţă de arie. În cele din urmă au tras cu săgeţi aprinse în streaşina bisericii, dîndu-i foc de jur împrejur. Stăteau nemernicii şi căutau rîzînd cum flăcările se ridicau pe acoperiş, înspre clopotniţă, unde se afla dascălul Eremia şi fiul său Nichita, trăgînd clopotele într-una.

— Copilul meu, zise dascălul, ia scara ceea, coboară-te cu dînsa în biserică. Pune-o în grabă la fereastra dinspre miazănoapte şi, cu funia de la clopot, te slobozeşte afară cît poţi mai repede, fugi tupilîndu-te către pădure şi ascunde-te cum vei putea. Şi aşa făcu Nichita. Balealî-han îl văzu cum alerga printre tufari, căţărîndu-se de ierburi.

— Turagai, zise el întîiului sfetnic, vezi colo cum fuge unul spre pădure? Dă repede galop şi-i taie calea. Dacă-i ceva de soi adă-l aici, iar dacă-i neam prost, împunge-l cu sabia!

Călăreţul se culcă pe gîtul calului şi îndată ajunse la capul rîpii. Nichita dădu să iasă dar se pomeni cu călăreţul în faţă. Cînd îl văzu aşa de mic şi speriat, Turagai începu să coboare în rîpă, zîmbind spre dînsul. Nichita,

cuprins de groază, se apleacă repede, apucă o piatră, o cumpănì, apoi o slobozi în fruntea dușmanului. Atunci Turagai îl înșfăcă de mînă și-l ridică la vedere. Printre șiroaiele de lacrimi, copilul văzu doi ochi calzi și un obraz măsliniu, brăzdat de lumina unui zîmbet. Osteanul căta la dînsul arătîndu-i albeața dinților.

— Turagai... Turagai ! îi zise el. Apoi, uitîndu-se împrejur, ca și cum s-ar fi tăinuit de cineva, luă copilul în brațe și-l strînse la piept. Îl slobozi în picioare și, cu sabia, îi arătă pădurea, făcîndu-i semn ca să fugă repede, mai zicîndu-i o dată : Turagai... Turagai !...

Belealî-han, văzînd că în sat și prin împrejurimi nu mai are nimica de făcut, a dat ordici semn de adunare. Surlele au început să prindă glas. Prădalnicii porniră să se adune în jurul steagurilor, carele și iurtele s-au înșirat cît erau de multe, iar cei robiți au fost grămădiți în pîlcuri. O parte din oștire și căpeteniile cele mari, împreună cu robii și carele cu prăzi au primit porunca să se coboare pe șleahul țării. De acolo aveau să purceadă, încet și cu grijă, spre locul unde se aflau toate cele agonisite din Țara de Jos.

Iar hanul, înconjurîndu-se de subași, tîlhăret și lipcani, a ținut sfat nou. S-au ridicat pe cai și s-au înfundat în codru ca să răpească pe Ileana Cosînzeana.

V

Aici Matia, cu chipul înseninat, se rezemă de spătarul scaunului și începu să povestească mai viu, ca și cum ar fi dezvăluit o mare taină.

Vedeți dumneavoastră, cinstiți ascultători, cele ce se întîmplau nu erau fapte obișnuite, ci rînduieli mai dinainte făcute. Stelian pădurarul și fratele său Dochin, aflînd prin oamenii lor de apropierea acestor stricători, au ținut

sfat în grabă şi au hotărît să li se împotrivească. Au chemat oameni de credinţă şi au dat de veste satelor de peste codru, la Pocoleni, Fundoaia, Prodana şi Cerbia, chemîndu-le să vină cu cele de cuviinţă, în frăţesc ajutor. Şi au venit oamenii cu mic şi mare, fiecare cu ce-a putut, ridicîndu-se pînă la unul, aşa cum făceau strămoşii noştri cînd ţara era la strîmtoare.

Cînd i-a văzut Stelian cu mare cinste i-a întîmpinat, apoi a luat pe Dochin, i l-au înfăţişat şi le-a cerut să rămînă sub ascultarea lui. Acesta veni între dînşii, se plecă pînă la pămînt, îşi întunecă chipul şi le grăi aşa :

— Măi fraţilor, cumetri şi oameni buni ce sînteţi, locurile noastre sînt călcate de lotrii lui Belealî-han, care se mai numeşte şi Zmeul zmeilor. După ce au prădat ţara cît au poftit şi pe biet norodul nostru l-a trecut prin foc şi pîrjol, acum vin şi la noi, ca să ne ia şi cenuşa din vatră şi să ne fure pe Ileana, copila fratelui meu, bădica Stelian. Voi altceva nimica nu aveţi de făcut decît ceea ce veţi vedea că fac eu, după meşteşugul bătrînilor pădurari, care au trăit pe aici în vremuri vechi, meşteşug ce l-am prins şi eu, pentru care pricină oamenii îmi zic Strîmbă Lemne.

...De la Izvorul Cerbilor pînă la Vatra Haiducului, de la Pîrful Lunii şi pînă la Peştera Pustnicului, tot codrul, în lung şi-n lat, începură a cîrmi copacii, a-i strîmba şi a-i pleca spre locuri potrivite, unii spre alţii, închizînd potecile şi astupînd poienile. Calea spre curătura unde se afla pădurăria a fost cu totul stăvilită de stejari curmaţi de la rădăcină şi de-abia înţînaţi. Din loc în loc au fost rînduiţi oameni, cu porunci straşnice, de a sta cu grijă, fiecare cu lucrul ce avea de făcut, la vremea lui şi la semnul hotărît : unii să împingă stejarii înţînaţi, alţii să bată cu topoarele, iar alţii să încordeze arcele cu săgeţi ori să prăvale stînci.

Aşa s-a întîmplat că în ceasul cînd Belealî-han ajunse cu tuiurile şi calabalîcul său în inima codrului, se auzi un răcnet dat cu mare putere, care căzu asupra lor ca un bubuit de cumbără. Glasuri de pretutindeni : din scorburi, din hăuri, din crăpăturile stîncilor, de prin frunzişul gorunilor, din cer şi din pămînt, porniră unul după altul :

Hai fraţi, hai fraţi,
La năvală daţi!

Atunci stejarii porniră să se prăbuşească peste prădalnici, din toate părţile, ca doborîţi de o stihie pustiitoare. Cîte unul mai bătrîn se năruia unde era grosul năvălitorilor, prinzînd în braţele sale cete de cai şi călăreţi. Îi nimiceau într-o zvîrcolire cumplită, amestecîndu-i cu pămînt, bolovani şi frunzari. Cei din jurul lor, cuprinşi de groază, se îmbulzeau în lături, se opinteau să dea goană înapoi, dar alţi stejari se lăsau peste dînşii, punîndu-i la pămînt în răcnete surde.

Belealî-han, cînd văzu în ce alunecare grea căzuse, coborî de pe cal şi se prinse de braţul sfetnicului său Turagai. Aşa făcu şi Temircan-han. Apoi, trăgîndu-şi caii după dînşii, se lăsară pe scursura unui izvor şi, cu vai-nevoie, ajunseră în fundul rîpei. De aici începură a urla toţi trei, chemînd pe cei de pe coastă să vină spre dînşii. Cîţi se putură desprinde şi să fugă de acel loc de pieire îşi dădură drumul în rîpă, de unde, cu chiu, cu vai, porniră să se poticnească prin bolovani şi stînci, ridicîndu-se înapoi, pe valea pîrîului. Începură să se adune unul cîte unul şi să meargă ţinîndu-se unul de altul, ca nişte mişei.

Aşa că s-au grăbit ei să se tragă înapoi, la un loc deschis. Fiindu-le şi foame rău, bezmeticii s-au îndreptat spre stînă, unde, după ce şi-au îndulcit gurile, au învăluit pe oameni şi turmele toate. Au ţărcăluit vitele, iar fruptul de oaie şi de vacă ce l-au găsit l-au încărcat în carele stînii, cu tot ce-au mai aflat bun şi de folos. Cînd carele au fost încărcate bine, strînse cu frînghii şi acoperite cu poclăzi şi coviltire, marele han a luat pe Sabin-drăgomanul, împreună cu oamenii cei mai bătrîni, i-a legat fedeleş, apoi a poruncit ca mai întîi să li se scoată ochii, să li se taie limbile, după care i-a crestat în inimă şi i-a spînzurat în furci şi prepelegi. Pe ceilalţi i-a înjugat alături de boi, le-a dat îndemn cu harapnicele şi au pornit spre drumul Ţării de Jos.

...A doua zi, cînd Silvan s-a întors de la împărţitul tainului, pe locul unde fusese tîrla, stîna şi ocoalele, n-a mai găsit decît prăpăd şi pustiu, iar în furci şi prepelegi

leşurile celor spînzuraţi. Ca să vadă că nu-i nebun şi nici că nu are visuri necurate, a început a striga şi a răcni ca o fiară înjunghiată, pînă s-a dezmeticit şi a putut crede că totul este aievea. O fugă ţinu pînă în sat.

Ajuns pe malul gîrlei, acolo găsi pe cei trei copilandri, care mai rămăseseră din toată obştea satului: Andrei, Nichita şi Gheorghe.

— Măi băieţi, întrebă Silvan. Voi ce aveţi de gînd să faceţi de-acum înainte?

— Eu încă nu m-am gîndit, răspunse Andrei. Văd însă că fără moară, nu mai am nici un rost pe lume.

— Eu, dădu răspuns Nichita, am să fac ceea ce veţi face şi dumneavoastră, bădică Silvan şi bădiţă Andrei.

— Măi băieţi, grăi din nou Silvan, eu am de gînd să plec în lume. Ce-aş mai putea face oare, în pustietatea asta, fără stînă, fără oi şi vite?

— Dacă te duci, Silvane, continuă Andrei, apoi şi eu m-aş duce, să ajung într-un tîrg bogat, să mă bag în slujbă pe la negustori şi boieri, să agonisesc aur şi argint, după care să mă întorc iarăşi pe aceste locuri, să clădesc o moară nouă.

Spre miezul nopţii porni un vîntişor domol şi răcoros, primenind mirosul de cenuşă, scrum şi carne arsă.

Tinerii tresăriră. Pe cărarea dinspre ţarină se ivi o umbră. Era Gheorghe.

— N-am putut dormi toată noaptea. Iacă, spuneţi-mi ce gînduri mai aveţi?

— Apoi, gîndurile noastre, măi Gheorghieş, îl întîmpină cu vorba Silvan, sînt ca să ne ducem care de care, pe drumul nostru în lume.

— Ba, eu n-oi face una ca asta! răspunse hotărît Gheorghe, cum să las pămîntul, pădurile şi ogoarele satului?

Şi Silvan s-a dus, s-a dus pînă au început să-l întîmpine locuri necunoscute. Oamenii ce-i întîlnea în cale căutau la dînsul miraţi, văzîndu-l cît era de voinic şi întunecat la chip.

Seara se oprea pe lîngă vrun stog de fîn ori se culca prin tufişuri. Îşi punea traista căpătîi, toporul alături şi rămînea

cu ochii la cer, numărînd stelele și ascultînd răsuflările pămîntului, pînă genele i se închideau singure.

Și a mai mers el multe zile pînă a intrat în țăria codrilor de brad.

Se opri la gura unui izvor, sub streașina unui pîlc de brazi tineri, găsind acolo un pătul făcut din cetini și frunzari. Făcu focul și rămase pentru popasul de noapte.

Nu închise bine ochii cînd se pomeni cu o bufnitură în ceafă. Mare-i fu mirarea cînd, în lumina focului, văzu în jurul său, strînși roată, o mulțime de oameni voinici, unul și unul. Se uitau la dînsul cu chipuri pașnice.

Era o adunătură de oameni ciudați, purtînd pe umeri cojoace, sumane, mintene ori sarice mițoase, iar în mîini aveau topoare și buzdugane.

Dintre toți unul făcu spre dînsul cîțiva pași. Era un bărbat înalt, spătos și cu pletele răsfirate pe umeri. În mînă ținea o bardă grea. Omul se întoarse spre ceilalți și le grăi:

— Maică Precistă! Ia căutați la dînsul cît îi de vîrtos!

— Ce vreți de la mine? întrebă Silvan.

— Măi feciorule, dă-te ici, mai în lumina focului, ca să te vedem.

Silvan se așeză mai aproape. Începu să cate cînd la unul, cînd la altul. Îi vedea mai bine: erau oameni însemnați care la obraz, care la frunte sau la mîini.

Bătrînul așternu între dînșii o pînză de tort, tăie o pîine în bucăți, apoi slănină, zdrobi o ceapă și întinzînd mîna spre el îl îmbie.

— Am și eu cîte ceva, zise Silvan.

Scoase o bucată de pîine, un burduf de brînză, le puse pe ștergar și începu să mănînce cu dînșii împreună.

— Asta-i mîncarea noastră de obște, a pădurenilor, zise într-un tîrziu bătrînul. Poate, încolo, mai tîrziu sau mai devreme, cînd n-or mai fi grofi și cătane împărătești, vom avea și alt soi de mîncare.

După ce se îndestulară, bătrînul scoase din traistă o carafă plină și o ridică la vedere. Privi spre Silvan și-i grăi:

— Bag seamă că tare mai ești stricat la inimă, băiete dragă! Am poftă să te cinstesc și să te mai înveselesc oleacă.

— Eu nu beau nimic, fără numai apă, îi răspunse el.

— Nu, bea ! Altfel îmi faci năcaz.

Silvan slobozi pe gît o băutură amarnică. Urechile începură să-i fluiere şi răsuflarea i se opri.

— Aşa, măi copile, şi acum hai, mai o dată, de sănătatea şi norocul nostru !

Silvan îi dădu ascultare. Mai trase încă un gît, apoi îşi închise ochii. Sîngele îi năvăli în obraz, iar pe nas îi năpădi pară de foc.

Bătrînul puse mîna pe umărul lui şi-i zise domol :

— Măi fecior, află că eu sînt Neag Ion, căpitanul oamenilor istora. Îţi spun asta ca să ştii cu cine ai de-a face. Cînd vei grăi cu mine poţi să-mi zici baci Ion. Cît despre tine, vei avea cînd să ne spui cine eşti şi de unde vii. Şi mai află că noi alta nu căutăm decît aceea ca să batem în cei tari şi bogaţi, care trăiesc din sîngele şi sudoarea omului sărac şi stăm într-ajutorarea celor cu gura flămîndă şi uscată, cărora le bate vîntul cenuşa din vatră. Mergi cu noi ?

— Unde ?

— Nu întreba ! Pe căpitanul de codru două lucruri nu se cade a-l întreba : cînd şi unde.

— Ce trebuie să fac ?

— Aceea ce-or face şi oamenii aceştia.

Silvan se sculă în picioare. Îşi pregăti traista şi toporul. Începură să urce o potecă strîmtă, strecurîndu-se pe sub cetini.

Suiră pînă în vîrful unor stînci pleşuve, începură un coborîş anevoios, trecură peste pîraie mînioase, peste lespezi, săriră peste brazi îngenuncheaţi de furtună, pînă se opriră într-o desime întunecată.

— Aici ! Opriţi ! strigă Chentu din urmă, un om împuţinat de un ochi.

— Măi fecior, porni baci Ion să-i grăiască iarăşi, mîine dimineaţa, cînd se va crăpa de ziuă, avem să ţinem calea unor cătane, care laolaltă cu nişte grofi şi negustori, au de mers la tîrg. Drumul ţării îi aici, sub picioarele noastre. Tu, fiind cel mai în putere dintre noi, n-ai alta de făcut decît să opreşti caii de la poşta din frunte, drept la curmătura dintre stînci, unde îţi vom arăta, că pe urmă oamenii noştri ştiu ei ce să facă. Păzeşte-te numai de pistolul domnesc, un soi

de armă nouă, o mișelie curată pe care o poartă bărbații lipsiți de virtute, dar mai cu seamă oamenii crăiești și grofii.

Cînd tainițile pădurii începură să se arate și ele, baci Ion ieși din culcușul său și se scutură ca un bour somnoros. Trecu pe la capătul fiecăruia, trezindu-i încet.

— Amu, grăi bătrînul, alta nu am de spus decît aceea că fiește care va sta pe locul ce-l știe și va face aceea ce i-am spus. Tu, voinicule, te ații în fața cailor numai cînd voi porunci eu.

Silvan smulse un brădulean, îl strunji cu toporul și-l așeză lîngă dînsul.

Se făcu zi luminoasă și caldă. Ceața porni să se scurgă, furișîndu-se în ripa de peste drum, ca o turmă de oi, mînată spre adăpătoare.

— Ssst! dădu semn bătrînul. Parcă se aude ceva!

În adevăr, undeva, în fundul codrului, se zvoni un sunet subțire de clopoței, apoi se deslușì uruitul roților unui convoi și tropot de cai.

— Vin! se auzi din stînga lor glasul spart al lui Chentu.

Baci Ion puse mîna pe bardă și o trase lîngă dînsul.

— Cată să nu scapi caii! Să nu iasă nici un călăreț înainte, că dacă spargem convoiul în două atunci îi mai greu. Și dacă poți, să facem treaba fără moarte de om.

După o cotitură se arătară doi călăreți, încă doi, pe urmă se văzu venind un rădvan cu pocladă, tras de patru cai. În urmă, ținîndu-se aproape, se mai văzură alte două rînduri de călăreți, doi cîte doi.

— Amuuu! răsună ca un trăznet glasul lui baci Ion.

Oamenii sar din ascunzișuri dînd năvală asupra convoiului, într-un strigăt de hăăăă!...

Silvan se repede cel dintîi, cu brăduleanul gata de a porni lupta. Nu-i nevoie însă, căci caii se ridică înfocați, scăpărînd cu picioarele de dinainte și cîrmind într-o parte. Văzînd că aici nu mai are nimic de făcut, Silvan sare înaintea cailor de la rădvan. Mătură cu brăduleanul pe oamenii de pe dînșii, apoi se apucă de oiște, oprind convoiul pe loc.

În vremea asta Chentu, cu ceilalți oameni, au de lucru cu cei căzuți pe jos. Alții fac pedeștri pe călăreții din urmă, unul după altul fiind legați cu mîinile la spate și așezați pe marginea drumului. Baci Ion bate cu barda în ușa răd-

vanului, încercînd s-o deschidă. Pe fereastra lui se vedea chipul unui bărbat tînăr, cu guler alb și pălărie lustruită, care îndreaptă spre dînsul o jucărie strălucitoare.

— Acesta n-o fi oare pistolul domnesc? se întrebă Silvan. Prin inimă îi trecu tăiușul unui cuțit fierbinte. Crezu că nu mai este vreme de multă zăbavă, de aceea prinde în brațe oștea rădvanului, se cumpănește și-l răstoarnă. Cu roțile în sus este tîrît de-a curmezișul drumului. Caii se zvîrcolesc, rup ștreangurile, fug în toate părțile. Bărbatul cel tînăr iese cu vai-nevoie, se tîrăște, apoi se ridică în genunchi. Întinde pistolul spre Silvan, gata să sloboadă focul. În aceeași clipă însă barda lui baci Ion i se oprește în piept și omul se culcă pe o coastă.

Călătorii de sub pocladă sînt scoși afară unul cîte unul, după care sînt poftiți să se așeze și ei alături de cei legați. Se scot afară și poverile din lăuntru, după care, la îndemnul lui baci Ion, faetonul este așezat în bună rînduială.

Silvan s-a dus mai la o parte și s-a întins pe iarbă. Se uita cum oamenii furnicau de ici-colo, cărînd lucrurile într-un loc anumit. Caii s-au liniștit. Unii s-au dat la păscut.

Chentu s-a înfățișat lui baci Ion și-l întrebă ceva. Bătrînul cu barda în mînă porunci liniște, după care întrebă cu glas ostenit:

— Este moarte de om?

— Nu-u-u! răspunseră codrenii.

— Să se dea cele de trebuință fiecăruia! porunci el. Aveți grijă de cei cu beteșug!

Începură să umble de la om la om, să-i așeze mai bine pe iarbă, trăgîndu-i la umbră.

Cei păliți fură oblojiți încet, cu leacuri haiducești. În această vreme Silvan se furișă în desișul codrului.

Trecu printr-o rariște, de-a curmezișul unor stînci, străbătu poteci întîmplătoare, mergînd de la o vreme împreună cu pînza unui pîrîu. Simțea că-i slobod și teama de oameni a rămas în urmă.

...Și așa s-a întîmplat că în ziua aceea, la vreme de seară, se pomeni lîngă gardul unei livezi bătrîne, în care păștea domol cîteva oi și vaci scuturînd tălăngile în răstimpuri. Pe un butuc, în mijlocul lor, stătea un tînăr cu o trișcă dusă la gură, cîntînd adîncit o doină bătrînească.

Printre cireşii plini de roadă şi frunzişul bogat al nucilor, se vedeau zidurile albe ale unei biserici mici, iar mai încolo, după nişte straturi de stînjenei se arătă faţa unor chilii.

Ajunse la spatele micului cioban, ruşinîndu-se că-i turbură liniştea.

— Bună vremea! zise el într-un tîrziu, cu jumătate de gură.

Băietanul întoarse capul în grabă şi rămase încremenit. Fluierul începu să-i tremure în mînă. Nu mai văzuse pînă atunci o aşa namilă de om. Oile o luară la fugă şi se grămădiră într-un colţ al grădinii.

Tînărul cutează să-l întrebe:

— Da cine eşti dumneata?

— Om bun, să nu-ţi fie frică, tinere! Spune-mi cum te cheamă?

— Pe mine mă cheamă fratele Calist. Fac ascultare la părintele Gherontie, stareţul nostru.

— Frate Calist, n-ai fi bun să mă înfăţişezi părintelui stareţ?

Glasul cald al călătorului dădu puţin curaj tînărului, care se ridică în picioare şi-i dădu unele îndrumări.

Porni pe o cărare străjuită de nuci şi tei înfloriţi, trecu ograda bisericii şi se văzu în faţa unei chilii cu uşile închise. Bătu cu sfială.

— Cine-i acolo? întrebă un glas aspru de după uşă.

— Om pribeag, părinte stareţ!

Uşa se deschise şi în prag se arătă un bărbat încărcat de podoabele bătrîneţii. Barba îi cădea pe grumaz în jos, ca un patrafir de argint. Pletele i se răvăşeau pe umeri şi pe spate, albe de parcă stătuse într-o ninsoare bogată. Trupul uscat şi drept îi era învesmîntat e-un strai smerit şi aspru, iar faţa îi era palidă ca un asfinţit de soare.

— Ce cauţi în sărăcia şi pustietatea noastră? întrebă el.

— Părinte, ai milă de sufletul meu!

— Eşti om curat şi fără prihană? Eşti lipsit de aur şi argint? Eşti statornic? Inima ta este plecată ascultării şi lipsită de răzvrătire? Grăieşte, răspunde!

— Părinte, mustră-mă şi dă-mi canon de ispăşire, căci nu sînt omul despre care m-ai întrebat.

Curat nu sînt, căci mîinile mi-s pline de sînge, ca unul care, atunci, cînd a fost în țara noastră podgheaz, am stricat viața multor prădalnici.

Nu-s lipsit de aur și argint, căci am asupra mea trei galbeni, pe care tătuca meu Sabin, drăgomanul stînii, mi i-a dat ca să-i păstrez cu grijă, fiindu-i agoniseala din viața lui toată.

Nici statornic nu sînt, căci de stînă nu m-am lipit întotdeauna, adeseori plecînd în satul nostru și hîrjonindu-mă cu flăcăii, ba încă mă uitam și pe la fetele mai oacheșe.

Ascultător n-am fost precum îmi poruncea tătuca, de vreme ce n-am venit mai degrabă la stînă, atunci cînd m-am dus cu tainul prin satele de peste codru, ci am zăbovit la Fundoaia, unde era o fată frumoasă, pe care am avut-o dragă!

— Taci! îi porunci părintele Gherontie cu glas domolit. Întinse brațele spre dînsul și-l cuprinse.

— Părinte, văd că știi toate cele ce-am făcut. Mai află că chiar astăzi am mai făcut una, cu o ceată haiducească, vătămînd niște oameni la drumul mare.

— Știu și despre asta, dar pentru dînsa mustrare nu-ți fac.

— Spune-mi, drept aceea, ce trebuie să fac de-acum înainte și cum să trăiesc, părinte, ca să am sufletul împăcat și inima să nu-mi geama într-una?

— Dar ce strigi așa, fiule? Nu vezi că glasul tău nestăpînit mi-a stins candela și luminările sînt gata să se stingă și ele? Uite cum se clatină, ca bătute de vînt!

Silvan se lăsă în genunchi și începu a scînci vorbe nedesluțite.

Mîna uscată a bătrînului se lăsă pe creștetul său și porni să-i mîngîie chica neagră, încîlcită.

Simți în inimă o liniște ușoară.

— Aș putea rămîne aici, în mănăstirea dumneavoastră? întrebă el încet.

— Pentru cîtă vreme?

— Pentru întreaga viață.

— Șezi ici, lîngă mine și spune-mi totul ce ai pe suflet.

Silvan porni să grăiască încet și rar, povestind viața lui de pînă atunci, începînd cu satul copilăriei sale, cu

stîna din pădure, cu cele ce-au fost în vremea podgheazului și sfîrșind cu întîmplarea haiducească.

Părintele Gherontie a rămas tăcut.

În cele din urmă l-a îmbrăcat în straiul negru al smereniilor. Chilie tăcută și răcoroasă i-a gătit, cu masă și crivat de brad. Așternut nu i-a dat, fără numai un mindir de paie, prostire de fuior și pocladă aspră de lînă, ca să-și înfrîneze zburdălniciile trupului. Căpătîi părintele Gherontie a zis ca să-și puie palma și pumnul, ca mai mult să vegheze decît să fie pradă somnului.

— Slavă numelui și faptei tale, părinte Gherontie, grăi Silvan, plin de recunoștință. Mă voi strădui ca, de azi înainte, Silvan ciobanul, păcătosul de mine, să devină om nou, ostaș al credinții!

— Nu Silvan, ci Silvestru te vei numi din ceasul acesta, fiule! Și, ca ostaș al credinții, vei duce război necurmat împotriva vrăjmașilor celor nevăzuți ai trupului tău.

VI

Măiestria cîntării la strană și mai cu seamă tălmăcirea scripturilor sînt poveri grele pentru ciobanul care neam de neamul său a trăit la stînă, între vite și cîini. Dar Silvestru, ucenicul părintelui Gherontie, știe că îndelunga răbdare și privegherile peste ceasurile tîrzii ale nopții, sînt arme care biruie zăvoarele tainelor din cărțile ce-i stau pe masă. Cînd vede că înțelepciunea slovelor este mai înaltă ca priceperea sa, el își duce pumnii la tîmple și se opintește din greu. Ia șirul înțelegerii de la capăt, cumpănește rostul cuvintelor și începe să grăiască singur. Își pune întrebări, își scutură capul, ca să alunge neînțelegerea și încearcă să dea răspunsuri cuminți. Dacă nu-i mulțumit mai întreabă o dată și născocește altele; se

bate cu palmele peste obraji, se ridică în picioare, merge la perete, își răcorește fruntea de piatra zidului.

Încă de la începutul începuturilor el a băgat de seamă că este bine să pornească de la doinele pămîntene ce se cîntau la stînă și de la cîntecele de jale pe care le tînguiau țăranii pe la clăci, cuprinzîndu-se pe după cap, unul pe altul. Și așa a prins taina glasurilor de la toate slujbele, încît se minunau toți frații și împreună-slujitorii schitului cît de frumos cînta și cît de adevărate erau podoabele gurii sale.

Dar și aici părintele Gherontie avea mult năcaz cu dînsul!

O dată a dat drumul glasului și a făcut cîntarea lui atît de înaltă, încît nu numai luminările de pe la sfeșnice și de la catapeteasmă s-au stins, ci și cele din policandru au tremurat cît au tremurat, pînă s-au potopit una după alta.

Întîmplarea s-a petrecut astfel:

Fiind slujba vecerniei, i-a venit rîndul să cînte, „Doamne, strigat-am". El s-a gîndit să o facă din suflet și cît mai adevărată. A răsuflat adînc și a pornit:

„Doamne, strigat-am către tiiine, auuu-zi-mă!" Și cînd a glăsuit „auuuzi-mă," biserica s-a umplut de furtună, rămînînd în adînc întunerie.

Altădată, uitînd cu totul de mustrările ce i le făcuseră, și-a ridicat ochii în sus și a lăsat glasul să izbucnească: „Dintru adîncuri am strigat către tine, doamne, auuuzi-mă, auuuzi glasul meu!" Atunci împreună slujitorii au văzut nu numai cum s-au potopit candelele și luminările toate, dar și aceea că policandrul a început să se legene, de parc-ar fi fost cutremur de pămînt.

Aceste toate au fost cum au fost, dar năcazul cel mare s-a întîmplat cu fratele Calist, care, aflîndu-se la dreapta sa, a rămas buimac de cap și cu mare beteșug la urechi. Cîteva săptămîni a umblat sărmanul cu broboade, ca o babă turcească, iar cu barba și cu mîinile tremurînd ca unui bicisnic.

Aceasta n-a trecut cu una cu două: părintele Gherontie, mîniat foc, l-a înfățișat înaintea soborului și i-a făcut mustrare grea, iar drept canon i-a dat să vegheze trei nopți, necurmat, după rînduiala călugărilor achimiți, citind fără

începerea psalmii umilinței și ai smereniei. I s-a mai poruncit ca la fiecare ceas, vreme de șapte zile, să cînte în șoaptă de cîte șapte ori: „Pune, doamne, pază gurii mele și ușă de îngrădire împrejurul buzelor mele!" Cînd au fost împlinite aceste toate, fratele Silvestru era făptură nouă: cînta potolit, cu vocea scăzută și caldă. Cîntările sale curgeau lin, iar el închidea ochii ca o privighetoare vrăjită de însești melodiile sale.

Glasul său tălmăcea cu adevărat ceea ce spuneau slovele cărților.

Așa de-o pildă, cînd ajungea la binecuvîntările utreniei, închidea ochii cu un răstignit și dădea glas:

„Vremea tînguirilor a încetat, nu mai plîngeți!"

El însuși lăsa roua lacrimilor să-i împodobească obrazul, plîngînd ca la prohodul unui frate.

— Neîndoios, ziceau atunci ascultătorii, șoptindu-și unii altora, acesta-i un om împodobit cu daruri sfinte!

— Îi un adevărat slujitor al credinței! răspundeau iarăși unii altora. Și din om în om, din vorbă în vorbă, lui Silvestru numele de „om al credinții" i-a rămas.

Și așa, vremea și-a cernut peste dînșii zilele și anii, pe nesimțite, pînă cînd Silvestru a devenit un slujitor desăvîrșit, că nu se mai cunoștea c-a fost cîndva fecior de stînă ori om de codru.

Iată însă că într-o seară, pe cînd florile din fața stăreției înălțau spre ferestrele deschise mirezme tomnatice, părintele Gherontie a trimis după dînsul cu poruncă să i se înfățișeze fără zăbavă. Silvestru veni în grabă, încredințat că-i vorba de obișnuita procitanie a sporului ce-l făcuse în tălmăcirea dogmelor și grăirea în limbile altor neamuri. S-a oprit în prag nedumerit foarte. Părintele Gherontie nu mai purta straiul aspru și sărac, ci caftan de mohair.

Bătrînul îl binecuvîntă și-i grăi cu blîndețe:

— Fiule, anii ascultării tale s-au împlinit. Se cade a ști că a venit ceasul cel mare cînd te vei îmbrăca în strai împărătesc spre a fi păstor al turmei celei cuvîntătoare.

Cînd Silvestru auzi grăindu-i-se așa, în gît i se sălășlui un pietroi, care îi căzu pe inimă, greu și apăsător. Părin-

tele Gherontie văzu turburarea lui. Ridică mîna uscată și-i liniști fruntea.

— Părinte al mustrărilor, smereniilor și mîngîierilor mele, eu mă socot cu totul nevrednic!

— Așa poruncesc și așa să faci! îi răspunse bătrînul, fulgerîndu-l cu ochii.

Silvestru a petrecut noaptea în cugetări adînci și tînguiri multe.

Dimineața porni să grăiască încet, cu sufletul său:

— Vai mie, cum aș putea înțelege, oare, această rînduială nouă?

În mintea lui începu să se zămislească un gînd măreț și fața lui prindea să se lumineze de o statornică hotărîre. Încă de copil, pe cînd își făcea ucenicia la stînă, mai întîi strungar, apoi scutelnic și băgător de seamă pe tîrlă, auzea pe ciobani grăind lucruri minunate despre unii călători care se duc peste mări și țări, pînă ajung în Țara Sfîntă. Acolo cică văd cetatea Ierusalimului, pustiuri unde spinii rodesc mirodenii și grîu, cum și codrii în care fiarele, îmblînzite și înfrățite, dorm în același culcuș, fără a se vătăma unele pe altele. Năzuia încă de pe atunci să facă o asemenea călătorie. Acum însă năzuința lui deveni o poruncă și începea să-l turbure și să-i muncească inima. S-a întîmplat, drept aceea, că în dimineața următoare fratele Silvestru bătu la ușa părintelui Gherontie.

— Părinte al înfrînărilor și mîngîierilor mele, grăi el cu glas tremurat, sînt pornit a-mi cheltui viața ce mi-a rămas de aici înainte, întru desăvîrșirea și întărirea credinții mele. M-am hotărît, așadar, să fac o cruce mare, din lemnul cel mai curat, s-o iau în spate și să plec în călătorie.

— Unde vrei să te duci, iubitule?

— Mă voi duce pe drumul Ierusalimului. Dă-mi dezlegarea cuviosiei tale și o voi face!

Bătrînul îl cuprinse și nu-i putu grăi.

Și în ziua aceea Silvestru, chemînd în ajutor pe fratele Calist, își făcu o cruce grea de stejar, o puse pe umeri și, după ce se iertă cu toți slujitorii schitului, porni la drum lung.

VII

Drumurile ce duceau spre țările de miazăzi erau pe acea vreme anevoioase și pline de primejdii. Silvestru era însă ostaș al credinții. El căta mereu înainte și năcazurile călătoriei nu-i slăbeau pașii. Îmbrăcat în caftan de șiac, încins c-un curmei de cînepă, pe cap cu o camilavcă veche și în picioare cu opincile sale de ciobан trecea fără zăbavă prin sate și tîrguri, cu povara crucii în spate, trezind freamăt și zarvă de oameni și cîini.

După multe zile ajunse călător pe țărmul mării, acolo unde se afla Helispentul. Aici, după ce poposi prin ostroave și cetăți străvechi, a trecut dincolo, către miazăzi, unde stăpînea sabia turcului. Prin această țară păgînă cum — penele și necazurile curgeau asupra lui ca ploaia. Dar pe cît pătimea el prigoane și hulă, pe atîta era de fericit că se apropie tot mai mult de Țara Sfîntă.

Mergînd printr-o pustietate întinsă, văzu de departe o pădure ce se împînzea fără sfîrșit, ca o mare.

— Heeei, doamne, își zise el, de multă vreme n-am văzut eu pădure!

Bucuria lui avea să se întoarcă însă în grea întristare! În fața sa, printre copaci, se zăriră niște ziduri. Se dumeri atunci că se află înaintea unei mănăstiri islamiste, care pe acolo se numește tekke.

Trăiau în părțile acelea niște slujitori ai legii acelor neamuri, care se numesc dervișІ. Numai că ei nu prea zăbovesc întru citirea scripturilor și la plinirea legilor sfinte, ci mai vîrtos cată dijmuirea drumeților care se abat pe acolo, negustori și pelerini.

Era gata să iasă la pămînt deschis. Aici, într-un loc unde calea se îngusta, la o cotitură, i se înfățișă o namilă de om voinic și burduhos, avînd în mîna dreaptă un satîr și în stînga un hanger. Alții stăteau în spatele lui cu obrăzare pe față.

— Stai pe loc! îi porunci el. Întoarce-te cu fața înapoi și ridică mîinile!

— Nebun şi orb ! răspunse plin de scîrbă Silvestru. Vrednic eşti de focul gheenei şi de chinul dracilor ! Tu nu ştii că cine călătoreşte spre Ierusalim înapoi nu se întoarce ?

Silvestru dădu să meargă înainte. Dervişul însă, arătîndu-şi albeaţa dinţilor, ridică satîrul şi-i crăpă streaşina camilavcei.

Plin de mînie, Silvestru îi apucă satîrul şi-l aruncă în lături. Dervişul ridică sabia. Silvestru îi prinse mîna, i-o scutură şi sabia îi căzu la picioare. Atunci potrivnicul îşi desfăcu braţele şi se avîntă asupra lui, în vreme ce oamenii din spatele său stăteau rîzînd, aşteptînd să vadă cum se vor îmbrăţişa. S-a întîmplat că Silvestru, mutînd crucea pe umărul stîng, cuprinse duşmanul pe după grumaz şi-l adună la piept. Îl strînse cum se cuvine, apoi îi pocni capul de lemnul crucii, de trei ori, în numele sfintei treimi. Dervişul se făcu moale, scoase limba ca un potlog şi începu să se cumpănească.

— Vai mie şi sufletului meu ! începu să se tînguiască Silvestru. Prietene, ce te doare ?

Ridicînd ochii, căută pe ceilalţi dervişi, dar ei se aflau risipiţi prin pădure, că nu se mai vedeau nici urmele lor.

— Oameni buni, începu el să-i strige, veniţi să ajutorăm pe fratele acesta, căzut în nevoie !

Dervişii veniră unul cîte unul. Cu ajutorul lor, Silvestru aşeză omul pe iarbă, îi întinseră braţele în chip de cruce, îl cercetară cu luare aminte, îi descătărămară nădragii, îi desfăcură prohabul oblojindu-l cu buruieni. Omul a dat un oftat uşor şi a pornit să răsufle. Atunci Silvestru a început să-i mustre pentru faptele lor.

— Fraţilor, în mare cumpănă m-aţi băgat, vai mie ! De ce nu m-aţi lăsat în bună pace, să-mi caut de drum şi să ajung c-un ceas mai devreme acolo unde mi-i chemarea ?

— Dar încotro duce drumul tău, bunule călător ? întrebă unul dintre dînşii.

Silvestru le povesti ce vînturi l-au adus prin ţara lor şi unde năzuieşte să ajungă. Mult s-au minunat ei de zbuciumul vieţii sale şi se împrieteniră, încît greu le venea să se despartă.

Unul dintre dervişi făcu temenele pînă la pămînt şi ducîndu-şi dreapta la inimă, la gură şi la frunte, îi grăi :

— Prietene iubit, drag ne eşti şi dulce este bunătatea inimii tale! Drept aceea noi te vestim că drumul înainte este plin de supărări, asemenea celei ce ţi-am făcut noi.

— Cîrmeşte mai spre miazăzi, zise un altul, căci prin locurile acestea sînt multe cete de oameni stricători, asemenea nouă!

Aşa zicînd, Silvestru îşi mută crucea din nou pe umărul sting, îi îmbrăţişă pe fiecare, li se închină cu dragoste şi porni înainte.

Şi cum se ducea el, jelind pe cîmpiile pline de arşiţă, iată, înaintea lui, se zări un pîlc de călăreţi, venind în goană spre dînsul.

Începu să zică în taină cuvintele psalmului: „Doamne, ce s-au înmulţit cei ce mă necăjesc?.. Mulţi se scoală asupra mea!..." Se îndreptă spre adîncul cîmpiei, ca să nu dea faţă cu dînşii. Pîlcul de călăreţi însă îi tăie calea de-a curmezişul. Unul se desprinse şi porni ţintă spre dînsul, strigîndu-i:

— Stăpînul acestor pămînturi, strălucitul şi atotputernicul Zaim-bey, îţi porunceşte să vii să i te închini şi să dai seamă de cele ce ai asupra ta!

— Du-te şi spune stăpînului tău, glăsui Silvestru, că eu nu mă închin decît Dumnezeului ceresc!

Curînd oştenii dădură năvală spre dînsul. Cînd îi văzu mai aproape, Silvestru se înfioră, uitînd că-i om cu sufletul juruit lui Dumnezeu. Lăsă crucea şi smulse un copăcel, zicîndu-şi:

— Hei, ţin-te bine, frate Silvestre!

Pe dată însă, dîndu-şi seama că-i faţă bisericească şi că se află călător spre Ţara Sfîntă, se gîndi că nu este iertat să facă moarte de om. Îşi slăbi puţin încordarea braţelor, în aşa chip ca cei ce-i vor cădea la îndemînă să nu fie beteşiţi de istov.

— Ia-i mai cu milă, mai cu frumuşelul, frate Silvestre, cată numai şi fă-i din călăraşi-tălpaşi! Hooop! strigă el scurt.

Ceata lui Zaim-bey era mare şi călăreţii se arătau din ce în ce mai mulţi, ieşind ca din pămînt. Roiau împrejurul său, ca un viespar care cu săbii, care cu suliţe, care cu buzdugane. Vrednicia fratelui Silvestru însă era fără măsură: care cum se apropia de dînsul îl ştergea de pe cal, făcîndu-l

să se închine pe jos și să îmbrățișeze pietrele. Locul de bătaie se umplu de oameni buimaci de cap, iar pe jos numai arme stricate și bălți de sînge. Unul dintre dînșii, pe un cal vărgat, avînd pe cap un coif acoperit cu găteli, se ridică în scări și scoțînd un fluier scurt, dădu pe neașteptate un țipăt ascuțit. Călărețiі se opriră din învălmășeală adunîndu-se în jurul celui ce-i chemase, care nu era altul decît Zaim-bey. Mai hămăi de trei ori, ca un cîine rău și cu sulița într-o mînă și sabia în cealaltă, ajunse în spatele lui, urmat de cei mai îndrăciți dintre ai săi. Țineau cu toții armele întinse, gata să-l împungă. Văzîndu-se împresurat, alta nu făcu decît se săltă o dată și se ridică pe o stîncă, luîndu-i la șir, după graba cu care veneau. Oblici însă cum camilavca îi zbură de pe cap. Cînd se răsuci să se dumerească ce este și cum de s-a-ntîmplat una ca asta, văzu pe Zaim-bey că se depărta în galop, ducîndu-i-o în vîrful sulițiі. Semne că voise ca să-l împungă în găvanul urechii, dar îngerii domnului făcură ca atunci binecredinciosul Silvestru să se cumpănească înainte iar sulița dușmanului să dea greș cu o șchioapă. Asta îl umplu de mînie. Răcni o dată că se cutremurară și pietrele.

— Huooo! tîlharilor! Și tu, măi Zaim-bey, vină să dai față cu mine! Nu mă încerca pe la spate!

Începu să se rotească și să-i doboare la pămînt pe călărеți ca și cum s-ar fi încleștat cu o haită de lupi. Văzînd o așa clătinare în oștirea sa, Zaim-bey își curăță vîrful sulițeі, aruncînd camilavca peste cap.

— Așa ți-i treaba, păgînule? Îmi zvîrli camilavca întocmai ca pe o zdreanță? Nu știi că ea îi cinstea și podoaba monahului? Vino mai aproape!

Zaim-bey venea în galop, ținînd sulița ponciș, ca să-l găurească în drebele gîtului.

— Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte! strigă Silvestru. Și cînd zise așa, vîntură arma lui, și-i dădu vînt drept în tinichеaua coifului, care zbură departe, cu podoabe cu tot.

Zaim-bey, tehuit de cap, împunse cu sulița pămîntul, iar sabia i se ascunse între picioarele calului.

— Stăi, că nu-i numai asta! răcni Silvestru. Pe dată îi apucă frîul calului și, alăturîndu-se de dînsul, îi făcu o brîn-

că voinicească. Cal și călăreț se prăvăliră la pămînt. Silvestru se îndreptă spre Zaim-bey, gata să-l sugrume. Nenorocitul oștean ridică mîinile și ceru pace.

— Stai, voinicule, nu mă ucide, că-s tînăr încă și aș vrea să mai trăiesc!

Aplecîndu-se asupra lui, îl scoase de sub trupul calului. Îl sculă în picioare și începu a-l cerceta cu grijă, ca nu cumva să fi rămas om cu beteșug. În vremea asta, zurbagiii care au mai rămas întregi aruncau sulițele și săbiile, alții se îndepărtau ținîndu-se de coamele cailor, iar alții descălecau și cu mîinile ridicate veneau către Silvestru.

— Vai vouă, mișeilor, le strigă el. V-ați făcut ca niște îngeri ai diavolului! De ce țineți calea credincioșilor care merg spre sfîntul mormînt, ca să-și mîntuiască sufletul? De ce ați pus zăbavă și înaintea mea?

Vreme de cîteva ceasuri a trebăluit Silvestru, împreună cu oștenii cei teferi, pînă a pus rînduială în pîlcul de răzvrătiți, risipit și stricat. Și cînd văzu că toate au fost îndeplinite, a scos un galben, se duse la Zaim-bey și întinzîndu-i-l îi zise:

— Prietene, mîhnită și plină de lacrimi este inima mea, pentru pagubele și stricăciunile ce v-am făcut. Iată acest dar de la mine. Cu dînsul cătați și împliniți-vă lipsurile ce le aveți.

— Nu voi lua darul tău, milostivule călător, îi răspunse el. Se cuvine mai mult ca noi să te dăruim și să-ți slujim, ca unii ce sîntem învinșii tăi.

Zaim-bey se ridică în picioare, i se închină cu sufletul plin de zbucium, zicîndu-i cu mîna la piept:

— Străinule, văd în ochii tăi lumina bunătății, iar în glas dulceața iubirii. Îți fac știre că nu numai galbenul acesta, ci tot ce am adunat pînă acum, prin sabie și jaf, vom pune la picioarele drumeților care vor trece pe aici!

Iar cînd au dat să se ierte unii cu alții, în ceasul despărțirii, nu l-au slobozit pînă cînd nu le-a făgăduit, cu drept și adevărat cuvînt, că atunci cînd avea să se întoarcă spre țara sa, oaspete să le fie întru bucuria și dragostea lor.

VIII

Pe cît se apropia de Țara Sfîntă, pe atîta inima lui bătea mai vie și mai fierbinte.

— Peste puțină vreme voi trăi ceasul cel mare! își zicea el, îmbărbătîndu-se. Hai, frate Silvestre! Mult a fost, puțin a rămas!

Și tot așa mergea el, amăgindu-se cu vorbe și închipuiri, pînă cînd în zare s-au arătat crestele munților Libani.

Îl întîmpinară cetăți bătrîne, oameni cu chipul smerit, iar în dreapta și-n stînga lui se înșirau grădini pline de roadă. Pomii își întindeau crengile spre dînsul, iar băștinașii, privindu-l cu milă, îl poftеau la ospăț și odihnă. Cînd văzu aceste minuni, îngenunche și sărută pămîntul...

Era în Țara Sfîntă.

Întărit în duh porni spre miazăzi, oprindu-se pe la răscrucile drumurilor și prin cetățile fără moarte ale Galileei. Muntele Golgotha, așa cum se cuvine unui mare slujitor al credinței, îl urcă în genunchi, ca să guste cît mai mult desfătarea suferinței. Iar cînd ajunse pe culme, coborî crucea din spate și o îmbrățișă. O îngropă adînc și temeinic, dreaptă și înaltă ca să rămînă acolo ani de ani, mărturia credinței sale... Nici dogoarea vînturilor fierbinți, nici focul soarelui și nici durerile trupului nu l-au putut urni din loc, pînă cînd, într-o dimineață, un drumeț îl găsi fără glas, pe față avînd zugrăvită icoana fericirii. Veniră în grabă schimnicii de prin vecinătăți, l-au ridicat și l-au îngrijit frățește, aducîndu-l la dulceața vieții. Și a rămas trăitor împreună cu dînșii, slujitor neadormit, așa cum năzuise. Viața i se părea ca o cîntare primăvăratică. Dimineața, cînd răsăritul soarelui făurea platoșe de aur pe turnurile Ierusalimului, el ieșea în cerdacul chiliei sale, își deschidea brațele, ca pentru a cuprinde pe cineva drag și începea să șoptească:

— Ierusalime, Ierusalime, cetate sfîntă!..

Seara, cînd cerul se îmbrăca în veșmînt de stele, prin ferestre privea pînă tîrziu către icoana zidurilor bătrîne,

adunînd în urechi zvonurile potolite ale cetății și cîntecele pelerinilor.

Vremea trecea, împreună cu viața sa, pînă cînd Silvestru și-a dat seamă că ar fi potrivit să-și găsească un loc de odihnă pentru sorocul veacului din urmă. În ziua aceea s-a retras mai devreme la chilie. A început să grăiască încet, întrebîndu-se :

— Loc de odihnă ! Dar unde, în ce pămînt ? Cu cine să dorm împreună ? Care-i pisania ce se va pune pe groapă, la căpătîiul meu ?

Gîndurile începură să-i crească unul după altul. Se întorcea și se răsucea în patul său, trudit, fără odihnă, ca un rănit ce nu poate muri. Și tot singur începu să grăiască :

— Ciobanule, ce-ai făcut pentru pămîntul și norodul țării tale ?

— Dar pentru satul tău, pustiu și dărîmat, făcut-ai ceva ?

— Ce s-a ales din viața ta zbuciumată și care-i zapisul faptelor tale ?

— Ce dar ți se cuvine pentru ostenelile ce-ai avut pe atîtea drumuri ?

— Oare nu cumva ți-ai cheltuit viața în zadar ?

Într-o dimineață se sculă nedormit și se duse la mai marii săi cerîndu-le smerit să-l dezlege de a mai fi trăitor cu dînșii, spre a se întoarce la baștina sa. Ei l-au cinstit cu laude multe, l-au îmbrățișat frățește, toiag de călătorie i-au dat, ca drumul să-i fie ușor și fără osteneli grele.

Și el a pornit la drum, spre soare-apune, mergînd încet, ca să ajungă fără vătămare în țara sa.

Cînd ajunse pe locurile unde se certase cu zurbagiii, s-a minunat văzînd că pe acele locuri, odată pustii și fără viață, acum pășteau turme, se întindeau grădini și ogoare. Oamenii îl întîmpinau de departe, grăindu-i prietenos :

— Călătorule, ești ostenit și flămînd ? Vino și poposește printre noi !

El poposea printre ei și plîngea de bucurie, aflînd că acei oameni nu erau alții decît fiii și nepoții zurbagiilor, păstori și plugari.

Trecînd prin locurile unde se întîlnise cu dervișii, în inima lui se născu zbucium și fior, cînd văzu că în jurul

codrilor, prin curături și poiene, se aflau grădini bogate, case albe și copii alergînd prin ogrăzi cu iarbă.

Copii și vîrstnici îi veneau în cale, strigînd care mai de care :

— Drumeţule, opreşte-te ! Vino şi poposeşte prin grădinile şi casele noastre ! Vino şi mănîncă, bea, culege din roadele pomilor noştri, căci pămîntul pe care trăim îi plin de belşug şi îndestulare !

Trecu munţii şi codrii, pînă cînd inima începu să-i bată mai viu. Mirezmele pămîntului străbun îl întîmpinară de departe. Atunci Silvestru, uitînd că pe umeri poartă povara grea de anii bătrîneţii şi că de picioare i se ţinea truda călătoriilor îndelungate, începu să păşească sprinten ca un căprior.

Cînd ajunse la schitul unde-şi avea metania, se acoperi de tristeţe văzînd că lumea pe care o lăsase acolo trecuse în cele veşnice. Părintele Gherontie dormea lîngă o tufă de liliac, iar fraţii săi, împreună-slujitori de altădată, se găseau rînduiţi, şi ei, sub crucile dimprejurul schitului. Alţii, troieniţi de ani, aşteptau chemarea cea din urmă. Acum fratele Calist, întărit în scriptură şi duh, era pe scaunul părintelui Gherontie, chivernisind buna rînduială a schitului. După ce l-a îmbrăţişat, Silvestru şi-a încleştat dinţii, l-a prins de gura caftanului şi, trăgîndu-l aproape, i-a grăit :

— Calist, ascultă-mă ! Scoate fluierul şi mai cîntă-mi o dată doina pe care o cîntai atunci, cînd eu am ieşit din codru şi te-am găsit în grădină, lîngă oile tale !

Calist căţă la dînsul cu ochii rătăciţi. Cu glasul împuţinat şi gîngav, îi răspunse grăindu-i la ureche :

— N-ai uitat de cîntecul doinei ?

— Nu, Calist ! Eu l-am purtat de-a pururea cu mine, pe toate drumurile şi peste toate amărăciunile ce m-au întîmpinat ! Dragostea pentru doină ţi-am adus-o înapoi !

Calist îşi băgă mîna în sîn şi scoase fluierul.

— Dar n-am să pot cum am putut odată !

— Cîntă cum poţi, frate Calist !

În chilia tăcută, în care pluteau mireşme de flori şi buruieni pămîntene, se înfiripă un cîntec uşor şi lin. Sil-

vestru își puse coatele pe masă și-și îngropă fața în palme. Ofta în răstimpuri, în vreme ce doina umplea chilia, revărsîndu-se încet prin ferestrele și ușa închisă.

Sfîrșind cîntecul, Calist băgă fluierul în sîn, își tocmi glasul și-l întrebă :

— Așa-i că n-ai să mai pleci de lîngă noi, frate Silvestre ?

Cuprins de gînduri, Silvestru își duse ochii în grindă, apoi răspunse :

— Am să plec numai pentru o vreme... Mi-i dor de locurile pe unde a fost satul meu, stîna și oile... Pe urmă voi veni iarăși, ca să mă statornicesc aici, unde-mi voi aștepta și eu obștescul sfîrșit.

IX

Toți stăteau cu fața la povestitor, minunîndu-se de întîmplările prin care Silvestru trecuse, în călătoriile sale.

— Ferice de dînsul ! grăi într-un tîrziu Serafima. Fapte mai frumoase și mai plăcute oamenilor nu cred să se mai afle pe lume !

— Ba sînt altele și mai mari ! le dădu răspuns Matia. Ascultați numai viața și întîmplările lui Andrei, fiul morarului.

După ce Silvan a trecut cărarea de peste vîrful dealului, ducîndu-se în drumul său, în satul pustiit n-au mai rămas decît cei trei feciori : Andrei, Nichita și Gheorghe, cum și mama acestuia, bolnavă rău, în jităria lor. Seara s-au culcat cu toții, alături, ca frații.

...Și a fost ca, în dimineața următoare, cînd Gheorghe și Nichita s-au sculat, ia-l pe Andrei de unde nu-i ! Calea sa n-a urmat drumul lui Silvan căci, așa cum era ciudat din fire, el a pornit pe malul apei în jos. Își zicea în sine :

Apa este cea mai bună cale a drumeţului care se duce în căutarea tîrgurilor, unde se adună bogăţiile pămîntului.

Într-o zi văzu însă că apa sa începea să clocotească pe loc. Băgă seamă că nu mai este gîrla ce-l îndemnase la drum. Aici un povîrniş înalt, fără cărări, îl făcu să se adîncească în singurătăţile unui codru, cu tainiţe măreţe şi tăcute. Prin perdelele de frunzişuri, se vedeau fel de fel de jivine. Unele singure, altele cu puii lor. Cele mai multe se ridicau din bîrlog, căutau la dînsul cu ochii scînteietori. Ce le grăia numai el ştia. Atît că ele se aşezau liniştite şi-şi căutau de odihna în care se găseau. Către amiază văzu cum tăria codrului începe să scadă, subţiindu-se pe nesimţite, pînă cînd poienele porniră să se ţină lanţ, dînd în luminişuri şi curături din ce în ce mai întinse. În cele din urmă dădu într-un suhat, la marginea căruia îl întîmpină un drum de ţară. Se aşeză pe un pietroi şi, căutînd în lungul drumului, văzu apropiindu-se o căruţă trasă de doi cai. Flăcăul ce venea cu dînsa cînta un cîntec de drumeţie singuratică.

— Măi omule, îi zise drumeţul oprindu-şi caii, ce stai acolo de parcă ai fi legat de bolovanul cela?

— Stau şi eu că-s trudit de-atîta umblat pe jos. Am făcut drum lung, că numai Pintilie Călătorul s-o fi ostenit ca mine!

— Dar de unde vii şi încotro te duci?

— Nu ştiu.

— Cum aşa?

— Apoi vezi: vin dintr-un sat care azi nu se mai află nicăieri şi mă duc într-un tîrg pe care nu-l cunosc.

Flăcăul se gîndi puţin, îşi plesni căciula pe ceafă, apoi grăi:

— Dacă ţi-i vrerea, iacă, vină cu mine, să te duc în tîrgul unde trăiesc eu. Poate acolo vreai să ajungi.

Andrei se urcă în căruţă. Flăcăul îl privea numai cu coada ochiului, îndemnînd caii în răstimpuri.

— Prietene, zise Andrei într-un tîrziu, bag seamă că azi n-ai prea dat apă la cai. Uite, mai ales ista din brazdă nu mai poate de sete. Ş-apoi cată la cel de către om, îl cam strînge hamul. Uite cît îi de asudat, nu de greutatea

căruții, ci mai vîrtos că i-ai curmat răsuflarea și mersul sîngelui.

Căruțașul opri la o fîntînă, adăpă caii și slobozi hamul celui vlăguit. Apoi zise:

— Pe mine mă cheamă Nichifor și-s în slujbă la cel mai mare negustor din tîrgul nostru. Spune-mi cine ești și ce treburi ai la tîrg?

— Pe mine mă cheamă Andrei și merg la tîrg ca să m-apuc de lucru, să strîng avere, căci am nevoie de bani cît mai mulți.

— Dar ce vreai să faci cu averea?

— Vreau să fac o moară, o casă, apoi să-mi înjghebez o gospodărie frumoasă, după care vreau să-mi găsesc o femeie plăcută, ca să mă-nsor și să am copii.

Cînd ajunseră în vîrful unui deal, Nichifor întinse coada biciului și, arătînd în vale, îi grăi cu jumătate de gură:

— Iacă, aista-i tîrgul nostru!

Multe și minunate lucruri văzu Andrei îndată ce căruța lor ajunse la rohatca tîrgului. Mulțime de lume stătea prin fața rateșelor, crîșmelor și dughenilor. Cîrduri de copii începură a țipa și fluiera după dînșii. Unii încercau să se cațere pe loitre, alții fugeau înaintea cailor, iar alții cu măturoaie de lozii în mînă, răscoleau drumul în fața lor, de parc-ar fi început o răzmeriță. Durligari cu tuleie sub nas, hojmalăi cu șalvari, cu părul buhos, alții chelboși, cu obrajii plini de bube, zăbăloși, desculți și flenduroși, unii aproape goi, alții cu piepturile zoioase, strigau care de care mai tare și mai răgușit. Mai încolo, copile zdrențuite, fetișcane cu părul încîlcit și cu pieptul despuiat, alergau și ele cu țipete ascuțite, răcnind una spre alta.

— Aiștia-s oamenii tîrgului? întrebă Andrei pe căruțaș.

— Ba, răspunse el, asta-i calicimea de la mahala! Să vezi mai încolo! Iacă, de-acum trecem în Strada Mare!

În adevăr, pe cît mergeau mai departe, începură să-i întîmpine bărbați cu straie strîmte ori cu fuste. Unii aveau bărbi călugărești, alții erau spînateci. Pe capete purtau șlicuri, comănace sau turbane ca împărații turcești. Dar femeile! Se vedea cîte una mătăhăloasă ca o căpiță, încotoșmănată în cataveică, iar alta gingașă, cu obrăzar, avînd mîinile în-

velite în horbotă și capul încărcat cu pene și flori. Tîrau în urma lor poalele fustelor, iar deasupra capetelor țineau cortele deschise.

— Aiștea-s bogătașii, negustorii și femeile lor, dădu lămurire Nichifor, lăsînd caii să meargă la trap mai domol.

Ulițele începură să se lărgească. De o parte și de alta negustorii, în fața dughenelor, stăteau ciotcă, așteptînd mușterii. Îmbrăcați și ei cu fuste, încinși cu brîie și curele, cînd vedeau cîte un trecător, se plecau pînă la pămînt, cu mîna întinsă către mărfuri. Pîini rumene, ca aurul, așezate una lîngă alta, șolduri de porc afumate, șiraguri de cîrnați, păstrămuri spînzurate, gîște și curci răstignite, putini cu brînză, burdufuri grele, butoaie cu miere, covrigi înșirați pe lețuri, colaci de toate mărimile, hartare de slănină, bărbințe pline cu unt și untură, pești afumați, cît omul de lungi; berbeci uscați, hîrdaie cu măsline și cîte și cîte bunătăți, de care Andrei nu mai văzuse. Din vreme-n vreme, ca ieșite din pămînt, de după cotul ulițelor, apăreau rădvane trase de cai amarnici, mînați de harapnice. Și lumea se dădea în lături, plecîndu-se cu supunere. Înăuntrul lor se vedea cîte un moșneag bărbos, galben ca ceara, numai piele și oase, ori cîte un mustăcios umflat ca o bute. Se mai vedea cîte o babă uscată ca niște moaște, ori cîte un țînc, păzit cu strășnicie. Toți erau veseli și îndestulați.

— Eh, doamne! își zise Andrei. De ce oare acești oameni, așa de fericiți și îndestulați în toate, nu se fac părtași, în bucuriile și bogăția lor, cu cei de la mahala, care trăiesc în gunoaie, bube și foame?

Căruța se opri în fața unei case mari, cu ferestrele și ușile deschise larg.

Nichifor îl prinse de mînă și-l trase după dînsul.

Se ridicară pe niște praguri și ajunseră într-o cămară tihnită. La o masă plină de zapise și bănărit se afla un bărbat în vîrstă. Avea ochii bulbucați și fața puhavă. Își ducea mereu năframa pe frunte, ștergîndu-și sudoarea. Mocnea deasupra hîrtoagelor și din vreme în vreme trăgea fum dintr-un ciubuc lung. În stînga lui, la o altă masă, ședea o femeie cu capul înfășurat într-un bariz de culori potolite. Avea mînecile suflecate, lăsînd să i se vadă un lanț de aur

și niște inele cu pietre scumpe. Nu făcea nimic alta decît umplea niște pungi, luînd grămăjoarele ce i le arăta bărbatul, apoi le așeza într-o gazofilachie din spatele ei.

— Aista-i stăpînul, îi șopti Nichifor la ureche, iar femeia de colo îi jupîneasa lui. Is oameni cumsecade ; mai cu seamă dînsa-i o femeie bună, s-o pui la rană. El îi om cu beteșug, gogește de inimă rea. Pe dînsul îl cheamă Hagi Stratilat, iar pe dînsa nu știu cum, că are un nume încîlcit. Noi îi zicem jupîneasă.

Într-un răstimp de răgaz, stăpînul își ridică ochii și cătă spre dînșii.

— Jupîne, grăi Nichifor făcînd un pas înainte, eu am venit. Caii sînt sănătoși, iar agarîcurile și săcriile cu băcălii ți le-am adus așa precum le-am primit.

— Bine, Nichifor, du-te și te înfățișează lui Mitu, împreună cu cele ce-ai adus, după care să treci la hodină, punînd și caii la bună rînduială.

— Jupîne, eu mai am o vorbă : iacă, flăcăul acesta, care se află aici, ar pofti să se nămească în slujbă la casa și credința dumitale.

Hagi Stratilat vroi să zică ceva dar un om veni cu grabă mare și vesti :

— Jupîne, află că pan Klopatowsky de la Liwow, împreună cu șleahticii lui, s-au burzuluit împotriva lui boier Sokolov de la Kament Podolsky și a celor ce sînt cu dînsul, fiind gata să se măsoare cu săbiile și buzduganele !

— Pentru care pricină ?

— Pentru poloboacele cu vin și putinile cu miere, vrînd fiștecare să încarce mai întîi și cît mai mult.

— Du-te repede în zămnicul cel mare. Scoate cu grabă o bute cu răvac de zece ani. Pune-o în mijlocul lor și se vor împăca. Spune-le că-i cinste de la mine și de la casa mea. Adă-le ulcele de lut, pită smolită, pastramă de berbec, cîrnați, gîscă friptă și un burduf cu brînză de la Broșteni. Pe urmă pas de gătește crivaturile pentru fiștecare. Mîine dimineață se vor scula mulțămiți. După ce vei face acestea, scoate zapisul tău și răboajele, în care să treci prețuri noi : la fiștecare vadră de vin și hîrdău de miere cîte 2 și 10 zloți poleci mai mult. Iar dacă vă vor întreba de ce s-a făcut rînduială nouă, spune-le că, odată cu hramul schimbării la

față, s-a făcut și la prețuri schimbări la față, din pricina măririi haraciului turcesc, a lăcomiei boierilor și domniei, care nu se mai îndestulează de mită, plocoane, dijme și biruri.

Negustorul își întoarse ochii spre dînșii.

— Flăcăule, ce slujbă ți-ar place să faci?

— Știu să duc poveri în spate și cunosc graiul vitelor, îndeplinind voia lor.

— Cum așa? întrebă negustorul, în vreme ce ochii porniră a i se bulbuca și mai mult.

— Așa precum ți-am spus.

— Altă ceva ce-ai mai putea face?

— Aș putea sta la poartă, ca să-ți număr mușteriii și să văd anume cîți la plecare te laudă și cîți te suduie, iar dumneata să faci așa ca toți să te laude.

— Măi băiete, să-mi răspunzi limpede: cît ai să-mi ceri pe lună dacă am să te năimesc la cărat poveri?

— Cinstite negustorule, eu sînt fecior sărac și am lipsă de bani și avere multă. Să-mi plătești cît mai bine și îndesat.

— Dar ce vreai să faci cu atîția bani?

— Vreau să fac o moară, o casă bună și poate să înalț și o biserică. Mai am de gînd apoi să clădesc niște case pentru oameni pribegi. După toate acestea vreau să-mi găsesc femeie plăcută, să mă însor și să fac prunci, băieți și fete.

Cei de față izbucniră în rîs. Hohotele lor trecură în dugheană, în ospătărie, în toate cămările, apoi în ogradă și pe uliță. Rîdea și Hagi Stratilat, ștergîndu-și fruntea cu năframa, apoi obrazul și ceafa. Numai jupîneasa lui, cu palmele prinse una de alta, căta la bietul fecior cu milă.

În cele din urmă negustorul grăi cu glas îmbunat:

— Uite ce-i, măi flăcăule. Eu, deocamdată, nu duc lipsă de oameni, că am destui năimiți, și buni și răi. Du-te cu Dumnezeu și cată slujbă în altă parte.

Andrei ieși în uliță cătînd ametit către dugheana lui Hagi Stratilat.

Tocmai atunci înspre casele negustorului se îndrepta un convoi de căruțe trase de cai încinși de sudoare și spumă. În poartă și prin ogradă se făcu învălmășeală mare. Se au-

zeau chemări, țipete de femei. Oameni de tot felul se adunau împrejurul unei căruțe. Din dugheană ieși în grabă chiar Hagi Stratilat, urmat de jupîneasa lui.

— Ce să fie oare? se întrebă Andrei, îndreptîndu-se într-acolo.

Un om, dezbrăcat în cămașă, bătea un cal căzut la pămînt. Perechea lui scăpăra din copite, se smucea și-și scutura capul mînios.

Căruțașul îl lovea din puteri: jap! jap! jap!

Și fără multă vorbă, Andrei se apropie de om, îl repezi odată morărește, încît acela se propti în gard. Se duse apoi la calul întins pe așternutul de pietre, îi scoase căpăstrul și zăbalele și-i desfăcu ștreangurile. Pe urmă se aplecă la urechea lui și-i spuse ceva. Începu să-l mîngîie pe bot, îi netezi fruntea și-i așeză coama. Îl frecă pe gît și pe șale. Calul întinse picioarele, zvîcni cu putere și se ridică. Își scutură coama ca lepădîndu-se de ceva rău. Lumea începu să plesnească din palme.

— Cine-i omul acesta care știe limba vitelor? întrebau unii.

— Așa minune încă n-am văzut de cînd sînt pe fața pămîntului! strigau alții.

Andrei mai făcu un șumuiag de paie și începu să frece caii amîndoi. Îi trase de urechi, după care le puse zăbalele, așezîndu-le căpestrele. Înnodă ștreangurile la orcicuri și, prinzîndu-i de dîrlog, se alătură de dînșii, pornindu-i și săltînd căruța din loc.

Cineva din mulțime îl prinse de mînă. Era Hagi Stratilat.

— Dragă băietane, îi zise el, te poftesc să rămîi la mine în slujbă. Am lipsă de un om ca tine!

Hagi Stratilat nu ținea însă prea multă rînduială în ograda sa. Hărțuit de treburile negustoriei și ale mușteriilor, se frămînta cît îi ziulica de mare deasupra catastifelor, zapiselor și răboajelor, ori cu numărătoarea galbenilor, paralelor și firfiricilor. În clipele de răgaz, după ce picura sudori asupra mesei, ieșea pe tîrnat și răsufla aer nou. Prin ogradă, grajduri, magazii și pivnițe nu se arăta decît din paști în crăciun și atunci numai de mîntuială, ca să-și vadă oamenii și marfa. Băgător de seamă la toate acestea era fratele său Mitu, un om ascuțit la gîlceavă, cătrănit de băutură, hîr-

joană cu cele femei și nopți fără somn. Dimineața venea cel din urmă la treburile lui. Trecea de ici-colo, striga, împrăștia sudalme, vămuia tejghelele, iar seara pleca cel dintîi acasă, purtînd asupra lui boccele și anteriul cu buzunarele pline.

În dimineața următoare, cînd Andrei ieși în ogradă, și-a pus mîinile în cap de ceea ce a văzut. Pretutindeni erau împrăștiate butoaie stricate, lemne putrede, scaune și mese șchioape, uși crăpate, căruțe cu beteșug, sănii fără oplene, roți fără spițe, divanuri îngenunchiate, hamuri aruncate, ca aduse de o apă mare. Zile și săptămîni a trudit bietul om, pînă le-a rînduit pe toate, fiecare după cuviință. Care întregi de putregaiuri, potloage, hîrburi și gunoaie le-a dus hăt departe și le-a dat drumul în rîpele de lîngă băltoacele tîrgului.

Stăteau la fereastră negustorul și jupîneasa lui, minunîndu-se de cele ce vedeau.

— Cum s-a luminat ograda noastră, bărbate! zicea femeia cu multă mirare.

— Să vezi și să nu crezi! răspundea Hagi Stratilat, mîngîindu-și cu fală bărbia.

După ce a mîntuit cu ograda și a măturat-o frumos, a pornit Andrei să facă straturi pe lîngă tîrnaț, pe sub ferestre, în lungul gardurilor și pe sub pereții magaziilor. A răsădit pretutindeni flori pămîntene și ierburi bine-mirositoare. După toate acestea s-a dat la garduri și magazii. Pe cînd lucra mai cu spor, iată, la spate îi veni Mitu, ieșind ca din pămînt.

— Cine ți-a poruncit să faci asta?

— Eu mi-am poruncit, căci la o asemenea casă lucrul cel mai de trebuință și mai cu grabă este ceea ce fac!

— Eu îți poruncesc să lași aceasta și să faci altceva. Du-te mai bine și mătură ulița, prin fața dughenii și ospătăriei.

— Asta s-o facă ispravnicul și oamenii lui.

— Măi omule, ia cată la mine!

— Vreme prea multă nu am ca să cat la obrazul măriei tale. Zugrav nu sînt, ca să-ți iau frumusețea chipului, din ea să fac icoană și scriptură. Și pe urmă te poftesc să mă lași în cîte mă găsesc!

Spre seară, se duse în grajduri. Aici se înfundă pentru

mai multă vreme. Cînd vitele veniră de la suhaturi, găsiră adăposturile şi ieslele curate, grajdurile cu mirosuri bune şi primenite.

Cînd auzi toate acestea, Hagi Stratilat mult se bucură, el şi soţia lui, dar mai pe urmă s-a umbrit de îngrijorare, cînd Mitu, la o vreme de seară, li s-a înfăţişat în taină.

În vremea asta, Mitu, căutînd sfat cu Hagi Stratilat, îi spuse că Andrei nu-i om ca toţi oamenii, ci o întrupare de duh necurat, că noaptea, înainte de cîntatul cocoşilor, prefăcut în strigoi, alunecă prin umbra magaziilor, cată peste garduri, încearcă zăvoarele şi ţiţînele uşilor şi ciocăneşte pereţii cămării unde se află gazofilachia.

— Mitule, îi zise negustorul, mie să-mi dai praxă, nu cuvînt, căci de vorbărie îs îndestulat, ca de hrean în postul mare !

— Al dracului să fiu şi să-mi sară ochii din cap dacă nu vă grăiesc sfîntul adevăr ! încheie Mitu.

Într-o zi, negustorul chemă pe Andrei :

— Andrei, am să-ţi grăiesc ceva.

— Şi eu, jupîne, cat de multă vreme să-ţi spun o poveste adevărată, dar mereu te afli între bucoavne şi răboaje, că parcă n-ai fi negustor, ci popă sau pisăr-gospod.

Hagi Stratilat făcu o faţă amară :

— Lasă poveştile, flăcăule, că n-am eu vreme să mă ţin de vorbiri deşarte. Află că, de azi înainte, treaba ta este să te ţii de grajduri şi numai de vite. Pe la magazii şi pe lîngă pereţii, uşile şi ferestrele casei nu mai ai ce căuta.

Negustorul, ca să se dumirească, se gîndi să-l pună la încercare. După ce se întunecă bine, se duse la gazofilachie, luă un pumn de sorocoveţi, firfilici, parale şi galbeni, îi mestecă în poală şi-i turnă într-o pungă. Noaptea ieşi în ogradă cu punga la piept şi-o aruncă lîngă adăpătoarea vitelor, după care veni repede în casă şi se băgă în aşternut. Dormi pe sponci. În zorii zilei se sculă, se duse la fereastră şi, ascuns după horbota perdelelor, rămase la pîndă. La răsăritul soarelui, cînd se deschiseră porţile grajdurilor, se cruci de cele ce văzu : Andrei venea spre adăpătoare cu sumanul între umeri, iar după dînsul vitele. Mergeau două cîte două, în bună rînduială, ca nişte oşteni. Fiecare, după ce se în-

destula, pleca spre grajd așa cum venise. Apoi se aplecă și ridică punga. O scutură la ureche și o băgă în sîn.

— L-am prins! L-am prins! striga negustorul alergînd înspre cămara jupînesei, căreia îi povesti cele întîmplate.

— N-am crezut una ca asta! îi zise ea.

— Acum să așteptăm să vie Mitu. El știe cum să-i facă dopros!

Nu sfîrși bine vorbirea lui, cînd iată, în ușă se arătă Andrei.

— Stăpîne, cuvîntă el, bag seamă că nu prea cauți bine la cele ce sînt ale casei dumitale. Iată, am găsit această pungă lîngă adăpătoare. Vezi ce se află înăuntrul ei, căci eu, nefiind stăpîn pe dînsa, n-am cercetat-o. Rogu-te stăpîne, dacă nu este a dumitale, pune oameni de credință să găsească păgubașul și să i-o dați în grabă, căci banul de pripas aduce scîrbă și lacrimi, iar cel dobîndit cu cinste dă saț și bucurie. Apoi plecă.

Beteșugurile lui Hagi Stratilat se lăsau tot mai grele peste viața lui. Cînd zăduful verii mocnea pe-afară, iar în cancelarie veneau călduri somnoroase, jupîneasa îi băga în sîn ștergare și năframe ude. El răsufla ușurat, își punea coatele pe masă și aținea pe nesimțite, sforăia zdravăn, pînă cînd aprozii veneau cu grabă:

— Stăpîne, au venit călăreți și au dat veste că spre casa dumitale se îndreaptă convoaie de care dinspre Lehia, Podolia, Transilvania...

— Să vină! dădea răspuns negustorul.

Ieșea pe tîrnaț, tîrîndu-se încet, rînduia cele de cuviință, apoi se întorcea gîfîind. Se așeza pe scaunul său cătînd pe furiș spre jupîneasă. Aceasta ofta împreună cu dînsul, după care îi umplea iarăși sînul cu ștergare și năframe ude. Despre treburile din ogradă, magazii și la toate ale casei, negustorul și jupîneasa nu aveau nici o grijă. Andrei, învechit în slujbă, trebăluia cum nu se află mai bine.

Grija lui cea mare o arăta boilor și cailor mușteriilor, de la carele și căruțele venite din drum lung. Cînd negustorul și călăreții se așezau în ogradă, nu aveau nici o grijă. Descălecau, aruncau frîul pe șa, se scuturau de colb și se duceau la ospătărie ori în cancelarie. Atunci Andrei ieșea repede, ve-

nind mînios din umbra grajdului, lua caii în seamă şi grăia singur :

— Vită-i asta ori stafie ? Măi, ce oameni ! Păgîni să fie şi tot mai multă milă ar avea de bietele dobitoace !

Muşteriii rîdeau pe înfundate. Nu-i vorbă că şi aceştia îl răsplăteau cu dărnicie. Galben peste galben căzeau în căciula sa.

— Mare minune îi şi omul ista ! glăsuiau ospătarii şi ospătăresele, privindu-l cu ochii galeşi.

— Îl cunosc viţele, că parcă ar fi un vraci !

— Curge aurul şi argintul asupra lui !

La sfîrşitul fiecărei săptămîni, sîmbătă seara, cînd cel din urmă convoi pleca ori se aşeza în ograda, Andrei trăgea zăvoarele toate, încerca bălămălile, apoi se înfăţişa negustorului şi femeii sale. Băga mîna în sîn, scotea punga cu aurul şi argintul agonisit şi grăia :

— Cinstite jupîne şi jupîneasă, iată, aici se află agoniseala din această săptămînă. Primiţi, rogu-vă, puneţi-o împreună cu simbria ce mi se cuvine pentru slujba de obşte ce am făcut, ca să fie în păstrarea dumneavoastră.

— Iată, zicea jupîneasa, ca şi-n săptămîna trecută o aşez aici, în căldăruşă.

— Văd c-ai strîns o adevărată comoară, aş putea spune că eşti om bogat ! adăugă negustorul.

Cînd auzea unele ca acestea, Andrei se închina, pleca repede în podul grajdului şi se aşeza în culcuşul său. Vroia să fie singur, cu bucuriile lui. Începea să grăiască, dondănind încet, ca un lunatec :

— Da, voi clădi o moară... pe locul unde a fost cea pe care au stricat-o prădalnicii... Îmi voi face casă, deosebi, frumoasă, cu tot ce-i trebuie unui gospodar şi femeii sale...

Într-o noapte în iatacurile negustorului se aprinseră feştilele luminărilor. Înăuntru se făcu învălmăşeală, căci Hagi Stratilat alta nu făcu, decît se sculă în grabă, apoi începu să se clatine cînd în dreapta, cînd în stînga. Bîigui ceva prin spuma de la gură, apoi căzu. Jupîneasa ieşi în prag, strigînd spre întunericul nopţii cu glas răguşit. Albă ca o stafie, se bătea cu pumnii în piept şi-şi scărmăna părul.

Răsăritul soarelui găsi casa lui Hagi Stratilat în grea cumpănă. Obloanele dinspre uliță erau trase. Prin poarta ogrăzii oamenii veneau și ieșeau cu capul gol. Prin iatacuri pășeau în vîrful degetelor, se închinau la icoana din brațele mortului, priveau chipul său, luminat de jur împrejur, făcîndu-și cruce în grabă. Se duceau la jupîneasa așezată în scaun, uscată de durere și îmbrăcată ca o călugăriță. Îi grăiau vorbe de obște, apoi ieșeau afară.

După sorocul de trei zile, pe Hagi Stratilat l-au îngropat cu alai mare, petrecîndu-l în cetatea morților toți slujbașii, vecinii și tîrgoveții — bogați și săraci. Jupîneasa rămase bătută de tristețea singurătății și zbuciumată de griji și necazuri. Drept aceea, după patruzeci de zile, îndată după praznicul făcut pentru sufletul celui mort și după cetirea celor de obște, ea chemă la sine pe Andrei și-i zise :

— Am rămas, măi băiete, singură ca un huhurez, căci nu mi s-a dat și mie să am vrun copil în viața mea și nici neamuri de nădejde.

— Te ascult, jupîneasă.

— Îmi aduc aminte că acum paisprezece ani, cînd ai păsit pragul casei noastre, ai spus că, la vremea ta, ai să-ți găsești femeie plăcută și ai să te-nsori... Eu, care am văzut cît ne-ai slujit de cinstit, după credință și adevăr, m-am gîndit să-ți cauți prin tîrgul ista o fată bună și cinstită, poate printre ospătăresele noastre căci sînt destule.

— Sînt, jupîneasă...

— Să-ți alegi una plăcută și să te însori cu dînsa. Eu, din partea mea, vă dau diată și înscris pe totul ce vezi aici, după care să trăiesc pe lîngă voi, ca să aveți grijă de mine și de bătrînețele mele, pînă ce mă voi petrece și eu de pe lumea asta.

Andrei își mută căciula în mîna cealaltă și dădu răspuns :

— Milostivă jupîneasă, lumea noastră pămînteană este zidită după minunate rînduieli... Eu prin tîrgul ista sînt numai trecător. Mult nu voi mai zăbovi și mă voi întoarce în pămîntul meu, ca să plinesc ceea ce am pus de gînd.

X

Cît a fost vreme de toamnă jupîneasa pătimi cu multe beteşuguri şi suspin, iarna găsind-o cu tusă grea şi nopţi fără somn. Nici leacurile şi descîntecile doftoroaielor şi nici moliftele duhovnicilor n-au pus-o în picioare, aşa că în pragul crăciunului, odată cu venirea stelarilor, s-a rînduit şi ea din cele pămînteşti.

A doua zi după înmormîntare, la casa lui Hagi Stratilat s-au înfăţişat dregătorii tîrgului, împreună cu logofeţii şi grămaticii, în frunte cu Mitu. Au pus peceţi pe toate, au scris izvoade şi îndreptări. Au numărat aurul şi argintul din gazofilachie, după care l-au întărit pe Mitu în toate averile. L-au firitisit că a intrat stăpîn pe atîtea bunătăţi şi acareturi, după care s-au dus.

Văzîndu-se de nimeni clătinat, Mitu a chemat la sine pe rînd: argaţii, aprozii, ospătarii, bucătarii, pivnicerii, cotiugarii, pitarii, cantaragiii, privighetorii, ucenicii şi oamenii casei toţi. A luat pe fiecare la dopros, i-a ispitit de-a fir a păr şi i-a rînduit care unde să rămînă în slujba şi credinţa lui.

Cînd veni rîndul lui Andrei, Mitu se lăsă pe speteaza scaunului, îşi strînse genele, ca şi cum l-ar fi privit de departe:

— Ştii tu că de azi înainte eu sînt stăpîn aici?

— Ştiu, dar vreau să grăiesc ceva.

— Ce să mai grăieşti? Ieşi afară şi să nu-ţi mai calce piciorul în economia mea!

— Ba vreau să grăiesc!

— Grăieşte!

Andrei băgă mîna în sîn şi scoase punga în care se afla agoniseala săptămînii.

— Fericiţi moştenitori dumneavoastră, vă fac ştire că eu, vreme de paisprezece ani, cît am fost în slujba casei acesteia-ceea ce am dobîndit cu osîrdie şi trudă am dat la mîna stăpînului meu. El a strîns toată procopseala mea şi a păstrat-o cu cinste în două căldăruşe, aici în gazofilachie, alături de bănăritul său, care acum este averea dumneavoastră. Dacă

este cu voie ca să rămîn în credința casei pe care ați moștenit-o, iată, primiți și acesta. Aici este rodul muncii mele din vremea din urmă.

— Pune punga pe masă!

— Vă poftesc, drept aceea, cu plecăciune să puneți aici și simbria ce mi se cuvine și totul împreună să adăugați la ceea ce am dobîndit pînă acum. Dacă socotiți că eu nu mai sînt vrednic de slujba mea, rogu-vă iarăși cu plecăciune, dați-mi totul ce-am agonisit, ca să mă duc întru ale mele.

Mitu își arătă dinții și, întinzînd mîna, luă punga. O goli pe masă și trase către sine galbenii și arginții. Adună cîteva parale, și niște sorcoveți, făcu o grămăjoară mică și grăi:

— Măi prostule, cap de bou și gură de vacă ce ești, nu degeaba-ți zice lumea Păcală! Lasă banii aici, iar tu du-te unde-a mînat mutul roata și surdul iapa!

— Mitule, ce faci? strigă femeia de lîngă dînsul.

— Stai puțin, adăugă el. Ca să nu zici că-s om rău, iacă, primește asupra ta ceea ce este aici.

Zicînd așa împinse grămăjoara spre dînsul.

— Ce să fac eu cu dînșii?

— Să-ți spun ce să faci? Mergi și-ți cumpără o frînghie și o bucată de săpun. Pregătește bine frînghia, așa precum știi tu, apoi du-te la marginea tîrgului, unde-i belitoarea vitelor, cată un copac potrivit și te spînzură, căci prost ești și prost o să mori. De alta nu ești bun!

Andrei se cumpăni. Vroi să se repeadă la dînsul și să-l sfîșie ca pe o fiară. Se răzgîndi. Pe afară umblau stelarii și urătorii. Cei de față își plecară capetele și se întoarseră cu fața la perete. El însă începu să rîdă ca un nebun. Întinse mîna și luă grămăjoara de bani, o scutură în pumn și începu:

— Heeei, jupîne Mitu, iacă vine Anul nou,stai să te urez și eu oleacă, să te seamăn după cuviință.

Zicînd așa, semănă banii din pumn, ca un semănător vrednic, aruncîndu-i în pereți, prin unghere, asupra lui și striga cu glas înalt:

Ahooo, ahooo! Să trăiți să vă-nmulțiți:
Cîți galbeni aveți pe masă
Atîți strigoi prin casă,
În giubele de mătasă

Și cîți zloți aveți furați
Atîția draci pe tîrnați,
În caftane îmbrăcați.
Parte de belșug să ai,
Mucegai și putregai;
Geamuri sparte, uși crăpate,
Gardurile dărîmate.
La anul cine-o să vie
Să-ți afle casa pustie
Și paragini pe moșie!
Tîlhar, șarpe veninos,
Lacom rău și hărțăgos,
Tu sudoarea mi-ai mîncat,
Sufletul mi l-ai stricat!

— Afară! strigă Mitu, dați-l afară!

Aprozii veniră în grabă. Îl prinseră de mîini, îi puseră palmele la gură și-l brînciră în uliță.

În cantelarie și prin cămări se făcu fierbere mare. Soața lui Mitu își înveli pruncul cu berta din spate și fugi cu țipete în ogradă. Bărbatul ei strînse banii de pe jos și, împreună cu galbenii și arginții de pe masă, îi puse repede în gozofilachie, după care porni să facă dopros altor năimiți.

Andrei, năucit de cap, căută în dreapta, în stînga, apoi se duse după un zid. Se rezemă de perete cu mîinile pe frunte și începu să plîngă încet. După multă jelire merse el, merse fără nici un țel, în neștire, pînă se pomeni într-un medean mare, cu nesfîrșit forfot de lume. Era tîrgul de vite. Aici tot felul de dobitoace: cai pămînteni, mari și pietroși, alții înfocați și ageri, boi mari, grei ca niște stînci, vaci cu ochii mulțumiți, rumegînd alături de viteii lor. Merse printre vite, cînd la una, cînd la alta, pînă ajunse la un ocol, în care se afla închisă o întreagă cireadă. Își întinse mîna printre zăbrele. Vitele năvăliră spre dînsul. El se uită în dreapta, în stînga, ca și cum ar fi căutat pe cineva. Lîngă un copac văzu un car cu fîn. Se duse într-acolo. Lîngă car era un om stînd în așteptare.

— Bade, al dumitale-i fînul ista? îl întrebă el.

— Al meu.

— Ți-i de vînzare?

— De vînzare dacă ai cu ce-l cumpăra.

Andrei se cumpăni în gînduri. De unde bani? Dar stai, își dezbrăcă sumanul, îl întinse omului și făcu tocmeala.

— Bade, hai cu mine să-l dăm la niște vite flămînde.

Omul înjugă boii și porni cu dînsul.

S-au rotit în jurul țarcului, azvîrlind cu furca pale grele de fîn. Vitele mîncau lacom, grămădindu-se una după alta.

— Amarnic mai sînt flămînde, măi om bun!

— Nu numai flămînde, dar și însetate! răspunse Andrei.

După ce goliră carul cu bine, se duse la o butcă. Își scoase căciula nouă-nouță și cu dînsa cumpără două vedre. Merse la cișmeaua din mijlocul iarmarocului și începu să care apă. Duse și duse, adăpîndu-le cu vai-nevoie, de trudit ce era. Se așeză și mai răsuflă puțin, apoi începu să care iarăși.

— Ei, măi omule, se auzi un glas, ia dă-te-ncoace!

Întoarse capul și văzu la poarta ocolului un călăreț.

— N-am vreme!

— Dar ce faci?

— Nu vezi că fac treabă?

— Dar cine te-a poftit să faci asemenea treabă?

— Dar pe tine cine te poftește să mă ispitești? Nu cumva ești staroste, caimacam sau beizadea?

— Nu sînt nici unul dintre aceștia, ci-s ceva mai mult: eu îs chiar stăpînul vitelor.

— Da? Stăpînul vitelor? Să-ți fie rușine dacă este așa!

— Ce fel de vorbă-i asta, omule? Cum îți îngădui să-mi spui asemenea vorbe de ocară?

— Și tu cum îți îngădui să ții vitele flămînde și însetate?

Omul își luă calul de căpăstru și porni spre dînsul, grăindu-i:

— Că m-ai brăzdat cum ți-a venit la gură, de asta eu nu-ți port mînie și nici pricină nu-ți pun, căci văd că ești un om cu milă de vite. Te poftesc să-mi răspunzi dacă te afli slobod și dacă nu cumva ai vrea să te tocmești în slujbă la mine?

— Hm, să mă gîndesc!

— Iacă ce, măi omule: eu îs negustor mare şi am putere de la domnie ca să adun vite pentru haraciul turcesc. Le îngraş bine, apoi le trimit la Ţarigrad.

— Amară pîine mai mănînci, jupînule!

— Bine ai grăit, omule, căci multe amaruri am eu de la oameni, începînd cu vodă, cu boierii de la divan, pîrcălabii şi sfîrşind cu ispravnicii şi logofeţii, pe care trebuie să-i umplu de plocoane. Ş-apoi să vezi ce se întîmplă cu mine cînd ajung la Ţarigrad! Toţi mă jumulesc, trăgînd cu lăcomie de mine: peşcheşuri, habaruri, ciubucuri şi tot felul de mezelicuri.

— Jupîne, eu în slujba la care vreai să mă iai, mă tocmesc mai vîrtos că mie-mi este plăcut să port grijă de vite, dar mai ales de acestea, pe care vodă şi boierii le aduc jertfă.

Negustorul încălecă şi o luă înainte, cătînd cu grijă în urmă.

Andrei luă un braţ de fîn, îl puse subsuoară. Deschise poarta ocolului şi începu să cheme vitele după dînsul. Vitele dădură năvală către poartă, urmărindu-l buluc, de nu-şi mai dădeau rîndul. Tîrgoveţii şi oamenii toţi, cruciţi, se uitau cu toţii ca la panoramă. Şi aşa mergea el după negustor şi vitele în urma lui, grămadă, care mai de care, din uliţă în uliţă, pînă au trecut de rohatcă şi au ajuns la perdele... Multe rînduieli şi înnoiri bune a făcut el acolo, că-l avea drag negustorul, ca lumina ochilor.

În fiecare sîmbătă, după ce sfîrşea treburile cu bine, negustorul ieşea în prag şi-i făcea semn cu mîna.

— Iată, primeşte simbria pentru săptămîna care a trecut. Îţi plătesc din inimă, căci văd că eşti om de pilduitoare nădejde.

— Să fii sănătos, jupîne!

— Mai stai, puţină zăbavă: iată, aici se mai află şi simbria altor oameni pe care ar fi trebuit să-i năimesc şi a căror ispravă singur o istoveşti.

— Sînt şi rămîn omul dumitale, negustorule.

Cînd a primit cea dintîi simbrie, Andrei s-a dus în culcuşul său din podul perdelelor. Şi-a ridicat degetul deasupra ochiului, s-a gîndit, s-a gîndit, apoi şi-a zis:

— Neîndoios, banii aceştia trebuie să se afle împreună cu toată agoniseala mea, pentru care am trudit eu prin străini.

Gîndurile începură să-i prindă glas, îndemnîndu-l unul după altul:

— Să-i duci ca să se adauge la banii tăi, din gazofilachia lui Mitu!

— De ce să-i împrăştii, ba ici, ba colo?

— Ai nădejde, că odată şi odată vor fi cu toţii ai tăi!

Atunci a luat o basma frumoasă, i-a legat bine şi sculîndu-se a plecat de la perdele, tîrziu, în puterea nopţii. Ajunse la dugheana lui Mitu. Se strecură în grădină şi porni tupiliş în lungul zăplazului. Se căţără şi sări în ogradă. Se tîrî ca un şarpe către scările tîrnaţului. Aici, aşeză basmaua cu bani în pragul uşii, după aceea, uşurat, sări pîrleazul înapoi şi se duse la stăpînul său. Dimineaţa, cînd Mitu ieşi în prag, se repezi, luă basmaua, o strînse la piept şi merse repede la femeia sa.

— Uite ce chilipir a mai dat peste noi! Vezi? Banul la ban trage! Mai spune că nu-s eu om cu noroc!

— Nu cred că-i bine ceea ce faci! Scoate-o mai bine la vedere şi întreabă cine-i păgubaşul. O fi a unuia dintre năimiţii noştri.

— Ba să-şi mai pună pofta în cui!

Mitu vărsă banii peste cei din gazofilachie.

Duminica următoare, cînd găsi altă basma cu bani, se înfăţişă iarăşi femeii:

— Vai mie! zise ea, banii aceştia de găsit îmi strică somnul şi pacea sufletului!

— Slabă de înger mai eşti, femeie hăi! În loc să te bucuri şi să mai prinzi la faţă, te boceşti şi-mi faci şi mie năcaz!

Peste o săptămînă, cînd Mitu găsi altă basma cu bani, se înfăţişă femeii zicînd:

— Ştii că mă turbură socoteala asta?

— Eu am căzut neputincioasă, că nu mă mai pot scula din crivatul meu. Ş-apoi uite: pruncul nostru cel mic plînge şi ţipă de parcă-i culcat pe jăratec!

A doua zi Mitu a chemat pe oamenii săi, a scos basmaua la vedere și i-a cercetat, întrebîndu-i cine-i păgubașul, dar nimeni nu s-a vădit a fi.

— Vedeți, întrebați atunci, slujitori dumneavoastră, pe mușteriii noștri, cam cine-și leapădă pe aici dobînda?

— Ce mușterii? Ce dobîndă, jupîne? îi răspunseră cei mai bătrîni. Oare nu vezi că de la o vreme-ncoace mușteriii noștri s-au rărit cu totul?

— Așa este, adăugară alții, mușteriii noștri de prin Țara Românească, Transilvania, Lehia, Podolia și de prin alte părți s-au tras către alte vaduri.

Mitu veni în casă și începu să cate cu grijă la femeia împuținată la trup și la pruncul care țipa ca în gură de șarpe.

— Așa nu mai merge! își zise cu hotărîre, într-o zi de sîmbătă, după care intră în dugheană și puse ochii pe niște flăcăi cu fălcile tari și pline de putere. Le făcu semn și-i chemă la sine.

— Poruncă, jupîne Mitu! zise cel mai spătos dintre dînșii.

— Astăzi este sîmbătă, ajunul sfinților arhangheli. Dugheana, crîșmele și toate ale noastre vor fi închise mai devreme.

— Așa vom face!

— Pe urmă nu vă veți duce să hodiniți, ci veți rămîne cu mine, prin ogradă.

— Pentru ce asta, cinstite negustorule?

— Pentru ca să prindem pe cineva care mă încearcă în fiecare săptămînă, sîmbătă noaptea spre duminică.

— Nu numai că-l vom căpțuși, dar îl vom și lega burduf, îl vom schilăvi și plămădi!

— Neam de neamul său nu va mai cuteza să-i calce piciorul în ograda măriei tale!

— Să nu cumva să faceți unele ca acestea! Omul acela trebuie prins fără nici o vătămare.

— Vom face așa precum ne poruncești, jupîne!

Seara, după ce traseră obloanele și zăvoarele toate, Mitu împreună cu dînșii se îmbrăcară în cojoace, își făcură cuibare de fîn și se așezară pentru veghere. Stătură cu ochii

treji și cu răsuflarea împuținată, își înveliră genunchii cu țuhali și poclăzi.

Tîrziu, cînd somnul începu să-i ademenească, lăsînd pe umerii lor poveri grele, Mitu începu să tremure. În zarea gardului i se păru că se arată ceva. Clipi de cîteva ori și căută mai bine. În adevăr, o mogîldeață ascuțită, ca o căciulă, se arăta înălțîndu-se și topindu-se ca și cum s-ar fi scufundat într-o apă.

Cîinii, unul după altul, ieșiră din cuștile lor și porniră să-și scuture legătorile. Mogîldeața începu să alunece în lungul gardului. Se duse la cîini și porni să le grăiască încet.

— Sssst! șopti Mitu spre oamenii săi, însă rămase fără răspuns. Adormiseră toți.

Cînd ajunse în dreptul tîrnațului, mogîldeața se opri. Se văzu cum își desface straiul de la piept, scoase ceva și așează în ușa cantelariei.

— Săriți! Săriți! strigă deodată Mitu cu glasul răgușit. Puneți mîna pe dînsul!

Necunoscutul țîșni printre niște poloboace. Prăvăli unul în urma sa, făcînd urmăritorilor zăbavă mare. În acest timp se îndreptă spre gard. Făcu un salt sprinten și hop, se văzu în grădină.

Mitu cu oamenii săi începură să se aburce unii pe alții. Săriră și ei gardul.

Văzînd că urmăritorii se țin lipcă de dînsul, fugarul coti spre medeanul vitelor, căutînd să se afle mai în lărgime. Cînd un vlăjgan era gata-gata să pună mîna pe fugar, acesta, simțind că picioarele i se cam pun de pricină, o luă spre rohatcă și, din fuga mare, sări pîrleazul în grădina stăpînului său, făcîndu-se una cu întunericul. Se învîrti printre stogurile cu fîn, apoi slobod și ușurat, se ureă în podul perdelelor.

Mitu și oamenii săi începură să bată în poarta negustorului, care, buimac de somn, le ieși înainte.

— Cine-i acolo? întrebă el cu glas răstit.

— Sîntem oameni buni, cinstită gazdă.

— Ce vreți de la mine?

— Cinstite negustorule, îi grăi atunci Mitu cu dulceață în

grai, luminată fie fața dumitale. Spune dacă nu cumva în slujba casei ai un om cu numele de Andrei?

— Ba că chiar am, dar ce vreți de la dînsul?

— Jupîne, acest om, înainte de a se năimi în economia dumitale, a fost stîlpul casei mele. Eu în loc să-i răsplătesc vrednicia și credința, l-am umplut de năpăști și obidă. Am venit să mă împac frățește cu dînsul și să-i cer iertare, ca un mișel ce sînt.

Negustorul se ridică aplecîndu-se peste poartă.

— După glas parcă te-aș cunoaște. Vino mai aproape, ca să mă încredințez de adevăr!

Mitu își grămădi oamenii și veni în fața porții.

— Iată, aceștia sîntem, oameni de pace.

— Hei, bată-te norocul, jupîne Mitu! Dumneata ești! D-apoi de cîte ori n-am fost eu la ospătăria dumitale!

Negustorul trase zăvoarele, slobozi lanțurile și urni porțile în lături.

— Omul nostru se va înfățișa îndată! zise el.

In adevăr, peste puțină zăbavă Andrei se arătă în prag. Era liniștit și cumpătat, ca și cum ar fi fost vorbă numai el și stăpînul său.

Mitu își deschise brațele și-i grăi cu suspin:

— Andrei, nu întoarce fața ta de la mine! Sînt vinovat pentru cele ce ai pătimit de la mine!

— Adică, vreau să știu, cum vine asta?

— Vine că eu, cel ce te-am urît și te-am prigonit, luîndu-ți agoniseala dobîndită cu sudoare și cinste, vreau să mă împac pe veci cu tine.

— Cum să mă împac?

— Să te întorci de unde ai plecat, să fim împreună-șezători la treabă și dobîndă, să-ți iai totul ceea ce ai adunat încă de pe vremea cînd trăia fratele meu, Hagi Stratilat.

— Buuun! Iacă, eu din partea mea, te iert, dar vezi, ticăloșiile pe care le-ai făcut oamenilor și moartea lui Hagi Stratilat, fratele dumitale, nu te iartă, jupîne Mitu! Ele cer ispășire...

— Dacă-i așa, cum spui dumneata, haidem să mergem repede acasă, căci avem treabă nu șagă!

Cele ce s-au întîmplat după aceea au fost de mare folos, atît pentru casa lui Mitu cît și pentru Andrei.

Iar acasă Andrei i-a grăit:

— Frate Mitule, căldăruşele mele de aur şi argint s-au bucşit de-a binelea. Dă-mi ce este al meu, căci văd că soarele tinereţii mele cată spre asfinţit. Vreme este a mă întoarce la baştina mea şi a împlini cele ce-am făgăduit sufletului.

Şi astfel, precum Pintilie Călătorul a făcut, s-a sculat Andrei, şi-a făcut un toiag trainic şi s-a închinat spre soare-răsare. A ridicat agoniseala ce i-a fost cu dreptul şi a pornit pe drumul întoarcerii, către baştina sa.

XI

A pornit Andrei la drum lung, ţinînd numai căi bătute. Căta mereu în zarea drumului, ca o corabie singuratică prin ostroave străine. Popasuri de noapte făcea mai cu seamă prin casele şi bordeiele oamenilor săraci, răsplătindu-i cu dragoste şi dărnicie.

Pe o vreme de seară ajunse în marginea unui sat întins, cu bordeie şi casele risipite prin văi şi ponoare. Împrejurul său începură să se adune oameni de obşte, care porniră să-l ispitească despre viaţa şi călătoria lui.

Erau nişte oameni mîncaţi de năcazuri: desculţi, cu mîinile şi picioarele crăpate, uscaţi de sărăcie şi foame.

— Apoi, oameni buni, sînt şi eu, după cum vedeţi, un pribeag. Anii mă cheamă să mă statornicesc pe locurile mele.

— Dar de unde eşti şi care-i sălaşul tău?

— Sălaşul meu este departe, fraţilor.

— Şi de ce te-ai dezlipit de dînsul?

Andrei le povesti întîmplările ce-au fost atunci, de demult, cînd cu năvala prădalnicilor.

— Am auzit şi noi despre potopirea acelui sat.

— Şi acum de ce te mai întorci acolo?

— Mă întorc, fraților, căci inima îmi spune că satul meu s-a înfiripat iarăși, că oamenii care au mai rămas trăitori, bejenari și haiduci, s-au întors la baștina lor.

— Hei, zise un bătrîn, am auzit că pe acele pămînturi nu mai crește nici iarbă, așa de năpraznic a fost podgheazul păgînilor.

— Așa este, glăsuiră oamenii unul după altul. Pe acolo nu se mai află nici suflet de om!

Andrei își duse palma la frunte și-și potoli zbuciumul.

— Nu-i cu putință, oameni buni! grăi cu hotărîre. Acolo au trăit plugari de nădejde; nu-mi vine să cred că cei care-au scăpat nu s-ar fi întors la brazda lor!

— Prietene, noi îți grăim în credință și adevăr!

— Stai mai bine și te așează aici, printre noi!

— Noi săraci, tu sărac, hai să ne împărțim năcazurile unii cu alții.

Andrei se rezemă în peretele bordeiului. În gît i se oprise o răzvrătire amară. Din ochi lacrimile îi fugeau pe obraz repede, frigîndu-i barba.

— Nu trebuie să te necăjești, omule, îi zise bătrînul, c-așa-i făptura omenească, sortită spre jale și amar. Că și pe noi ne-au mîncat bîrurile turcului, năpăstile ciocoilor și rachierul din sat!

În cele din urmă Andrei se potoli. Căută la oameni și zîmbi luminat de un gînd mare. Se ridică. Apucă desagii și-i înălță în vederea tuturor.

— Oameni dragi, grăi cu glas înalt, vedeți desagii aceștia?

— Îi vedem!

— Înăuntru lor este o comoară!

— Comoară? întrebară ei cu mirare.

— Da, o comoară! Luați știre că eu nu-s cerșetor și nici om de pripas. Sînt om bogat. Am asupra mea atîta mare de aur și argint și pot să vă fericesc pe toți; nu numai pe voi cei ce sînteți de față, dar și pe toți semenii voștri din sat, cum și satele megieșe.

Cele ce s-au întîmplat atunci nu se pot zugrăvi prin grai. Numai că el îi lega prin cuvînt ca nimănui să nu sufle vro știre despre acestea toate.

Şi a fost că s-au ridicat cu toţii şi l-au statornicit în vatra satului, la un om sărac — lipit pămîntului. Acolo Andrei a chemat calicimea şi obştea întreagă. A început apoi să pună tuturor întrebări după întrebări:

— Oameni buni, oare n-ar fi bine ca să ne clădim o casă de obşte, unde să ne adunăm din vreme în vreme, şi ca să ne spunem părerile şi năcazurile?

Oamenii porniră a-i da răspuns după răspuns:

— Nu, că asta o facem la crîşmă, unde sîntem cu toţii vînduţi şi puşi la mezat!

— Dar dacă am aduce nişte fierari şi stoleri, care să ne facă pluguri, ca să brăzdăm pămîntul mai adînc, să dobîndim pită mai multă, n-ar fi bine oare?

— Asta nu-i bună, pentru că truda pămîntului cere multă osteneală şi sudoare!

— Nu vreţi, oare, ca să punem gîrla satului la treabă, făcînd o moară trainică şi bună, aşa cum se află prin alte sate!

— Nici asta nu ne trebuie, căci moara face mult hodorog şi strică liniştea satului!

— Oameni buni, cugetaţi, dacă n-ar fi bine, oare, să aducem printre noi un grămătic, om cu glagoli în minte, care să ne înveţe taina bucoavnelor, ca să ştim cum să trăim şi să cunoaştem ce-i bine şi ce-i rău?

— Să ne păzească sfinţii de una ca asta. Cercetarea bucoavnelor cere şedere multă pe scaun, care aduce beteşug şi stricarea minţii cu eresuri!...

Văzînd Andrei că n-o scoate la capăt cu dinşii porni să le grăiască în alt chip:

— Fraţilor, grea şi amară este viaţa ce-o trăiţi! N-aveţi pe lîngă casă cîte o vacă cu lapte, care cu fructul ei să îndulcească gura pruncilor voştri... Straiele ce le purtaţi sînt vechi şi peticite, încălţările vă sînt rupte, iar cei mai mulţi umblaţi desculţi şi cu capul gol. Casele voastre sînt descoperite, încît plouă şi ninge pe voi; flămînzi şi fără vlagă sînteţi, iar mintea vă este slabă şi întunecată, încît nu vă mai poate sluji ca să vă arate ceea ce este pentru priinţa sau vătămarea voastră... Vreau să vă scap de noaptea neagră în care trăiţi, să vă fac teferi, bogaţi şi luminaţi!

Şi iarăşi oamenii începură a-l acoperi cu răspunsuri şi vorbe de ocară :

— Cum vei putea face unele ca acestea, tu însuţi pribeag şi sărac fiind ?

— Mai bine cîrpeşte-ţi sumanul şi desagii !

— Du-te pe drumul care ai venit, iar pe noi lasă-ne cu năpăstile în care trăim !

— Afară din satul nostru !

Andrei ridică desagii sus, îi drămălui şi le grăi cu glas nou :

— Aici, în desagii aceştia este o comoară, oameni dragi ! Cu dînsa voi face toate cele ce v-am grăit.

Mulţimea fu cuprinsă de freamăt. Plini de mirare oamenii strigau cu grabă :

— Asemenea întîmplări numai în poveştile turceşti am auzit grăindu-se !

— Rămîi statornic printre noi, minunatule călător !

— Fii starostele şi drăgomanul nostru !

— Întru toate noi te vom asculta şi urma !

Atunci, din negura de lume cîtă era de faţă, un bătrîn împovărat de ani îşi făcu loc printre mulţime, i se înfăţişă şi-i grăi :

— Eu aş mai spune ceva dar mi-i ruşine de cinstea şi bunătatea măriei tale, drăgomanule.

— Grăieşte fără nici o ruşinare, moşule

— Multe vreai să istoveşti în satul nostru, toate pentru folosul şi priinţa noastră. Pe lîngă acestea eu te-aş pofti ca să ne mai faci una.

— Ce anume ?

— O biserică.

Andrei zîmbi şi rămase pe gînduri.

— Să ne clădeşti o biserică, cinstite drumeţule, ca să fie de sufletul dumitale şi al părinţilor care te-au născut, mai zise bătrînul.

Ca în lumina unui fulger, prin mintea lui Andrei trecură chipurile părinţilor săi.

— Vrei cu tot dinadinsul să vă clădesc o biserică, moşule ? întrebă el.

Bătrînul se apropie şi mai mult. Îşi tocmi glasul şi grăi :

— Vreau, căci iată ce se află scris în epistola de la Sfîntul Munte: Sufletul omului, după ce se desparte de trupul care l-a purtat, la moarte, se duce în rai sau în iad. Dacă în viața lui pămînteană omul a cercetat biserica și a îndeplinit poruncile ei, sufletul i se duce în grădina raiului, unde se veselește și înflorește de-a pururea, trăind acolo veac de veac, împreună cu îngerii și mucenicii din scripturi. Luminat și fericit, el nu va cunoaște acolo nici durere, nici întristare, nici suspin. Dacă biserica n-a cercetat însă și a nesocotit poruncile ei, se întîmplă ca după moarte, cînd sufletul i se desparte de nemernicu-i trup, îngerii satanei, dracii mari și mici, zboară după dînsul prin văzduh, îl prind cu cîngile și-l duc sub talpa iadului. Acolo îl cîrnosesc și-l chinuiesc după spurcata lor pricepere: îi bat cuie în cap, îl împung în inimă cu furcile și țapinele, îl taie cu satîrele și-l dumică în bucăți. După toate acestea vin la rînd scîrbavnicele de drăcoaice, care îl mușcă de spurcatul mădular, se sprăhnesc deasupra feței lui, îi smulg perii trupului și unghiile toate, după care îl aruncă în focul cel nestins, unde îi va fi plîngerea și scrîșnirea dinților.

Cînd auziră unele ca acestea oamenii porniră să se frămînte, făcîndu-și cruci în grabă și strigînd:

— Drăgomanule, să ne faci și o biserică!

— O biserică înaltă și încăpătoare!

— Ca sufletele noastre să nu fie căznite de draci și drăcoaice!

— Bine, dădu răspuns Andrei, dar unde s-o zidim?

— Aici, în vatra satului!

— Taman aici, ca să fie la îndemîna tuturor!

— Să chemăm rachierul ca să ne vîndă tăpșanul și grădina de peste drum, ca tocmai aici, s-o zidim!

Fu chemat rachierul, care intră în mijlocul mulțimii și făcu o plecăciune adîncă.

— Sînt și rămîn la porunca voastră, cuvîntă el.

— Rachierule, îl întîmpină Andrei cu vorba, am pus de gînd să înălțăm o biserică. Vinde-ne grădina de peste drum.

Rachierul zîmbi șiret. Începu să răsufle repede, apoi se scărpină în ceafă.

— Vînd.

— Cît să-ți plătim?

— Atîta cît voi scoate o dată cu pumnul din burduful dumitale.

— Bine, să fie așa, hai să-ți măsor.

— Nu, zise el clipind cu grabă, să bag eu pumnul.

— Hai, bagă!

Rachierul își suflecă mînile, făcu pumnul cît un căuș și-l duse pînă în fundul burdufului. Scoase pumnul plin și-l deșertă în poală.

— Am greșit, adăugă el, căci nu-s om bun la tocmeală. Dacă vrei să facem tîrgul trebuie să-mi plătești și pometul, că uite, îi pe roadă: geme pămîntul de mulțimea nucilor, merelor, perelor, prunelor și corcodușelor. Să mai bag o dată pumnul în burduf!

— Mai bagă!

Rachierul mai scoase încă un pumn de aur și argint.

— Ne-am învoit, rachierule? Ești mulțumit?

— Dacă chiar vrei să fiu mulțumit, ar trebui să mai bag încă o dată pumnul în burduf.

— Cum vine asta?

— Pentru că eu ți-am vîndut numai locul și roada, n-a venit vorba despre copaci, puieți și pomii cîți sînt în grădină.

— Și ce vrei atunci?

— Să mai bag încă o dată pumnul în burduful dumitale!

— Mai bagă pumnul încă o dată, rachierule!

Rachierul se lăsă pe vine, își încărcă pumnul cu temei și-l deșertă iarăși în poală, grăbit foarte.

— Acum să mai spun o vorbă: pămîntul, pomii, puieții, roadele și copacii toți, vrei să-i cumperi de veci sau numai pe anul acesta curgător?

— Ba parcă ne-am înțeles omenește? Ce vorbă-i asta?

— Dacă vrei să le cumperi pe vecii veciilor, atunci este cu dreptate ca să mai bag încă o dată pumnul, pînă în fundul burdufului.

Andrei se sculă în picioare. Se apropie de dînsul și-i grăi cu glas înalt:

— Rachierule, ca pămîntul, grădina, pometul și toate cele ce sînt într-însele să fie ale noastre pe vecii veciilor, te poftesc să mai bagi o dată mîna în burduf!

Mîinile rachierului începură să tremure. Se lăsă iarăşi pe vine, îşi făcu pumnul căuş, apoi îl înfundă bine, pornind să scotocească înăuntru. Cînd îl umplu cu vîrf, zîmbi cu mulţumire şi dădu să-l scoată afară. Atunci Andrei îl pocni în frunte, de-i scăpărară ochii. Argintul şi aurul îi alunecă printre degete, încît scoase mîinile goale.

— Ce-ai vrut să faci, mişelule? Noi ne-am înţeles ca numai pumnul să bagi înăuntrul burdufului, dar nu să scoţi afară şi bănărit!

— Aista ţi-i cuvîntul? întrebă el năucit de cap.

— Aista! Şi acum să mai asculţi o vorbă: Obiceiul pămîntului este ca, la tocmelile ce se fac între oameni, pe zapise şi zdelci, să se pună şi peceată. Şi cum noi peceată n-am pus, uite, s-o punem după dreptate!

Astfel zicînd, Andrei strînse pumnul cu putere şi-l mai trăzni o dată între ochi, încît rachierul se lăsă în genunchi.

— Vai mie, gemu el, ce fel de tocmeală-i asta?

— Aşa cere obiceiul pămîntului! zise Andrei. Şi acum scoateţi-l afară!

— Staţi, bîlbîi rachierul, staţi! Dar otava, iarba şi gardul cine le plăteşte?

— Duceţi-l acasă! porunci Andrei.

Purtat de subsuori, ca un mire, fu dus la crîşma lui.

— Mare mişel! zise gazda lui Andrei.

— Oameni buni, grăi acesta, mîine, la răsăritul soarelui, să ne strîngem şi să ne apucăm de lucru!

Oamenii se împrăştiară în tăcere.

Dimineaţa s-au adunat cu toţii, parte bărbătească şi parte femeiască şi s-au apucat să înnoiască satul.

Şi pe cît vremea trecea, pe atîta faţa satului şi a oamenilor se schimba. S-au curăţit grădinile şi ogoarele de spini şi pălămidă, casele au fost feţuite, prispele şi gardurile primenite. Hendichiuri pentru scurgerea bălţilor s-au săpat pînă departe, în jurul satului. Oameni de credinţă au fost chemaţi, care au făcut numărători şi răboaje, după care au fost chemaţi calicii, dîndu-se fiecăruia, după trebuinţă, argint şi aur, fiind îndemnaţi să se ducă prin tîrguri, ca să-şi cumpere cele de trebuinţă: pîine cu îndestulare, straie, încălţări, vaci cu lapte şi scule pentru deştelenit pămîntul. Iar pentru buna lui pază, Andrei a tocmit străjeri şi pri-

vighetori pînă la a şaptea casă, avînd asupra lor gheoage de carpăn şi singer, pîrlite în sperlă de foc potolit, cum sînt mai bune de stat la harţă.

După toate acestea chemă de prin tîrguri meşteri de tot felul, care, împreună cu trăitorii satului, au clădit pe malul gîrlei o moară trainică, pentru care a trimis căraşi, la Hîrlău, de-au adus pietrele de trebuinţă: zăcătoarea şi umblătoarea şi nu trecu prea multă vreme şi prin sat, în locul bordeielor, porniră să se ridice case noi, magazii şi coşare. Pe uliţe începură să se arate oameni îmbrăcaţi în sumane de sarad, cojoace, încălţaţi cu opinci cu gurgui, pe cap cu pălării noi şi căciuli.

Se fuduleau încă şi femeile în mîntene şi bondiţe înflorite, catrinţe cu poale-n brîu, ori zadii albastre, şi în cămăşi cu altiţe, îmbrobodite cu barize de borangic.

La urma urmelor, după ce văzu Andrei că rînduielile satului merg bine, ca să-şi ţină făgăduiala, s-a apucat şi de biserică. A chemat meşteri pricepuţi, din toate pămînturile româneşti: lemnari din Maramureş, pietrari din Ţara Moţilor, drăniţari de la Cîmpulung, pictori de la Iaşi, de pe uliţa zugravilor, zlătari de la Bacău, pisări în piatră de la Putna, tipicari de la Mănăstirea Neamţ, tocari de la Rotopăneşti, psalţi de la Folticeni, iar clopote a poruncit să-i vină de la Danţig. Vase de aur aduse din Bizanţ, iar procoveţe şi veşminte de la Ierusalim. Cînd biserica fu ridicată de istov şi îmbrăcată după cuviinţă, chemă Andrei pisarii şi le ceru să-i facă o pisanie pe limba ţării, ca să rămînă drept mărturie... Şi cînd s-au mîntuit acestea toate, el a mai cerut zidarilor ca în preajma bisericii să se înalţe şi o casă de obşte — înaltă, luminoasă şi încăpătoare. A scris legămînt şi diată ca ea să slujească drumeţilor săraci şi flămînzi, unde să fie hrăniţi şi găzduiţi, ca să uite de truda călătoriilor îndelungate şi foamea trupului.

A chemat el apoi obştea satului. Galbenii şi arginţii cîţi au mai rămas i-a vărsat în haznaua bisericii şi a statornicit ca ei să fie pentru împlinirea nevoilor celor de obşte, dar mai cu seamă pentru văduve, orfani, săraci şi neputincioşi, în aşa chip ca în acel sat să nu mai fie suspin, foame şi sărăcie.

Iar cînd au fost şi acestea împlinite, a ridicat glas înalt şi a grăit:

— Fraţilor, sloboziţi-mă de-acum ca, pentru o vreme, să ies din mijlocul vostru şi să plec în călătorie, căci mi s-a făcut dor fierbinte de pămîntul prunciei mele!

Oamenii, auzindu-i vorbirea, s-au întristat cu amar, grăindu-i unul după altul:

— Rămîi cu noi, trăitor aici, pe viaţa întreagă!

— Căci tu eşti stîlpul şi inima satului nostru!

— Mulţumesc din inimă, fraţilor! răspunse Andrei tuturora. Vedeţi însă că zilele omului sînt de-a pururea trecătoare, ca valurile apelor şi ca norii cerului. Drept aceea, eu nu vreau să-mi vie ceasul din urmă înainte de a mă închina pămîntului în care m-am născut şi unde se află îngropaţi părinţii mei. Sloboziţi-mă ca să mă duc, fraţilor!

Şi luîndu-şi desagii deşerţi şi toiagul de drum, a ieşit din sat, aşternîndu-se drumului.

XII

Aici povestea lui Matia se opri.

— Bine ai grăit, zugrave, zise Bogdănuţ, mare şi pilduitoare a fost viaţa lui Silvan, dar şi a lui Andrei a fost minunată.

Matia zîmbi.

— Iată acum, pentru toţi dumneavoastră voi povesti ceva şi despre cel mai mic dintre băieţi, şi anume despre Nichita, copilul dascălului.

Purtat de nişte oşteni moldoveni, fu lăsat după lungi drumuri lîngă zăbrelele de fier ale unei porţi. Vedea prin frunzişuri zidurile unor case mari, albe. În cerdacul curţii se auziră glasuri de copii. Cîţiva coborîră treptele în grabă şi porniră la fugă prin iarbă. Se ridică şi se duse la poartă, prinzîndu-se de zăbrele. Privea cum unul dintre dînşii, por-

nit într-o fugă aprigă, sărea peste brazdele de fîn, se furişa printre copaci, făcea ocoale împrejurul tufelor, în vreme ce cîrdul întreg venea să-l ajungă din urmă. Cînd grosul fugarilor ajunse aproape de poartă, unul se opri. Porni încet spre dînsul şi-l întrebă :

— Tu ce faci aici ?

— Mă uit cum vă jucaţi.

— Da, ne jucăm, căci pînă acum am tot învăţat.

— Şi eu ştiu să citesc.

— Nu mai spune !

— Uite să-ţi arăt.

Nichita scoase bucoavna din trăistuţă şi porni să citească.

— Da, frumos citeşti, dar noi învăţăm şi elenește şi latineşte, cu dascălul nostru Kir Theodulos.

Inima lui Nichita se umplu de tristeţe, auzind că aceşti copii au mai multă învăţătură ca dînsul. În vremea asta veniră şi ceilalţi.

— Staţi, zise unul, mă duc la mama şi la tata să le spun să-l cheme şi pe dînsul !

Nu trecu mult şi pe trepte se arătară două femei. Una era înaltă, dreaptă, îmbrăcată în strai negru, pînă la pămînt. Alta mai bătrînă, cu pestelcă albă, avînd capul înfăşurat într-un ştergar. Aceasta coborî cu grabă şi ajungînd la dînsul îl trase în grădină, mînioasă.

— Hai, nu mai face atîtea mofturi şi n-o mai face pe smeritul. Vă ştim ce poame sînteţi : lepădaţi pe drumuri, vă strîngem de prin gunoaie, vă curăţim, vă spălăm, vă primenim şi vă îndopăm, ca pe urmă să faceţi coarne şi să-mi scoateţi peri albi !

Copiii din jurul ei se dădeau în lături şi rîdeau cu palmele la gură.

Şi tot grăind aşa, femeia, cu Nichita de mînă, ajunse în faţa treptelor.

— Mătuşă, zise femeia care îi aşteptase, du-te cu dînsul în feredeu, spală-l, primeneşte-l şi ni-l adă în iatac.

— Hai cu mine, îi mai zise bătrîna. Mie să-mi zici mătuşă Călină, c-aşa-i numele meu. Apoi aplecîndu-se la urechea lui, îi grăi încet : Nu tremura şi nu te teme, că nu te mănîncă nimenea !

Îl duse într-o cameră umbroasă, cu aer călduț și umed. Îi scoase căciula, sumăieșul, cămașa, le scuturâ bine și le aruncă într-un colț.

După ce-l spălă de-a binelea, îl primeni în schimburi albe și moi, îl îmbrăcă într-un fel de antereu lung pînă la glezne. La gît îi legă un șarf alb, îl încinse c-un brîu bătut în rozete mici, apoi îl așeză într-un jilț.

— Hai să te-ncalț, îi grăi bătrîna, zîmbindu-i printre cei doi colți ruginiți.

Îl încălță cu botine noi-ncuțe. Pe cap îi puse un șlic frumos, iar la urma urmelor îl îmbrăcă pe deasupra c-un dulman plin de canafuri. Se dădu mai departe de dînsul, își duse palma la obraz și clătină din cap cu vădită mirare.

— Vai de mine cît ești de frumușel! Beizadea în carne și oase! Hei, măi băiete, știi că ești născut într-un ceas cu noroc? Ai dat peste niște oameni cum nu se mai află pe lume! Hai de-acum să te vadă stăpînii. Cată și fii copil cuminte și blînd.

L-a trecut printr-un iatac lung și tihnit. În lungul pereților erau înșirate chipuri de cavaleri îmbrăcați în fier, deasupra cărora se vedeau arcuri, tolbe cu săgeți, săbii încovoiate și toporașe.

— Să le săruți mîinile și la unul și la altul, mai zise baba, iar dacă vrei să le faci o bucurie, spune-le mamă și tată.

Baba deschise o ușă, dădu la o parte o perdea și grăi:

— Aista-i.

Nichita se văzu în fața aceleiași femei cernite. La fereastră, așezat pe un divan, se afla un bărbat cu barba, mustățile și pletele negre, înspicate. Părea că-i oșteanul călăreț, care îl aduse atîta cale. Era îmbrăcat într-un caftan pînă la genunchi.

Vroi să se uite împrejur, dar vreme nu avu, căci femeia păși spre dînsul. Îl cuprinse deodată și-l strînse la inimă.

— Sărut mîinile, scînci el, vă rog să-mi îngăduiți ca să vă zic tată și mamă, căci eu n-am părinți care să mă iubească și să-i iubesc!

Vorbele sale îi răscoliră pe amîndoi. Femeia îi luă șlicul de pe cap, acoperindu-l cu lacrimi și sărutări. Călina își duse pestelca la ochi, iar bărbatul se sculă în picioare și se întoarse cu fața spre fereastră.

— Călină, cuvîntă femeia, du-te la cuhne şi spune-le să fie mîncarea gata, cît mai repede!

Călina ieşi, iar copilul trecu în braţele bărbatului, care începu să-i mîngîie obrajii. Femeia veni alături, se aşeză pe divan, şi-l trase în braţe la dînsa. Şi aşa trecea cînd la unul, cînd la altul.

Trecură apoi într-o cămară veselă şi luminată. În mijlocul ei, pe o masă întinsă, erau aşezate fel şi fel de blide, de toate mărimile şi culorile: linguri mari şi mici, cuţite, şervete albe, ulcioare, căni, palice şi tăvi, avînd pe dînsele tot belşugul pămîntului. Stăpînul şi stăpîna se duseră în capul mesei, pe nişte scaune înalte. La un semn Călina veni cu un scăunaş mic şi-l aşeză înaintea lor. Năvăliră copiii ce-i văzuse în grădină. Se arătară apoi feţe noi, bărbaţi şi femei, unii în giubele şi caftane, alţii în straie de obşte. În cele din urmă veni un bătrîn alb şi uscat, îmbrăcat într-un antereu pînă-n pămînt. Se închină încrucişîndu-şi mîinile la piept. Spuse cîteva stihuri într-un grai necunoscut. Femeia cea înaltă şi cernită se aplecă spre urechea lui şi-i spuse:

— Dumnealui îi dascălul nostru, kir Theodulos, care te va învăţa să grăieşti frumos şi să cunoşti înţelepciunea pravilelor.

Kir Theodulos păşi încet, cu fruntea plecată şi se aşeză în celălalt capăt al mesei, avînd în dreapta şi-n stînga mulţimea discipolilor. Copiii porniră să mănînce cu o îndemînare nemaipomenită. Nichita începu să tremure.

— Ah, doamne, gîndi el, de ce nu mi-au dat şi mie o bucăţică de pîine şi o strachină de udătură, o lingură de lemn, o căniţă de apă şi atîta tot, să mănînc singur în legea mea.

Simţi că obrajii începură să-i ardă şi fruntea i se făcu grea de atîta ruşine.

Baba Călina, văzînd încurcătura în care se afla, se ridică şi veni la spatele lui. Apucă lingura, o prinse după rînduiala casei şi-i grăi:

— Uite, maică, aşa se ţine lingura, furculiţa şi...

— Mătuşă Călină, dă-i pace, lasă-l să mănînce în legea lui, îi zise femeia cernită.

— Cu bună seamă, încuviință bărbatul ei, lăsați-l în pace, căci le va învăța el pe toate!

— Știi ce? îi zise femeia, hai cu mama la cuhne să mîncăm numai noi amîndoi!

Spre seară se înseninară cu toții. Cei cîțiva copii, cu glasurile ca niște clopoței, alergau prin grădină, zburdînd ca mieii. În urma lor Nichita, ținîndu-se de mîna caldă a femeii cernite, mergea și el pe iarbă.

Mai tîrziu Călina îl ridică de subsuori, și-l duse în cămara lui.

— Iacă, puiule, aici îi cămara ta, în care ai să-ți petreci viața de azi înainte.

Dezbrăcîndu-l cu grijă, bătrîna începu să-i grăiască:

— Află că în curțile astea se află stăpîn dumnealui, boierul pămîntean Valtazar Negrea, fost vornic de oaste, împreună cu jupîneasa lui Safira, neam de boieri de la divanul țării, care se trag din trupul lui Hrăman, mîna dreaptă a lui Ștefan voievod-Bătrînul.

În patul acela, încărcat de broderii și moale din cale-afară, Nichita nu-și putea găsi odihnă. De-atîtea podoabe și frumusețe, somnul îi zbura ca o păsărică speriată. Aștepta ca mătușa Călina să se ducă în treburile ei, iar el să ia o perniță, să se coboare jos și să se culce pe florile macatului, ca să doarmă în legea lui. Nu era chip însă, căci bătrîna se înfundase într-un jilț moale și căta la dînsul cu găvanele ochilor duși în fundul capului.

— Nu dormi? îl întrebă ea.

— Nu.

Bătrîna se duse la un scrin și porni să caute înăuntru. Scoase o boccea și, desfăcînd-o, puse pe masă o legătură, apoi încă una.

— Măi băiete, îi zise ea, eu te pricep, ca una ce-am avut de îndurat multe în viața mea... Așa după cum ți-am spus, Valtazar Negrea e stăpînul curților noastre.

— Țin minte asta, mătușă Călină.

— În zile mai depărtate a căzut asupra casei noastre o durdură cumplită, cum nu se mai află alta. Ea a umplut de jale inima boierilor mei, iar sufletul lor de moarte și pustiu.

Căci au ajuns și aici răii pământului. Și, din crivatul unde stai la hodină, au ridicat cu dinșii, făcînd-o roabă, tot ce era mai drag și mai scump inimilor noastre, podoaba și comoara curților, pe micuța Milica. Plîngea și răcnea sărmana, cu sufletul la gură, iar mama ei, cucoana Safira, împreună cu mine, urlam și ne zvîrcoleam pe podele, ca niște nemernice. Cerșeam amîndouă mila turcului, s-o ierte de robie. Și s-au dus ei, blestemații, cu lumina sufletului nostru, ca s-o înfățișeze sultanului, la Țarigrad, unde biata și-a pierdut viața.

— Jalnică poveste, mătușă! — șopti el încet.

— Puiule, spuse bătrîna, vreau ca somnul să nu te găsească umbrit de mîhnire. De atunci este obiceiul aici, la curțile noastre, ca orice copil sărman și prăpădit, găsit pe drumuri, lepădat sau fără mamă și tată, să fie adus și crescut la inima oamenilor acestora, întocmai ca odrasla trupului lor, ca să le treacă dorul de Milica, de care n-au avut noroc și parte. Iar cei care vin aici, așa precum ai venit și tu, cresc în lumină și veselie, pe cînd inima stăpînilor este veșnic friptă de durere. Că nu degeaba se zice că în casele acestea fericirea trăiește cu tristețea împreună.

Într-un tîrziu în ușă se arătă straiul cernit al Safirei. Femeia se apropie încet.

— Doarme? întrebă ea.

— Sst! Încet, că de-abia a închis ochii, răspunse Călina. Îi speriat, duducă, îi deochiat și plin de alean. În viața mea n-am văzut încă un copil așa de firetic.

— Descîntă-l de toate, mătușă Safiră, zise stăpîna, ca să fie curat și fără nici un beteșug.

După ce baba Călina deșertă bocceaua pe masă, băgă mîna în sîn, pe furiș, ca să n-o vadă Safira. Scoase încă ceva și începu a grîji ulcelele și buruienile. Se duse la sobă și ațină focul. În ulcica cea mai mare turnă de șapte ori cîte șapte picături, după care o umplu cu apă neîncepută și o puse la încălzit. Cînd apa dădu în clocot, stinse cărbuni, ca să-i fugă spaima din inimă. Se dădu cu spatele la stăpîna ei, și din ceea ce scosese din sîn, puse în apă de trei ori, luînd cu cîte trei degete.

— Gata, mătușă Călină?

— Gata!

Baba se duse cu ulcica la pat şi-l stropi în cele patru colţuri, scuipînd asupra copilului de fiecare dată, ca să aibă somn uşor şi visuri curate. Unse degetul cu spuză de pe fundul ulcelei şi-i făcu un benchi frumos în frunte, scuipîndu-l încă de trei ori, ca să fie ferit de alte deochiuri. Îi desfăcu încet cămaşa de la piept, iar în dreptul inimii îl atinse cu floare de busuioc şi limbă de broască verde, ca să fie de-a pururea cuprins de focul iubirii. Buzele i le-a gîdilit cu aripa stîngă a privighetorii, ca să grăiască înaripat şi să cînte fără seamăn de frumos. La gît i-a pus plastur de floare de Venus, ca să nu prindă beteşug de trînji, scrofuri şi buboaie. I-a deschis mîna dreaptă încet şi în palmă i-a pus praf de frunză de urzică, în viaţă frică de primejdii să nu aibă, ci să fie curajos în toate. În mîna stîngă i-a pus limbă de cocoş, învelită în cîrpă de in, ca să apere cinstea femeii. Pentru ca să se îndrăgească numai de femei curate, i-a legat la piept cap de vindereu împreună cu inimă de turturică. Piatră de ametist, legată la un loc, faţă către faţă, cu placă de argint, i-a pus deasupra linguriţei pieptului, ca să nu prindă patima beţiei. La tîmple i-a lipit baleg̃ă de capră uscată, amestecată cu ulei de nucă, pentru ca să fie ferit de boala urechilor şi să audă bine. Ca să aibă noroc la dobîndire de aur şi argint, pe tălpile picioarelor i-a lipit foi de mătrăgună, iar ca să nu se îmbolnăvească în călătorii, pe călcîie i-a mai lipit şi foi de patlagină.

După ce a făcut aceste toate, fiind atunci şi seară de sîmbătă, Călina mai scoase încă o ulcică. Puse în ea seminţe de mac, rădăcini de măsălariţă şi laur, apoi frunze de mirt, sînge de liliac şi mai de peşte. Duse oala pe foc potrivit şi cu dînsa afumă bine cămara. Stupi înspre răsărit şi asfinţit de cîte trei ori, iar înspre miazăzi şi miazănoapte de cîte şapte ori, ca duhurile spurcate să nu intre în cămara lui.

— Mai trebuie de făcut ceva, mătuşă Călină? întrebă cucoana Safira.

— Lasă-mă, duducă, rogu-te să mă laşi! Ţi-am spus că dacă vrei ca descîntecul să se prindă să nu te amesteci.

Luă ceară curată, năpîrcă uscată, floare de busuioc şi baleg̃ă de vacă bine zvîntată, le amestecă la un loc, apoi le

înfășură într-o fîșie albă de fuior, făcînd un feșteliuc subțire ca degetul cel mic de la mîna stîngă. Îl aprinse la un capăt, lăsîndu-l să ardă mocnit, fără pară. Îl așeză într-un hîrb și-l puse pe masă. Ea însăși ridicîndu-și măturoaiele poalelor, le așeză în brîu, își despleti părul și începu să dănțuiască prin cămară, cu feșteliucul în mînă. Bătea cu piciorul stîng mai tare, potrivindu-se la fiecare colț al odăii. Prin fumul ce plutea pînă în tavan, Călina părea o întrupare neobișnuită. O luă înapoi, bătînd cu piciorul drept mai tare, cumpănindu-se către crivat și stupind asupra copilului.

— Ce-i asta, mătușă Călină? întrebă coana Safira.

— De ce mă întrebi, duducă? Aista-i descîntecul cel mare, pentru toate: de porcă, de deochi, de alean, de inimă rea și de toate. Rogu-te să nu mai întrebi nimica, nici un cuvîntel, că mie de-aici înainte, nu-mi este îngăduit să mai grăiesc vorbe de obște!

Se duse la căpătîiul copilului. Își umflă coșul pieptului și printre gingiile goale, prinse a șopti:

Eu, Călina, vrăjitoare,
Meșteră și ursitoare,
Te vrăjesc și-ți poruncesc:
Falnic și voinic să crești,
Ca stejarul din Borzești!
Să ai inima blajină,
Bună, caldă și senină,
Cum îi pîinea pămînteană,
Cum îi doina moldoveană.
Sufletul curat să-ți fie,
Ca floarea de iasomie,
Ca mireazma primăverii,
Și cîntarea privegherii.
Să fii drept, să fii cinstit,
La mînie potolit,
Și la vorbă cumpănit;
Să nu știi ce-i lăcomia,
Pîrîtura, hiclenia,
Lingușirea și trufia!
Soarta să mi te păzească,

Norocul să te ferească
De femei sulemenite
Şi cu buze otrăvite ;
De muieri gîdilitoare,
Cu prohab la cingătoare,
Aplecate la hîrjoană,
La hîrjoană şi prihană.
Că de-aici vine păcatul
Şi năcazul şi oftatul,
Cu spurcarea tinereţii,
Cu furtunile vieţii
Şi tristeţea bătrîneţii...

XIII

Kir Theodulos, dascălul grec, era un filozof cu adîncă şi necurmată înţelepciune. Aceasta se vedea nu numai din tălmăcirile ce le făcea în faţa meseniilor de tot felul, ce se adunau la ospeţele date de stolnicul Valtazar Negrea, ci mai virtos din înţelepciunea lui pedagogicească, ce o punea cu toată rîvna, întru luminarea şi îmbogăţirea în duh a discipolilor săi. Nu-i vorbă că şi viaţa lui era pilduitor şi înţelept orînduită, întocmai precum soarele îşi cunoaşte răsăritul, precum pămîntul şi luceferii îşi îndeplinesc întru totul crugul, după legile şi buna lor întocmire.

Mai întîi şi mai întîi, dimineaţa, el se ridica din crivatul său, ieşea pe tîrnaţul curţii, îşi ridica ochii, răsufla răcoare de rouă primenindu-şi cele dinlăuntru ale sale. După aceasta, pentru îndestularea nemernicului trup, trecea în trapeză, unde gusta un mezelic şi se adăpa cu o ulcică din rodul viţei, care, după cuvîntul său, este laptele bătrînului. Dacă se întîmpla ca frămîntarea cugetului să-i fie prea zbuciumată, atunci el îşi mai umplea încă o dată

ulcica, îndemnîndu-se fără grabă, precum se cuvine omului ce are de săvîrşit faptele de chibzuinţă şi mare cumpătare. După ce acestea erau săvîrşite cu bine, se ducea în cerdacul cel mare şi se aşeza în jilţul său. Baba Călina venea fără zăbavă şi-i punea şalul în spate, ca să nu-l răzbească răcoarea dimineţii.

Călina se ducea îndată spre cămările pruncilor, deschidea ferestrele larg, chemîndu-i spre viaţă şi lumină. După ce îi spăla şi-i primenea pe toţi, îi rînduia ca pe nişte oşteni şi-i înfăţişa stăpînilor, ca să-i binecuvînteze ca nişte părinţi buni. Treceau cu toţii în trapeză, unde kir Theodulos făcea firitisirea cea de obşte. Copiii se îndestulau care cu ce aveau poftă, apoi treceau în seama dascălului. El îi aşeza în jurul său, pe nişte scaune lungi, acoperite cu poclăzi, după care lua cobza cea curmată la mijloc. Scotea nişte sunete domoale, îndemnîndu-i să cînte cu dînsul împreună, ca în suflet să li se aştearnă liniştea, iar în minte armonia gîndurilor.

După acestea kir Theodulos trecea la citirea pravilei greceşti, în care se află alfa şi omega înţelepciunii omului, dată de filozofii eleni, pentru pacea şi fericirea pămîntului. Mai apoi venea la citirea stihurilor din Iliada, ca discipolii să cunoască vredniciile celui mai desăvîrşit neam din lume, iar limba lor să pornească a grăi întru încîntarea inimii şi auzului.

Cînd soarele se afla cam la două suliţe deasupra nucilor din fundul grădinii, el se ridica şi-i slobozea, îndemnîndu-i să alerge pe iarbă cu gurile deschise, apoi să se joace după cum pofteau. La strigarea mătuşei Călina, ei se întorceau cu obrajii îmbujoraţi. Se aşezau iarăşi pe scaune, după cuviinţă, iar kir Theodulos pornea să le grăiască din adîncurile cugetării filozofilor Heladei. Cu acest prilej el grăia îndeosebi, despre cel mai luminat bărbat al neamului său, care se numeşte Democrit.

Si ca discipolii să priceapă mai cu temei strălucirea acestui mare binefăcător al omului, se umplea de duh, se ridica în picioare şi cuvînta din stihurile sale, închinate lui.

Pornea pe urmă iarăşi a cuvînta despre furtuna războaielor care au învăluit cetăţile Heladei, despre bărbăţia

strategilor și despre gloria necurmată a Spartei, Atenei și Macedoniei.

În cele dintîi zile Nichita pricepea puțin de tot din tălmăcirile dascălului și cu atît mai puțin din cugetările filozofilor. Cît privește stihurile lui Homer, la început le îngăima și el după ceilalți copii, fără nici o însuflețire, cătînd îngîndurat la chipul dascălului.

La rîndul său dascălul căta la dînsul cu multă îngăduință și înțelegere. El a luat faptele după iscusit meșteșug: cînd vedea că micul discipol se cumpănește în răstimpuri, clătina din cap cu zîmbet liniștit și răspunsul cuvenit îl dădea însuși, grăind răspicat și rar. În cele din urmă făcea o față veselă și mulțumită, ca și cum l-ar fi încîntat cu sporul învățăturii sale. Și-apoi încă un obicei de mare meșter avea el: ascultarea învățăturilor dobîndite de către discipoli începea de la înțelegerea lor, pornind întotdeauna de la faptele ce bănuia că ei le cunosc; de la gînduri simple și ușoare, făcînd ca răspunsul să-i vină de-a dreptul, așa cum îl căuta și-l aștepta să vie.

— Slavă cugetării tale! striga înflăcărat bătrînul, după care purcedea la meșteșugul adîncirii întrebărilor, punîndu-le simplu, fără coturi și vorbe de prisos. Iar cînd vedea că discipolul i-a dăruit totul ce știe, atunci el îi întărea cuvîntul, adăugînd cele ce credea c-ar mai fi fost de trebuință să fie spuse. În fiecare discipol găsea cîte ceva bun; nici o minte n-o găsea umbrită și stearpă, nici un cuget nu-l găsea neputincios și sărac.

Azi așa, mîine-așa, pînă cînd Nichita s-a dat la brazdă: a învățat alfabetul elen, a deprins intonarea cuvintelor cu spiritul lin și spiritul aspru, a început să dea glas la stihurile lui Homer, iar în cele din urmă ajunse a o lua înaintea celorlalți, spre mulțumirea lui kir Theodulos, care-l privea cu ochii înlăcrimați.

— Să știi, măi băiete, glăsui bătrînul într-o zi, că dacă va merge tot așa și dacă ai să calci în picioare îndemnurile trîndăviei, vei ajunge fala curților acestora și mîngîierea sufletului meu!

În fiecare sîmbătă, la vremea ospățului de seară, bătrînul scotea zapisul, își rotea ochii peste capetele discipolilor și dădea seamă boierilor de rodul trudei sale.

Valtazar şi Safira se aşezau mai bine în scaune şi aşteptau. În trapeză se făcea linişte. Începea de obicei cu discipolii mai zăbavnici întru dobîndirea comorilor înţelepciunii. Arătările sale erau făcute cu pricepere şi tîlc. Neştiinţa şi zburdăciunea înfăţişate în aşa chip ca discipolul să nu rămînă cu totul ruşinat şi încrederea în virtuţile sale să nu fie slăbită.

— Iată, începea el, să vedem, de-o pildă, ce-am putea zice despre Vasile. Hm, frumos nume! Pe limba elenească el se tălmăceşte „rege". Acest discipol, aş putea zice, este vrednic de oarecare laudă, numai că vorba înţeleptului: „se cuvine tînărului mai mult să asculte decît să grăiască". Dacă Vasile vrea să ajungă şi el vr-un „bazilevs", într-o dregătorie oarecare, bine-ar face ca să-şi mai scurteze vîrful limbii, pentru a nu grăi prea mult. Mai este nevoie încă, îi zic iarăşi, ca să-şi ascuţe auzul, să se întărească în duhul filozofic şi să nu amestece hronologia războaielor, aşa cum se amestecau corăbiile lui Xerxe la Salamina.

Acum să grăim despre altul, carele este Gheorghe. Şi acest nume-i frumos. El se tălmăceşte „lucrător de pămînt" pe aceeaşi limbă elenească. Ce-aş putea spune despre dînsul oare, decît aceea că, fiind cuprins de duhul zburdăciunii, săltăreţ ca un gorgon, fiind şi neplecat la porunci, ca un zurbagiu, doxă şi filozofie multă nu va putea dobîndi. Cu vremea, însă, dacă se va mai adăpa la licoarea smereniei, ar putea găsi şi el har şi înţelepciune, ca să se învrednicească a se izbăvi de zmintele. Atunci se va cădea a fi ridicat la cinstea de subaş, beiliceiu, ori să fie dat zălog sultanului, pentru credinţa domnului ţării, ca să-i fie cruţat scaunul de pe care oblăduieşte norodul.

Vreau să grăiesc despre Nicolae acum. Nume preacinstit, care se tălmăceşte „învingător de popoare". Iată, văd în zapisul meu cum discipolul acesta, în toate zilele săptămînii, a năzuit a spune cîte ceva bun. Numai că dialogia lui nu se potriveşte cu ceea ce ar trebui să grăiască. Îşi frămîntă mintea, se canoneşte, îşi întoarce creierul pe dos şi pe faţă dar nu găseşte ceea ce caută, căci în capul său rînduială prea multă nu este, ca într-o chirvăsărie turcească. Dar iarăşi mă întorc şi zic: este cu putinţă ca discipolul nostru, dacă va căta mai cu grijă întru ale sale, dacă va purcede să

politicească viața dialectic, cînd se va coace la trup și minte, ar putea să intre într-o dregătorie mai ușoară, fără multă frămîntare de cuget. Bun ar fi de-o pildă să fie făcut boier de divan, unde trebuie să tacă, iar după ce grăiește domnul ale sale, să zică „amin!"

Și tot așa și tot așa, kir Theodulos făcea procitania și prodoul tuturor pruncilor, pînă sfîrșea cu cei bicisnici și neplecați la pravile.

Zi cu zi și an cu an a dăruit kir Theodulos discipolilor săi lumină din lumină, pînă cînd curțile lui Valtazar Negrea se umplură de podoabele înțelepciunii. Băieții grăiau mai bărbătește acum, iar sub nas li se vedeau mijind tuleiele mustăților. Unii începură ei înșiși a izvodi stihuri, alții visau cu ochii la vîrfurile brazilor, la sclipirea tremurătoare a stelelor, la zbuciumul vînturilor, la zborul vulturilor.

Acum dascălul nu-i mai slăbea cu îndemnurile și pildele din scripturile sale:

— Ai crescut mare, cît un hoplit, discipole! Ce mai aștepți? Vreme este să-ți alegi drumul pe care să apuci! Achile, spaima troienilor, era în anii tăi cînd l-a învins pe Hector! La vîrsta ce-o ai Alexandru Makedon se bătuse alături de tatăl său, Filip, în lupta de la Cheroneea și năzuia să cucerească întreg pămîntul! Trezește demonionul din tine, căci a dormit destul! Hai, cheamă-l pe nume și întreabă-l ce vrea de la tine? Măsoară-ți puterile cu dînsul!

Odată, pe cînd kir Theodulos era singur în grădină, visînd cu ochii în oglinda iazului, sub o salcie despletită, Nichita se apropie de dînsul încet, să nu-i tulbure armonia gîndurilor.

— Părinte al înțelepciunii mele, iartă-mă că am cutezat să-ți risipesc mireasma visurilor. Sînt însă greu zbuciumat și sufletul îmi însetează de mîngîierea cuvîntului tău.

— Copilul meu, grăiește că te ascult.

— Aș cuteza să fac o mărturisire.

— Cutează și năzuiește spre adevăr!

— Pînă în ceasul cînd ai deschis cartea filozofilor, în mintea mea de copil nepriceput, îmi închipuiam că toți bărbații care au căutat adevărul, dreptatea și fericirea au mers pe același drum, uniți cu același gînd și cu aceeași inimă, cu ochii ațintiți spre aceeași zare de lumină, către cetatea fe-

ricirii. Văd însă că faptele se petrec altfel, după cum tu însuți ai mărturisit. Unii cugetători ne îndeamnă să găsim fericirea în ființa noastră, alții spun că o vom găsi pe vîrful Olimpului, unde se află scaunele zeilor; unii spun că nu o putem găsi nicăieri aici pe pămînt, el fiind o vale a plîngerii, pe cînd alții, dimpotrivă, au zis că ea nu-i departe de noi și că o vom găsi atunci cînd vom cunoaște cauza lucrurilor. Spune-mi, drept aceea, de ce în căutarea fericirii un filozof plînge veșnic, altul veșnic rîde, unul privește spre cer, altul cată în pămînt, în apă sau în foc? Nu cumva tot ce m-ați învățat este umbră și vis?

— Nu, discipole, căci fericirea este una singură, iar drumurile pe care merg spre dînsa îs multe ca stelele cerului și ca ierburile pămîntului.

— Vai mie, didascăle, dacă știi care este drumul cel mai lesne, arată-mi-l, ca să năzuiesc spre dînsul!

— Aceasta nu-i o taină mare.

— Grăiește-mi mai limpede, kir Theodulos!

Aici bătrînul își lumină iarăși chipul, își duse gura la urechea lui și-i grăi cu glas tremurînd:

— Iubește demosul! Trudește, luptă și singerează pentru dînsul și vei fi fericit!

— Slăvită fie înțelepciunea ta, didascăle!

Pilde adînci și minunate i-a mai dat el, acolo pe malul iazului, pînă cînd umbrele serii începură să se coboare pe fața valurilor și prin poienile grădinii se arătau chipuri nedeslușite.

Veniră în trapeză, și după ce se îndestulară cu toții, dascălul dădu firitisirea cea de obște, apoi cată la boieri și le grăi:

— Vă fac știre că eu, de aici înainte, nu mai am ce să învăț pe fiul acesta al vostru, Nichita. Înțelepciunea și înțelegerea sa, vă mărturisesc, boieri dumneavoastră, s-a ridicat pînă la fruntea mea, ca un trandafir încărcat de podoaba florilor.

Valtazar se ridică, închină ulcica spre dascăl și-i grăi cu vorbe curmate de zbucium:

— Kir Theodulos, în cinstea numelui tău! De cînd asupra casei mele au venit vînturile durerilor și amărăciunilor, pen-

tru pierderea fiicei mele Milica, azi este cea dintâi zi cînd în ea s-a coborît o mare şi luminată bucurie!

— Frică mi-i, cinstită gazdă, porni să grăiască iarăşi dascălul, că bucuria casei voastre se va întoarce în tristeţe, căci îndemnul meu este ca să-l sloboziţi de la casa voastră. Da, să-l sloboziţi în lume, ca să cerceteze noi pravile, să năzuiască spre alţi înţelepţi, din mintea cărora să adune roade mai bogate!

— Ai cugetat îndelung la cele ce grăieşti, didascăle? — întrebă Valtazar.

— Da! Credinţa mea este că, după călătorii îndelungate prin lume, se va întoarce iarăşi în casa voastră, ca un strălucit poet şi filozof, ce s-a ridicat din mijlocul nostru.

— Milostivă mamă şi bunul meu tată, zise atunci Nichita, calzi şi dulci la inimă aţi fost cu mine. Însă vreau să-mi îndestulez mintea cu noi învăţături, pentru ca, la vremea sorocită, să mă întorc iarăşi în casa voastră.

Valtazar îşi încreţi fruntea, se aşeză mai bine pe scaun şi dădu cuvînt:

— Fiule, dacă eşti statornic în gîndurile tale, eu piedică nu-ţi fac. Volnic eşti să te duci, dar, înainte de a te desprinde de noi, pe lîngă cele ce-ai învăţat din bucoavnele lui kir Theodulos, trebuie să mai înveţi meşteşugul săbiei!

A doua zi, la revărsatul zorilor, Nichita cobora pe cărarea de sub nucii somnoroşi, spre malul iazului. Era palid şi umbrit de neliniştea nopţii.

Printre salciile despletite văzu în vale pe Valtazar Negrea, urmîndu-se de ici-colo, cu mîinile încrucişate. Era posomorît şi întunecat de gînduri.

— Sărut mîna, tăicuţule! îi zise el.

— Cam tîrziu, copilule! Ia fă bine şi-ţi dezbracă anteriul, sufleacă-ţi mînecile şi te dă lîngă mine! Iată, aici sînt două săbii. Alege-ţi una şi te ţine drept. Înainte de toate află de la mine că, pe drumurile vieţii spre care porneşti, oamenii te vor încerca în fel şi chip, fiecare cu arma lui. Lacrima şi suspinul sînt armele femeii. Dacă vrei să dobîndeşti de la dînsa răsplata inimii, să grăieşti prin cîntec şi stihuri de iubire. Filozofia şi meşteşugul cuvîntului sînt armele înţeleptului. Dacă năzuieşti să ai lauda lui să te înalţi deasupra cugetului său. Vrajba şi harţa sînt armele

nărodului. El te va încerca de-a pururea cu sabia, căutînd să te robească şi să trăiască din slujba ta. Pe un asemenea om să nu-l cruţi, ci loveşte-l cu temei, dacă vrei să trăieşti liber, fără stăpîn!

Grăindu-i acestea, bătrînul oştean porni să-i arate meşteşugul bătăliei cu spada, încercîndu-l şi mustruluindu-l după rînduielile războaielor.

— Am să-ţi arăt acum felurite chipuri de a te bate. Uite cum se lucrează la Veneţia...

Săbiile se întîlniră. Se muşcau repede, mînioase, ca două fulgere. Se îndepărtau, apoi se întîlneau iarăşi, cu scîntei albastre.

— Iată acum felul cum se băteau normanzii... francii... milanezii... cei de pe Rin!..

Şi tot aşa mi l-a cercat în hartă bătrînul vornic, zi după zi, pînă cînd Nichita se făcu stăpîn pe sabie. O mînuia ager, vesel şi cu bărbăţie.

Aşa s-a întîmplat că într-o zi, cînd vornicul voi să-l învălmăşească în lovituri grele şi să-l îngenuncheze, Nichita zvîcni într-o năvală de trăznete, din ce în ce mai aprige, mai ascuţite, pînă cînd spada vornicului scheălăi ca o căţea şi căzu neputincioasă, înfigîndu-se în trupul unei sălcii.

— Bine, băiatule! Bravo! După ce meşteşug ai lovit? Al milanezilor sau al francilor?

— După meşteşugul meu, tăicuţule! răspunse tînărul alergînd repede şi înmînîndu-i sabia.

— Destul, de-acum am toată nădejdea în tine! îi dădu răspuns bătrînul, bătîndu-l peste umeri.

A doua zi dimineaţă ograda se umplu de oamenii curţii: coana Safira, kir Theodulos, discipolii toţi, baba Călina, slugile şi pruncii lor. În cele din urmă ieşi vornicul însuşi, aducînd pe Nichita, pregătit de călătorie. Cînd îi văzu pe toţi, se închină în faţa lor. Merse şi sărută mîna Safirei, a babei Călina şi a lui Valtazar, după care se îndreptă spre kir Theodulos. Acesta îşi deschise braţele şi-l strînse la piept.

— Copilul meu, îi grăi vornicul, ia sabia asta de la mine şi vezi, poart-o cu vrednicie.

Valtazar îl îmbrăţişă bărbăteşte, apoi îl slobozi căci spre dînsul se întindeau iarăşi braţele lui kir Theodulos:

— O, iubitul meu discipol, fi cuvîntă bătrînul, iată, primeşte acest dar din partea mea, chitara, care te-a întărit în duhul şi graiul bărbaţilor Heladei. Pe strunele ei, în ceasuri de singurătate şi tristeţe, vei găsi inima şi sufletul lui Socrate, Platon, Democrit, cum şi poezia lui Homer...

XIV

Şi s-a dus Nichita şi iar s-a dus.

Pretutindeni pe unde ajungea, prin iarmaroace şi adunări, pe la hramuri şi nunţi, pe la cumătrii şi ospeţe, se oprea, strîngea chitara la inimă şi începea să cînte stihuri de iubire. Lumea i se grămădea împrejur, minunîndu-se de vraja cîntecelor sale. Bărbaţi şi femei, copii şi bătrîni, îl ascultau cu sufletul la gură. Bătrînii îşi ridicau ochii spre norii cerului, voinicii îşi luminau feţele, iar femeile se uitau la dînsul cu ochi turburători. În cele din urmă, ascultătorii porneau să cînte cu dînsul împreună.

Nestatornică şi zbuciumată făptură! De la o vreme i-a venit poftă să cunoască şi alte ţări, cu oamenii şi pămînturile lor.

Aşa pribegi el, cu trudă şi osteneli multe. În drum întîlnea oşteni gata de harţă, călugări cerşetori, convoaie de negustori, cete de tîlhari, oştiri învinse, iobagi în răzmeriţe.

De la o vreme ajunsese într-o ţară unde pacea se statornicise pentru mai multă vreme.

— Aici voi găsi eu adevărul şi înţelepciunea deplină, îşi zise el.

Odată fu chemat la un ospăţ mare, unde se adunaseră dregători de tot felul, împreună cu jupînesele lor. Oşteni de seamă, duci, cavaleri, curteni şi bogătaşi. Nichita cinsti

pe meseni cu stihurile şi cîntările cele mai frumoase, făcînd ca ospăţul să se acopere de strălucire şi voie bună.

— Este aici vreun crainic, bărbat înţelept şi se vădeşte a fi priceput în darul cuvîntului? întrebă mai marele ospăţului, un bătrînel pleşcat, puţin la trup, împrejurul grumazului cu fireturi de aur.

— Este, mărite doamne, răspunseră slujitorii.

— Crainicule, îi strigă mai marele ospăţului, după ce i-l înfăţişară pe Nichita, cîntări de slavă şi iubire are cine să ne închine, căci în mijlocul nostru se află meşteri cîntăreţi de care n-ai mai întîlnit. De aceea să ne povesteşti întîmplări plăcute.

— O să vă spun o întîmplare ce-am auzit-o acum două zile, cu frumoasa Fernanda Reggia, soţia ducelui Remigius, care a căzut în păcat de prihană cu fierarul de la castel, Tossilo.

Auzind unele ca acestea, femeile ce se aflau acolo, unite într-o singură dorinţă, îi strigară:

— Spune, spune întîmplarea cu Fernanda Reggia!

Atunci mai marele ospăţului, cu glas curmat de necaz, se ridică şi dădu poruncă:

— Nu îngădui ca la ospăţul nostru, unde se află nobilele noastre femei, cinstite şi neprihănite, să se povestească întîmplări necurate, care să le umple de ruşine şi să le roşască obrazul!

Atunci soţia sa, femeiuşca de lîngă dînsul, ridicîndu-se încet şi cu ochii şireţi, se aplecă la urechea lui, îi mîngîie creştetul şi-l gîdili pe bărbie, după care îi şopti ceva. Se ridică, privi asupra oaspeţilor şi dădu cuvînt:

— Bunul şi generosul meu stăpîn a grăit cu multă înţelepciune, dar acum s-a răzgîndit şi porunceşte ca întîmplarea să se povestească, pentru ca noi femeile, auzind cele ce a făptuit Fernanda Reggia, să ne întărim şi mai mult în virtute şi dragoste fierbinte pentru nobilii noştri bărbaţi.

Meseniі se făcură numai ochi şi urechi, în vreme ce Nichita, împrăştiind cuvintele în toate tările, grăia ca să fie în auzul tuturor.

— Întîmplarea cu Fernanda Reggia şi cu fierarul Tossilo s-a petrecut aşa:

Viteazul, bogatul și înfricoșatul duce Remigius, ale cărui domenii, averi și iobagi nu-i putea nimeni socoti, trăia fericit împreună cu soția sa, frumoasa și slăvita Fernanda, femeie din vița Reggia, cu nume de toți cunoscut și de neam preaînalt. Într-o seară, pe când frumoasa și tînăra Fernanda se pregătea să se așeze în crivatul ei, ducele veni lîngă dînsa și-o întrebă:

— Spune-mi, Fernanda, lumina sufletului meu și dulceața inimii mele, mă iubești tu oare?

— Tu nu vezi aceasta, puternice stăpîne?

— Dacă este așa, spune-mi, Fernanda, ce aș putea face ca să te văd mai fericită de cum ești și în inima ta iubirea pentru mine să sporească și mai mult?

— Aș vrea, începu ea să-i grăiască zîmbind, ca sabia ta să cuprindă și mai multe pămînturi, să îngenuncheze pe toți cavalerii de prin vecinătăți și să-i faci așternut picioarelor mele, împreună cu slujitorii și bogățiile ce au.

— Și altceva oare ce-ai mai vrea tu, Fernanda?

— Aș vrea, după aceea, să clatini tronul regelui, iar în locul său, la slăvită domnie, să te înalți tu, voi să te încoronezi împărat și eu împărăteasă. Amîndoi să stăm pe tron, strălucind de fericire, iar curtenii să cate spre fața noastră cum se uită la soare și lună. Nu, nu vreau ca cele ce-am grăit să fie numai vis, ci fapte, vreau fapte! zise ea întorcîndu-se cu fața la perete.

A doua zi viteazul duce a dat porunci straşnice: să se gătească oștenii, să se ascută spadele și sulițele iar caii să se potcovească pînă la unul. Iar înainte de a se ridica în scări, ducele și-a îmbrățișat soția și i-a grăit cu tremurare în glas:

— Juru-mă pe spada sfîntului Eustatie Placida că ceea ce ai spus că poftești eu voi face. Pe drumurile ce voi umbla este însă cu putință să zăbovesc mai mult. În vremea asta, tu Fernanda, îmi vei fi cu trup și suflet credincioasă, trăind în smerenie, rugăciuni și înfrînări, așa cum se cuvine unei femei de neam ales.

— Va fi așa precum ai grăit, viteazul și generosul meu stăpîn! răspunse ea închinîndu-i-se.

Şi aşa s-a dus măritul duce Remigius cu steagurile şi tot bulucul oştirii, iar Fernanda rămase înconjurată de singurătate şi speranţe.

După o săptămînă-două, pe cînd se afla şezînd la fereastra castelului, căţînd cu tristeţe în ogradă, văzu pe Tossilo fierarul, cum se încorda cu zor, bătînd cu ciocanul în dunga unui palo;. Era Tossilo un tînăr ajuns în pragul bărbăţiei. Înalt şi vînjos, dezbrăcat pînă la brîu, cu pieptul pietros şi rumenit de arşiţa focului. Cînd ridica braţul şi lovea, ciocanul cădea greu ca un trăznet, iar fierul gemea, ca un zmeu rănit de moarte.

— Cine este meşterul acela, care munceşte fără popas, în soare şi arşiţa focului? întrebă ea.

— Este fierarul Tossilo, i se răspunse. El făureşte săbiile cele mai tăioase, zale pentru îmbrăcat cavalerii şi coifuri prin care săgeţile niciodată n-au pătruns.

— Vai mie, grea şi amară slujbă mai are! Poruncesc să fie adus aici, de faţă, ca să-mi dreagă o cataramă de la cingătoarea vesmîntului!

Tossilo fu adus în grabă. Cînd păşi pragul, se închină, căzu în genunchi şi rămase cu fruntea plecată, aşteptînd porunca.

— Apropie-te, meştere! îi zise Fernanda.

— Sînt robul măriei tale!

— Tossilo, drege-mi această cataramă, însă nu afară, în soare, ci aici, sub ochii mei! Şi vezi, fă-mi-o bine, ca să nu-mi strîngă mijlocul şi nici vestmîntul să nu-mi cadă, ca să rămîn despuiată!

Tossilo se apucă de lucru, în vreme ce stăpîna îl cerceta cu multă băgare de seamă. Acum îl vedea şi mai bine: părea chipul unui zeu.

— Am sfîrşit, măria ta.

— Bine, Tossilo, acum pune-o la locul ei şi strînge-mi vesmîntul cu grijă. Strînge-mi toate chiotorile de la prohab, ca trupul să nu-mi pară îmbătrînit şi dăbălăzat, ci să pară aşa cum este: trup de femeie tînără şi cu mădulările proaspete şi tari.

Meşterul se supuse. O sluji cu toată grija şi cuviinţa. Cînd totul fu gata Fernanda se întoarse şi-i grăi:

— Tossilo, acum depărtează-te ca să nu stai prea aproape de mine. Nu uita că tu ești bărbat și eu femeie! Spune-mi cu ce să te răsplătesc pentru slujba ce mi-ai făcut?

— Milostivă stăpînă, robilor nu le este dat să ceară de la stăpîni răsplată pentru slujbele ce fac.

— Eu îți poruncesc să ceri orice răsplată!

— Măria ta, dacă tu însuți îmi poruncești, eu voi spune așa: poruncește să mi se aducă o pîine, ca să mănînc îndestul și să mă satur și eu o dată.

Fernanda bătu repede din palme. Porunci să se aducă o pîine, iar pe tipsia de aur toate bunătățile din cămările ei, apoi vinuri spumoase și dulci. Îl îmbia cu de toate, iar Tossilo mîncă și bău pe nerăsuflate. Cînd simți că-i îndestulat, se plecă pînă la picioarele ei, mulțumi cu închinări multe și dădu să plece.

— Mai zăbovește puțin, meștere! îi strigă ea, spune-mi cu ce să mai răsplătesc slujba ta cinstită și credincioasă?

Tossilo rămase puțin pe gînduri. Cugetă adînc, apoi grăi:

— Milostiva mea stăpînă, aș mai dori ceva dar mi-i teamă să spun ce, ca nu cumva să trezesc mînia în sufletul măriei tale.

— Spune-mi, Tossilo, fără nici o frică!

— O, stăpîna vieții mele, dacă vrei cu orice chip să-mi dăruiești încă ceva, atunci fă bine și poruncește să mi se dea libertatea, ca să mă pot duce în lume, să trăiesc slobod, ca pasărea în zbor și ca cerbul în pădure. Căci pe lume dar mai scump nu este ca libertatea!

Cînd auzi acestea, Fernanda turbă de mînie. Bătu din palme, strigă cămărașii, slujitorii cei mai apropiați și străjile, grăindu-le cu glas mare:

— Vedeți pe omul acesta? Sufletul i s-a umplut de viclenie și răzvrătire! A cutezat să-mi ceară carte de slobozenie, să se ducă în lume, să trăiască așa precum vrea el! Drept aceea măria mea poruncește ca, de azi înainte, în curtea castelului să nu mai iasă la slujba lui de fierar, ci să rămînă aici, sub ochii mei, pînă se va întoarce viteazul și slăvitul meu bărbat, care va porunci aceea ce trebuie să faceți cu dînsul!

Tossilo, plin de credință și spaimă, căzu în genunchi cu rugă adîncă:

— Stăpînă, milostiveşte-te de mine şi iartă-mă!

— Să te iert sau ba, mă voi gîndi şi voi vedea ceea ce se cuvine să fac. Acum ia aminte şi auzi porunca mea. Din ceasul acesta eşti osînditul meu, iar osînda ce-ţi dau este aceea că ziua toată vei sta în cămara de alături, de unde nu vei mai ieşi decît atunci cînd voi porunci eu. Volnic nu mai eşti a căta la chip de om şi mai cu seamă la obraz de femeie, fără numai a vedea pe bătrîna mea doică, Fortuna, care îţi va da cele de trebuinţă. Mîncăruri de care-ţi pofteşte gura nu vei mai primi, iar ca să nu mori de foame, de azi înainte vei mînca numai bujeniţă de căprioară, hîrzoabe de păstrăvi afumaţi, claponi fripţi şi terfeliţi prin mujdei, curechi cu raţe de toamnă, prăfuite cu ardei, cozi de miei neînţărcaţi şi alte lucruri de osîndă, care vor fi aduse de la masa mea. Vai şi-amar de tine, Tossilo, căci din ceasul acesta nu vei mai duce apă la gura ta! Dar, ca să nu te usuci de sete, îţi vei uda gura numai cu vin de Burgundia şi Rin; cu cele de la Bordeaux şi Porto... În acest chip nădăjduiesc să ucid în tine duhul răzvrătirii! Şi, ca să fiu încredinţată că vei îndeplini cu sfinţenie aceste canoane, eu însumi îţi voi îndopa gura cu mîncărurile ce-am poruncit, iar pe gît, din cupa mea, eu îţi voi turna vinul ce-am cîndvă băut. Necurmat am să te veghez, osîndite, iar cînd voi obliei că mîncărurile nu le mesteci bine, iar vinul ce-ţi voi duce la gură nu-l sorbi cu poftă, eu însumi te voi trage de chica asta neagră şi cu dosul palmei te voi plesni peste obraz, ca să mi te supui întocmai şi fără cîrtire. După fiecare prînz eşti osîndit să te culci cu pîntecele în sus, învelit cu poclăzi uşoare şi cu ochii la icoane, ca să te rogi necurmat de sănătatea mea. Şi ca să nu înşeli pe Dumnezeu cu rugăciuni puţine, lipsite de duhul smereniei, din vreme-n vreme voi veni să te cercetez, punînd urechea la gura ta, să-ţi ascult rugăciunile şi la inima-ţi vicleană, ca să mă încredinţez dacă bate în credinţa noastră, a stăpînilor tăi. Cînd voi vedea că te-ai scîrbit de singurătate şi de prea greu canon, îţi voi îngădui să treci în camera mea, să vii cu toată căinţa, să îngenunchi, să te rogi de iertare şi să-mi săruţi mîinile pînă la coate şi picioarele pînă la pulpe. Ai înţeles, Tossilo, canonul şi osînda ce ţi-am dat?

— Am înțeles, măria ta.

— Și stai, că n-am sfîrșit osînda și canoanele tale. Pentru ca nu cumva în tine să se încuibe duhul trîndăviei, stînd fără trudă și grijă, în fiecare noapte, de la vremea cînd străjile se vor înălța pe turnuri și pînă la cîntatul cocoșilor de ziuă, vei îmbrăca straie moale, iar în picioare vei pune încălțări ușoare și vei trece în camera mea, să-mi fii pază neclintită și credincioasă. Vei veghea lîngă crivatul meu, ca nu cumva să mă sperie vreun șoricel sau vro gînganie careeare. Cînd vei simți că am vreun vis necurat, că prin somn oftez sau inima îmi suspină, mă vei trezi ușurel, îmi vei astîmpăra inima, mă vei ridica încet, ca pe un prunc, apoi mă vei culca iarăși, adormindu-mă cu povești frumoase. Ascultă ce-ți grăiesc, Tossilo! Maj cu seamă cu de șoricei și de vise urîte mă sperii cumplit; uite, de pe acum îmi bate inima!

Din ziua ceea Tossilo a rămas în castel ca să-și ispășească osînda. Și așa au trecut săptămîni și luni, pînă a venit vremea ca ducele Remigius, încărcat de glorii, prăzi și robi, se întorcea spre castelul său.

Cînd oștirea se afla cale de o zi pînă la castel, ducele nemaiputînd răbda prea multă așteptare, dădu o poruncă scurtă, slobozi calul în galop mare și, urmat de cîțiva curteni, porni în goană. Pe la vreme tîrzie de noapte, el bătu în poarta castelului. Străjerii, tăcuți și somnoroși, coborîră podul și traseră zăvoarele, deschizîndu-i cu multă mirare, văzînd întoarcerea lui fără veste.

Prea multe întîmplări nu s-au petrecut după aceea, fără numai acelea că ducele, cînd a deschis ușa de la cămara Fernandei, a găsit-o despuiată, veghind la căpătîiul crivatului ei, unde se odihnea în liniște Tossilo, ca un prunc înconjurat de paza mamei sale. Cînd văzu aceasta, nefericitul duce trase repede sabia, turbat de mînie, gata să-i taie pe amîndoi.

Atunci Fernanda, despuiată cum era, a căzut în genunchi și a cerut îndurare:

— Viteazul și gloriosul meu stăpîn, cruță-mi viața! Adu-ți aminte de traiul nostru fericit, pe care l-am avut pînă ai plecat la război și m-ai lăsat singură, fără dragostea și mîngîierile tale! Nu mă ucide căci dacă voi muri cine

te va iubi așa precum eu te-am iubit? Potolește-ți mînia și lasă-mă să trăiesc, pentru a te iubi și de azi înainte!

— Mai cutezi să te apropii de mine?

— Da, cutez, iată ucide-mă! Vreau să mor cu numele tău pe buze, Remigius!

Ducele, frămîntat de gînduri noi, îi strigă:

— Nu mai boci atîta, căţea spurcată! Ei bine, pe tine n-am să te ucid, ci am să te pun în lanțuri! Voi porunci chinuitorilor să te biciuiască fără milă, dar pe ticălosul acesta îl voi despica în două!

Remigius ridică sabia și se îndreptă spre Tossilo.

— Dreaptă judecată ai hotărît să faci, stăpîne, grăi cu grabă Fernanda, apucîndu-i mînerul săbiei. Dar stai, zăbovește puțin! Sabia măriei tale, aceasta, care ți-a dat numai glorii și cinste, e păcat să se prihănească în sîngele unui mișel! Adă repede buzduganul și eu însumi îi voi zdrobi capul, căci cu vrăjile sale mi-a clătinat credința și dragostea ce-am avut-o și o am pentru tine!

Ducele stătu la cumpene. În adevăr, își zise în taină, va fi plăcută răzbunarea, văzînd cum ea însăși îi sparge fruntea și-l mînjește în sînge. Ieși hotărît să aducă buzduganul și chinuitorii.

Atunci femeia, fără zăbavă, tranc! zăvorul pe ușă, apucă pe Tossilo de mînă și-i strigă:

— Ce mai aștepți? Hai, răpește-mă! Să fugim pe fereastră!

Tossilo îi ascultă porunca. O prinse bine în brațe și sări sprinten afară, îndreptîndu-se spre calul ducelui, din fața pragului. Încălecă și se ascunse în beznele întunericului.

— Mai repede, mai repede, Tossilo! Să fugim pe căi tăinuite, să ajungem la tatăl meu! El îți va da caftan și sabie, te va face cavaler și vom trăi fericiți! Mai repede, mai repede, Tossilo!

Aici Nichita se opri. Făcu o plecăciune adîncă și se închină cu mare cuviință, apoi grăi cu glas ostenit:

— Închinare vouă, luminați și generoși meseni, întîmplarea cu Fernanda Reggia și fierarul Tossilo s-a sfîrșit. Dacă aveți poftă, porunciți-mi să vă mai povestesc încă asemenea istorii, dar mai întîi, dați îndemn ospătarilor ca să-mi potolească arșița gurii.

La un semn al stăpînei, slujitorii veniră cu tipsiile pline de palice și udătură de tot felul. Și în vreme ce crainicul se îndestula în tăcere, femeile prinseră glas și grăiau mai întâi în șoapte, apoi pentru auzul tuturor:

— Ticăloasă femeie!

— Nemernică și vrednică de osîndă!

— Asupra ei să cadă anatema tuturor cuvioșilor părinți ce au stătut la sinodul din Cartagena, care a blestemat învățătura desfrînatului Mani!

— Și a sfinților părinți de la sinoadele de la Toledo, Triveri și Caesara-Augusta!

— Să fie îngropată de vie!

Atunci femeia de lîngă mai marele ospățului, stăpîna casei, cuvîntă cu asprime în glas:

— Cinstite și nobile doamne, nu vă grăbiți cu blesteme și ocări zădarnice. Să cugetăm dacă n-ar fi cu dreptul ca femeile asemenea Fernandei să fie date pe seama Sfintei Inchiziții! Dar, iarăși mă întorc și zic: pentru a ști mai bine ce fel de osîndă se cuvine acestor soții ticăloase, eu, după a mea socotință, aș zice ca dumnealui crainicul să ne povestească mai lămurit cum anume a căzut ea în păcat.

Femeile toate, într-o unire deplină, prinseră a striga:

— Înțelept și dulce cuvînt ai grăit, mărită doamnă!

— Să ni se povestească totul, de-a măruntul!

— De la cataramă încoace, pînă la venirea ducelui Remigius.

— Totul, de-a fir a păr, nimic să nu lase pe dinafară!

Gurile tuturora tăcură, iar deasupra oaspeților se lăsă o liniște rece. De pe un scaun singuratic se ridică un cavaler pletos, înalt și posomorît ca o negură.

— Cine-i bărbatul acesta? întrebă Nichita pe vecinul său, care căta la dînsul cu fața luminată de bucurie.

— Este omul căruia i se zice „Cavalerul răzbunării". El este spărgătorul frondelor, spaima seniorilor, dușmanul burbonilor și prietenul poporului flămînd și însetat de libertate.

Cavalerul zăbovi la cuvînt pînă se făcu tăcere deplină. Căută spre crainic și grăi cu glas limpede:

— Crainice, despre Fernanda Reggia sau alte întîmplări asemenea celor ce ne-ai povestit, nu vei mai spune! Nu căta la cele ce cuvîntă aceste doamne. Nouă să ne povesteşti altceva. Ştii vro întîmplare din care să cunoaştem şi mai bine năpăştile şi nedreptatea în care zac oamenii? Ştii ceva despre obida şi jalea popoarelor?

— Ştiu, răspunse crainicul.

— Dacă ştii, hai, spune, şi noi te vom asculta cu plăcere!

Atunci crainicul se întoarse cu faţa spre locul de unde i se dăduse poruncă, îşi făcu închinarea cuvenită şi cuvîntă:

— Cele ce veţi auzi acum nu sînt adunate de la călătorii dinspre mările calde, aplecaţi la cuvînt îndelung şi cu sporul poveştilor pe buze; nu-s cumpărate nici de la corăbierii hamsiţi, gingaşi la vorbă dar lacomi de aur şi arginţi. Aflaţi, cinstiţi şi măriţi oaspeţi dumneavoastră, că istoria ce vă voi povesti este cu întîmplări triste şi am auzit-o de la nişte pribegi dinspre soare-răsare, care ei înşişi au trăit cele ce vor fi auzite. Se află departe de noi, în răsărit, trei ţări cu numele de Moldova, Valahia şi Transilvania. Oamenii din aceste ţări trăiesc într-o necurmată jale, încît lacrimile de pe obrazul lor nu se mai şterg niciodată, iar suspinul inimii le este fără sfîrşit. Acele trei ţări sînt frumoase ca şi grădina Edenului şi cu atîta belşug încît pămîntul lor este plin de comori, iar pe la marginea drumurilor se văd izvoare de lapte şi miere. Dar oamenii lor! Sînt cu toţii de o limbă şi o lege, chipeşi, harnici, blajini, milostivi, săritori la năcaz, iubitori de adevăr şi dreptate, cinstiţi, zăbavnici la mînie, cumpătaţi în toate.

Fost-au cu multe pricini şi năcazuri oamenii din acele ţări, căci asupra lor au venit cu războaie tot soiul de neamuri prădalnice, care au căutat să-i robească şi să le ia pămîntul.

Acum chiar, în zilele noastre, s-a sculat din pragul răsăritului Belealî-han, cu oaste cîtă frunză şi iarbă şi a împresurat hotarele lor, prădîndu-le cumplit. Şi s-au întors prădalnicii spre soare-răsare cu robi mulţi, avînd iurtele şi carele bucşite de bogăţii, în urma lor pămîntul rămînînd pustiu şi sterp. De la o vreme însă, iată, s-a dat ştire prin călători că Belealî-han a picat în bătălii, iar în scaunul pră-

dalnicilor s-a ridicat fiul său, Delic-han, care se tălmăceşte „hanul cel nebun", nepriceput în războaie şi podgheazuri.

Şi iarăşi, de la o vreme, Delic-han, prinzînd meşteşugul războaielor, a ridicat sabia tatălui său şi, după ce a întemniţat pe sfetnicii cei bătrîni, s-a înconjurat de alţii, asemenea lui şi a tunat spre soare-apune. Trecînd apele cele mari şi pustiurile întinse, a bătut la hotarele acelor ţări. Aici s-a împuns cu oştile pămîntene în război mare. Dar ca şi în alte rînduri, s-a poticnit în steagurile cu bouri moldavi şi pajuri valahe, rămînînd vreme îndelungată în aşteptare şi fierbere. Văzînd că năvala sa este fără nici un spor, încît oamenii lui se hrăneau cu ierburi şi rădăcini, iar caii porniră să roadă coaja de pe copaci şi protapurile iurtelor, a trimis Delic-han carte la osmanlîi, cheminău-i într-ajutor, ca să-i scoată din strîmtoarea în care se aflau. Fiind osmanlîii de o lege cu dînşii, dar mai vîrtos trăind şi ei din pradă şi haraci, s-au grăbit a veni cu oaste multă, bufnind peste apele Dunării, dinspre amează-zi. S-a dat război îndelung şi greu, cum n-a mai fost pe faţa pămîntului, încît albiile rîurilor se umplură de sînge, iar cîmpiile se aşternură cu leşuri păgîne.

Atunci prădalnicii au pornit să treacă prin foc şi sabie multă suflare din acele pămînturi şi au jefuit pînă şi cenuşa din vetrele băştinaşilor. Mulţi pămînteni s-au bejenit, plecînd încotro i-au îndreptat ochii, de s-a umplut lumea de dînşii, cu năcazurile şi lacrimile lor. Dar şi mai mulţi au fost împresuraţi şi robiţi, fiind puşi la jug, bătuţi cu bicele şi siliţi să tragă carele cu prăzi.

Aici Nichita nu mai putu povesti. Era copleşit de zbucium. Cu inima grea şi cu sufletul ars de pojarul durerii, gîndi să se tînguie ca un netrebnic :

— Vai mie, îmi cheltuiesc viaţa în desfătări şi ospeţe, în vreme ce neamul şi ţara mea ard în cuptorul suferinţelor !

Îşi scutură podoabele de pe trup, îşi lepădă straiul de sărbătoare, se îmbrăcă în haină smerită şi ieşi de la ospăţ.

— Voi aduce pace statornică ţării mele ! îşi zise în gînd.

Şi dus a fost, cu inima plină de amar.

XV

După multe zile ajunse prin părțile de răsărit ale Moldovei. Acolo i se înfățișă în cale o arătare de om cum nu mai văzuse pînă atunci. Era mic de stat, avea o barbă lungă de un cot încît îi curgea pînă la glezne. Pe cap i se vedea o căciulă ascuțită, pleznită spre ceafă, iar în picioare purta niște opincuțe mici ca niște jucării. Se ținea dîrz, călare pe un căluț sur, ceva mai mare ca un cîine.

— Hei, măi om bun, îi strigă Nichita de departe, n-ai putea să-mi spui încotro să apuc, în căutarea unui șleah, care să mă ducă înspre țara lui Delie-han?

— Că-s om bun sau rău, tu asta n-ai de unde ști, dar un sfat prielnic pot să-ți dau, flăcău chipeș ce-mi ești, îi răspunse omulețul. Dacă vrei să rămîi teafăr și să ajungi cu bine acolo unde te duci, fă bine și cîrmește la dreapta ori la stînga, iar în codrul acesta să nu intri.

— Dar ce primejdii ar putea să mă întîmpine în acest codru, omule?

— Află că în mijlocul său, peste zarea ceea, unde se vede stejarul cela sămînceр, se află curțile stăpînului meu, Gavriil Decuseară, împreună cu tocmelile sale toate, cobilele și oamenii lui, precum sînt ele rînduite din moși-strămoși.

— Să fie sănătos și cu zile multe stăpînul tău, împreună cu toate ale sale!

— Mai află că toți cei care se avîntă pe aici, cu voinicii lui Decuseară se mai pot întrece prin sabie și bărbăție, dar cu dulăii săi ba. Cel mai înfocat dintre dînșii se numește N-aude. El are urechile vrăjite, că oblicește pînă și creșterea ierbii și răsuflarea pămîntului. Un altul, și mai vîrtos ca dînsul, este fratele său N-a-vede. Aista vede pînă la șapte poște, fie zi, fie noapte, prin desimea codrului, prin întunerecul pămîntului și limpezimea cîmpului. Și acum vine la rînd cel de-al treilea, tatăl lor, care se cheamă Greul-pămîntului. Cînd N-aude și N-a-vede îi dau știre că

cineva se apropie de curături cu gînduri slabe, apoi las'pe dînsul : praf și pulbere, față de arie se alege din ființa lui.

Nichita se închină în fața lui și-i grăi :

— Vreau să fac popas în casa cinstitului Gavriil Decuseară, stăpînul casei voastre.

Omulețul își struni căluțul. Acesta se răsuci din loc, o luă sprinten pe cărarea ce șerpuia în sus, pe sub streașina stejărișului.

Își potrivi spada, chitara și desagii, apoi porni cu pași așezați. Nu izbuti să meargă prea mult, cînd iată, din partea stejarilor se ridică un fișcîit amarnic și tăios, căruia îi răspunseră glasuri de corn, scurte și toate deodată. Pe urmă se făcu tăcerea grea. Drumețul însă mergea înainte, căutînd la rîpele care se adînceau în dreapta și-n stînga lui, prăpăstioase și negre ca niște stihii. Cînd ieși din întunerecul în care se afundase văzu o casă cu ziduri înalte, ferestre mari și cu acoperișul de draniță cătrănită. Pe tîrnațul casei se afla o namilă de om, înalt, spătos și posomorît. În dreapta și-n stînga lui văzu cîte un cîine, stînd nemișcați, ca niște stane de piatră, cu capetele ridicate.

Omul avea fălcile groase, mustața bogată și barba tunsă. Se uita ca printr-o ceață, sprijinindu-se într-o gheoagă mare.

— Bună vremea, cinstită gazdă, zise el închinîndu-se cu prietenie și zîmbet.

— Bună să-ți fie inima după cum ți-i căutătura, îi răspunse omul cu jumătate de gură. Dar ce vînt mi te aduce pe aici, flăcăule ?

— Eu sînt drumeț de cale grea și lungă și aș pofti să fac popas în casa dumitale, dacă vă este cu voia, ca mîine să pornesc iarăși pe calea mea.

Fu poftit într-o cămară tihnită, îmbrăcată în scoarțe bătrînești, pe care atîrnau săbii de tot felul, buzdugane și ghioage. În cadrul ușii unei alte cămări se arătă chipul unei femei înalte, îmbrobodită c-un ștergar de borangic. Avea fața blajină și căta la dînsul cu ochii mirați.

— Aiasta-i nevastă-mea și o cheamă Paraschiva. Pe mine mă cheamă Gavriil... Gavriil Decuseară, grăi gazda cu glas liniștit.

Oaspetele se descoperi și se închină după cuviință, în vreme ce gazda își îndesă căciula mai bine peste plete. În cămară se lăsă o tăcere supărătoare.

— Sînt mulțumit că te afli în casa mea, îi grăi el, aplecîndu-i-se la ureche. Și acum, dacă mi-i îngăduit, te-aș pofti, dragă băietane, să-mi spui și mie cine ești și încotro duce calea dumitale, avînd asupră-ți această sabie, că pare-ai fi pregătit de război?

— Eu îs un om cu inima ruptă de sfîrbă și durere, bădiță Gavriil.

— Pentru care pricină?

— Pentru patimile țării și ale norodului. Mă duc înspre vatra răsăritului de soare, ca să găsesc pe Delie-han cu oarda sa, care ne-a călcat țara și ne-a mîncat oamenii. Sabia ce-o port cu mine este darul care mi l-a făcut omul ce m-a crescut la casa lui, atunci cînd m-a slobozit să plec în lume.

— Frumoase și plăcute verbe ai grăit, băietane. Dar cu dumneata ce mai porți și această povară fără trebuință, care nu-i nici tu scută de război și nici tu sac pentru merinde?

— Bădică Gavriil și lelică Paraschiva, eu am să fac dovadă că această scută nu-i chiar povară fără trebuință.

Călătorul zîmbi, scoase chitara din învelișul ei, o luă în brațe și porni să-și poarte degetele prin strune. Slobozi glasul, duse ochii în grindă și cîntă ceva. Era un vechi cîntec de drumeție, auzit de la oameni pribegiți din țara lor. Paraschiva își duse palma la gură, clătinînd capul încet, cu ochii întredeschiși, în vreme ce Gavriil își posomorî fața, muncit de gînduri. Cînd cîntarea se sfîrși se întoarse spre dînsul:

— Măi băiete, dacă nu ți-i cu supărare mai cîntă o dată așa precum ai cîntat!

Nichita porni să cînte iarăși, în vreme ce Decuseară își smulse căciula de pe cap și o aruncă sfîrbit pe laiță. Își lepădă și sumanul și-l zvîrli peste căciulă. Își umplu bine o ulcică cu vin, o dădu peste cap, după care și-o mai umplu o dată. Își mută scaunul mai aproape de cîntăreț și cu vocea-i stearpă, începu să-i țină hangul încet. Pe la ferestre Nichita văzu grămădite unele în altele, o mulțime de capete de oameni bărboși, spînțeci, care cătau în casă, unii lu-

minați de bucurie, alții surprinși de mirare și alții înfiorați de zbucium. Ușa se deschise larg și omulețul cu barba de un cot veni țintă la Decuseară. Își duse barba la urechea lui și-i grăi ceva în taină.

— Măi cumetre Statu-palmă-barbă cot, rosti Decuseară cu glas liniștit, nu fi cu mintea stricată! Fii pe pace!

Prinzîndu-l de poala straiului, îl trase lîngă dînsul și-i zise încă:

— Să știi de la mine că drumețul care varsă din inima lui dulceața cîntării și dragostea de norod nu poate fi nici iscoadă și nici om de vicleșug! Mai bine șezi ici pe laiță și te veselește împreună cu noi!

În cămară mai veniră și alți oameni, făcînd ca ospățul să se înălțească de-a binelea.

— Mai cîntă, flăcăule, mai cîntă, grăi un moșneag încărcat de ani. Zi-ne ceva de inimă albastră, ca noi, cei bătrîni, să ne mai amintim cîte ceva din cele trecute ale vieții.

— Ceva care să fie plăcut și pentru tineret, nu numai nouă bătrînilor, adăugă Paraschiva.

În cămară se auzi un cîntec de iubire. Oamenii ascultau cu frunțile plecate, împovărați de amintiri și bucurii trecute. Numai Nichita își purta ochii întredeschiși cînd la grindă, cînd la florile de pe scoarțele din lungul pereților.

Într-un tîrziu Decuseară se ridică în picioare.

— Fraților, glăsui el posomorît, s-a făcut vreme de noapte tîrzie. Drumețul nostru, fiind ostenit cu totul, va fi rînduit la hodina lui. Voi duceți-vă care unde știți că-i locul și treaba voastră!

Dimineața, cînd se trezi, Nichita era buimac de cap. Nu-și aducea bine aminte prin cele ce trecuse și nici unde se află. Își duse palma la frunte și începu să-și adune gîndurile. Pipăi în dreapta și-n stînga. Sabia se afla lîngă dînsul. La căpătîi găsi chitara, iar alături, pe laiță, erau așezați desagii. Se încredință că-i într-o casă de oameni buni.

Cînd în cămară umbrele se risipiră i se păru că cineva umblă prin tindă. Nu trecu mult și în ușă se auzi o bătaie ușoară.

— Pot să intru?

— Poftim! răspunse el.

Ușa se deschise încet și în prag apăru o copilă subțirică, îmbrăcată în port țărănesc. Avea părul adunat în coșițe, iar pe dinainte purta o pestelcă mică și albă.

— Bădiță, grăi mai mult șoptind copila, am poruncă de la tătuța ca la răsăritul soarelui să vă trezesc și să vă spun că, dacă vă este gîndul să plecați la drum, să vă dau cele de trebuință și să vă spun să mai zăboviți oleacă, pînă vine și el, că-i plecat.

O împrejmui cu ochii. Da, își zise el, asta-i vedenia de astă-noapte.

Copila se îmbujoră de rușine și se îndreptă spre ușă.

— Stai, numai o clipită!... Spune-mi cum te cheamă?

— Mă cheamă Constanța, dar tătuța-mi zice Cîța; cică-s lingușitoare ca o mîță, zice el. Dar eu nu-s lingușitoare de loc, ci spun omului adevărul în față și-i grăiesc după dreptate și adevăr.

Nichita vroi să mai zică ceva dar fata ieși repede. Apoi, nu peste mult, intră Decuseară.

Nichita se așeză pe marginea crivatului și, din vorbă în vorbă, prinse a-i spune viața lui. Cînd sfîrși, Decuseară porni să-și scarpine barba, grăindu-i:

— Mare ți-i păcatul! Mda. Mi se pare mie c-ai să te risipești prin lumea străină și amară, măi băiete! Tare nu te-aș lăsa să te bagi în gura lupului!

— Acum, bădiță Gavriil, după ce ți-am spus totul, mai află că hotărîrea mea este fără nici o clătinare.

— Du-te, dragul meu, dar una să știi de la mine: mai curînd vei îmblînzi fiara din codru decît inima prădalnicilor pe care-i cauți. Cît despre Delie-han află, îți fac încredințare și ți-o jur pe bătrînețele mele: mai degrabă ai să faci din mine vlădică la Iași decît dintr-însul om de omenie.

Ieșiră afară și porniră pe o cărare așternută cu troscot, printre știubeie. Merseră în sus, pînă în sprînceana unei dumbrăvi.

— Tinere, grăi Decuseară, nu vreau să-ți fac prea multe griji, dar, ca unul ce-s om bătrîn, îți pot da o povață: află că drumurile spre care te îndrepți sînt grele. Dincolo de ape și pustiuri, către soare-răsare, trăiesc neamuri care n-au rînduieli statornice și nu cunosc legile ospeției. Drept aceea m-am gîndit să te înzestrez c-un cal de călărie, ca printre ele să treci ca suflarea vîntului și ca zborul șoimului.

Zicînd așa bägă două degete în gură și fîșcîi prelung, a primejdie și cumpănă. Atunci, dinspre adîncul dumbrăvii porni un nechezat înfiorător, al cărui răsunet veni spre dînșii ca o furtună. Se deslușì apoi un galop și se arătă o minune de cal.

— Asta-i Zmeica, iapa mea cea mai cuminte. Îi tînără și înfocată ca o fată mare; iute ca vîntul, blîndă ca o mieluță și înțeleaptă ca omul. Mi-i dragă ca ochii din cap.

Decuseară puse șaua pe Zmeica și porni să grăiască.

— Află că mie nu-mi pare rău că te duci, dar nici bine nu-mi pare... Însă, ca drumeț tînăr ce-mi ești, plecat într-o asemenea călătorie grea și lungă, fără călăuză și sfetnic de lumină, două pilde să mai prinzi de la mine. Oricît de flămînd și însetat vei fi, să te păzești ca de ucigă-l-crucea de necunoscutul care te va întîmpina, prin locuri neumblate, cu vorbe de laudă și băuturi amețitoare. Mai bine potolește-ți foamea cu hrana înfrînării și setea cu roua cîmpului. Și să mai știi că, oricît de trudit vei fi, la vreme de seară să nu te oprești pentru ospeție și hodină la casa ce o vei găsi pe marginea șleahului singuratic, în poarta căreia te va întîmpina femeia sulemenită, arătîndu-și belșugul trupului și grăindu-ți mai mult cu ochiul decît cu vorba... Mai bine să te abați pe cîmp deschis și culcă-te cu desagii sub cap și cu sabia în brațe.

Cînd rînduielile călătoriei fuseră îndeplinite de istov, Decuseară își înălță dreapta și adăugă:

— Cată înainte, colo... în zare... Vezi stejarul cela singuratic? Să pornești pe șleahul care duce pe lîngă dînsul, tot înainte, mereu spre răsărit.

XVI

Ca zborul păsării, ca săgeata fulgerului, ca raza luminii și ca chemarea dragostei, atît de repede de mergea Zmeica, ducîndu-și stăpînul spre zările răsăritului. De la o vreme, cînd zările pustiurilor s-au lărgit în toate părțile, împreunîndu-se cu temeliile cerului, Zmeica își domoli galopul. De jur împrejur nu se vedea nimic, fără numai

întinsul stepelor dogorite de soare. Bălării și ierburi înalte acopereau nesfîrșitele pîrloage, deasupra cărora pluteau pe sub nori, rotindu-se în cercuri largi, vulturi singuratici.

Merse cît merse, ale anevoioasă și lungă, pînă cînd, într-un tîrziu, văzu niște dealuri pleșuve, deasupra cărora pluteа fumul unor așezări omenești. Cînd se apropie mai bine întrezări niște mușuroaie de pămînt, în jurul cărora furnicau șiruri de călăreți.

Îi văzu cum deodată se strînseră grămadă, în jurul unui steag, în vîrful căruia spînzura o coadă albă de cal. Mult nu trecu și călăreții porniră în galop spre dînsul.

Ajungînd în preajma lor îi privi mai bine. Erau niște oameni îmbrăcați în cojoace deși crăpau cîinii de căldură.

Zmeica se opri deodată și-și flutură coama. Își ascuți urechile sforăind turburată.

— Călătorule, poruncì căpetenia oștenilor, descalecă, sloboade calul și vino să-mi săruți călciiul papucului, după care îmi vei închina totul ceea ce ai asupra ta!

— Aur și argint îți pot dărui, răspunse Nichita, dar să slobod calul, să-ți sărut călciiul papucului și să-ți închin sabia, ba!

— Străinule, milă mi-i de tinerețile tale și de frumusețea chipului tău, dar nu am ce face alta decît să te întreb: cu sulițele vrei să ne măsurăm sau cu săbiile să ne încercăm?

— Ba eu zic, voinicule, că mai bine ar fi să te dai în lături, împreună cu oamenii tăi, ca să nu fac din trupul vostru față de arie și hrană pentru păsările cerului!

Protivnicul se încruntă. Strunì calul, se întinse pe coama lui și porni să-și rotească sabia pe deasupra capului. Calul făcu vro cîteva copce, apoi se îndreptă în galop spre Nichita, în vreme ce călăreții ceilalți strigau îndemnuri, hohotind pe limba lor. În clipa ceea Zmeica se ridică în două picioare și făcu repede un salt la dreapta, după care porni să ocolească dușmanul, zburînd ușor ca o rîndunică. Deodată coti pe loc și o luă spre stînga lui, în vreme ce Nichita se întinse pouciș, nemerind gîtul înfocatului călăreț, în loc potrivit, acolo unde coiful se întîlnea cu zalele pieptarului.

Între ceilalți călăreți se făcu fierbere mare. Glasurile lor se înălțară deodată, într-un vaier jalnic. Pînă se dezmeticiră în urma lui Nichita nu se mai vedea decît o dîră de colb.

Spre seară Nichita văzu cum zările din față porniră să se strîmteze. De departe se arătau niște maluri stîncoase. Simți în obraji adierea unui vîntișor subțire și reavăn. Călări așa pînă cînd drumul începea să coboare spre niște locuri bălțoase. Se înfundă apoi într-o întindere mare de stufărișuri. Pe deasupra lui porni o zarvă mare de rațe, lișițe, nagîți și tot soiul de păsări de baltă, zburînd în stoluri amestecate. Fu cuprins de gînduri zbuciumate. Slobozi frîul și Zmeica porni în trap domol. Deodată asupra lui veni un strigăt prelung. De pe o movilă, din preajma unor edecuri, o strajă dădu un sunet metalic, după care se văzură cîteva sulițe venind spre dînsul, apoi apărură niște călăreți, goniind pe întrecute. Unul dintre dînșii purta un steag pe care se aflau zugrăvite chipuri ciudate și un piepteue, iar în vîrful bățului se arătă o coadă de cal.

Veni în apropiere și dădu cuvînt:

— Stăpînul nostru te întreabă cum ai cutezat să calci aceste pămînturi, slobod și cu sabie asupra ta?

Nichita se umplu de duh înțelept și grăi:

— Spuneți stăpînului vostru că am venit din țara mea îndepărtată ca să-i închin supunere și slavă deplină.

Stegarul făcu semn celorlalți călăreți. Îl împrejmuiră și-l duseră spre un loc unde se vedeau bordeie, colibe și iurte, așezate la rînd, multe că nu le puteai cuprinde cu ochii.

Pe un tăpșan împrejmuit de un zid uns cu ciamur se afla un reduit. La mijloc se arătară pereții de piatră ai unei cetăți, pe vîlva căreia flutura un steag, înfățișînd semnele puterii marelui han, după chipul și asemănarea celor de pe steagul călărețului lîngă care se afla. Se făcea seară. La ferestrele de burduf ale cetății începură să mijească lumini slabe, iar pe înălțimi se ridicau străjile de noapte, una după alta, îmbrăcate în cojoace pînă la glezne. După reduit se auzeau bubuituri de tobe, glasuri de surle și sunete seci de strune.

Stegarul cuvîntă:

— Stăpînul nostru, curtea, sfetnicii și noionii toți se află în ospăț. Așteaptă aici!

Stegarul trecu printre străjile de obște, dădu la o parte perdeaua de la sala ospățului, se înfățișă marelui han.

— Stăpîne, a venit un cavaler dinspre soare-apune, cu chip minunat și cu limbă plină de dulceață. Vrea să vină să ți se închine.

— Ce îndreptări are asupra lui ?

— Îndreptări nu are, fără numai calul, sabia și cele de trebuință pentru călătorie.

— Are solie de la împăratul și țara sa ?

— Ba.

— Mergeți la dînsul, coborîți-l de pe cal, dezbrăcați-l de arme și podoabe, culegeți totul ce este de folos la dînsul, apoi dați-l pe mîna chinuitorilor, care să-l îndemne cu biciul și vîna de bou, pînă la straja a doua, să mărturisească vicleniile pentru care a venit asupra noastră !

Nichita fu dat pe mîna chinuitorilor.

Cînd se împlini vremea sorocită, căpetenia străjilor se înfățișă iarăși marelui han :

— Stăpîne, aduc știrea că poruncile ce-ai dat pentru cavalerul venit dinspre soare-apune au fost îndeplinite !

— Ce mărturisiri a făcut și cum le tălmăcesc sfetnicii mei ?

— Mărite han, cavalerul acela, pe cît l-au încercat chinuitorii, după toate meșteșugurile și priceperea lor, pe atîta stă mai drept și mai luminat. În gura lui tînguiri nu se află, ci numai cîntări minunate, slăvind numele măriei-tale.

— Întăriți străjile dinspre soare-apune și miază-noapte, aprindeți focurile pe înălțimi și gătiți oastea pentru toate cele ce s-ar putea întîmpla ! Să cătați chinuitorii cei mai înfocați și să fie ispitit necurmat !

După ce poruncile marelui han se împliniră cu prisosință, căpetenia străjilor se arătă iarăși, aducînd vești noi :

— Stăpîne, iată, am împlinit poruncile măriei tale toate. Spune ce cazne noi să mai facem acelui om ?

— Care sînt mărturisirile lui ?

— Din gura lui mărturisiri n-au ieșit, fără numai dulceața cîntărilor și slavă pentru domnia-ta și noi toți.

Marele han se turbură. Se gîndi puțin apoi dădu poruncă :

— Dacă n-ați fost vrednici a săvîrși de îndată cele ce am poftit, atunci eu însumi îl voi face să-și vădească vicleniile. Drept aceea luați-l, ștergeți-i trupul și fața de sînge, îmbrăcați-l în straiele sale, ca să nu-mi întunece lumina ospățului și aduceți-l în fața mea !

XVII

Delie-han, cu toate bulucurile sale de prădalnici, lipcani şi tîlhăret, era întors din podgheaz mare. Călcase ţările dinspre miază-noapte, stăruind mai mult prin tîrgurile Livoniei şi Lehiei. Aduse cu dînsul mare dobîndă şi prinsoare de robi, vite, mărfuri, aur sleit, bănărit de tot felul împreună şi pline din belşug. Vreme de trei zile stătu la odihnă, punînd toate la zăpas şi pază după rînduială, apoi porunci să se gătească ospăţ mare. Fuseseră chemaţi hanii din vecinătăţi, noionii, împreună cu căpeteniile ordiei, care făcuseră ispravă mai bună.

Belşugul şi strălucirea ospăţului erau de negrăit.

Pe jos, în sala unde se ţinea slimul de obşte al noionilor, şeimilor şi mîrzacilor, pentru vreme de hărăţ, se aşternuseră covoare şi poclăzi de Hamadan. Pereţii au fost căptuşiţi cu macaturi şi odoare aduse din Angora. Pătule s-au făcut de jur-împrejur, peste care s-au aşezat blănuri de scunse, enot, samur şi pielicele de Astrahan, după cinstea fiecăruia.

Deasupra scaunului unde se afla marele han se ridicase un baldachin învelit cu mătase de Samarcand, pe frontispiciul căruia s-au prins armele şi tolba cu săgeţi, rămase de la han la han, moştenire de la Temucin, prin Batu şi Sabutai, pînă la Belcalî-han, tatăl său.

În vîrf, deasupra tuturor, se vedea tuiul, cu semnele puterii sale de neînvins: coada calului şi pieptenele. La mijlocul sălii, pe un colac mare de pîslă, au primit loc, spate la spate, cîntăreţii, pelivanii şi ghiduşii de toate vîrstele, albi, galbeni şi smoliţi.

Marele han era îmbrăcat în caftan de aclaz galben, brodat cu flori de mac roşii ca sîngele. Pe deasupra, încheiată în jurul gîtului, cădea o cabaniţă de Kitai, lungă pînă la condurii de Bagdad, împodobiţi cu vulturi de aur, după chipul împăraţilor din Bizanţ. Era încins cu un brîu bătut în perle, încătărămat cu paftale de Pekin, de la care atîrna un chinjal de Damasc, încovoiat, cu plăsele de aur. Avea pe cap un şlic de porfiră, ale cărui aripi, bătute în stele, se revărsau pe umeri. În frunte îi strălucea un soare de pietre

scumpe, ale cărui raze arcleau mai virtos ca feştilele opaiţelor din ocniţe. Pe spate li fluturau pocloabele penelor de paradis.

La vederea chipului său oaspeţii se ridicau în valuri, închinîndu-i-se pînă la pămînt, în vreme ce tobele, fluierele şi tamburlele toate dădeau cîntare zgomotoasă, tărăgănată, asemenea meterhanalelor seraiului din Istumbul.

Marele han bătu de trei ori din palme, poruncind ascultare. Făcu semn unui subaş. Acesta dădu în lături o dveră şi se arătară două femei, sprijinite de roabe. Aveau obrăzare albe, iar din cap şi pînă în călcîie purtau valuri subţiri ca fumul. Uneia i se întrevedeau şalvarii de cisucea portocalie de Japonia, iar celeilalte i se ghiceau formele trupului trandafiriu. Se opriră una în dreapta şi alta în stînga marelui han, care cuvîntă:

— Credincioşi bărbaţi ai stăpînirii mele, vrednici marzaci sfetnici şi oaspeţi dumneavoastră, am poftit ca la ospăţul nostru să fie de faţă, părtaşe cu noi, şi aceste două femei. Iată, aici, la dreapta mea, se află cinstita mea soaţă Leman pe care aţi văzut-o întotdeauna în paza şi dragostea mea. Aceastalaltă este mult plăcuta mea roabă, pe care am găsit-o prin părţile de miază-noapte, răpită de nişte cavaleri livonieni. Sabia mea a slobozit-o din prinsoarea lor, pentru care, după cum vedeţi, s-a plecat puterii mele, dăruindu-mi credinţa ei toată. Pentru aceea şi eu am poruncit ca să rămînă de-a pururea pe lîngă mine, dîndu-i şi nume frumos de Beaz-gül[1], aşa cum trebuie s-o numiţi şi voi.

Femeile se înclinară spre oaspeţi, apoi se aşezară pe locurile lor, scufundîndu-se în perini moi. Mesenii porniră să grăiască în şoapte, iar cîntăreţii dădură glas, fiecare după meşteşugul său. Roabele veniră şi ridicară vălurile şi obrăzarele celor două femei, făcînd ca ochii tuturora să rămînă asupra lor. Leman avea faţa învăluită de umbrele unei mari tristeţi. În zadar podoabele de perle şi nestimate ce-i încărcau mîinile şi gîtul încercau s-o facă veselă. Ţinea ochii plecaţi, privindu-şi fioncurile de la papucii de purpură. Beaz-gül era o femeie bălană, cu ochii albaştri, de o neobişnuită frumuseţe. Dezbrăcată foarte, trupul şi-l

[1] Trandafirul alb

apăra de ochii mai îndrăzneți cu două șiraguri de mărgăritare, care cădeau până spre genunchi, pe deasupra unui vestmînt străveziu, croit de mîntuială, pentru a o acoperi de la brîu în jos. Belșugul trupului i se afla prins în două flori bogate, bătute în smaragde. Cînd o văzură atît de înfocată și despuiată, bătrînii își acoperiră ochii și porniră să ofteze. Alții se cuibăreau mai bine în pătule, scărpinîndu-și bărbile.

Delie-han mai bătu din palme o dată și cîntăreții dădură iarăși glas. În măsura coardelor, surlelor și tobelor, de după mătasea perdelelor se revărsară șiruri de copile dansatoare: unele albe, altele galbene și altele măslinii, aducînd freamăt și veselie. Cînd copilele își mîntuiră dansul, se închinară, căzînd în genunchi înaintea stăpînului lor.

Veniră apoi la rînd pelivanii și ghiduși. Cei dintîi porniră să cuvinteze măscări și vorbe încîlcite, săltînd în fel și chip, pe cînd alții porniră să se tăvălească pe jos, ori mergînd cu mîinile, ținînd picioarele în sus.

Robii de la cuhne, goi pînă la brîu, purtau pe spate, în bună rînduială, tipsii de argint, încărcate cu bunătățile pămîntului. Veneau gustări din apele calde și reci, pescării, scoici, raci, stridii, tîrîtoare. Apoi tarankă uscată foarte, sileotcă de Dunăre, batok, kefali, culbeci, înkerdă turcească, scăldate în sosuri bine mirositoare. Veneau păstrămurile pipărate, fripturile gătite în mirodenii aduse dinspre Bagdad, apoi prepelițe fripte pe jăratec tînăr, rațe și gîște de Azov, căprioare și berbeci, pîrjoliți în blănurile lor. Veneau încă șerbeturi de toate culorile, în vase de Bucharа, gătite după tainele zaharagiilor anatolieni, după care se înșirară feluritе băuturi amare, tari, dulci, tămîioase, ori grabnic amețitoare, scînteind în damigenile de Cianan.

Delie-han căta zîmbind la toate acestea. Nu duse nimic la gură, pînă cînd, într-un tîrziu, cuvîntă cu glas mare:

— Cine vrea să aibă mațe subțiri și să facă trup ușor, ca să poată păși lesne peste puntea ce duce la garonmana, raiul profetului Mohamed, să mănînce și să bea din cele ce s-au adus pînă acuma. Mie să mi se aducă mînji fripți, iar băutură să mi se dea zubrovkă, cu de care se îndeamnă boierii de la Polsk și Novgorod.

Nu sfîrși bine porunca și în fața lui se așeză un mînz trecut printr-o spangă. Atunci se văzu de ce supușii marelui-han îl porecleau în taină „căpcăunul". Scoase chinjalul și spintecă mînzul în două. Începu să-l taie bucăți, prinse cu mîna un șold întreg din trupul mînzului și porni să-l rupă cu dinții, mînjindu-și gura și obrajii pînă la urechi. Slobozi pe gît mai multe cupe de zubrovkă.

Înfierbîntat de băutură și pofte, își scoase șlicul și cabanița, apoi le zvîrli în lături. Își despuie pieptul, apoi începu să se hîrjonească de-a binelea cu Beaz-gîl ce se prăvăli într-o rînă, în vreme ce Leman stătea nemișcată și tristă, cu mîinile pe genunchi.

Veselia marelui han fu însă curmată. Unul dintre noioni veni la spatele său și-i spuse în șoaptă :

— Mărite han, cavalerul pe care vrei să-l judeci se află așteptînd afară. Care-i porunca ?

— Să fie adus aici ! cuvîntă el.

Nichita îi fu înfățișat, împrejurul său stînd oșteni cu arme. Cînd îl văzu își făcu ochii mici, privindu-l cu șiretenie. Vroi să zică ceva dar își ridică mîna, alungîndu-și gîndurile. În cele din urmă întrebă cu glas plin de scîrbă :

— Cum de-ai cutezat, iscoadă, să intri în hoarda mea ? Spune fără zăbavă !

— Slăvite han, eu nu-s iscoadă și nici dușmanul măriei tale. Am venit să mă închin cu supunere și să-ți cînt un imn de cuvenită slavă.

Zicînd așa, Nichita strînse chitara la piept și slobozi un cîntec luminat. Deși greu încercat de mulțimea chinurilor, glasul său de aur se înălță deasupra tuturor, limpede și turburător, apoi se potoli într-o legănare lină. Mesenii îl ascultau neclintiți, cu răsuflarea oprită. Beaz-gîl întinse brațele spre dînsul, în vreme ce Leman își duse mîna la inimă. Marele han își acoperi negreața pieptului. Prinse o cupă și-o umplu cu vin roșu ca sîngele. I-o întinse și cuvîntă :

— Străinule, ia și bea, după care te poftesc să mai cînți o dată așa, ca să învețe și meșterii mei să-mi facă asemenea desfătare !

Nichita își clăti gura plină de amar, după care dădu cuvînt :

— Luminate și puternice han, ce-am cîntat pînă acum a fost pentru slăvirea brațului măriei tale și sabiei de neînvins pe care o porți cu vrednicie. Să-mi îngădui acum să cînt ceva în cinstea oștenilor și norodului ce-l stăpînești.

Glasul cîntărețului se înălță iarăși, ca o chemare caldă și senină. Era un cîntec de iubire pămînteană, pe care meseniii, cu genele adormite, îl ascultau legănîndu-se cînd la dreapta, cînd la stînga.

Marele han întinse brațul către Beaz-gül și o adună la piept. Cînd cîntarea se sfîrși, umplu iarăși cupa. Se ridică și, închinînd către Nichita, grăi cu glas înalt:

— Călătorule, din ceasul acesta vei rămîne în mijlocul nostru, nu ca rob sau ca oaspete vremelnic, ci ca prieten statornic al domniei mele. Ia și bea pentru desfătarea ce ne-ai făcut!

Nichita sorbi cupa în răstimpuri și cu înfrînare, ajungînd pînă la jumătatea ei. O puse dinainte și prinse a cînta un cîntec de jale. După cîteva stihuri se opri și rosti cuvînt:

— Acest cîntec este al oamenilor care gem în robie, al popoarelor care duc jugul obidei și nedreptăților.

Glasul său gemea ca un vînt aducător de furtună. Se potolea uneori, după care se înălța tremurînd zbuciumat și îndelung. Cînd sfîrși luă cupa, o închină și grăi:

— În sănătatea marelui han, a înțelepților săi sfetnici și în cinstea voastră a tuturora, meseni dumneavoastră.

Delie-han se ridică iarăși. Cătînd spre mulțimea cîntăreților săi dădu poruncă:

— Meșterii mei să-și deschidă auzul și să ia aminte la cele ce pofțește domnia mea. Vreau să aud și de la dînșii o asemenea desfătare!

Mai marele cîntăreților se ridică de pe colacul de pîslă, în vreme ce toți ai lui stăteau cu gurile mute.

— Mărite han și stăpînul vieții noastre, zise el, pînă în ceasul acesta asemenea cîntări noi n-am întîlnit și la urechile noastre încă nu s-au înălțat!

— Voi, netrebnicilor și neputincioșilor, pieriți de la fața mea și ieșiți afară, rămînînd împreună cu robii și dobitoacele!

Cătînd apoi spre Nichita îi grăi înseninat:

— Prietene, vino lîngă mine şi spune-mi al cui sfetnic ai fost şi de ce ai plecat de lîngă scaunul pe care l-ai slujit ?

— Eu n-am fost în simbria nimănui, ci am fost călător pribeag.

— Dacă ai umblat atîta lume spune-mi, prietene, dacă ai văzut sau ai auzit că se află undeva vreo împărăţie mai puternică şi mai bine întocmită ca împărăţia mea ?

— Se află, mărite han !

Delie-han se ridică aprins de mînie.

— Unde se află acea împărăţie, călătorule ?

— Ea se află în inimile şi năzuinţa noroadelor şi despre dînsa grăiesc filozofii cei mari ai lumii.

— Grăieşte mai limpede, cavalerule !

— Împărăţia ceea se întinde cît ţine zborul gîndului şi lumina soarelui, mărite han ; ea creşte împreună cu mulţimea zilelor şi veacurilor, încît nimeni pe lume nu poate stăvili întinderea hotarelor ei...

— Îţi poruncesc să-mi spui numele acelei împărăţii ! Eu voi porni război împotriva ei !

În rîndurile meseni lor se porni turburare. Cele două femei se făcură mici în culcuşurile lor.

— Puternice şi slăvite han, acea împărăţie pricini şi războaie nu duce cu nimeni. Ea este a tuturor noroadelor şi în legile ei se află scris : faceţi din spadele voastre fiare de plug ! Făuriţi din suliţele voastre seceri pentru adunat spicele holdelor ! Din temniţele voastre faceţi jîţuiţe pentru pîine, iar temnicerii să devină păstori şi grădinari ! Războaie să nu mai fie pe pămînt, ci oştenii să se întîlnească pe cîmpul de bătaie în îmbrăţişările iubirii, împreună dănţuind ! Din trîmbiţele căpeteniilor de oaste faceţi solii de pace şi împreună-vieţuire ; faceţi tălăngi pentru viţele voastre !

Delie-han slobozi un hohot de rîs, după care grăi potolit :

— Pribeagule, vorbele ce rosteşti sînt frumoase şi mult ispititoare, dar mai plăcut îmi este să ascult cîntarea gurii tale. Dacă ai vrea să aduci iarăşi veselie printre noi, păs de ne mai cîntă ceva, iar eu te voi răsplăti !

— Vă voi cînta, prea mărite han şi meseni dumneavoastră, cele ce se află în împărăţia despre care v-am grăit.

Glasul minunatului călător se înalţă iarăşi :

— Acolo cezarii se pleacă smeriți spre slujitorii și robii lor, ospătînd împreună și iubindu-se ca frații, pe aceleași divanuri dormind. În acea împărăție nu sînt săraci, nici cerșitori, nici oameni flămînzi și nici cămătari, zarafi, dijmași, vameși, iscoade și chinuitori, căci legea ei este iubirea. Acolo oamenii trăiesc laolaltă, în veselii și cîntări necurmate; își duc sarcinile unii altora, fără certire și vicleșug, iar darurile și belșugul pămîntului îi hrănesc și-i îndestulează cu prisosință, pe toți deopotrivă, făcîndu-i fără griji, suspine și lacrimi.

— Și ce se mai află acolo, minunatule crainic? întrebară meșenii frămîntați de neastîmpăr. Spune prin glasul cîntării tale!

Nichita își potoli glasul și porni să cînte domol, ca o apă lină. Cîntarea lui Nichita fu curmată de strigăte:

— Slavă cuvîntului tău, crainice!

— Slavă cîntării tale!

Și iarăși, glasul cîntărețului, prinzînd îndemn și zbor porni să răsune.

— Ascultați, oameni buni, și vă minunați de întocmirile acelei împărății! Acolo neghina odrăslește spice de grîu, pălămida flori de lăcrămioară, scaiul se îmbracă în cununi de iasomie, spinul se împodobește în straiul trandafirului, măsălarița, cucuta și laurul rodesc struguri dulci și bine mirositori, iar lemnul clinelui dă poame asemenea fagurului de miere. Peste toate aceste întocmiri și dregători nu se află, căci trăitorii de acolo sînt oameni care strălucesc de înțelepciune ca luminătorii, știind fiecare drumul său.

Cînd Nichita își sfîrși cîntarea, peste ospăț se așternu o tăcere tihnită. Nu se auzea nimic decît zvonurile hoardei ce se așeza la odihnă de noapte.

Marele han slobozi pe Beaz-gîl din îmbrățișare și porunci:

— Cinstiții mei oaspeți, petrecerea noastră s-a sfîrșit. Mîine veți primi poruncă fiecare despre cele ce aveți de îndeplinit.

Întorcîndu-se apoi spre cei ce îi purtau poruncile zise:

— Din ceasul acesta, omul care mi s-a înfățișat aici să fie socotit ca unul dintre sfetnicii mei.

...După ce trecură toate acestea, somnul îl cuprinse pe Nichita și ținu pînă tîrziu, după răsăritul soarelui. Cînd

se trezi își simți capul greu și mădulările trudite de mulțimea caznelor. Închise ochii și adormi. Aproape de amiază cineva îl clătină. Deschise ochii. Lîngă pat se afla un bătrîn cu barbă rară și cu obrajii uscați. Era îmbrăcat într-un caftan sur. Pe umeri purta un șal vărgat, iar în mînă ținea o cîrjă noduroasă. Era cu vederea împuținată.

Omul își desfăcu brațele și făcu o plecăciune adîncă, închinîndu-i-se cu ochii închiși.

— Eu sînt sluga măriei tale, Temircan. Am poruncă de la mult înduratul și puternicul meu stăpîn ca de azi înainte să-ți port de grijă și să-ți îndeplinesc vrerile toate.

— Zile bune și fericire doresc stăpînului tău, cît și ție, Temircan.

— Iar măriei tale doresc lungime de zile, ca să ne mai cînți așa frumos precum ne-ai cîntat la ospățul de astă-noapte.

Nichita îi apucă mîna uscată și-l aduse mai aproape, grăindu-i :

— Spune-mi, Temircan, sînt mulți osîndiți aici, în temnițele voastre ?

— Sînt, stăpîne. Unii aduși din pragurile răsăritului și pînă de la marginile asfințitului, alții dintre căpeteniile oștirii noastre și dintre sfetnicii măritului nostru han, ca unii ce i-au călcat poruncile.

— Mai spune-mi, Temircan, cum trăiesc robii pe care ordia voastră i-a ridicat, în cele două podgheazuri, din Moldova și Valahia ?

— Stăpîne, ia știre că din acei oameni nu se mai află nimeni printre noi trăitor : bătrînii au fost împovărați de munci grele, pînă s-au irosit unii după alții, iar tinerii, care nu țineau capetele plecate, au fost împunși cu sulița. Cei care se arătau plecați la poruncă au fost hrăniți pînă s-au rotunjit și au făcut față, după care au fost vînduți la sultanii și emirii de peste mări, ca să facă dintr-înșii ieniceri și eunuci.

— Dar cu femeile ce s-a făcut, Temircan ?

— Femeile au fost adunate și tăinuite la umbră lină, li s-a dat să-și umple gurile cu de toate cele ce-au poftit, pînă li s-au rumenit obrajii. Atunci oamenii noștri le-au împărțit în două : pe cele mai trecute le-au vîndut la mezat

în tîrgurile din Sinope şi Trapezunt, iar pe cele tinere, fragede şi frumoase, le-au vîndut una cîte una prin tîrgurile izmailitenilor şi Arabiei.

Nichita îşi duse pumnii la piept şi închise ochii. Cugetă mult, apoi întrebă cu glas împuţinat:

— Temircan, astă noapte n-am văzut la ospăţul vostru, şezînd în jurul măritului han, pe unul dintre cei mai vrednici oşteni ai ordiei voastre.

— Pe cine, măria ta?

— Mi-i teamă să-i cuvînt numele, nu pentru alta ci pentru ştirea că s-ar fi prăpădit în bătăliile în care a intrat. Şi, dacă este aşa, atunci vai mie, căci eu am rămas datornic acelui om!

— Care-i numele acelui om, stăpîne?

— Turagai.

Temircan zîmbi cu tristeţe şi glăsui:

— Stăpîne, în adevăr Turagai a fost mare sfetnic şi în bătălii s-a luptat cu asprime, cel dintîi intrînd în foc şi cel din urmă ieşind. Însă credincios măritului han şi supus poruncilor sale el n-a fost, ci l-a slujit mai mult făţarnic întru toate. Dar află, stăpîne, că omul acela, fiind el aşa precum am spus, pe mulţi robi a slobozit către baştina lor. Altădată, cînd a fost trimis cu o seamă de corăbii, spre mările de miază-zi, ca să-i vîndă robi prin tîrgurile Anatoliei, i-a încărcat pe caravane şi i-a trimis iarăşi spre miază noapte, spre ţările din care au fost aduşi, el însuşi întorcîndu-se cu mîinile goale, spunînd că s-au înecat în furtuna mării.

— Minunate lucruri grăieşti, Temircan!

— Unele ca cele ce-am spus a făcut el, stăpîne, pentru care acum se află în adîncul temniţei, alt aşternut neavînd fără numai lungimea pletelor, iar înveliş lîna bărbii.

Nichita se ridică în grabă.

— Temircan, vesteşte pe marele han că vreau să mă înfăţişez înaintea sa.

— Nu este de trebuinţă să-l vestesc, stăpîne, căci el însuşi m-a trimis cu poruncă de a-ţi spune că vrea să ospăteze cu măria-ta împreună. Masa este întinsă şi te aşteaptă.

Nichita se pregăti după cuviinţă şi porni după Temircan. Fu condus în iurta marelui han. Acesta îl aştepta singur,

sulemenit și primenit în veșminte noi. Era plin de voie bună.

— Mărite han, i se închină oaspetele, primește din partea mea urări de sănătate. Dorința mea este ca, precum te văd în ceasul acesta, viața întreagă să rămîi!

— Prietene, pentru desfătarea ce mi-ai făcut astă-noapte cum și pentru cea de acum, oare ce-ți voi da eu ție? Spune-mi!

— În adevăr îmi vei da ce voi cere, mărite han?

— Nu-mi cere să-mi întăresc făgăduința, ci spune mai degrabă ce daruri poftești?

— Aș pofti, slăvite han, ca la ospățul acesta să fie cu noi Turagai, robul măriei tale.

Delie-han întrebă mirat:

— De unde cunoști pe omul acela?

— Slăvite han, era pe vremea cînd în împărăția voastră stăpînea sabia tatălui măriei tale, Beleali-han. Pe atunci ordia sa făcut-a podgheaz mare asupra țării mele, Moldova. În acel podgheaz a fost călcat și satul meu, din care oamenii au fost luați robi, iar unii au fost cu sabia tăiați sau cu sulițele încercați. În ceasul cînd a venit sorocul ca să fiu și eu robit, prunc neputincios fiind, Turagai s-a milostivit de mine și m-a lăsat slobod și cu viață. Acum rogu-te să-mi dai prilejul ca să pot răsplăti pe omul acela, căci de mulți ani rătăcind prin lume port în suflet povara mustrării că nu i-am dăruit nimic pentru bunătatea ce mi-a făcut.

Delie-han bătu din palme. În ușa iurtei se arătară oșteni înarmați.

— Poruncă dau ca Turagai să fie scos din temniță. Grijiți-l, dați-i armele și cinstea ce-a avut-o mai înainte și să fie adus aici, să ospăteze cu noi!

Delie-han căută spre Nichita și-i zîmbi cu mulțumire.

— Nu voi uita niciodată bucuria ce mi-ai făcut, mărite și milostive han, zise Nichita.

— Altă răsplată să nu cauți a-mi da, prietene, decît aceea ca să împodobești ospețele și adunările noastre, răspunse el. Vreau numai una să afli, meștere al cîntărilor, la care te poftesc să iuțești și să îndeplinești dorința mea întocmai.

— Ascult, slăvite han!

— Stihurile și cîntările pe care le-ai strîns prin țările ce le-ai cercetat, slobod ești să le pui în urechile noastre, cîtă vreme te vei afla în împărăția mea, afară de acelea care spun că din săgeți, din spade și din scut să se facă pluguri și din lănci și zale să se facă seceri. Așișderea, oamenii mei să nu mai audă din gura ta nici vorbele care zic unele ca acestea: cezarii se pleacă smeriți spre slujitorii și robii lor!

— Puternice și slăvite han, bag seamă că tocmai ceea ce ar fi mai de folos împărăției tale aceea nesocotești!

— Prietene, se grăbi el a-i da răspuns, pe la noi se vestește că în curînd se apropie vremea de toamnă, cu burniță și ploi putrede. Vor veni apoi ninsori îndelungate și iarnă grea, care ne va ține pe lîngă focuri și mai mult pe lîngă femeile noastre. Atunci vreme lungă și tihnită avînd, îmi vei grăi toate cîte ai pe limbă și în cuget.

Delie-han bătu din palme.

— Turagai poate intra, porunci el slujitorilor, iar voi puneți cale celе de trebuință.

Înăuntru intră o vedenie înfiorătoare, cu plete și barbă, cu fața, mîinile și ceafa galbene, c-un coif strălucitor pe cap, îmbrăcat în zale și cu paloș greu la brîu. Părea duhul morții, pregătit de război.

— Turagai, vino mai aproape! porunci Delie-han.

Oșteanul se apropie.

— Așa-i că nu mă cunoști, Turagai? întrebă Nichita.

— Nu, răspunse el.

Nichita se ridică. Merse la dînsul, căută la fruntea lui și între sprîncene întrezări, urzindu-se ca o pecetă veche, urmele unei lovituri. Era locul pe care-l pălise cu piatra, atunci, în ziua podgheazului. Îl cuprinse cu patimă și-i sărută urmele rănii.

— Turagai, eu sînt Nichita, copilul de atunci, cînd a fost podgheazul în Moldova, pe care l-ai slobozit și i-ai iertat viața.

— Nu știu ce-mi grăiești! Nu te cunosc! răspunse el.

XVIII

Într-o zi Delie-han chemă căpeteniile cemburilor, noionii, giraii, mîrzacii şi hanii din vecinătăţi, ţinînd mare sfat de taină.

— Cele ce vom statornici aici, începu el cuvînt, să rămînă în inima şi cugetul vostru, tăinuire adîncă, de nimeni auzită, şi mai cu seamă de partea femeiască, în care se află duhul neînfrînării. Cine va slobozi un cuvînt din vorbirea noastră, de azi, va fi dat pe mîna chinuitorilor. I se vor scoate ochii şi limba i se va smulge din rădăcini.

— Aşa să faci, măritul nostru han! răspunseră sfetnicii într-un glas.

Marele han îşi domoli glasul şi grăi mai încet:

— Au venit soli de la prietenii noştri şvezi şi livonieni, împreună cu tălmaci bătrîni de la curţile lor domnitoare, ca să facem înţelegere ca pe la sfîrşitul verii să împrejmuim hotarele de răsărit ale poleacilor şi să fim gata pentru dobîndă în zilele cînd se ţin iarmaroacele de toamnă. În acea vreme noi vom cădea fără veste acolo, putînd să ne îndestulăm cu de toate.

În adunare se făcu freamăt de bucurie.

— Aşa să fie, stăpîne!

— Noi îţi vom îndeplini poruncile tocmai!

Din ziua ceea hoarda luă înfăţişare nouă. Fierarii, rotarii, curelarii, cojocarii şi ceilalţi meşteri îşi scoteau limbile de osteneală multă, strunindu-şi calfele şi oamenii de obşte.

Şi aşa s-a făcut, că la vremea potrivită, hoarda lui Delie-han şi-a sculat buluchaşii care şi-au strîns oştenii, iurtele toate, cu cete de lipcani, chesăgii, tîlhăret, bozanci şi dărvali.

După zile şi săptămîni, cînd ajunseră într-un loc potrivit, marele han dădu poruncă de oprire. Ceru să i se înfăţişeze oamenii pe care şi-i alesese din vreme, încercaţi la cuvînt dulce şi la harţă neaşteptată.

— Acum lepădaţi-vă armele, umpleţi-vă pungile cu zloţi şi ruble de aur şi duceţi-vă! le zise el.

Oamenii se culcară pe gîtul cailor şi porniră în galop, pierzîndu-se în desimea stufărişurilor, în vreme ce ordia mocnea pe loc, în popas îndelung. Vreme de trei zile galopară călăreţii, trecînd în grabă prin vecinătatea cetăţilor, pînă ajunseră în tîrgurile care fierbeau de mulţimea negustorilor, vitelor şi mărfurilor de tot felul. Acolo mai marele iscoadelor se ridică în scări şi slobozi cuvînt:

— Ascultaţi cu toţii, creştini ai lui Dumnezeu şi oameni buni ce sînteţi! Ascultaţi vestea ce-o aducem de la hoarda noastră, cum şi rugămintea plină de osîrdie, ce vă facem. Măritul nostru han, soarele tuturor semintiilor ce se trag din viţa lui Temucin, se află căzut la aşternutul său, fiind cuprins de grea boală, care i-a îngreunat cu troahnă mădularile toate. Nimeni dintre vracii şi înţelepţii noştri nu-i poate găsi pricina bolii şi leacul, încît luminata sa faţă se umbreşte din ceas în ceas, acoperindu-se de lacrimi şi suspin, pe cînd înţeleptul său glas ca roua dimineţii se stinge. Duceţi-vă prin biserici şi adunări şi faceţi ştiute tuturor aceste veşti, care umplu de jale ordia noastră!

— Daţi cuvînt, cinstiţi drumeţi, ca să auzim şi alte întîmplări ce se petrec în hoarda noastră! răspunseră glasuri din mulţime.

— Oameni buni, luaţi ştire că îndată ce slăvitul nostru han a fost cuprins de beteşug, ordia noastră a căzut în răzvrătire. Drept aceea găsiţi-ne vraci înţelepţi, ca să meargă cu noi şi să întoarcă pe marele han la dulceaţa vieţii, pentru care noi îi vom răsplăti, cîntărindu-i cu aur şi podoabe de mare preţ!

— Sînt în cetăţile noastre asemenea vraci! răspunseră iarăşi glasurile mulţimii.

— Dacă se găsesc, slăvit fie cuvîntul şi neamul vostru! se plecară drumeţii cu multă mulţumire. Şi acum iată, pentru vestirea ce ne-aţi făcut !

Aşa zicînd, băgară mîinile în desagi, îşi umplură pumnii şi prinseră a semăna zloţii şi rublele de aur. Cerşitorii, tarhovcele şi negustorii de tot felul porniră să se îmbulzească grămadă.

— Creştini buni şi oameni de omenie, mai strigară călătorii. Iată, noi ne ducem încă şi prin alte tîrguri şi cetăţi.

Aflați că în scurtă vreme ne întoarcem iarăși pe la voi, cu vracii pe care-i vom găsi, pentru ca împreună cu cei ce se vor scula dintre cei de aici, să ne ducem întru tămăduirea marelui nostru stăpîn, de la care veți primi soli cu daruri și cuvinte de mulțumire.

Călărețiî se închinară iarăși, purtînd pe fața lor mîhnire amară.

În această vreme tabăra lui Delie-han aștepta neclintită. Prădalnicii și oștenii toți stăteau în jurul focurilor, culcați pe iarbă sau băgați pe sub iurtele acoperite cu frunziș.

Cînd călărețiî se văzură în zarea păpurișului și ierburilor înalte, în tabără se făcu freamăt mare. Caii lor pășeau trudiți, poticnindu-se la hătișuri.

Delie-han le ieși în întîmpinare.

— Ați îndeplinit poruncile mele?

— Așa cum a fost voia măriei tale.

Căpetenia se ridică, își duse gura la găvanul urechii lui și-i grăi încetișor.

După ce ascultă neclintit, marele han chemă la sine, în iurtă pe toți hanii cei mici, buluchașii, cum și căpeteniile tîlhărețului. Sfatul ținu pînă seara tîrziu, după care trecu fiecare la odihnă.

Dimineața, după asfințitul găinușei, ordia se așeză în pîlcuri strînse. Cînd pregătirile se făcură de iznoavă, porni spre miazănoapte mișcîndu-se încet, ca niște nori de furtună. Marele-han porunci să cîrmească la stînga, prin locuri sterpe și tăcute pînă se înfundară cu toții într-o pădure adîncă. Aveau de călcat o cetate veche și întărită, care stătea în calea tîrgurilor deschise.

Delie-han porunci ca bulucurile să se strîngă în rînduială, așa precum plecaseră. Chemă la sine apoi buluchașii, începînd sfat de război mare.

Cînd marele han era gata să-și lase obrăzarul de fier și să dea poruncă de începerea hărățului, iată, în spatele tuturora se auzi strigare mare:

— Stăpîne, dă poruncă să mă apropii căci aduc o veste potrivnică măriei tale și nouă tuturora!

— Apropie-te și grăiește! răspunse el.

Vestitorul ieși într-un loc luminat și strigă cu glas tremurat:

— Stăpîne, femeia ceea, pe care măria ta ai numit-o Beazgül şi ai ţinut-o la sîn cu dragoste, s-a dezlipit de tabăra noastră şi a fugit împreună cu subaşul străjilor, ducînd cu dînşii tot bănăritul şi odoarele ce se aflau sub căpătîiul ei.

Sabia din mîna lui Delie-han începu să tremure.

— Încotro au fugit? întrebă el încleştîndu-şi fălcile.

— Spre miazănoapte, stăpîne!

Turbat de mînie, Delie-han ridică braţul slobozind un răcnet şi ordia întreagă porni ca o furtună. Goana prădalnicilor se poticni căci împrejurul cetăţii apăru ca din pămînt o pădure de suliţe, topoare, spăngi şi săbii ridicate ponciş. Caii începură a se trage în lături, în vreme ce tălpaşii se îngrămădeau laolaltă. Pe marginea hendichiurilor se arătară şiraguri lungi de oameni de tot felul: unii bărboşi, cu chip de piatră, alţii îmbrăcaţi în fier, alţii în caftane şi cu capul gol, flăcăi desculţi, în cămăşoaie lungi şi bărbaţi voinici, aşteptînd cu suliţele ridicate.

Începu un vaier îndelungat, peste care se ridica zgomotul săbiilor, bufnituri de topoare, încleştarea oamenilor şi nechezatul cailor.

Focul bătăliei ţinu pînă în crucea amezii, oştile împungîndu-se una pe alta şi dumicîndu-se, pînă cînd apărătorii începură să se răărească. Cînd soarele porni să cadă spre asfinţit, Delie-han îşi bagă în hărăţ şi călărimea din ascunzişul pădurii, care porni în goană, rotindu-şi săbiile pe deasupra capetelor. Atunci hendichiurile se umplură de leşuri. Apărătorii ce mai rămăseseră începură să bată înapoi. Săgeţile aprinse porniră să zboare pe crestele zidurilor, berbecii a se opinti către porţile închise în grabă, iar funiile cu gihacuri şi cătele umplură văzduhul, căzînd una după alta în ocniţele şi măselele din turnuri. Din tabăra năvălitorilor se înălţă un glas poruncitor:

— Deschideţi porţile şi vă închinaţi!

Pe creasta cea mai înaltă a zidurilor apăru un bătrîn cu capul gol şi dădu răspuns:

— Tacă-ţi gura, ticălosule!

Deasupra zidurilor apărură atunci oameni noi: oşteni cu suliţe lungi, bătrîni aducînd în braţe bolovani şi buturugi, femei vărsînd ulei fierbinte, smoală topită şi apă clocotită, iar altele slobozind în jos ştiubeie cu roiuri de albine. Stri-

leții trosneau cu spor, împrăștiind valuri de foc în capul celor de jos, în vreme ce deasupra zidurilor se încleșta om cu om, zvîrcolindu-se ca șerpii.

Spre seară tună deodată un strigăt puternic și vesel, care porni să clocotească pe deasupra tuturor. Dinspre miazăzi, pe coastele vărgate de miriște și cosiri, se văzu venind o pîclă de călărime, purtîndu-și sulițele înalte.

Ordia lui Delie-han începu să se clatine și să dea înapoi. Oștenii porniră să-și caute adăpost prin huceagurile și stufăriile din împrejurimi, strecurîndu-se către poalele pădurii. În graba lor călăreții își înfundau caii în bahne, iar tălpașii plini de glod se trăgeau unii pe alții, ieșind cu greu din iezere și băltoace.

La vărsarea nopții Delie-han se găsea departe, culcat pe iarbă, cu pieptul fulgerat de ascuțișul unei săbii. Împrejurul său, sprijiniți în sulițe și ciomege se aflau cîțiva girai, cu fețele încruntate și fără cuvînt. Mai departe grupuri de oșteni grăiau în șoapte, adulmecînd în toate părțile, cu auzul ascuțit. Bucăți din bulucurile împuținate veneau așezîndu-se una lîngă alta.

...Nichita stătea la fereastră. Căta în zarea șleahului, cum ordia se îndepărta, lăsînd în urma ei nori de pulbere și ceață. Șerpuia încet, printre movilele fumegînde, ca un balaur pornit la pradă. Era muncit de gînduri. Iată, își zise el, atîta vreme a trecut și eu n-am făcut nimic din cele ce am juruit sufletului meu, fără numai că l-am liberat pe Turagai. Oamenii aceștia însă, în cap cu Delie-han, au rămas tot ceea ce au fost : niște sălbatici care trăiesc din sabie și podgheazuri. Își duse ochii la chitara din cui și porni să-și răscolească amintirile...

Umbrele serii prinseră a se furișa prin ungherele cămării, iar freamătul taberei începu să se potolească.

Se așeză în crivat. După ce străjile vestiră miezul nopții, i se păru că la ușă se aude un foșnet. Se ridică în grabă și-și trezi auzul. Cineva încerca să-i deschidă ușa. Întinse mîna spre sabie dar se opri: în prag era Leman.

Femeia făcu numai cîțiva pași apoi se opri. Își acoperi sînul și scoase o șoaptă, ca o adiere de vînt:

— Nichita...

— Leman! răspunse el cuprins de uimire.

— Sssst! Să grăim încet, să nu ne audă cineva!

— Dar ce cauţi aici?

— Nichita, sînt singură, tristă, nefericită!

— Leman, întoarce-te în cămara ta!

Ea întinse braţele. Alunecă încet spre crivat şi se aşeză lîngă dînsul.

— Sînt nefericită, Nichita, şi prigonită ca o roabă... Nu mă izgoni!

— Du-te, Leman, şi lasă-mă!

Femeia îşi lăsă capul pe umărul său şi începu a scînci încet.

Nichita simţi o pornire pătimaşă. Vroi s-o cuprindă şi s-o adune la piept, dar se înfrînă. Ea se lipi de dînsul, îl îmbrăţişă şi începu să-i şoptească în neştire. Ca prinsă de coşmar, îşi închise ochii, duse mîinile la piept şi-şi sfîşie cămaşa lăsînd să i se vadă trupul despuiat.

Atunci îşi putu da seama că nu erau singuri. În cămară intrase Temircan. Bătrînul venea spre dînşii cu ochii stinşi.

— Am rătăcit, luaţi-mă şi mă duceţi în cămara mea.

Leman tresări. Se ridică şi-l duse, întorcîndu-se curînd.

Purta acum la subsuori o povară grea, învelită într-un şal turcesc. Se repezi şi îi cuprinse capul strîngîndu-i-l la sîn. Tremura.

— Tu eşti viaţa mea, îi grăi femeia, tu eşti fericirea inimii mele...

— Şi totuşi trebuie să pleci, Leman! Du-te în cămara ta!

— Nu mă izgoni, iubitule! Lasă-mă să stau lîngă tine, biciuieşte-mă dar lasă-mă aici!

Atunci desfăcu şalul şi scoase la vedere o taşcă de piele, înflorită cu podoabe şi cureluşe încrucişate. O ridică în lumina opaiţelor şi grăi:

— Priveşte, Nichita, aici este o comoară de mare preţ. Este a noastră! Găteşte-te şi hai să fugim în lume. Luăm doi cai aprigi şi, acoperiţi de întuneric, fugim repede ca vîntul. Vom străbate pustiuri, vom trece în ţări necunoscute, pînă vom ajunge într-o cetate albastră, tihnită, unde ne va fi sălaşul de-a pururea.

Zicînd aşa, vărsă comoara peste poclada aşternutului de pe crivat. Cămara se lumină deodată, umplîndu-se de stele,

scîntei și raze. Șiraguri de perle, pietre scumpe și tot felul de odoare fierbeau în lumină și pară de foc.

— Femeie, glăsui el, tu faci din mine tîlhar și trădător!

— Nu, se grăbi a-i răspunde Leman, iubirea nu-i nici tîlhărie și nici trădare!

Cu degetele ei mici începu să răscolească giuvaerurile.

Atunci la picioarele ei căzu o salbă de aur, plină de galbeni cu chip de bour.

Nichita o ridică și o privi îndelung. Era salba de la o icoană din biserica satului său, pe care Beleali-han o răpise atunci cînd fusese podgheaz în Moldova.

— Femeie, zise el cu hotărîre, strînge această comoară blestemată și du-te de-ți așteaptă bărbatul!

... Cînd căzu cea dintîi burniță, oamenii taberei începură să se frămînte în grijă și neliniște, căci de la bulucurile plecate în podgheaz nu aveau nici o știre.

Mai tîrziu însă, pe cînd suflarea vîntului se înteți, pe la o vreme de seară, se auziră strigătele străjilor:

— Călăreți se apropie în grabă mare!

— Se aud strigăte și chemări!

Oamenii, bătrîni și copii, dădură bulue afară, grămădindu-se printre bordeie și iurte.

Pe tabără căzu vestea cumplită. Ordia, cu steagurile toate, a fost prinsă în vicleană strîmtoare, pălită din toate părțile și dumicată de istov. S-a mai aflat că marele han, după ce a rămas văduvit de Beaz-güll, care l-a scuturat de toate odoarele ce le avea în iurtă, a fost și el încercat în mare harță, împuns cu sulițe, cu paloșe brăzdat și cu rușine acoperit, fiind călcat în copitele cailor.

Peste puțină vreme către porțile cetății s-a văzut venind o grămadă jalnică de oșteni, mișcîndu-se încet și cu popasuri. Cîțiva oameni purtau o pataşcă acoperită cu blăni și poclăzi, pe care se afla trupul vestitului han, care gemea, cu mîinile încercînd să-și alunge durerile ce-l mușcau fără încetare.

Cu vaier îndelung și bocete necurmate l-au dus în tabără și l-au așezat în mijlocul reduitului.

Avea obrazul mînjit de sînge, iar pe frunte grăunțe de sudoare. Gemea cu ochii întredeschiși, cu răsuflarea scăzută. Au venit în grabă vracii. Au ținut sfat în taină, apoi au

început să-l scalde în zeamă de buruieni. L-au fețuit cu pomezi rare, i-au dat să miroase miresme sfinte, după care l-au acoperit cu vrăji și descîntece. Vrăjitoarele cu mîinile uscate, pricepute la farmece, l-au înfășurat în pînze răcoroase, apoi l-au așezat în crivatul său, păzindu-l de mușiță și suflarea vînturilor.

După toate acestea bolnavul porni să răsufle mai viu. Deschise ochii și cată împrejur. La căpătîi îl văzu pe Turagai. Ridică un deget și-l chemă deasupra lui.

— Unde-s credincioșii mei sfetnici?

— S-au risipit, stăpîne.

— Beaz-gül s-a întors?

— Nu.

— Nici subașul?

— Nici el, mărite han.

— Turagai, cheamă pe Leman. Vreau să mă grijească mînă de femeie.

— Stăpîne, despre venirea ei îți poate da știri omul măriei tale, Temircan.

— Să vină aici!

Temircan intră fără veste. Chipul său zbîrcit și uscat se făcu negru de spaimă.

— Grăiește, credinciosule Temircan, îi șopti el.

Temircan căzu în genunchi și prinse a scînci:

— Luminate și mărite han, îți fac știre că Leman s-a făcut nevrednică de ființa ta, căci a căzut în păcat de prihană.

— Cu cine?

— Cu mai marele străjilor, Copceac-girai.

— Aduceți-i aici! Chemați chinuitorii să-i biciuiască, apoi să fie spînzurați în văzul tuturor!

Temircan se tîrî pînă lîngă crivat, îi sărută mîna, apoi cuvîntă cu glas tremurat:

— O, lumina și dulceața inimii mele, poruncește-mi ca să-ți mărturisesc totul ce-am văzut și auzit!

Delie-han făcu semn să iasă toți afară. Temircan cată împrejur și cînd văzu că s-au risipit cu toții, dădu glas:

— Mă jur pe numele lui Alah și pe legea profetului, că în afară de cele ce-am văzut și am auzit, nimic n-am să adaug și nimic n-am să lepăd din gura mea. Doamne, chiar îndată după ce te-ai dus împreună cu ordia noastră, la vreme

de noapte, pe cînd cîntau cocoşii cei sfinţi de la Persepolis, Leman şi-a pus veşminte de noapte şi a ieşit din cămară, păşind încet, pînă a intrat la străinul acela, care se află de mai multă vreme printre noi.

— Ah, gemu Delie-han, eu însumi îi voi înjunghia înainte de a fi ridicaţi în spînzurători!

— Stăpîne, vreau să grăiesc mai departe! Cînd a păşit pragul său, a început a se tîngui cu plîngere mare, spunînd că-i nefericită şi prigonită ca o roabă. El însă a mustrat-o, spunîndu-i să rămînă credincioasă aşternutului măriei tale.

— Aşa este, cinstitul meu servitor?

— Am văzut cum ea se zvîrcolea ca o şerpoaică, despuiată şi plină de patimi, iar el o îndepărta ca pe ceva netrebnic.

— Bine, Temircan, dar cum s-o fi amestecat în treburile acestea şi Copceac?

—N-am istovit cele ce aveam de spus, măritul meu stăpîn, dă-mi răgaz, căci pînă la Copceac am de adăugat multe. Cînd a văzut c-am dat peste dînşii, ea şi-a tăinuit goliciunea trupului, m-a luat de mînă şi m-a dus în sălaşul meu şi m-a culcat. Cînd a ieşit de la mine însă, iarăşi m-am luat după dînsa şi cele ce-am văzut şi auzit sînt acestea: a intrat în haznaua măriei tale, s-a încărcat cu bănăriţi şi odoare, după care s-a dus iarăşi la dînsul, închinîndu-i toate cele ce avea cu dînsa.

Barba şi mîinile hanului porniră să tremure, iar pe frunte grăunţele de sudoare se prefăcură în şuroaie subţiri, prelingîndu-se în aşternut.

— Ah, blestemata! gemu el.

— Ea s-a tînguit iarăşi, apoi a cerut să fie răpită împreună cu toată comoara şi să fugă amîndoi peste mări şi ţări. El însă a umplut-o de ocări, strigîndu-i: dacă mai zăboveşti aici, voi chema străjerii!

Delie-han îşi închise ochii şi grăi răsuflînd uşurat:

— Alah să fie binecuvîntat!

— Să fie, stăpîne, nu zic ba, dar vezi că de-acum s-au petrecut întîmplări şi mai slabe. După ce s-a dus de la dînsul, ea s-a zvîrlit în crivat şi a zăbovit întru grea suspinare. Atunci a ieşit ca din pămînt Copceac-girai şi a intrat la dînsa. A strîns-o la sîn, încercînd să-i potolească zbuciumul inimii. I-a şters obrajii de lacrimi, i-a tot şoptit pe la urechi,

pînă a împăcat-o de-a binelea. A stropit-o cu mireasmă, i-a îmbiat gura cu o băutură ce o avea asupra lui, apoi a luat-o în braţe şi a ţinut-o în dezmierdări ca pe un prunc.

— Blestemaţii şi mişeii!

— Şi spurcaţii, stăpîne, căci după toate acestea, Copceac-girai s-a sculat, a stins feştilele tuturor luminilor, iar eu n-am putut vedea cele ce-au mai făcut! Pe la ceasul schimbării străjilor, după miezul nopţii, cînd iarăşi au purces a cînta cocoşii, i-am zărit cum ieşeau amîndoi. El ţinea într-o mînă taşca plină de odoare, iar ea se ţinea de braţul său.

Delie-han îşi înfipse degetele în mîţele blănurilor. Făcu o sforţare straşnică şi, cu ochii bulbucaţi, începu să strige:

— Să vie toţi străjerii, subaşii, olacii mei, iscoadele, tîlhăretul, caplanii şi hotnogii toţi! Să strîngă oamenii de credinţă şi să facă ordie puternică. Să încalece pe caii cei mai buni! Să ia cu dînşii săcăluşe, fuzii, geabhanale şi hangere tăioase! Să se ducă în grabă pe urmele lor; să-i ţărcăluiască şi să-i năvodească! Să-i prindă pe amîndoi şi să-i aducă împreună cu agoniseala mea!

Cu glasul dogit şi împuţinat, Delie-han răcnea cu ochii peste cap, spunînd apoi cuvinte fără înţeles. Veniră vracii înspăimîntaţi, se aplecară asupra lui, încercînd să-l potolească. El însă se zvîrcolea rupîndu-şi veşmintele. Atunci au fost chemaţi oameni zdraveni. I-au prins mîinile, i le-au strîns împreună şi le-au cetluit de crivat, cu frînghiile. În gură i-au băgat un căluş de pîslă, ca să-i oprească strigătele, iar pe trup i-au aşternut pînză de aclaz, să-i tăinuiască chipul scîrbavnic.

Alergau vracii de ici-colo, iar vrăjitoarele, cu ulcele pline de leacuri, se băteau cap în cap, neştiind ce să-i mai facă. Marele han se încolăcea ca un şarpe. Scoase picioarele negre şi păroase, ca nişte copite de fiară. Aruncă în lături blănuri, poclăzi pînza de aclaz, pînă cînd a fost cetluit de-a binelea, cu picioarele de stîlpii crivatului.

Atunci, făcîndu-şi loc prin mulţimea înspăimîntată, veni în grabă Nichita.

— Nu aşa, strigă el cu hotărîre, nu vedeţi că-l ucideţi?

Îi scoase repede căluşul din gură. Pe la tîmple şi-n jurul gîtului vinele îi zvîrneau ca nişte pui de năpîrcă.

— Ah, mor ! mor ! strigă el cu glasul stins.

— Nu mori, mărite han ! răspunse Nichita, după care porunci vracilor : Aduceți repede apă rece și tot ce vă voi cere, pe urmă împrăștiați-vă !

Îi dezlegă frînghiile, slobozindu-i mîinile și picioarele, îi îndepărtă povara blănurilor, lungindu-i trupul în liniște. Îi puse prișnițe în jurul gîtului, pe frunte și la inimă. Delie-han oftă ușor, întredeschise ochii și, căutînd la dînsul, șopti printre sughițuri :

— Prietene...

— Să fii sănătos, mărite han, sînt al înălțimii tale supus slujitor.

Nichita i-a oblojit rănile, i le-a uns cu unt de pravane, apoi îl adăpă cu o băutură făcută după știința și priceperea sa. După toate acestea Delie-han căzu într-un somn adînc. Îl acoperi cu o pînză ușoară, își aduse chitara, și rămînînd de veghe, urzi o cîntare lină, care se revărsă în iurtă ca un ecou venit de departe.

Cînd marele han se trezi căută împrejur. Nu văzu pe nimeni. Auzi numai o răsuflare grea, de om trudit, lîngă crivatul său. Se ridică încet. Văzu pe Nichita dormind fără căpătîi.

— Prietene, îl chemă el încet.

— De ce ai nevoie, slăvite han ?

— Ridică-te și te așează ici, lîngă mine ?

— Ce te doare, buna mea gazdă ?

— Nichita, prietene Nichita, durerile trupului mi s-au potolit, dar cele din inimă sînt așa de mari încît mă prăpădesc !

— Spune-mi-le și mie, ca să le împărțim în două, să suferim împreună, doamne, ca în acest chip să-ți fie mai ușor.

— Am rămas părăsit și singur, prietene !

— Nu ești singur și nici părăsit, mărite han, iată, privește !

Nichita se duse la fereastră, ridică burduful și-i arătă forfotul hoardei.

— Ai prieteni mulți, că nu-i poți număra pe toți deodată.

— Da, dar vezi, am rămas fără averi, sărac și gol ca un șarpe.

— Cată în zarea cîmpiilor, fericite han. Le vezi cît sînt de întinse ? Cugetă cîte averi au pe fața și în pîntecele lor. Cîte comori îți pot dărui !

— Grăiești ca un înțelept mare, prietene, dădu răspuns Delie-han, zîmbind cu amărăciune.

— Îți spun adevărul, cinstită gazdă.

— Spune-mi, cum pot aduna comorile despre care grăiești ?

— Dă poruncă oamenilor tăi să pornească în căutarea lor, să le adune cu hărnicie. Fă din spadele tale fiare de plug, din suliți făuriți seceri pentru adunat belșugul holdelor, așa cum ți-am mai spus odată.

— Da, ai mai spus cîndva unele ca acestea...

— Dă poruncă să se deschidă porțile temnițelor, sloboade robii, făcîndu-i păstori și plugari, ca mîinile lor să adune pîine și aur. Atunci deasupra hoardei tale nu vor mai stărui gemete și nici ocări, ci cîntece de slavă și iubire.

Delie-han rămase pe gînduri.

Intr-o dimineață marele han se sculă și ieși afară, sprijinit de Nichita. Era un soare vesel, strălucind pe fața cerului albastru, adînc și întins ca o mare fără sfîrșit. Privi cîmpiile în lung și în lat, apoi își chemă la sfat supușii.

Atunci se petrecu întîmplarea cea mai minunată. Se dădură porunci ca sulițele, săbiile, săgețile și buzduganele să fie adunate în grămezi. Se chemară meșterii făurari și au fost îndemnați ca din ele să se facă scule pentru brăzdat pămîntul și pentru adunat roadele lui. Lanțurile și obezile robilor au fost sfărîmate, ușile temnițelor deschise larg, iar cei robiți au fost trimiși la paza turmelor, la desțelenit pămînturile și la învățarea meșteșugurilor de tot felul. Soli tălmaci au plecat spre cele patru vînturi, vestind tuturor neamurilor din vecinătăți și depărtări că peste hoarda lui Delie-han s-a lăsat pacea și bună-voirea.

Drept aceea, văzînd Nichita că pe acolo nu mai are nimic de făcut, s-a ridicat de la curtea marelui han, s-a iertat cu dînsul și cu toți ai săi, apoi a pornit către soare-apune, înspre țara sa.

Era și el în pragul bătrîneților. Mergea purtînd asupra sa carte și îndreptări de la marele han, întărite cu peceți și mărturii, prin care se arăta că este volnic a se întoarce

oricînd și a se statornici cu pace în țara lor, pe care a slujit-o cu cinste și credință. Iar cînd ajunse în țara sa de baștină, s-a îndreptat mai întâi spre locurile unde fuseseră curțile lui Valtazar Negrea. Se gîndea să-și facă acolo sălaș pentru bătrînețe, rămînînd să-și aștepte ceasul din urmă.

XIX

Nașa Serafima își slobozi tulpanul pe obraz și, cu fruntea plecată, începu să grăiască:

— Fie iertat și hodinească în pace, în groapa lui, acolo unde se află, că asemenea fapte nu-i pămîntean pe lume să le poată săvîrși!

Matia își îmbie buzele cu paharul ce-i stătea în față, zîmbi și dădu răspuns:

— Ba eu cred c-a fost cineva care, prin faptele și jertfele sale, s-a ridicat și mai sus decît Nichita și decît ceilalți doi feciori — Silvan și Andrei!

— Cine să fie acela? întrebară mai multe glasuri deodată.

— Gheorghe, feciorul jitarului.

Matia își cumpăni gîndurile și începu să povestească mai departe.

— După plecarea lui Nichita, Gheorghe a rămas singur pe acele locuri, cu mama lui, bătrînă și beteagă.

Cînd s-a sculat dimineața și a văzut cele ce se întîmplaseră, a ieșit pe prispă, a pus mîna pe hîrlet, dar se scîrbi și-l aruncă în ogradă. În cele din urmă intră în casă. Își puse în traistă cîte ceva, își îmbrăcă sumanul, întinse mîna spre grindă și luă cîrja bătrînească, rămasă acolo de la tatăl său — jitarul.

Mama lui îl privea tăcută. Cînd văzu că pune mîna pe clanță îl întrebă gemînd:

— Ce vrei să faci, Gheorghe?

— Mamă, îi răspunse el privind în pămînt, nu mai pot sta pe-aici, mi-i tare greu!

— Gheorghe, grăi bătrîna scîncind, amarnic mi-i milă de tine și de sufletul tău! Dacă vreai să te duci și tu în lume, du-te, dar gîndește-te că mă lași singură, că voi muri în curînd și vei rămîne părăsită, neîngropată ca o păgînă.

Voi să mai zică ceva dar își întoarse fața spre perete și începu să plîngă. Gheorghe își ridică ochii spre dînsa. Scrîșni din măsele, puse cîrja sub grindă, își lepădă sumanul, zvîrli traista pe laiță și se apropie de pat, grăind cu jumătate de gură:

— Mamă, nu mai plînge, căci lacrimile tale varsă foc pe inima mea! Iartă-mă!

Bătrîna întinse mîna spre dînsul, îi prinse capul și-l sărută în creștet.

— Fii binecuvîntat, flăcăul mamei!

— Mămucă, îi răspunse el cu glasul împăcat, stai fără grijă, odihnește-te, căci eu mă duc pe-afară. Am semne că are să vremuiască și că vom avea o iarnă grea. Mă duc să bat nucile, să culeg merele tomnatice și să pun perjele pe lozniță. După aceea mai am de strîns lemne și uscături pentru iarnă.

Și s-a lăsat în anul acela o iarnă strașnică, cu geruri uscate, că trozneau ghețurile peste pîraie și mîzga copacilor. Porniră apoi viscole îndîrjite, scuturînd gardurile și căpriorii casei, gata-gata s-o azvîrle în rîpă. Dimineața troienii se înălțau pînă la strașină. Gemeau copacii din grădină, zbuciumîndu-se jalnic, îmbrățișîndu-se unul pe altul, cu ramurile înghețate, ca niște oameni cuprinși de groaza morții.

— Grea iarnă, mămucă! zise Gheorghe într-o noapte bătută de stihia crivățului.

— Sînt bătrînă, trecută de șaptezeci de ani, dar o asemenea ghihorniță încă n-am apucat!

— Care n-o să ne prăpădim pînă la primăvară, mămucă?

— Hei, dragul mamei, nu ne prăpădim noi cu una cu două! Omul îi mai tare ca toate puterile pămîntului. Și-apoi, drept să-ți spun, c-un asemenea fecior ca tine, Făt-Frumos ruptă bucățică, nu mi-i frică nici în fundul iadului! Să

vezi, după o așa iarnă grea, ce primăvară înflorită, ce mai vară însorită și ce mai toamnă bogată ne așteaptă!

În adevăr, cu vai-nevoie iarna trecu, împreună cu toate lipsurile și nopțile zăbavnice. Au venit apoi vînturi domoale, zările s-au lărgit, iar văile au început a vui de belșugul apelor.

Atunci Gheorghe se apucă iarăși de lucru: își puse la cale hîrletul, sapa, grebla, toporul, barda, coasa și toate celelalte.

— Toate-s bune, își zise el, dar ce mă fac eu fără măturoaie? Hai să dau o fugă pînă în pădure, că de-acolo îmi pot face cît lumea, și apoi trebuie să aduc și o cofiță de slatină, căci cea din ulcior îi pe sfîrșite.

Așa și făcu: luă barda, își puse minteanul pe umeri și hai la pădure.

Aici, mișcat de măreția stejarilor, de gingășia viorelelor, trezit din visuri de chemarea păsărilor, se descoperi. Începu să pășească încet, de parcă ar fi intrat în lumea unui basm.

Merse cît merse pînă se opri încremenit. În fața lui, într-o poieniță, păștea un cîrd de căprioare. Ici una, colo altele, iar mai departe altele, două cîte două. Printre dînsele cîțiva pui vărgați, de-abia ținîndu-se pe picioare, stăteau cătînd mirați spre dînsul. Cînd se uită mai bine, ce mai văzu încă? Pe iarbă, lîngă o tufă de măcieș înflorit, i se arătă o vedenie cu totul minunată: o copilă cu obrazul alb ca lumina stătea culcată privind spre un nour subțire. Părul negru, despletit, i se așternuse în lungul trupului, îmbrăcat într-o cămașă cu altițe, strînsă într-o zadie albastră. Era o întrupare din povești, o zînă turburător de frumoasă. Cînd o văzu atît de aproape, Gheorghe scăpă barda din mînă. Își duse palma la frunte, încercînd să se trezească din vis. Voi să mai facă un pas dar, în aceeași clipă, minunata vedenie se ridică în grabă, zvîcni printre tufele de coacăz și se ascunse în pădure. După dînsa căprioarele toate fugiră două cîte două.

— Ce o fi asta? O arătare minunată sau vreo zînă? O fi, poate, vreo zînă de-a noastră pămînteană sau Ileana Cosînzeana, care trăiește prin pădurile acestea fără hotare.

Își îndesă căciula în cap și o rupse la fugă spre casă. Se înfățișă mamei și-i spuse gîfîind:

— Mamă, mamă, am văzut pe Ileana Cosînzeana, pe zîna pădurilor noastre!

— Ce Ileană Cosînzeană, măi băiete? Ce ți-i? Despre ce zînă grăiești?

— Am văzut-o, mamă! Colo, în poiana de lîngă izvorul cu slatină! Păștea un cîrd de căprioare! Era atît de frumoasă că în toate poveștile din lume să cauți, asemenea făptură n-ai să găsești!

— Dragul mamei Gheorghiță, eu cred că n-a fost nici o Ileană Cosînzeană și nici o zînă, ci mai degrabă Ileana, fata pădurarului. Ei, dragul meu, despre dînsa încă nu ți-am grăit nimic. Află că în pădurea noastră, departe, peste rîpi și sihle, se află un pădurar, cu numele de Stelian, îmblînzitorul de fiare...

Și bătrîna îi povesti tot ce știa despre cei din pădure, zugrăvind chipul fetei cu atîta meșteșug, încît Gheorghe rămase cu gura căscată. Îi mai povesti apoi despre Varvara, pădurăreasa, care se făcuse cunoscută peste șapte sate prin oblojelile ei tămăduitoare de boli, și încă despre Dochin, fratele pădurarului, numit și Strîmbă-lemne, pentru priceperea sa de a cîrmi copacii din rădăcini, a zăgăzui cărările și potecile, în vremuri de năvală, cum fusese cea din anii domniei lui Belealî-han.

— Mamă, îi curmă vorbirea Gheorghe, lasă-i pe Stelian, baba Varvara, Strîmbă-lemne și pe tot neamul lor și, dacă mai știi ceva, mai grăiește-mi despre Ileana!

— Despre dînsa îți mai pot spune, măi băiete, că-i atît de frumoasă încît soarele, luna și stelele se uită zîmbind la dînsa. Și nu numai asta: fi blîndă, cinstită, cu inimă bună și iubitoare, încît au îndrăgit-o pînă și păsările, vietuitoarele și chiar florile, care i se fac așternut picioarelor și căpătîi la vreme de noapte. Nu degeaba poporănii din Fundoaea, Pocoleni, Prodana, cei din Șomuz și din vecinătățile de peste pădure, îi zic Ileana Cosînzeana.

Din acea zi Gheorghe s-a făcut mai sprinten la treburile gospodărești. Se scula cu noaptea-n cap, grijea de mama, apoi hai, la sapă în grădină după care trecea la desțelenitul ogorului de peste rîpă. Trebăluia pînă îl cuprindea osteneala, iar cînd

vedea că-i trudit, ca să mai prindă puteri, pleca în pădure, după măturoaie și slatină. Pînă la poiana unde văzuse pe minunata ciobăniță făcuse cărare bătută. Ajungînd aici, își oprea suflarea, punea mîna la ureche, își trezea auzul, asculta în dreapta și-n stînga. Cînd vedea că nu se aude nimic, decît ciripitul păsărilor și freamătul frunzelor, pornea spre casă abătut, c-un junghi în inimă.

Zi de zi s-a zbuciumat așa pînă cînd și-a pierdut nădejdea. Și, după toate acestea, pe la Sînziene, mama lui fu cuprinsă de neputințe.

— Cum va fi scris ! își zise în cele din urmă. De se va prăpădi atunci alta nu-mi rămîne de făcut decît să iau și eu drumul celorlalți.

Odată însă, într-o sîmbătă seara, întorcîndu-se de la ogorul de peste rîpă, se opri în prag cuprins de uimire. Găsi pe mama spălată, primenită frumos, casa măturată iar pe masă, într-o cănuță de lut, văzu un mănunchi de flori.

— Măi, că mare ți-i minunea ! strigă el. Mamă, cine a făcut aceste toate ? Spune cine a fost pe-aici ? De unde-s florile acestea, mamă ?

Bătrîna încercă să-și miște buzele dar nu putea. Zăcea cu ochii întredeschiși.

În acea noapte flăcăul nu putu adormi de turburat ce era.

— Or fi fost niscaiva trecători, care s-au milostivit de neputințele mamei și de singurătatea mea.

Împăcat cu acest gînd, a început să-și caute de rosturile sale.

Așa mai trecură cîteva zile, pînă cînd sîmbătă seara, venind acasă trudit, ce-i văzură ochii ? Casa era iarăși îngrijită și curată ca luna, mama iarăși primenită, iar pe masă, în aceeași căniță, se vedea un mănunchi de albăstrele și sînziene. Alături, învelită într-un ștergar înflorit, găsi o pîine rumenă.

— Ei, dar asta nu va trece așa ! glăsui el cu hotărîre. Este cineva care-mi poartă de grijă, că doar asemenea bunătăți nu cad din văzduh !

Lucră cu spor toată săptămîna, iar sîmbătă dimineața își luă coasa și bătălaiele, își puse minteanul pe spate și se îndreptă spre coasta de peste gîrlă, unde iarba era numai bună de dat jos. Anină însă coasa de o creangă și se lăsă în rîpă.

începu să urce la umbra tufarilor, încet-încet, pînă ieşi în capătul văii, deasupra casei. De aici o luă tupiluş-tupiluş, una cu pămîntul, pînă ajunse în spatele casei. Sări gardul şi, în vîrful degetelor, se ridică pe prispă, încet ca o umbră, se strecură pînă la fereastră. Îşi lipi obrazul de ochiul geamlîcului şi căută înăuntru. Îi veni să strige dar îşi duse palma la gură.

În casă era Ileana. Grijise patul bătrînei, măturase frumos, iar acum aşternea masa cu o podoabă de borangic. Într-o ulcică de lut puse un mănunchi de iasomie, iar alături aşeză o pîine rumenă, frumoasă ca aurul. Gheorghe nu se putu stăpîni, sări pragul în tindă şi ţîşni în casă.

— Ileană ! strigă el cu mîinile întinse.

Ileana scoase un ţipăt ascuţit. Prinse pestelca şi-şi acoperi faţa.

— Ah, lasă-mă-n pace ! Dă-te-n lături, să mă pot duce ! Nu te apropia ! strigă ea îmbujorată de spaimă şi ruşine.

— Ileană ! strigă el din nou. Cu ce să te răsplătesc pentru toate acestea ?

— Nu, nu te uita la mine !

Mintea lui Gheorghe se întunecă. Îşi deschise braţele şi se năpusti spre dînsa. O cuprinse, o înşfăcă zdravăn şi o strînse la piept.

— Vai, vaaai ! răcnea biata copilă. Mamă ! Tată ! Moş Dochin ! Dă-mi drumul ! Ce faci ? Lasă-mă !

Gheorghe îi cuprinse capul şi o umplu de sărutări.

— Nesocotitule ! îi răspunse ea. Dumneata te ţii de nerozii iar mămuca-ta îi pe moarte !

— Cum ? Mămuca ? Mama mea ? strigă flăcăul slobozind-o din braţe şi întorcîndu-se spre patul bătrînei.

Repede, ca o nălucă, Ileana îşi luă boccelaua şi o zbughi spre uşă.

În noaptea aceea Gheorghe nu închise ochii. Era copleşit de fericire şi tristeţe. În adevăr, mama lui era pe sfîrşite. Acum numai îşi dădea seama cît de mult o iubea. Ar fi vrut să rupă o parte din viaţa lui să-i mai lungească şirul zilelor. Se apleca deasupra ei, o clătina încet şi o striga cu glasul curmat

de zbucium. Bătrîna însă nu-i mai răspundea. Cu fața palidă și cu ochii întredeschiși, căta nemișcată spre grindă, cu răsuflarea din ce în ce mai potolită. Spre dimineață Gheorghe ieși pe prispă, cu ochii arși de osteneală și zbucium. Era încredințat că mama lui murise.

Se așeză pe prispă și-și lăsă capul între palme. Cineva deschise poarta. Își întoarse capul și văzu că în ogradă intrase o bătrînă uscată, purtînd pe umeri niște desagi. Cînd ajunse în preajma lui se sprijini în toiag și-i grăi :

— Eu îs baba Varvara, mama Lenei. Am venit să văd ce-i cu mă-ta, c-am auzit că trage de moarte.

Fără altă vorbă, Varvara intră în casă și se duse întins la patul bătrînei. Gheorghe stătea la ușă, pocăit și cu capul plecat, frămîntîndu-și mîinile cu desnădejde.

— Decît să stai așa ca un bolovan, acolo lîngă ușă, îi zise ea, mai bine du-te, pune mîna pe hîrlet și sapă-i groapa. S-a mîntuit biata femeie !

A treia zi de dimineață baba Varvara se arătă iarăși la poartă. Alături de dînsa, cu ochii plînși, îmbrăcată în straie cernite și cu fața nourată, era Ileana. După dînșii se aflau cîțiva poporăni din satele de peste pădure, femei și bărbați. În urma tuturor, cu desagii plini de colaci, lumînări și ștergare pentru poduri, venea Dochin, cu gura căscată și cu ochi mirați de lumea nouă în care se găsea.

Femeile dădură buzna înăuntru, pe cînd bărbații se înșirară în lungul tîrnațului, așteptînd în tăcere. Gheorghe intră și el, dar baba Varvara își întoarse fața spre dînsul și grăi răspicat :

— Măi fecior, tu du-te printre bărbați afară și vezi, nu începe iarăși să te bocești ca o muiere... Ai grijă că pe-aici se mai află și parte femeiască și să nu te faci de rîs cu tînguirile tale !

După aceea se întoarse către Ileana:

— Tu, măi fătucă, îndeplinește-ți datoria precum știi că te-am învățat!

Ileana își lepădă broboada neagră, se despleti și ieși pe prispă. Își tocmi glasul și porni să bocească, ținînd mîinile ridicate spre vîrful nucilor. Era așa de frumoasă în glăsuirea

ei tristă și dulce, că nu mai părea ființă pămînteană. Bocea și plîngea împreună cu toți oamenii. Iar cînd s-au sfîrșit rînduielile toate, au plecat poporănii înapoi, spre pădure, în cap cu Dochin. Varvara, ținînd pe Ileana de mînă, rămase la urmă. Ca pentru a-i face mai mult năcaz și viața mai amară, se întoarse din poartă spre Gheorghe și-i zise:

— Decît să te zbuciumi atîta, ca un ticăit de bărbat, mai bine du-te, măi băiete, și deschide ferestrele, ca sufletul moartei să poată veni în voie, precum este rînduit, să-și petreacă cele patruzeci de zile întru ale sale, unde i-a fost sălașul. Să ai grijă apoi ca de-acasă nu cumva să te urnești, că noi, peste șapte zile, cum și la celelalte soroace, vom mai pica pe-aici, ca să-i facem pomenirea, praznicul și celelalte rînduieli, după cum este cuvenit.

Cele dintîi cîrduri de cocori porniră spre miazăzi, cu chemări tînguitoare. Lăstunii și rîndunelele se adunau cu grabă, în zboruri zbuciumate: mai întîi în jurul casei, apoi deasupra nucilor, mai sus, din ce în ce mai sus, pînă se pierdeau în zările fumurii. Un vînt umed începu să împrejmuiască grădina, apoi se apucă de scuturat nucii și teii. Umflînd frunzișul în poală, îl risipi departe, peste suhaturi, amestecîndu-l cu spinii, porniți și ei în grabă, rostogolindu-se ca o turmă speriată.

— A venit vremea să mă călătoresc și eu, își zise Gheorghe.

Își pregăti traista cu merinde, se îmbrăcă de sărbătoare, luă cîrja din grindă și ieși afară. Din prag mai privi o dată împrejur, pînă hăt departe. Închise ușa cu zăvorul, așa cum se închid casele pustii, prinse poarta bine în curmeie, apoi dădu s-o ia la drum.

Pădurea îl întîmpină pustie și tăcută. Belșug de frunze moarte îi acopereau cărările. Poiana de lîngă izvor era despuiată și pustie. Florile de sulfină, în care stătuse Ileana, se uscaseră demult, iar pajiștea pe unde păscuseră căprioarele era troienită de frunze galbene. Ajuns printre semincerii singuratici, de unde cărarea cotește spre podul de peste gîrlă, se opri înfrigurat. Ceea ce văzu nu-i venea să creadă ochilor: pe o potecă, venind repede, cu o nuielușă în mînă,

fi ieşi în cale Ileana. Era îmbrăcată ca o mireasă. Purta o zadie albastră, brodată cu rozete ca florile de măcieş. Peste cămaşă cu altiţe bogate avea o bondiţă nouă, bătută cu flori de albăstrele, iar mijlocul îi era încins e-un brîuleţ galben ca aurul, pe care şerpuiau crenguţe de cimbrişor. Pe piept îi cădeau cozile negre, lungi şi groase, pînă aproape de genunchi. La ureche avea o dumitriţă stînjenie.

Copila îl privi cu milă, îşi desprinse floarea de la ureche şi i-o întinse, zicîndu-i:

— Cînd vii la noi?

— Cînd zici tu.

— Te aştept mîine. Vezi, nu întîrzia prea mult. Porneşti pe cărarea asta, tot înainte, spre miazănoapte, pînă ajungi la pădurărie.

Ileana se smulse din loc şi pieri ca o nălucă.

Gheorghe îşi luă căciula din cap, îşi înălţă fruntea şi, oftînd uşurat, porni în grabă spre casă.

A doua zi, dimineaţa, după ce s-a primenit frumos, şi-a pus busuioc la căciulă şi la chiotoarea sumanului, porni pe cărarea pe care i-o arătase Ileana. Ajunse într-o rarişte, în care se vedea o curătură întinsă. În mijlocul ei, printre copacii plini de roadă, i se arătară casele, şurile şi coşarele pădurăriei. Inima porni să-i zvîcnească puternic, iar picioarele i se îngreunară. Mai mulţi dulăi porniră să latre cu toţi deodată. Un trup subţire şi luminos, ca un smoc de raze, ieşi repede. Spuse ceva cîinilor, care, cu boturile în jos, ruşinaţi, tăcură potoliţi, lăsîndu-se pe lîngă stoguri şi girezile de grîu.

Cărarea pe care apucase era bătută de troscot. Pe marginile ei se vedeau flori de portolac şi romaniţă.

Ileana îl aştepta în prag. Era îmbrăcată ţărăneşte: purta o catrinţă vişinie, cu bete albastre. Cozile îi erau strînse sub o năframă de borangic, de culoarea florilor de sînziene. Cînd îl văzu că vine aşa de încet, coborî treptele repede, mustrîndu-l:

— Dar greu te mai arăţi pe la noi, voinicule!

XX

Intrară într-o tindă mare și răcoroasă, cu pereții căptușiți în scoarțe bătrînești. Prin cuie se aflau flinte, șpăngi, buzdugane, hangere și tot felul de scule pentru vreme de război. Pe grinzi și pe dulapuri, gutui și pere iernatice. Pe jos, în lungul pereților și pe mese de brad, erau întinse lungi straturi de flori și buruieni de leac, puse la uscat. Îl prinse o mireazmă domoală.

— Acestea-s doftoriile mamei, zise Ileana, luînd-o înainte și deschizîndu-i o ușă ferecată în ținte și plăci de fier.

În cămara ce i se deschisese, Gheorghe putu să-i vadă pe cei ai casei. Păcurarul Stelian stătea pe un scaun cu spătar mare, în chip de tron. Era un om pletos și cărunt. Avea frunte înaltă, barbă despicată în două și ochii blînzi. Varvara, îmbrăcată în straie negre, ca o călugăriță, stătea pe un divan cu mîinile în poală. Ținea ochii în jos, ca fiind cuprinsă de o mare grijă.

Odaia în care se aflau era luminoasă și îmbrăcată cu scoarțe înflorite. În lungul pereților se aflau, rînduri-rînduri, icoane vechi, împodobite cu ștergare și smocuri de busuioc, talgere și vase de lut smălțuite, ulcioare, metanii și felurite podoabe din bătrîni. În mijloc se afla o masă încărcată cu bunătăți.

Gheorghe își tocmi glasul și voi să-și adune gîndurile. Putu să zică doar atît:

— Bucuroși de oaspeți?

— Bucuroși, poftim la noi, voinicule, îi răspunse păcurarul plin de voie bună, în vreme ce baba Varvara își muca buzele, rostind cîteva cuvinte neauzite.

Flăcăul se duse mai întîi la dînsa, îi ridică mîna țeapănă și i-o sărută. Se duse apoi în fața scaunului pe care stătea pădurarul, vrînd să-i sărute și lui mîna. Acesta însă își desfăcu brațele, îl cuprinse și-l strînse la piept, grăindu-i cu multă căldură:

— Măi băietanule, măi, de cînd vreau să te văd și să te cunosc odată!

Apoi, așezîndu-se, își puse mîinile pe genunchi și uitîndu-se drept în ochii lui, adăugă :

— Am auzit bune și frumoase vorbe grăindu-se despre tine și despre faptele tale cele vrednice de laudă. Cică tu și cu Silvan, feciorul ciobanului, ați oprit pe loc oastea prădalnicilor și ați hăcuit-o amarnic, de s-a ales praf și pulbere din toată ființa ei. Ferice de bărbăția și inima ta ! Tot așa flăcăi să aibă țara noastră, sireaca! Nu degeaba îți zice lumea Făt-Frumos, că și la chip și înfățișare ești ca dînsul!

— Dar poftește flăcăul să șadă pe un scaun, grăi baba Varvara, trezindu-se din tăcerea ei. Ce-l ții în picioare? Dă-i îndemn să șează, ca să avem noroc la pețitori, atunci cînd va veni și vremea ceea!

Pădurarul trase repede un scaun lîngă dînsul. Gheorghe se așeză. Încercă să-și tocmească iarăși glasul, pentru a-și rosti vorbirea, dar baba Varvara i-o luă înainte:

— Ileană, ia te dă încoace, vezi, omenește-l cu ceva!

— Toarnă prin cele ulcele și mai adă ceva blide, ca să fie cu îndestulare, întări bătrînul.

— Ba, mai întăi, grăi baba Varvara iarăși, să dăm flăcăului să îmbuce cîte ceva, nu vă dați prea cu grabă la băutură bețivă!

Bătrîna se ridică și veni în ajutorul fetei. Rînduiră prin talere păstrăvi afumați, cîrnați vînătorești, păstrămuri și rișcovi murați.

— Lăsați să curgă ceva și prin ulcele, zise iarăși Stelian, ca să ni se deschidă pofta de mîncare.

Varvara se prefăcu însă că n-aude. Se întoarse către Ileana și-i porunci:

— Ileană, dă fuga și scoate claponii ceia din cuptor, c-or fi gata; adă și mujdeiul, ca să-i dregem cît îs fierbinți și să le frăgezească rumeneala!

Ileana ieși repede și se întoarse avînd îmbrăcată o pestelcă albă ca helgea. Aducea o tavă mare pe care se aflau niște păsări înăbușite în dogoarea cuptorului, care sfîrîiau încă. Luă blidele din mîinile bătrînei, începu să le așeze mai frumos, lîngă fiecare punînd cîte o floare, ștergărele brodate și cele de obște.

În acest timp ușa se deschise larg, iar în prag se arătă chipul buhos al lui Dochin. Venea cu pași grei, sforăind ca

un urs. Luă o laiță trainică și fără să grăiască ceva se așeză cel dintîi la masă.

Ileana pofti pe fiecare pe locul sorocit, Gheorghe fiind așezat în loc de cinste.

— Poftiți și nu bănuiți, zise ea mesenilor. Îndemnați fiecare din ce vă cere inima.

Dochin întinse mîinile păroase și începu să prăznuiască. Luă un ulcior pîntecos și-și turnă în ulcică o băutură de culoare gălbuie, ca undelemnul. O duse la gură și o sorbi cu sprîncenele ridicate. Plescăi din limbă apoi înșfăcă un clapon, își arătă dinții ca niște colți de mistreț, îl duse la gură, iar oasele fripturii porniră să troznească.

Stelian prinse ulciorul din care își turnase Dochin, slobozi cîte o șuviță în ulcelele tuturor și închină în sănătatea lui Gheorghe, cu vorbe meșteșugit spuse, după care sorbi în tăcere și tihnă. Gheorghe nu se lăsă mai prejos. Sorbi și el dar simți că răsuflarea i se oprește în gît, iar pe nas îl năpădi pară de foc. Așeză repede ulcica în locul ei și porni să se îndestuleze cu de toate, ca și ceilalți.

Ospățul era bogat și plin de voie bună.

Pădurarul îndemna cu ulcica și povestea vrute și nevrute, iar Varvara nu-și dădea rînd în a lăuda hărnicia fetei, ce stătea lîngă dînsa rușinată, cu ochii în jos. Într-un tîrziu, bătrînul, prinzînd spor la cuvînt, deschise capăt de vorbă nouă și grăi:

— Ei, acum, după ce ne-am cam potolit foamea și ne-am tăiat și puțintel setea, hai să mai grăim și cîte alteeva, de-ale noastre. Uite, e aici flăcăul ista, falnic și frumos ca un brad, cu inima plină de focul vitejiei, la vreme de năcaz pentru țară și norod, dar tăcut și rușinos ca o fată mare.

— Mda, răspunse Varvara, n-ar strica să se ducă, împreună cu cineva dintre noi, pe la Somuz, Fundoaea, Pocoleni, sau prin altă parte, să-și găsească o fată după dînsul.

Auzind unele ca acestea, Gheorghe prinse curaj de vorbă. Se ridică și, plecîndu-se cu aceeași cuviință, mai întăi la baba Varvara, apoi la Stelian și pe urmă la Dochin, cuvîntă cu voce scăzută:

— Mătușă Varvara, dumneata bădică Stelian, și dumneata bade Dochin, mă închin cu multă cinste și rugare la dumneavoastră, oameni de omenie ce sînteți, poftindu-vă din

toată inima să nu vă osteniți, care cumva, cu mersul prin cele sate, ca să mă petiți...

— Ba să mergi, îi tăie vorba Varvara, să mergi cu noi și să te facem gospodar la casa ta, cu nevastă vrednică și cinstită, de măsura ta, ca să nu rămîi holtei tomnatic și să nu se aleagă cine știe ce hatalău din tine!

— Așa este, răspunse Gheorghe, vreau să mă fac și eu gospodar la casa mea, precum spui și dumneta, sfîntă Vinere, dar cu altă fată eu n-aș vrea să mă-nsor, fără numai...

— Măi băietane, îi scurtă bătrîna iarăși vorbirea, tu să faci așa precum spun eu, căci dac-ai să m-asculți rău n-ai să ajungi.

Gheorghe vroi să mai zică ceva, dar bătrîna ridică palma ca pentru a-i împrăștia vorbele.

Stelian își potrivi barba și mustățile și grăi răspicat:

— Măi femeie, nu tot necăji băiatul! La urma urmelor am și eu un cuvînt în casa asta!

— Dumneata să nu te bagi acolo unde nu-ți fierbe oala! se răsti bătrîna.

— Cum nu-mi fierbe oala? Dar ce, nu sînt volnic să grăiesc și eu în casa mea? Ce? De cînd aici, în gospodăria asta, cîntă găina și nu cocoșul? Lasă flăcăul să-și mîntuie vorba ce-a vroit să spună, femeie hăi! Voinicule, grăiește pînă la capăt ce-ai avut de gînd să ne spui!

Gheorghe, plin de rușine, se ridică și începu cuvînt nou:

— Cinstiți gospodari și oameni buni dumneavoastră, nu vreau ca din pricina mea în această casă curată și pașnică să fie zarvă și supăr. Dar, fiindcă bădica Stelian îmi îngăduie și-mi poruncește să cuvîntez cele ce am în inimă, am să vă spun doar atîta: eu am venit în fața dumneavoastră ca să-mi dați pe Ileana, fiica dumneavoastră să-mi fie mireasă și nevastă, căci eu o am dragă din ceasul în care am văzut-o.

Stelian, cu fața luminată de bucurie lăuntrică, porni să mestece în gură cuvinte ce nu le putea rosti. Ileana își ascunse fața după umărul lui Dochin. Varvara, mușcîndu-și buzele cu gingiile știrbe, se grăbi a da cea dintîi răspunsul:

— Apoi, măi băiete, află că fata noastră încă nu-i de măritat. Și după cîte am oblicit eu, ea ar avea alte gînduri.

Stelian se posomorî deodată. Puse pumnii pe masă şi grăi cu glas rar:

— Tu, Varvara, nu grăi împotriva cugetului tău! Ce-am tot grăit noi de vro două-trei zile-ncoace? Ce-ai tot plănuit, de mi-ai ros urechile? Şi-apoi încă una: ce mi-ai spus alaltăieri că ţi-a mărturisit fata, cînd ai întrebat-o dacă-i place băiatul sau ba?

— Ce tot vorbeşti, omule? O fi scăpat şi ea, biata fată, un cuvînt, dar pentru asta trebuie să facem din ţînţar-armăsar?

— Ascultă Varvară, nu mă-ndrăci! Nu mă face să-mi calc pe fire, c-apoi nu-i bine! Cată numai la dînsul: unde-ai mai văzut un aşa fecior? N-ai spus şi tu că-i Făt-Frumos în carne şi oase?

— Lasă-mă-n pace, măi bărbate, cu asemenea vorbe! Se vede că prea te-ai îndemnat la cele ulcioare de pe masă!

— Varvara, să nu mă faci să-ntorc cojocul pe dos! Eu văd că băieţii ăştea se potrivesc unul cu altul cum nu se poate mai bine. Le facem o nuntă frumoasă, îi aşezăm pe-amîndoi la jitărie, aici, aproape de noi, ca să avem un sprijin la bătrîneţe. Că multe se pot întîmpla în viaţă, doamne fereşte, mai virtos acum, cînd ţara-i călcată de năvălirile dinspre miazăzi, ori de podgheazurile nohaiilor dinspre soarerăsare. Că vezi ce timpuri trăim de cînd Moldova noastră, săraca, este lipsită de domn statornic. Am ajuns ca noi, mulţimea norodului, să ne apărăm care cum putem şi să ne păzim pămîntul şi legile după capul fiecăruia.

— Şi ce are-aface toate cîte-ai grăit cu măritişul Ileanei?

— Are! Mie-mi trebuie un ginere de ispravă, nu numai un liubeţ, care să se ţină de fusta femeii, unul priceput la mînuirea suliţei şi buzduganului, aşa cum s-a dovedit a fi băiatul ista. Ce, nu cumva ai rîvni s-o ia vreun Alexandru Machedon sau împăratul Ţarigradului?

— Apoi, pînă una alta, eu încă n-am fată de măritat, încheie bătrîna, cuprinzînd pe Ileana şi trăgînd-o mai aproape de dînsa.

Pădurarul apucă ulciorul, îşi umplu bine ulcica, o duse la gură şi bău cu sete, după care o izbi temeinic de masă, apăsînd-o ca pe o pecete, încît se prefăcu într-o grămăjoa-

ră de hîrburi. Dochin închise gura speriat. Ileana se ridică repede și trecu în cămara de alături, iar Gheorghe întinse mîna spre căciulă.

— Să știi, Varvară, zise el cu glasul spart de mînie, că la casa mea cîntă cocoșul și nu găina!

— Stai, bădiță, stai, sări cu vorbă bună Varvara, nu te pripi la mînie, că sfada-i de la Diavolul iar pacea-i de la Dumnezeu! Înțelege-mă și dumneta, păcatele mele, că tare-mi vine greu să rup din inimă o așa comoară de fată!

Își trase tulpanul pe față și începu să scîncească. Se ridică, strînse hîrburile în poală și ieși afară.

Cînd se întoarse găsi pe Gheorghe cu sumanul între umeri și cu căciula în mînă.

— Bădică Stelian, sfîntă Vinere și msș Dochin, le grăi el de la ușă. Văzînd că șederea mea în casa dumnevoastră a cășunat pricină și supăr, iar pe Ileana nici cum nu vreți să mi-o dați, eu mă duc întru ale mele.

— Stai, Gheorghiță, băiatule! Unde pleci așa cu grabă? îi zise Varvara.

— Ci răspunde o dată, limpede și curat — îi zise Stelian — dăm fata după această comoară de băiat?

— Eu, din partea mea, nu le pun pricină și piedică, dar să vedem ce zice dînsa.

Stelian trecu în cămara de-alături și veni cu Ileana de mînă.

— Lenuța tatii, o întrebă el, vreai tu să iai de bărbat pe flăcăul ista?

— Cum ziceți dumneavoastră, tătucă și mămucă, răspunse fata prăpădindu-se de rușine.

— Apoi eu te sfătuiesc, draga mamei să nu zici nici cîrc, ia-l căci așa băiat, plin de talanți și haruri, nu se găsește pe toate drumurile!

Pădurarul zîmbi cuprins de fericire. Se duse la Varvara, îi luă tulpanul de pe față și o sărută pe frunte. Prinse pe Ileana într-o mînă, pe Gheorghe în cealaltă și-i strînse la piept.

...La sorocul nunții au plecat vorniceii călări, cu ștergare albe la toiag, fiecare cu plosca plină și au dus vestea peste păduri și ape, peste cîmpii și dealuri, pînă în satele cele mai îndepărtate, strigînd prin adunări și pe la răscrucile drumurilor:

— Veniți, oameni buni, veniți cu toții, să petreceți și să vă veseliți la nunta lui Făt-Frumos și a Ilenei Cosînzenei!

Strigau vorniceii și unul după altul închinau ploșca, tocmind și meșteri pricepuți la rînduielile nunții: pitari, care să facă pîine și colaci rumeni, păstrămari și vătrari care știu să așeze micii, berbecii, viteii și boii în țigle, babe cu mîna ușoară, care cunosc bine treburile găluștelor și ciorbăritului, ospătari îndemînatici și sprinteni și tot soiul de oameni potriviți pentru asemenea trebuință, dar mai cu seamă lăutari iscusiți.

Și s-au adunat ei nuntașii, bătrîni și tineri, țărani și tîrgoveți, cărturari și oameni de obște, drumeți și trăitori statornici. S-a strîns atîta mulțime de norod c-a umplut casele pădurăriei, ograda, livada, poienile și cărările codrului. Și s-a întins masă mare, cît cuprindeai cu ochii, iar cîți n-au încăput la casele de obște, s-au așezat ospătînd pe iarbă, pe întinsul poienilor, unde își găsea loc fiecare. Și mult n-a trecut, cînd iată, au început lăutarii să dea glas sculelor ce aveau asupra lor, că chiuiau flăcăii, alegîndu-și fiecare fata ce-o avea dragă, încingîndu-se hora mare, că vuia codrul de atîta veselie și freamăt. Pînă și păsările prinseră a cînta prin frunzișuri, pînă și sălbătăciunile se adunară pe țancuri și luminișuri, cătînd cu mirare la minunata petrecere.

În mijlocul tuturor dănțuiau mirele și mireasa. Erau atît de frumoși, încît ochii nuntașilor nu se mai puteau dezlipi de dînșii. Întindeau flăcăii mîinile spre Ileana și strigau:

— Asta-i zîna florilor!

— Asta-i frumusețea și strălucirea țării noastre!

— Asta-i Ileana Cosînzeana!

În adevăr, era Ileana atît de frumoasă cum nu fusese niciodată.

Cătau fetele galeș la Gheorghe și nici că-și luau ochii de la dînsul, strigînd cu mirare:

— Iată craiul năzdrăvan, născut în vraja codrilor și trăznetul furtunii!

— Priviți la dînsul! Iată voinicul voinicilor, care ne-a mîntuit de robia prădalnicilor!

— Aista-i Făt-Frumos care a tăiat capul zmeului și a scăpat pămîntul nostru de balauri!

Era Gheorghe voinic și spătos, cu pletele negre ca întunericul nopții, cu fruntea luminată și cu ochii plini de focul tinereții. În straiul său de mire și cu buzduganul în mînă, părea un voievod gătit pentru încăunare.

Stăteau ei socrii mari, Stelian pădurarul și baba Varvara în cerdacul casei, plini de mîndrie. Mai cu seamă baba Varvara, cu mîinile în șolduri, era atît de fudulă, că de-abia răspundea la firitisirile ce i se aduceau:

— Ehei, Varvara să trăiască, sireaca! Mulți pețitori au venit și au vroit să mi-o ia, dar am știut eu pe cine să aleg. Cum l-am văzut, am și pus ochii pe dînsul!

Stelian tăcea și-și mîngîia barba. Ochii de la buzduganul din mîna ginerelui nici că-și lua.

Pînă a treia zi seara ținu petrecerea, cînd nuntașii, sleiți de îndelungate dănțuri și vlăguiți de atîta belșug de mîncare și băutură, primiră dezlegare de a porni spre casele lor.

Și nu bine s-au mîntuit petrecerile și rînduielile nunții, cînd Gheorghe se înfățișă înaintea socrilor și le grăi cu plecată cuviință.

— Tată socru și mamă soacră, a venit vremea ca să iau pe Ileana și s-o duc la casa mea, devreme ce îmi este mireasă și nevastă.

Pădurarul îi puse mîna pe creștet și se grăbi a-i da răspuns:

— Slobod ești să faci asta, fiul meu, Gheorghieș dragă, de-acum îți este soață pe viața-ntreagă. Ia-o și te du cu dînsa la casa ta!

Baba Varvara, cînd auzi aceasta, sări arsă:

— Stai, măi băiete, n-o lua chiar în pripă. Vorba ceea:

Nu te da la muerlîe
Ca turcul la agarlîe,
Nu da buzna la ilic
Ca pașa la mezelic,
Nu te-nghesui la hram
Ca vizirul la bairam!

Stai, că trebuie să merg și cu cu voi, ca să vă deschid capul cum trebuie să vă trăiți viața, să vă învăț rînduielile toate, începînd cu rînduiala împreunării și sfîrșind cu cea din urmă, care este a creșterii pruncilor!

— Măi femeie, zise bărbatul, de ce nu laşi băieţii în pace ? Lasă-i să-şi trăiască viaţa aşa precum doresc ei, ce te amesteci în traiul lor ?

— Dumneata, bădiţă, să mă cam laşi în cîte mă găsesc ! Ştiu eu ce ştiu ! Eu vreau norocirea şi fericirea lor. Nu care cumva, doamne fereşte, de vreunul dintre dînşii să se lipească vreo patimă sau beteşug, aşa cum, să nu grăiesc într-un ceas rău, de dumneata parcă se cam ţine darul beţiei de la o vreme-ncoace !

Stelian se prefăcea că n-aude. Căsca îndelung, a somn, după atîta huiet şi tărăboi. In adevăr, de-aici încolo Varvara luă ea treburile pe mînă. I-a ridicat pe toţi şi au pornit spre sălaşele satului, ducînd nu numai pe mire şi mireasă ci şi zestre bogată. Iar după ce socrii şi oamenii veniţi cu dînşii au văzut că nu mai au de ce să rămîie acolo, i-au binecuvîntat pe amîndoi şi au dat să plece în pădure. Baba Varvara însă şi-a dus degetul la frunte şi a cuvîntat :

— Dumneata bărbate, împreună cu oamenii şi cumnatul Dochin, vă puteţi duce sănătoşi acasă, căci treburile gospodăriei şi ale pădurii vă aşteaptă. Eu însă mai rămîn cu băieţii iştia, ca să-i mai luminez la minte.

— Mămucă, a cutezat să dea glas Gheorghe. Bun şi înţelept cuvînt ai grăit. Spune acum, cu grabă, totul ce-ai cugetat pentru folosul şi priinţa noastră, iar noi vom urma cu sfinţenie poruncile tale.

— Mai întîi şi mai întîi, tu Ileana, vino ici lîngă mine. Ascultă şi învaţă.

Casa ta să fie nu numai locaş trupului ci şi al sufletului. Din ea poţi să faci colţ de rai dar şi cuib de viespi. Asta numai de tine atîrnă !

Peste gardul ogrăzii tale să nu cauţi prea mult pe la vecini, căci ajungi să nu vezi ce este în gospodăria ta.

Ce aduce bărbatul pe uşă tu să nu dai pe fereastră, ca să nu rămîi numai cu cenuşa din vatră.

Grijeşte-ţi mai întîi casa pe dinlăuntru şi pe urmă pe din afară.

Bune sînt sfaturile prietenilor şi vecinilor dar mai bune sînt cele ale inimii tale.

Înainte de a te aşeza la cină întreabă-te dacă dobitoacele din ogradă nu-s mai flămînde ca tine.

Cînd bărbatul îţi vine acasă ostenit şi tăcut, atunci caută să fii mai vrednică şi mai sfătoasă.

Împărţiţi bucuriile şi necazurile unul cu altul, pentru ca cele dintîi să crească în inima voastră iar cele din urmă să vă fie mai uşoare.

Cei mai răi duşmani ai femeii sînt lenea şi setea de podoabe.

Nu te lăsa lăudată de oamenii pe care nu-i cunoşti.

Gura linguşitorului este tot aşa de primejdioasă ca şi cea a şarpelui.

Strînge buruieni de leac, aşa precum ai văzut că fac eu. Cu ele poţi lungi viaţa şi să biruieşti toate beteşugurile din lume.

Ca să fugă şerpii din jurul casei voastre, seamănă căpşune prin ogradă şi în grădină.

Linte multă să nu găteşti de mîncare, căci face trupul slab la boli şi fără vindecare la răni şi zgîrieturi.

Pe muierea care te cercetează mereu, fără pricină, întreab-o cîţi bărbaţi a rînduit în viaţa ei.

Muiereа care aruncă în casa cuiva piper, sau praf de picioare de cîrtiţă, aduce stricarea căsniciei.

Femeia însărcinată dacă vrea să plodească băiat, trei zile de-a rîndul să mînînce numai maţe de iepure.

Trînji de vei avea, ori scrofuli, ia rădăcină de brebenel, fă din ea alifie cu său de bursuc, unge-te şi te vei face sănătoasă.

Vrei să fii veselă, sănătoasă şi cu spor în toate, împreună şi cu bărbatul tău, mai cu seamă la facerea pruncilor, fierbe rădăcină de brebenel, o amestecă cu miere de albine şi beţi de trei ori pe zi cîte o lingură ; dimineaţa, pe inima goală şi înainte de mîncare, la amiază şi seara.

Cine boleşte de frică, este prea firetic ori cu boala neagră în suflet, să se urzice de trei ori pe zi şi să bea cîte o lingură de zeamă în care s-a fiert urzici, şi se va tămădui devenind limpede la cap.

Nu se cuvine femeii să pună mîna pe catîr, că aceasta îi duce stîrpire la facerea pruncilor.

Cînd vei avea prunc şi vei vedea că nu ai lapte îndestul, poartă la gît boabe de mărgean şi te vei face bună de lapte.

Colici de vei avea, ia oase de lup, arde-le, fă-le pulbere şi o pune în vin roşu. Bea şi te vei tămădui.

Cînd bărbatul prinde patima beţiei femeia să facă aşa: înainte de a se aşeza la masă să-i dea două linguri de ceai de betonie şi alta de untdelemn. Făcînd aşa vreme de nouă zile, bărbatul băutură beţivă la gură nu va mai duce.

Ca să trezeşti omul beat, înfăşoară-l într-o pînză de tort muiată în oţet. Lasă-l un pătrar de ceas aşa, iar el se va trezi şi-ţi va grăi vorbe înţelepte.

Femeia beată se trezeşte lesne: pune-i în sîn o năframă de in, muiată în oţet.

Femeia care nu vrea să plodească prunci să-şi pună sub aşternut o legătură cu o unghie de cerb, fiere de vacă şi unt de migdale.

Negii de pe trupul omului se vindecă în două chipuri: fi ungi cu sînge cald de porumbel, vreme de 7 zile, sau picuri pe dînşii laptele cîinelui, 9 zile, după care alte nouă zile fi îmbii cu suc de rostopască.

Gălbenarea se tămăduieşte dînd bolnavului să bea de trei ori pe zi cîte o lingură de fiertură de rostopască, amestecată pe din două cu vin vechi, de la butuc, nu de la crîşmar.

Rănile de pe trupul omului, vechi şi fără leac, le tămăduieşti ungîndu-le cu pulbere ce iese din ciuperca coaptă ce se numeşte pufoi sau vîntul calului.

Cînd pui cloşca pe ouă, aşează fier sub cuibar, căci plodul oului va fi păzit de tăria trăznetului.

Leac bun pentru beteşugul urechilor se face aşa: ia baleg㠄 de vacă, lipeşte-o pe zidul casei, la umbră. Împlîntă în ea flori de boancă şi busuioc. Las-o ca să se usuce bine, iar la vreme de nevoie iai bucăţi dintr-însa, le înveleşti într-o făşie de tort curat, faci un vălătuc gros cît degetul cel mare, fi dai foc iar el va arde tihnit. Poartă-l pe la urechea bolnavă, unge-o cu sperla ce-ţi va rămîne, şi vindecare vei face.

Rănile de pe mîini şi picioare le tămăduieşti dacă le speli cu leşie de ciucălăi şi lipeşti pe dînsele frunze de pătlagină.

Pîntecele cînd te doare pune ceapă dumicată la buric şi te vei tămădui.

Cloşca de pe ouă şi găinile de pe cuibar, dacă vrei să nu facă păduchi, pune-le în culcuş frunze de pelin şi curcubeţică.

Noaptea cu sita pe-afară să nu ieşi, căci îţi ia lupul oile.

Pureci dacă ai în casă, pune la vreme de noapte, lîngă pat, o strachină cu sînge de capră. Dimineaţa îi vei găsi pe toţi înecaţi.

Fata care şi-a întinat cinstea, dacă vrea să şi-o dobîndească iarăşi şi să-şi tăinuiască păcatul, să facă aşa: Să gătească o alifie din terebentină de Veneţia, amestecată cu măduvă de picior de lup, sparanghel şi brînză sărată. Să facă un plasture învelit în pînză subţire şi să-l pună mai multe nopţi de-a rîndul pe locul vătămat şi va dobîndi vindecarea de prihană.

Dacă te opăreşti cu apă fiartă, cu ulei sau cu altceva, ori dacă te frigi cu fierul sau cărbunele, pune repede pe locul fript albuş de ou şi durerile îţi vor trece iar opăreala se va tămădui.

Logodna sau nunta se sparge cu grabă dacă în talerul din care mănîncă mireasa va pune cineva praf de inimă de vulpe, uscată, iar în băutura bărbaţilor ulei de in.

Racul din mădulările cele dinlăuntru ale omului sau boala cancerului, cum i se mai zice, se vindecă aşa: Iai frunze de aloe crescută de la trei ani în sus, neudată de două zile, cam 300 dramuri. Le tai mărunt pe un fund de lemn uscat, apoi le pui într-o oală de lut. Torni în oală o jumătate de oca de vin roş, de la butuc, nu de la crişmar vicleau. Pune apoi în oală o lingură bună de miere de albine, mestecă bine şi apoi acopere oala. O laşi 3 zile, după care dai din ea bolnavului cîte o lingură: dimineaţa, pe inima goală, înainte e-un ceas de mîncare. Aşijderea vei face la amiază şi seara, vreme de douăsprezece zile, după care vei cenţeni un soroc de trei zile. A patra zi vei începe iarăşi, făcînd aşa încă două răstimpuri, pînă se vor plini patruzeci şi două de zile. În această vreme bolnavul nu va duce la gură nici băutură beţivă, nici mîncăruri îmbiate cu mirodenii, iar pipa s-o dea pe foc. Făcînd aşa pătimaşul se va tămădui nu numai de rac ci şi de alte beteşuguri lăuntrice.

Reuma sau boala oaselor dacă supără pe cineva să facă după cum zic: Să ia rădăcină de untul pămîntului sau de mătrăgună, să taie o bucată cît degetul arătător. Pe un

fund de lemn să-l dumice mărunțel, apoi să-l pună într-o sticlă de jumătate oca, în care să toarne vinars întors. Să astupe sticla bine, s-o scuture, apoi s-o lase la căldură vreme de o săptămînă. După aceasta, la vreme de seară, cînd se așează în așternut, să se frece pe locul său mădularul bolnav. Făcînd așa, după trei zile se va tămădui de istov.

Mîța sau cîinele de se va înstrăina de la casa ta, mare năcaz te așteaptă. Dimpotrivă, dacă în gospodărie la tine se va oploși vro mîță sau vrun cîine străin, bucură-te, nu-i alunga, căci mare noroc se îndreaptă spre tine.

— Hei, fata mea, văd că prea am lungit vorba cu tine. Alte rînduieli asemenea îți voi mai băga în urechi și altădată. Acum îi tîrziu. Degrabă vor cînta cocoșii de miezul nopții. Hai să ne culcăm.

— Tu, măi Gheorghe, fă-ți un culcuș în tindă, ca să hodinești mai în tihnă ; eu cu Ileana ta ne vom culca ici, în patul ista. Mîine, dacă vom ajunge sănătoși, vom vedea ce-om mai pune la cale.

Nu se arătase geana dimineții cînd Gheorghe era în picioare. A hrănit vitele, le-a deschis ușile șurii ca să le dea tuturor aer nou, le adăpă și le curăță cu șumuleace de paie.

Căta baba Varvara la dînsul prin fereastră și zîmbea cu mulțumire. Se duse la Ileana, o prinse de-un picior și începu să-i strige :

— Scoală, boieroaică, ce mai trîndăvești atîta ? Vino și vezi ce bărbat vrednic ai ! Hai, scoală, spală-te și apucă-te să-i faci de mîncare !

Cînd Gheorghe sfîrși cu bine treburile pe-afară, casa era grijită, ferestrele și ușa larg deschisă, iar masa întinsă.

— Hei, mamă soacră, zise el plin de voie bună. Mare lucru este ca omul să fie gospodărit la casa lui ! În bordeiul ista demult n-a fost o masă așa de bine rînduită și gustoasă.

— Să-ți fie de bine, măi băiete, îi răspunse bătrîna. Iacă, acum, după ce ai mîncat, pînă ce te vei mai hodini, vino mai aproape de mine, căci am și pentru tine cîteva pilde și vorbe, pe care să le bagi în minte și să le folosești în viață.

Frumos ești și multă bărbăție ai în tine ! Să știi însă că cel mai bărbătos om din lume este acel care își biruie mînia și patimile.

Prieten îți este acela care îți vădește greșelile și te mustră pentru ele, nu cela ce ți le tăinuiește.

Pune frîu mîniei și patimelor, căci altfel îți vor pune ele frîu și te vor stăpîni.

Cînd pui poveri cuiva întreabă-te mai întîi dacă tu însuți le poți purta.

Să nu te bucuri de ceea ce ai făcut pentru tine ci de ceea ce ai făcut pentru alții.

Lauda lingușitorului este mai rea decît ocara și blestemul.

Învață să cunoști omul nu după dulceața gurii ci după facerea mîinilor sale.

Dacă vrei ca soția să-ți facă prunci frumoși și sănătoși mîngîi-o și fii blajin cu dînsa, mai cu seamă cît poartă sarcină, chiar dacă este ursuză și firetică.

Dacă ai o cămară mai mult dă-o celui fără adăpost sau drumeților străini.

Singur la muncă osenești repede și te prinde urîtul.

Belșugul se adună muncind cu voie bună.

Și aici, măi ginere dragă, ascultă de la mine o povață. După cîte am oblicit, ai de gînd să clădești iară satul și să-l faci cum a fost înainte de a-l strica răii pămîntului. Află de la mine că o asemenea ispravă n-ai să poți face singur, ci numai întovărășindu-te cu alții, așa cum se fac treburile cu temei.

Dar ține minte: alegerea tovarășilor este mare lucru și de dînsa atîrnă isprava cea bună.

Păzește-te de oamenii cărora le place numai să porunească dar nimic bun în stare nu-s a făptui.

Vorba ceea:

Cînd îl poftești la mîncare,
El ia lingura cea mare,
Dar la lucru ca butucu'.

Sau:

Hai la joc,
Pară de foc,
La praznic și la ospăț
El îi cel mai șugubăț,
Dar la coasă, la arat,
El pe brazdă s-a culcat.

Să nu cați la vite ca la niște scule de lucru, ci ca la niște prieteni de nădejde. Trai tihnit și căldură iarna să le dai, hrănește-le cu grijă, iar ca să le aperi de frig și de viscol căptușește șura și cotețele cu zăhată.

Păzește cînele de turbare ungîndu-i botul cu untul de pe pieptenele cu care ți-ai grijit părul. Apă să nu-i lipsească din blid.

Cînd vezi c-a pornit zloata cu tunete, împlîntă repede toporul în ogradă, iar peste dînsul pune cleștele și vătraiul. Trăznetul asupra casei tale nu va cădea.

Semănăturile din grădină și holdele dacă vrei să nu ți le calce vitele, tu pe la marginile lor îngroapă din vreme bucăți din trupul unui lup.

Dacă îți asudă picioarele și păducel dacă ai, nu te scărpina în zadar, căci ți se dezbîrnă degetele. De aceste bețeșuguri te vei tămădui în acest chip. La rădăcină de hrean, frunze de nuc și de stirigoaie. Fierbe-le împreună iar zeama o pui la răcit. Spală-te bine, seara, înainte de a te culca, șterge-te c-un ștergar de tort și unge-ți picioarele, și mai ales printre degete, c-un feleștiuc muiat în acea zeamă, învelește-te bine și dormi. Vreme de nouă seri, la rînd, să faci aceasta și-ți va trece atît sudoarea picioarelor cît și mîncărimea păducelului.

Mușterească din pătulul vitelor n-o da la rîpă ci împrăștio pe ogor și vei dobîndi belșug de pîine.

Cîine rău dacă vrei să ai la casa ta astfel să faci: Încă de țînc să-l iai și să-i pui, dimineața pe nemîncate, din vreme-n vreme, cîte un scai pe șale, deasupra cozii. Așa făcînd, el, cînd va crește mare, va fi cel mai bun străjar al casei tale.

Ca să știi cum să-ți întocmești la vreme rînduielile plugăriei și ale celorlalte treburi la cîmp, tu să-ți faci calendar de ceapă. Și acesta se face în chipul următor: Seara, în ajunul crăciunului ia o ceapă mare, curățâ-i pelița uscată și-o dejgheoacă în cămășile ei. Alege dintre ele douăsprezece mai frumoase, după numărul lunilor anului. Așează-le pe-o scîndurică, la rînd, și în fiecare pune cîte puțină sare, cît poți lua cu trei degete. Așează scîndurica pe o poliță, unde s-o lași douăsprezece zile, pînă în ajunul bobotezei. În acea zi cercetează cojile de ceapă, de la una pînă la două-

sprezece: care dintre ele, după lunile anului, va fi mai apătoasă, acea lună va fi mai bogată în ploaie, iar care va fi mai uscată, acea lună va fi mai secetoasă.

Şi acum încă una să ştii: dacă în ziua de bobotează va picura din streaşina casei, anul plugarului va fi rău şi cu puţine roade, iar dacă va fi ger, cu sloiuri la streşină, anul va fi îmbelşugat şi plin de roade.

Popă sau călugăr de-ţi va ieşi în cale îi semn rău. Ca să-ţi meargă bine la drumul pe care ai pornit, îndată ce-ai trecut de dînşii, scarpină-te la prohabul bernevecilor.

Cînd faci straturi de usturoi sau ceapă să nu dai vînturi căci vei culege roadă săracă şi amară.

Mană ca să aduci pe holda ta să faci astfel: Ia o pînză curată şi, dimineaţa, după ce s-a scuturat roua, poartă pînza peste florile cîmpiei, apoi scutur-o peste ogor. El va rodi mai îmbelşugat ca holdele vecine.

Veac îndelung ca să trăieşti, să ai lungime de zile şi să fii de-a pururea sănătos, bea în fiecare zi apă din cîte şapte izvoare şi viaţa ta se va prelungi.

Cînd eşti înfierbîntat, la vreme de arşiţă, înainte de a te adăpa, udă-ţi mîinile pînă la coate, ţinîndu-le cîteva clipe în apă rece şi nu te vei îmbolnăvi.

Ca să nu ţi se îmbolnăvească vita de dalac, pune-i sub limbă frunza de spînz.

Şoareci şi guzgani de se vor prăsi pe lîngă casa ta, caută un arici, ploşeşte-l în grădină şi prin ogradă, fă-l trăitor cu tine împreună şi nici ţipenie de şoarece şi guzgan în gospodăria ta nu va mai rămîne.

Trîntitură de vei face pe talpă ori pe călcîi, leagă-te cu ceapă coaptă vreme de trei zile şi-ţi va trece.

De bureţi nebuni să te fereşti ca de foc. Iar dacă, din nebăgare de seamă, vei mînca şi te vei îmbolnăvi, bea lapte fiert şi te vei însănătoşi.

Cu udul cînd nu vei putea ieşi afară, bea fiertură de romaniţă cît mai fierbinte, stai cu şezutul într-un hîrdău cu apă caldă, dă-te cu spatele pe lîngă sobă, ţine la pîntece o pernă încălzită bine şi te vei uşura.

Dacă pătimeşti de închiderea pîntecului şi cu anevoie te slobozeşti, alta să nu faci decît aceasta: dimineaţa, în loc de orice mîncare, fierbe-ţi un pumn de prune uscate. Mînîn-

că-le pe inima goală iar zeama s-o bei pe îndelete. In așa chip vei avea ieșire cu multă ușurință.

Iar acum, copiii mei, fiți cu luare aminte la rînduiala împreunării:

Nimic nu-i mai plăcut și mai firesc decît aceea ca bărbatul și femeia, la vremea lor, să se împreuneze și să fie amîndoi un trup și un suflet, într-o dulce viețuire.

Este bine însă ca și unul și altul, pînă ce le-a venit vremea împreunării, să fie neîntinați și fără defăimare. La acel soroc de vreme tînărul să aibă vîrsta de 25 ani iar fata 20.

Feciorul, căruia nu i s-a dus cașul de la gură și nu știe cum să-și chiverniséască treburile casei, după însurătoare să nu umble, iar dulceață trupească să nu cunoască. Fata care de-abia a ieșit din pelinci, așijderea, căci altfel vor face prunci bicisnici și cu minte puțină, fiind zminteală pentru casa lor.

Fericiți sînt acei tineri care, pînă la împreunarea lor n-au intrat în ispita mădulărilor, căci numai de la această vîrstă înainte vor gusta adevărata dulceață a împreunei lor viețuiri, care mai de timpuriu nu se află a fi. Căci merele și toate roadele pămîntului atunci sînt bune la gust și folositoare trupului, cînd sînt coapte și cînd a venit priința lor.

La vremea dăruirii unul altuia se cuvine ca tinerii să fie sănătoși la trup și suflet, lipsiți de amețeala băuturii, de mînie, necaz, supăr, spaimă și ciudă. Mai vîrtos aceste toate să le păzească partea femeiască, ea fiind vistierul vieții pămîntene.

Să mai fie, așijderea, treziți de trîndăvia somnului, de îngreunarea trupului după îndestularea mîncării, păzind ca vremea lor să fie în zile frumoase, pe cînd soarele strălucește vesel, la creșterea luminii lunii și nu la scăderea ei.

Păzind aceste legi ale firii, la împreunarea lor cea de obște, tinerii vor odrăsli prunci înzestrați cu cele mai alese virtuți și daruri, frumoși la chip, plini de sănătate, cu mintea limpede, blînzi, nefiretici, cu duhul înțelepciunii și al cuviinței, fără vicleșug, plecați la sfatul cel bun, iubitori de adevăr, drăgăstoși, chivernisitori, fără iubire de argint și cu rușine de oameni.

Şi acum osteniţi-vă de ascultaţi şi alte rînduieli, pentru folosul trupului şi sufletului vostru, cum ar fi, de-o pildă, rînduiala cunoaşterii oamenilor, cu metehnele şi beteşugurile lor. Aceasta se trage dintr-o pildă veche pe care ne-au lăsat-o părinţii şi bunicii noştri cei de demult, care spuneau că toate relele şi năravurile spurcate ale omului se trag din cele trei vicii ale sale care sînt: pofta ochiului, pofta trupului şi trufia vieţii.

Zice că diavolul, pentru a strica firea şi viaţa omului, a zămislit şapte fiice, una mai spurcată şi mai stricată ca cealaltă. Şi le-a crescut la sînul său, învăţîndu-le zi şi noapte cum să fie cît mai scîrbavnice şi ticăloase, hîrjonindu-se cu dînsele în fel şi chip. Iar cînd a venit vremea lor, le-a strîns pe toate, le-a sulemenit şi le-a gătit după priceperea sa, încreţindu-le părul şi umplîndu-le de podoabe strălucitoare. Şi din slute şi scîrnave cum erau, le-a făcut frumoase la chip, că nu-şi mai lua ochii de la dînsele. Poreclă a dat la fiecare numindu-le după năravurile lor: trîndăvia, beţia, trufia, zavistia, sudalma, înşelăciunea şi desfrînarea. Le-a scos diavolul în lume şi le-a dat vederii bărbaţilor, ca să se însoare cu dînsele.

Pe cea dintîi, trîndăvia, a dat-o după monahi. Şi de-atunci mulţi dintre aceştia au rămas zăbavnici în toate, că nu se ostenesc întru cercetarea scripturilor, aşa cum osteneau cei de demult, începînd cu părintele Nicodim şi urmaşii săi. Nu păzesc făgăduielile monahiceşti, care sînt date de soboare şi canoane: curăţenia, statornicia, sărăcia şi ascultarea, ci se fac robii pîntecului, ai desfătării, sfatului celui rău şi argirofiliei, care ies toate din trîndăvie — rugina minţii şi a inimii.

Pe cea de-a doua, beţia, a învăţat-o diavolul să nu-şi ţină cuvîntul, ci să fie hărţăgoasă şi cu gîlceavă în gură. Pe dînsa a dat-o după meşteri. De aceea puţini dintre aceştia sînt care isprăvesc de îndată lucrul de care se apucă, ci zăbovesc în beţii necurmate, uitînd de casele lor, făcîndu-şi sălaş prin crîşme şi ospătării, cu pricini şi gîlceavă.

Pe cea de-a treia, trufia, diavolul a măritat-o după judecătorii veacului acestuia, boerii de divan, care împart

dreptatea pe pămînt. De atunci nu sînt oameni mai trufaşi ca aceştia, mai nedrepţi şi mai prigonitori. Nu împart dreptatea după scripturi şi pravile, nici după obiceiul pămîntului, ci mai vîrtos după pofta inimii lor, prigonind pe omul cinstit şi sărac şi apărînd pe cel viclean şi bogat.

Pe cea de-a patra, zavistia, a măritat-o după scribii de de tot felul, cîntăreţi, artişti — zugravi şi plăzmuitori de lucruri frumoase. Că nu se află pe lume oameni mai pizmăreţi ca dînşii, trăind în gîlceavă, urîndu-se unii pe alţii. Atunci cînd cineva săvîrşeşte un lucru bun şi frumos, pe care alţii nu s-au învrednicit a-l face, toţi îl nesocotesc şi-l acopăr de tăgadă.

Pe cea de-a cincea, sudalma, a dat-o după mai marii oştilor şi căpeteniile lor. De atunci aceştia prins-au năravul spurcat de a se înfierbînta cu mînie grabnică în faţa oştenilor celor mai mici, prigonindu-i prin vorbe aspre şi cu asemuiri dobitoceşti, acoperindu-i cu amar şi obidă, încît mulţi se pribegesc de sub steaguri căutînd umbra codrilor, unde se fac lotri şi haiduci.

Pe cea de-a şasea, înşelăciunea, a însoţit-o cu neguţătorii şi precupeţii. De atunci aceştia caută cîştiguri şi dobînda tîlhărească, îmbogăţindu-se din munca omului sărac. De-a pururea sînt însetaţi de aur şi argint, vînzînd mărfuri după strîmbătate, cu darale mai mici ca cele de obşte.

Pe cea de-a şaptea, desfrînarea, diavolul n-a vrut s-o mărite ci a ţinut-o pentru sine, într-atît i-a fost de dragă. De aceea cu drept cuvînt se zice că cine cade în desfrînare este ginerele diavolului, mîncînd cu dînsul din acelaşi blid şi în aceeaşi casă trăind cu dînsul, fiind bărbaţii aceleiaşi femei.

Eu, copiii mei, în diavol şi în duhuri necurate nu cred, însă v-am pus în urechi această basnă, ca din înţelepciunea bătrînilor să luaţi pildă şi să învăţaţi a cunoaşte oamenii.

Multe mai am a vă grăi şi rînduieli multe mai am a vă spune, dar acestea le veţi auzi altădată, cînd voi mai veni pe la voi.

Bătrîna îşi luă traista şi băţul. Îi sărută pe amîndoi şi ieşi.

XXI

După o iarnă tihnită și bogată în zăpezi, primăvara veni pe neașteptate. Se porniră vînturi călduțe și umede, iar soarele începu să cate prietenos prin ferestre. Văile se umplură de mînie, slobozind pîraie furioase, ce alergau grăbite, năboind iazurile, bahne și lunci. Dinspre miazăzi prinseră să se arate cîrduri grele de lișițe, rațe, cocostîrci și gîște, venind în zboruri ostenite, cu larmă nesfîrșită.

— Vom avea un an bun, Ilenucă, zise Gheorghe, cătînd prin fereastră la bălțile ce umpleau medeanurile.

— Așa se vede, Gheorghiță, încuviință Ileana, numai noi să ne ținem bine și cu vrednicie.

În adevăr, s-a vestit prin tîrguri și sate că bătrînii au tălmăcit gramovnicele și au aflat, precum au văzut și din semnele vremii, că anul s-a pornit cu mare belșug în pîine, vite, prisăci, livezi și pește, iar la hotare cu pace statornică. Iar cînd s-a desprimăvărat de-a binelea, după ce șleahurile și cărările s-au zvîntat, iată, au ieșit crainici venind călări de la scaunul țării, vestind prin adunări și prin ulițele tîrgurilor poruncile ce le aveau cu dînșii :

— Fraților, striga cîte unul cu glas înalt, ridicîndu-se în scări. Nu vă ascundeți de la fața noastră, că noi sîntem oameni de la domnie, cu îndreptări, peceți și cărți de credință ! Veniți mai aproape și luați vești bune. Limbile pămîntului, din pragul răsăritului și pînă în adîncul asfințitului, au intrat pe crugul păcii ! Oameni buni, nu vă mai tăinuiți prin zămnice și ascunzișuri ! Nu vă mai burzuluiți din pricina podgheazurilor și hărățului ! De azi înainte să se întoarcă fiștecare în locul său de baștină, de la gloata țărănească pînă la precupeții bejeniți, căci pentru toți au venit vremi de pace ! Ieșiți, drept aceea, voi meșteri care v-ați ascuns obrazul și vă apucați de meșteșugurile voastre, a fiștecăruia : pitari, merticari, hierari, brutari, casapi, dubălari, păstrămari, curelari, abagii, ciubotari, opincari, chimirgii, șlicari, cărămidari, velnițari, găzari, dohotari și toți care vă știți că mai sînteți ! Dați-vă

fiştecare la îndeletnicirea voastră, căci oblăduirea ţării este deasupra tuturor cu milă şi bună credinţă!

După acestea, pe şleahurile ţării începură să se arate tot felul de pribegi, care se întorceau spre locurile de unde s-au fost bejenit. Haiducii şi lotrii porniră să-şi arate faţa prin luminişuri şi pe la streşinile codrilor, iar prin grădinile pustii ale satelor părăsite prinseră să se audă cele dintîi cîntece.

— Bine ai spus tu, Ilenucă, odată, că nu mult va trece şi nu vom mai trăi singuri, zise Gheorghe într-o dimineaţă, ascultînd freamătul mulţimii din sat.

— Aşa este, îi răspunse Ileana, dar mi se pare că nici noi, în casa noastră, nu vom rămîne multă vreme singuri-singurei.

Ileana scînci uşor şi-i putu zice cîteva cuvinte:

— Du-mă în casă şi aleargă repede după mama!

Cît ai clipi din ochi Gheorghe o luă în braţe şi, pe nerăsuflate o duse în casă. O aşeză cu grijă în pat.

— Du-te şi cheamă pe mama... grăi ea, de-abia şoptind, cu sudori pe frunte.

Gheorghe dădu repede uşa în lături. Sări din tindă, peste prag, în mijlocul ogrăzii. Deschise poarta în grabă şi porni mai repede ca vîntul.

Cînd soarele era pe la toacă, în tindă se auzi glasul bătrînei. Puse traista pe masă şi se duse întins la Ileana. O prinse de mînă. Îi ascultă bătăile inimii, îi pipăi obrajii, apoi îi ascultă răsuflarea. Mai stătu cît mai stătu aşa, cătă în dreapta şi-n stînga, apoi întorcîndu-se spre Gheorghe, cuvîntă:

— Tu, măi Gheorghe, poţi să ieşi afară şi să ne laşi pe noi femeile singure, cu păcatele noastre!

Gheorghe ieşi în prag. Auzeau gemetele şi zbuciumul Ilenei. Din cînd în cînd glasul dogit al bătrînei spunea cîte-o vorbă domoală, după care se făcea linişte. Ceasurile treceau greu. Din cămară se ridică un ţipăt ascuţit, apoi altul. Atunci îşi pierdu firea. Bătu cu pumnul în scîndura uşii. Baba Varvara crăpă uşa şi-şi arătă faţa umbrită de mînie. Îi făcu semn să se apropie şi-i grăi cu glas potolit:

— Măi băiete, ia cofa, du-te în pădure şi adă-mi apă neîncepută din Izvorul Cerbilor! Vezi, fii cu băgare-de-seamă. Cînd te vei întoarce să vii încet şi domol. Să nu-mi verşi o picătură pe cale, că atunci nu-i de leac şi degeaba trudă!

Gheorghe apucă repede cofa și porni la fugă. Luă apa și se întoarse în grabă, mergînd cu pas mărunt. Cînd ajunse acasă țipetele Ilenei se auzeau de la poartă. Era gura ei, care nu strigase niciodată atît de amarnic.

Bătu încet la ușă. Nu i se răspunse. Atunci glăsui:

— Mamă, am adus apa.

— Bine, pune-o în tindă, îi răspunse bătrîna, ca vorbindu-i de pe altă lume.

Apoi, crăpînd iarăși ușa îi porunci:

— Acum du-te iarăși în pădure, la Stînca Zimbrului și culege șapte fire de dumbravnic, crescut la umbră, pe urmă caută alte șapte flori de albăstrele, crescute unde-o fi lumina mai mare.

Cînd se întoarse voi să pășească peste prag dar picioarele i se tăiaseră. Auzi un țipăt prelung și continuu. Era un răcnet supărător și crud, ca plînsul unui pui de căprioară. Încearcă să intre cu hotărîre, dar zăvorul era tras. Bătu cu pumnul în ușă și strigă:

— Mamă, am adus cele ce mi-ai spus!

Baba deschise ușa, căută lung la dînsul și-i zîmbi prin știrbătura dinților.

— Pune buruienile pe masă și vino la mine. Ai un plod de fată, grasă ca un pepene și vînjoasă că de-abia o pot ține în mînă.

— Mamă soacră, întrebă el, de ce plînge și răcnește așa?

Baba Varvara zîmbi cu amar. Își cumpăni gîndurile, apoi dădu răspuns:

— De ce? Apoi, măi băiete, așa-i rînduiala omului pămîntean: cînd se naște și intră în viață, dă mai întîi un răcnet, apoi țipă, strigă și plînge, căci pe lume îl așteaptă năcazuri, scîrbă și amar. Dimpotrivă, cînd moare și se petrece din viață, omul dă un oftat ușor, apoi se acopere de tăcere și liniște, căci s-a mîntuit de tot ce-i durere și suspin... Ține minte asta, măi băiete!

Strajă neadormită a stat baba Varvara la casa lui Gheorghe păzind lehuza și plodul ei, pînă tîrziu, aproape de Sîntilie. Le-a oblojit, le-a doftorit, le-a fețuit cu grijă pe amîndouă, cum se cuvine, după meșteșugurile ei, iar casa și gospodăria le-a dat-o la brazdă. Și, în această vreme, le-a

tălmăcit multe rînduieli despre viața și traiul omului, începînd cu rînduiala zodiilor.

— Măi băieți, porni ca o dată să le grăiască. Bag seamă că fata voastră s-a născut în zodia cea mai bună din calendar, ca una ce-a venit pe lume în luna florilor și cîntecelor, în toiul primăverii, luna lui mai. Are o zodie plină de noroc. Băieții care se nasc în acest soroc de vreme ajung oameni mari: logofeți de taină, sfetnici de divan, dacă nu chiar capete încoronate... Fetele vor fi înzestrate cu tot felul de talente, vor fi frumoase, vor avea parte de dragoste multă și cu noroc în toate. Asta-i zodia gemenilor, măi băieți, să știți de la mine!

Cu asemenea vorbe au petrecut ei cîteva zile, după care bătrîna, nici una, nici două, a început să se pună cu gura pe dînșii, ținîndu-se mai întîi de capul lui Gheorghe.

— Ascultă, jupîne ginere, nu care cumva să te mai văd în casă cu pălăria sau cu căciula în cap! De unde-ai mai luat și obiceiul ăsta? Numai boii și celelalte vite cornute își poartă coarnele pe cap zi și noapte. Apoi tu nu ești vită, măi băiete, ci om ca toți oamenii! Bate un cui în ușă ori ici în perete, și, cînd intri în casă, descopere-te și pune pălăria ori căciula în cui, în locul ei, și nu pe masă, unde stă pîinea și cele ale gurii.

— Bine, mamă, ai dreptate, așa voi face.

— Ileană, fată hăi, cine te-a învățat să ții bărbînța cu brînză și oalele cu lapte la prins, aici lîngă budăiul cu murături și putina cu borș?

— Că bine zici, mamă, am să le pun pe fiecare în loc potrivit.

— Măi băieți, bag seamă că tinda voastră îi ca o cămară de mare. Apoi pentru asta-i făcută ea, ca să țineți într-însa fasole, ceapă, usturoi, valuri de pînză, lînă, caleapuri de cînepă, cîrnați, slănină și toate bucluciurile, că parcă le-a adus potopul lui Noe?

Bucatele, făina și cele ale gurii puneți-le în cămară, iar hîrdaiele și hîrburile celelalte mai scoteți-le afară, pe sub streașină, ori în șandrama. Faceți din tinda asta odaie de locuit, nu cuib de șoareci! Nu-i bine ca omul unde mănîncă, unde mînîncă, acolo să se spele și să doarmă. Și voi de ce nu vă faceți un feredeu, cît de cît, ca măcar în fiecare săptămînă

să vă mai spălați zoile de pe trup? Ce, vreți să vă umple rapănul? Să știți de la mine că spălatul trupului este tot așa de trebuitor ca și hrănirea lui.

— Vom face totul precum spui, mamă, căci pentru binele nostru sînt toate cele ce ne grăiești!

— Apoi asta-i încă una! Tare mă tem că voi o să betejiți copila asta! Cît îi ziulica de mare o purtați în cîrcă, ba unul, ba altul! O cîrnosiți și vă hîrjoniți cu dînsa pînă o năuciți de cap și o prinde sughițul. Lăsați copila să crească în liniște. N-o țineți prea mult cu capul în sus, că-i crudă încă și-i slăbesc mințile. D-apoi tu, Ileană, de unde-ai mai luat și năravul ista că, după ce-o scalzi o înfeși în pelinci groase, acum în toiul verii și-i legi mîinile și picioarele cu bîrnețele, încît nici sîngele nu mai poate umbla prin trupul ei? Vrei să rămînă chircită și cu mădulările slabe? Las-o-n pace să crească după croiala ce-o are, așa cum te-am crescut eu pe tine!

— Așa voi face, mamă.

— Și n-o alăpta cu timp și fără timp! Rînduiala creșterii pruncilor spune că sugaciul trebuie hrănit la anumite ceasuri din zi, nu cînd ești trudită, mînioasă de ceva, cînd ești lihnită de foame, că atunci degeaba o mai alăptezi; ba încă mai dă și-n pîntecăraie, sau îi iese lapte înapoi pe gură.

Toate ca toate, dar cînd vedea baba Varvara că cei din sat nu-și dădeau rîndul în pragul și la poarta lor, după tot felul de lucruri și bucate, se făcea vînătă de mînie.

— Mă rog, dar cît o să mai țină asta? Ba dă-mi o cană de lapte, o bucată de pîine, o strachină cu brînză, o lingură de untură; ba dă-mi un căuș de făină! Voi o s-ajungeți la sapă de lemn! Ascultați ce vă spun:

Ajutați, dar nu împrăștiați,
Dăruiți, dar nu risipiți.

Dacă nu mă ascultați, mă tem că va veni vremea cînd voi o să umblați cu mîna întinsă pe la porțile altora...

— Mamă, n-ai frică de asta! Avem de unde da, slavă domnului!

— Sîntem bogați, mamă soacră, iar ei toți-s flămînzi, săraci și năcăjiți.

Cînd auzea unele ca acestea, bătrîna se ridica de la masă, și grăia pe înfundate:

— Nu uitați nici unul, nici altul că de-acum nu mai sînteți singuri. În casa voastră mai este un mîncău. Mîine-poimîine va trebui să vă gîndiți la multe, să-i faceți zestre, așa cum am avut și eu grijă de tine, Ileană!

După toate acestea bătrîna ieșea în tindă. Acolo pornea să grăiască singură, hodorogind prin cele dulapuri și lăzi.

Într-o dimineață ea se sculă mai devreme. Griji prin casă, ieși afară, se mai uită la vite, apoi pregăti de mîncare. Așeză masa frumos, pe urmă începu a le grăi cu voie bună, luînd lucrurile de departe:

— Apoi despre mine, măi băieți, dragii mei, aflați că n-aș vrea să mă prindă toamna pe-aici, iar bătrînul meu Stelian și cu Dochin să stea singuri atîta amar de vreme. M-am gîndit, drept aceea, să mă tot duc spre casă, că mi-i în grijă de cele ce s-ar fi petrecînd pe-acolo. Dar vorba ceea: mult a fost și puțin a mai rămas. Am stat atîta vreme, hai să mai stau încă un ceas-două, căci mai am încă de vorbit ceva cu voi. Auzi tu, măi Gheorghe?

— Aud, mamă.

Măi băiete, văd că satul ista îi plin de năcazuri, iar tu vrei cu tot dinadinsul să-l ajuți și să-l scapi de nevoi. De asta mă bucur. Dar bagă de seamă că unii oameni îs cam nărăviți, stricați de pribegie și amaruri. Așteaptă să le dați totul de-a gata. Trebuie să faci tot chipul și să-i aduci la calea adevărului.

— Pentru asta ce trebuie să fac, mamă?

— Mai întîi și mai întîi, află, măi băiete, că pămîntul pe care vă aflați îi mănos și bogat, că poți să-l mănînci cu lingura din strachină. Păcat numai că l-au năpădit buruienile și bălăriile! Ca unii ce sînteți mai cu putere și mai cuprinși, căutați să-i țineți uniți în jurul vostru, înfrățiți-vă cu toții și apucați-vă de treabă: toți pentru unul și unul pentru toți. Apucați-vă mai întîi de vatra satului. Ridicați în picioare casele dărîmate, grijiți livezile și grădinile, pe urmă dați-vă la desțelenit ogoarele. Semănați-le cu tot ce vă va cădea la îndemînă, apoi dați-vă la săliști și curături. Toamna, cînd veți aduna roadele, nu faceți risipă și nu dați mai mult celor guralivi, ci numai celor ce-au trudit și s-au ostenit, stropind brazdele cu sudoarea frunții lor. Și acum ia seama, căci am să-ți spun o altă vorbă!

— Te ascult, mamă.

— Căutați în coasta satului, spre soare-apune: acolo sînt bălți și iar bălți! Curățiți-le frumos, primeniți-le cu apă dulce din șipotele din deal, faceți o iezătură trainică în gura văii și veți avea un eleșteu limpede, frumos și întins. Prindeți apoi, puieți de crap din cele ochiuri de bălți și dați-i acolo. Peste cîțiva ani crapul va crește și se va spori că va putea hrăni tot satul cu ciorbă, plachie, saramură și fripturi, încît oamenii se vor bate cu lingurile în cap, mîncînd pe nerăsuflate.

— Bine zici, mamă! Cînd te-aud grăind despre asemenea mîncăruri, îmi lasă gura apă!

— Stai, nu te grăbi, că te-i pripi! Dar peștele știi tu cum se prinde mai lesne?

— Nu, mamă.

— Află, măi băiete, că peștele nu-ți sare de-a dreptul în traistă. Trebuie ca mai întîi să-i dai nadă cîteva zile, într-un loc anumit, în aceleași ceasuri ale zilei. Multe năravuri au pescarii și taine multe spun ei că știu, ca să aibă spor întru prinderea peștelui. Acolo unde-ai făcut mîncătoarea lor, fă-ți o perdea mai joasă, din frunziș, în dosul căreia să stai, căci peștele fi mișel, te vede bine din apă. Dacă stai la vederea lui, poți să zăbovești pînă-ți va crește barba în așteptare, ca să-ți vină la undiță, crișnic ori la cîrstac.

— Dar ce fel de nadă să-i dau, mamă?

— Apoi asta-i mare taină, băiatule! Ei vezi? tot mama soacră să te lumineze, sireaca! Unii spun că, dacă vrei să te umpli de pește, îi bine ca în momeala de pe cîrligul undiții, în vîrstă ori în crișnic, să pui anaforă din ziua de paște. Alții spun că înainte de a te duce la pescuit, dacă vrei să nu vii cu traista goală acasă, îi bine să te hîrjonești cu muierea, de la care să capeți voie bună. Alții mai zic aceea că, înainte de a ieși pe poartă, gata fiind cu sculele toate, trebuie să te tăvălești prin cotețul porcilor sau prin tîrla oilor, pe cînd alții spun că din pragul ușii pînă la poartă să mergi cu spatele înainte. Toate acestea sînt deșertăciuni și credințe oarbe! Eu am să-ți spun una și bună, pe care, dacă vrei să mănînci pește, s-o urmezi întocmai. După ce ai făcut mîncătoarea peștelui și ți-ai pregătit perdeaua de frunziș, trei zile de-a rîndul, în același ceas al dimineții,

du-te și aruncă în ochiul apei hrana pregătită: cartofi bine fierți și amestecați cu făină de păpușoi, cum și felurite rămășițe de la masa voastră. După ce i-ai dat să mănînce, peste o zi-două, tot la același ceas, du-te și mai aruncă în apă găluște de mămăligă nesărată, de mărimea unei prune și a unei vișine. Vreme de două zile, după aceea nu mai da nimic de mîncare, iar a treia zi să-i pregătești următorul ospăț: sînge de vită amestecat cu semințe de cimbrișor, puțină ceapă sau usturoi pisat, la care se adaugă zeamă în care ai fiert maghiran. Pe toate acestea le amesteci cu făină de păpușoi, bine cernută, și faci un fel de aluat, la care adaugi și puțină miere de albine. Frămîntă aluatul bine-bine, pînă se va învîrtoșa, făcîndu-se cleios și bine închegat. Fă din el găluște de mărimea prunei și a vișinei, pune-le pe cîrligul undiței și te dă la pescuit. Atunci vei vedea minunea minunilor! N-ai să dovedești să gătești undița cu nada ei, atîta pește vei prinde! După ce te vei scîrbi de prea mult pește, sau dacă vezi că el ți-a prins hîtria pescărească și nu mai vine la cîrlig, poți să faci un alt fel de nadă, care să știi că-i și mai îndrăcită. La cîteva ouă, sparge-le și desparte gălbenușurile de albușuri. Din gălbenuș fă-ți scrob sau altfel de mîncare pentru gura ta, iar albușul amestecă-l cu făină de grîu și cu frunză de urzică bine tocată, la care să adaugi și sămînță de cimbrișor. Fă un aluat bine frămîntat, din care pregătește găluște de măsura prunei, vișinei ori cireșei, după cum știi că ți-i de mare peștele din baltă. La găluștele și le pune la fiert în oloi de cînepă ori de bostan. Cînd vor fi gata, ele se vor ridica deasupra oloiului. Atunci ia ulcica de pe foc, scoate găluștele c-o lingură de lemn și le tăvălește prin făină de păpușoi, ca să devină de culoarea ei. După ce s-au răcit bine, ia-le cu tine și în locul unde ți-ai făcut mîncătoarea peștelui, încearcă să pescuiești și cu acest fel de nadă.

— Sînt mulțumitor, mamă soacră, pentru dăscălia ce mi-ai făcut!

— Stai, n-o lua prea repede! Ascultă, mai sînt încă multe de învățat. Pescarul trebuie să fie om cu multă îndemînare, ușor la mînă și la pas, băgător de seamă și cu îndelungă răbdare. Să nu tropăiască pe mal, să nu-și arate cinstita lui față, oglindindu-se în apă și sprăhuindu-se în ea, ci

să se tăinuiască după perdeaua de frunziș, stînd culcat „pe mustață" sau „pe sprinceană". Dacă poate îndeplini cele ce-am spus, bine, dacă nu să rabde de pește și să se dea la cules culbeci și bureți, căci și aceia-s buni!

— Slavă înțelepciunii și cuvîntului gurii tale, mamă!

— Acum, că a venit vorba despre bureți, apoi asta fiind treabă de parte femeiască, tu Ileană, mai lasă plodul celo de fată să doarmă-n pace, dă-te ici lîngă mine și ascultă. Pădurile noastre, moștenite de la bătrîni, multe și mari bogății mai au în sînul și ființa lor, care se irosesc în zadar, fără ca omul să le folosească. Printre aceste bogății sînt și bureții. Aceștia, ca și peștele, sînt îndestularea omului sărman. Auzi ce-ți grăiesc, Ileană?

— Aud mamă.

— Ascultă și învață! Cum satul ista al vostru îi fript de năcazuri, plin de calicie și amaruri, tu să faci așa: În vreme ce Gheorghe se va căzni să unească bărbații ca să muncească într-ajutorare, unul pentru toți și toți pentru unul, tu fata mea să aduni femeile pe lîngă tine.

Luați-vă panere, coșerci și trăiști, apoi duceți-vă în pădure și culegeți acest dar al pămîntului, care se irosește fără folos. Culegeți cu hărnicie toate soiurile de bureți gustoși, buni la mîncare și de folos trupului: hribii albi, coconașii, hulubițele, vinicioarele, oițele, gălbiorii, pitoarcele, iuțarii, băloșii, opinticii, păstrăvii de fag, ciupercile cafenii, ciupercile de pășune, urechiușile, rîșcovii, zbîrciogii, pînișoarele, bureții de salcie, crăițele și alții. Doamne, ce mai de mîncări gustoase poți face din aceste soiuri de bureți! Unii se pot usca și pentru iarnă, cînd se pot prăgăti cu oloi, tocană sau plachie. Alții se pot găti cum i-ai adus din pădure, cu mujdei, cu oloi sau cu smîntînă. Mai alții, precum sînt rîșcovii, se pot mura. Crăița, de-o pildă, gătită în tigaie, cu puțin ou și cîteva fire de pătrunjel deasupra, bate pînă și friptura de prepeliță!

— Hei, mamă soacră, intră în vorbă Gheorghe, dar multe mai știi pe lumea asta!

— Multe și nu prea. Omul, pe cît trăiește, pe atîta se tot înțelepțește: ba de la unul, ba de la altul, de la pămîntul pe care trăiește și chiar de la dobitoacele sale... V-aș mai

spune cîte ceva, dragii mei, dar bag seamă că prea m-am luat cu ziua tîrgului.

Cu aceste vorbe s-a ridicat bătrîna de la masă, i-a îmbrăţişat pe amîndoi, i-a sărutat, a mîngîiat fătuca, a scuipat asupra ei ca să nu se deoache, şi-a luat desagii şi a plecat.

XXII

Şapte hotare s-a dus vestea despre satul acela. Se grăia despre oamenii săi, prin depărtări, că trăiesc în belşug şi cu îndestulare în toate, că holdele lor dau atîta roadă că nu mai au ce face cu dînsa, că geme pămîntul pe la dînşii, de mulţimea dobitoacelor, iar despre eleşteiele din jurul satului lor se spunea că au atîta putere de peşte c-ar putea hrăni ţara întreagă. Mulţi pribegi şi calici, care nu-şi găseau căpătîi pe lume, se îndreptau într-acolo şi cereau să-i lase şi pe dînşii să fie trăitori pe acele pămînturi.

Odată, pe la vreme de seară, pe cînd Gheorghe, se afla plecat la drum lung, pe la tîrguri, la poarta lor bătu un drumeţ nou.

Era o mînă de femeie, uscată şi trudită, cu un sugaci în braţe.

— Oameni buni, scînci ea cu glas de-abia auzit. Faceţi-vă milă şi pomană de mine, femeie văduvă şi de pruncul ista ! Vin de departe şi-s mîncată de necazuri şi osteneala drumurilor. Aşa de bolnavă mă aflu, că nu mai am putere să mă duc mai departe ! Femeia nu putu grăi mai mult. Se aşeză pe prispă şi-şi strînse pruncul la inimă.

Ileana se repezi la dînsa. Îi luă povara din spate şi o ajută să se ridice. Merse în grabă la casa de obşte, găsi un pat potrivit, îl primeni, îi îndulci femeii gura cu ce avu mai bun, apoi o culcă, aşezîndu-i pruncul alături.

A doua zi dimineaţa Ileana se grăbi să o vadă. Din ogradă se auzeau ţipetele copilului înfometat. Femeia bolea

cu obrajii roşii de arşiţă. Îi puse repede prişniţe la frunte, luă copilul în braţe şi începu să-l alăpteze. Căută în dreapta, căută în stînga, apoi trimise în grabă după baba Corduna, doftoroaia satului.

Rămase căutînd cu milă cum pruncul prizărit şi uscat nu se mai sătura de laptele sînului ei. Cînd veni baba Corduna, Ileana îi făcu semn, arătîndu-i femeia care prinsese a bîigui vorbe în neştire.

Bătrîna se apropie de pat. Se aplecă asupra ei şi-i puse palmele pe obraji.

— De cînd îs pe lume n-am pomenit aşa o arşiţă la un om bolnav! strigă ea mirată.

— Ce să aibă oare, mătuşă Corduna?

— Nu pot şti încă. Dar tu, fată hăi, nu te tot sprăhui asupra ei, ci stai mai departe de dînsa, ca să nu te umpli de vro boală, doamne fereşte.

Bătrîna îşi suflecă mînile, o dezveli, o cercetă cu grijă, apoi îi primeni prişniţele şi o înfăşură în pînze ude.

Femeia porni să răsufle mai uşor. Deschise ochii şi-şi căută pruncul. Cînd îl văzu în braţele Ilenei, se lumină de un zîmbet fugar, apoi adormi din nou.

Ieşiră afară. Ileana se umplu de gînduri. În urma ei baba Corduna mergea în tăcere.

Dimineaţa i-au schimbat iarăşi prişniţele, au înfăşurat-o în ştergare ude, zbuciumîndu-se cît a fost ziua de mare. Spre seară Corduna îşi încleştă gingiile şi porni să oftere.

— Ce este, mătuşă?

— Ileană adă o bucată de pînză să-i acoperim faţa. S-a prăpădit săraca de dînsa!

Cînd auzi asta, Ileana strînse copilul la inimă şi începu să plîngă împreună cu dînsul. S-au strîns vecinele toate, au grijit-o după datinele pămîntului, iar a treia zi au îngropat-o cu jale şi plîns.

Ileana luă copilul asupra ei. L-a scăldat, l-a primenit, apoi îl aşeză în leagăn alături de odrasla ei.

Cînd Gheorghe s-a întors în sat, Ileana îi ieşi înainte:

— Ai sfîrşit toate, de istov, bărbate?

— Aşa cred.

— Cum ai umblat la drum?

— Bine. Am vîndut totul şi am adus cele de trebuinţă pentru sat. Dar, mai presus de toate, am adus un neamţ cît un uriaş de mare, priceput la toate ; o bunătate de meşter cum în satul nostru nu s-a mai văzut, care ne va face multe isprăvi. Zice că, după ce va sfîrşi cu morişca, ne va ridica oloiniţă, piuă pentru sumane şi o scărmănătoare de lînă.

Grăind cu mirare despre acestea, Gheorghe şi Ileana s-au văzut la poartă. Ea o luă înainte. Oprindu-se în prag, îşi desfăcu braţele şi-i opri calea.

— Stai, nu intra, Gheorghiţă !

— De ce ?

— Înainte de a păşi pragul, vreau să-ţi spun o veste mare.

— Bună sau rea ?

— Buuună !

— Spune-o !

— Dragă, eu am făcut o poznă.

— Ce poznă ? spune odată !

— Nu-ţi spun, pînă nu-mi vei jurui că n-ai să te mîneşti pentru ceea ce-am făcut.

— Îţi juruiesc.

Ileana îl prinse de mînă şi-l duse în tindă. Deschise uşa larg şi-i arătă leagănul.

— Al cui este ?

— Al nostru.

Ileana îi povesti întîmplarea cu venirea femeii pribege şi toate cele ce s-au petrecut cu dînsa.

— Mare ţi-i minunea !

— I-am dat numele Gheorghe, cel mai drag din lume. Să l iubim ca pe copilul nostru !

Gheorghe se apropie de leagăn. Clătină capul şi zîmbi.

— Care va să zică... avem o fată şi un băiat.

Trecură aşa mai multe zile.

Camenii, adunaţi cu noaptea-n cap la poartă, strigă pe Gheorghe care mai de care :

— Hai, măi Gheorghe, că te-aşteaptă satul !

— A pornit neamţul morişca, Gheorghieş !

— Umblă ca suveica, măi frate !

Gheorghe iese în prag. Îi nedormit şi turburat.

— Bine, frate Gheorghieş, aşa ne-a fost vorba ?

— Măi, cumetrilor, le răspunde el. Azi nu merg nicăieri. Duceți-vă și faceți ceea ce știți.

— Dar ce-i cu tine, omule? De ce nu te dai urnit deacasă?

— Ce-i năcazul?

— Îi bolnavă Ileana, măi fraților!

Gheorghe intră cu grabă în casă și trage zăvorul la ușă.

In adevăr, de cîteva zile Ileana este de necunoscut, nu mai este în apele ei. A cuprins-o, din senin, o troahnă prin tot trupul. Mîinile și picioarele i s-au făcut grele ca piatra, obrajii au început să-i ardă, iar în cap i s-a sălășluit o durere avană.

O vedea el că-i schimbată și mîhnită, că vorba ei nu mai era vorbă, iar la masă nici nu întindea mîna spre blid.

Aseară ochii ei negri și frumoși s-au acoperit de o lumină ciudată, obrajii i s-au îmbujorat și pe frunte i s-au arătat șiraguri de nestimate.

După ce s-a înnoptat bine, s-a culcat. A stat așa cît a stat, apoi a început să se uite spre grindă. L-a chemat pe nume, după aceea a început a cînta încet și subțire. Mai pe urmă s-a dat la sfadă, pînă porni să sufle repede și greu, strigînd: apă,... apă!

Gheorghe s-a dus repede la izvor, i-a adus ulciorul plin, i-a răcorit buzele, a udat ștergare și i le-a pus pe frunte și pe față. Văzînd că nu-i vorbește, s-a dus repede la baba Corduna. Ce n-a făcut bătrîna cît a fost noaptea de mare și cît s-a zbuciumat împreună cu dînsul!

Spre ziuă Ileana s-a potolit, a oftat ușurată și a deschis ochii. Gheorghe i-a prins mîinile și încercă s-o ridice. Ea se încleștă de brațul său, vroi să se scoale, dar căzu în așternut. El își acoperi fața și tăcu.

— Vecine Gheorghe, porni să-i grăiască baba Corduna, fii bărbat! Stai în liniște că nu-i bine ceea ce faci! Cred ca-ș fi mai de folos să dai o fugă pînă în pădure și să duci vestea cumătrei Varvara. Ea se pricepe mai bine ca mine.

Cînd Gheorghe se întoarse împreună cu Varvara, aceasta dezveli bolnava, o ciocăni pe spate, o cercetă cu fălcile încleștate, își lipi urechea de pieptul ei, apoi tresări: pe trupul

cuprins de arşiţă văzu nişte prune vinete, albăstrui. Se ridică şi-şi plesni palmele cuprinsă de spaimă.

— Sărăcan de mine şi de mine! Tifos negru! De unde l-o fi luat? De ce nu m-aţi chemat mai repede, măi Gheorghe?

— Mamă, nu m-a lăsat de lîngă dînsa! Mereu mi-a spus că-i trece şi că nu trebuie să te mai pun pe drumuri degeaba!

— Du-te repede, măi băiete, şi-mi adă o cofă de apă rece!

Varvara tremura ca varga. Băgă mîna în sîn şi scoase o legătură de leacuri. Se dădu cu spatele către babele ce se găseau înăuntru, puse un hîrb pe masă, îşi sufecă mînile şi slobozi înăuntru nişte buruieni uscate.

Gheorghe intră aducînd cofa plină cu apă.

— Gheorghe, vină-ncoace. Du-i mîna pe după cap şi ridic-o încetişor.

Bătrîna luă hîrbul de pe masă, îi picură în gură cîţiva stropi, apoi făcu semn s-o culce iarăşi.

— Ce să mai fac, mamă?

— Du-te şi deschide lada, scoate un val de pînză de in şi adu-mi-l!

Varvara desfăcu valul, îl muie în cofă, turnă deasupra ceea ce mai rămăsese în hîrb, iar din leacurile de pe masă mai presără o puzderie de frunzuliţe uscate. Clătări pînza în cofă, o stoarse, apoi înfăşură trupul bolnavei, de la barbă pînă la vîrful degetelor. Nu peste multă vreme bolnava oftă prelung. Trase aer adînc şi încet-încet faţa i se lumină. Deschise ochii. Privirea îi era străină şi rătăcită. Clipi de cîteva ori, apoi începu să caute împrejur. Făcu ochii mici, ca şi cum ar fi vrut să-şi aducă aminte ceva. Cînd văzu chipul Varvarei, pe gură îi răsări un zîmbet amar, iar ochii i se umplură de lacrimi.

Femeile prinseră glas şi începură să facă zarvă. Varvara se întoarse cu mînie spre dînsele şi ceru ascultare:

— Măi femeilor, înţelegeţi o dată cele ce vă grăiesc? Hai ieşiţi! Vă mulţumim la toate pentru bunătate şi dragoste!

Femeile își plecară capetele și ieșiră una după alta. Se amestecară cu bărbații și copiii, stînd în tăcere prin ogradă, pe prispă și pe la ferestre.

Tîrziu, spre miezul nopții, Ileana porni să ardă iarăși. Pe obraji începură să i se zugrăvească aceiași bujori ca în nopțile trecute, iar fruntea i se împodobi cu o coroniță de lăcrămioare. Sprîncenele i se arcuiră. Făcu o sforțare chinuitoare și deschise ochii. Căută împrejur dar nu mai cunoscu pe nimeni. Peste cîtăva vreme prinse a cînta încetișor și subțire. Glasul i se auzea ca un zvon de tînguire îndepărtată, deslușindu-se cuvinte din cîntecul cununii. Gheorghe își acoperi fața și se rezemă de perete. Femeile de pe laiță se alăturară una de alta. Pe obrajii lor lacrimile fugeau, fugărindu-se unele pe altele, ca niște gîngănii speriate. Pe fața Varvarei se pecetlui o hotărîre straşnică. Întunecată și mută, își prinse poalele în brîu, luă o covată și turnă o cofă de apă. Muie pînza de in, ieși pe prispă și o vîntură bine. Intră în casă și înfășură iarăși bolnava. Scoase din traistă o năframă legată în colțuri, se întoarse cu fața la perete, o dezlegă și-și umplu mîna cu niște leacuri noi. Le puse în hîrb și pregăti o altă fiertură. Se duse în tindă, stătu cît stătu, apoi veni cu poruncă mare:

— Gheorghe, vină aici!

— Da, mamă.

— Ridică-i capul ușor, ușor...

Ținu hîrbul sub nasul bolnavei, apoi îi muie buzele. Îi picură în gură strop cu strop, o așeză încet, ridicîndu-i căpătîiul.

Și așa, după miezul nopții, pe cînd în casă nu se auzea decît pîlpîitul focului din vatră, Ileana oftă ușor, apoi se liniști. Soarele vieții asfinți de pe fața ei.

Gheorghe își încleștă pumnii. Vroi să strige, să urle ca o fiară. Se apropie de pat cu hotărîre, dar se înfrînă.

Varvara se prăvăli peste dînsa. Începu să o sărute stropind-o cu lacrimi. Femeile de pe laiță răcneau îmbrățișîndu-se una pe alta.

Nefericitul bărbat începu să-și bată pieptul cu pumnii. Apoi apucă patul în brațe și încercă să-l ia în spate.

— Gheorghiță, îl potoli bătrîna, vină-ți în fire! Stăpînește-te! Ești tată și ai o fată de la dînsa!

...Cînd s-au sfîrşit orînduielile toate şi bocitoarele au încetat jalea tînguirilor, Gheorghe a îngenunchiat lîngă groapă, a luat o mînă de ţărînă şi a legat-o într-o năframă. A strîns-o cu grijă apoi a pus-o în sîn.

— Să fii de-a pururea cu mine, Ileano, îngînă el încet, după care începu să grăiască singur, ca un om cu mintea stricată.

— Hai, Gheorghe, hai, scoală-te şi vină acasă, că mai sînt şi alte treburi de făcut : îl chemă Varvara.

Gheorghe porni tîrîndu-şi picioarele.

Acasă urmă praznicul. Se dădură pomenile, se închină pentru odihna sufletului răposatei, după datinele vechi, iar săracii şi drumeţii întîmplători au fost miluiţi din belşug.

La urma urmelor Stelian-socrul se ridică, îşi duse mîinile cruciş la piept şi, cu voce bolnavă, glăsui pentru toţi.

— Oameni buni, vă mulţumim pentru împărtăşirea şi uşurarea durerilor care ne-au încercat. Este vremea ca de-acum să rămînem cei ai casei, cu zapisul năcazurilor şi amărăciunilor noastre !

— Ba nu, îi curmă vorbirea Varvara. Damaschin şi Maria lui să mai rămînă pe la noi, că sugaciul ista nu poate trăi fără lapte de mamă !

Norodul se ridică şi începu să se împrăştie pe uliţele satului, mergînd încet şi tăcut, ca după o zloată grozavă.

Varvara, tocmindu-şi glasul, se apropie de Gheorghe şi cuvîntă :

— Amu, Gheorghe dragul mamei, a venit vremea ca să mai grăim şi alte lucruri. Ileana, fie iertată, a lăsat cu limbă de moarte, după cum şi tu însuţi ai auzit, ca eu să am grijă de fată iar tu de băiat.

— Da, mamă.

— Eu pe fată o iau la noi, în pădure, ca s-o cresc aşa cum ştiu, ca şi pe dînsa. Taman zilele acestea s-a ivit o lehuză la Pocoleni, al cărei bărbat s-a prăpădit prin lume. Pruncul i-a murit fără vreme şi ea se află singură. O voi aduce la noi, să mi-o alăpteze. Pe băiat, pînă la vremea înţărcatului, am grăit cu Maria ca să-l alăpteze ea, pentru care Damaschin s-a unit cu toată bunăvoirea. Am mai grăit cu doftoroaia voastră, cumătra Corduna, tă-ţi mai

facă de mîncare, să vă spele şi să vă mai poarte de grijă. Îi femeie de-o vîrstă cu mine, îi bună la inimă şi mă pot bizui pe ea.

— Tare-mi vine greu.

— Măi băiete, atunci hai să rînduim treburile în alt chip. Ia-i copiii amîndoi, îţi ridici de-aici tot ce poftești şi te muţi la noi, în pădurărie.

— Nu pot, mamă!

Bătrîna îşi încleştă fălcile cu mînie, stăpînindu-şi lacrimile. Înghiţi ceva din gît şi grăi din inimă amară:

— Hei, măi băietane, bag seamă că eşti mai slab ca o femeie! Se cuvine ca, la o asemenea vreme de năcaz şi durdură, să fii mai bărbătos oleacă! Fata nu vreai să mi-o dai şi nici de-aici nu te dai urnit. Spune atunci, după socotinţa ta, cum crezi că-i de făcut!

— Bine, mamă, să fie aşa precum ai zis: eu rămîn aici, la groapa ei, iar dumneata pleci cu fata, ca din două-n trei zile să vin să mi-o văd.

— Aşa, bine că te-ai hotărît într-un fel!

Zicînd aşa bătrîna mai rîndui cîte ceva prin casă, apoi îşi pregătì traista, o puse la şold şi se duse spre leagăn. Luă copila încetişor, o înveli cu poala anteriului şi o strînse la piept, după care ieşiră împreună.

XXIII

Într-o dimineaţă, la răsăritul soarelui, în poarta lui Gheorghe se opriră cîteva care cu poveri grele. Pe lîngă dînsele erau oamenii de temelie ai satului.

— Cumetre Gheorghe, te-ai sculat?

— Sculat, Damaschine, dar ce este?

— Deschide poarta!

— De ce s-o deschid?

Moroşanu, cu pieptul gol şi ars de soare, îi puse mîna pe umăr şi-i grăi :

— Uite ce, drăgomane, cîtă vreme te-ai aflat în mîhnire şi alunecarea în care-ai căzut, ce ne-a umplut şi pe noi de amar, nu prea am stat cu mîinile în sîn. Am treierat pîinea toată, apoi, cu bună dreptate, am dat fieştecăruia după osteneala şi osîrdia sa, după cum au arătat războaiele şi oamenii de credinţă. Şi acum să grăiască mai cu lămurire Damaschin.

Acesta, ieşind mai la vedere, grăi cu multă cuviinţă :

— Am adus partea ce ţi se cuvine, cum şi cea care-i cu dreptul pentru cumătra Ileana, fie în veci pomenită !

— Aşa este, glăsuiră cu toţii, după care se grăbeau la vorbire, care mai de care.

— Să ai parte de zile bune, că tare cinstită şi înţeleaptă ţi-a fost oblăduirea !

— La anul să muncim tot aşa, laolaltă !

Gheorghe vroi să zică ceva, dar vorbele i se opriră în gît. Se prinse de stîlpul porţii şi căută cînd la oameni, cînd la care.

— Poate nu eşti mulţumit, drăgomane ? întrebară unii, umbriţi de nelinişte.

— Vreau să ştiu ceva, oameni buni.

— Ce anume ?

— Obştea noastră a ieşit cu mulţămire ?

— Cu deplină mulţumire şi fără nici o cîrtire de la nimeni.

— Pentru însămînţat aţi lăsat cu îndestulare ?

— Cu prisosinţă.

— Ba încă am lăsat şi zăpas pentru zile negre.

— Atunci bine aţi cumpănit şi cu înţelepciune.

— Hai, deschide poarta !

— Măi oameni buni, încheie Gheorghe, pot spune că nici divanul domnesc o politicire mai înţeleaptă ca aceasta n-ar fi făcut.

— Şi acum, cumetre Gheorghe, ia-ţi dobînda ce ţi-am adus, hai s-o punem în jitniţa ta şi sloboade carele şi oamenii, căci mai avem şi altele de făcut !

— Nu, răspunse Gheorghe, eu atîta mare de pîine nu voi primi, căci n-am ce face cu dînsa.

— Frate Gheorghe, nu ne fă supăr şi inimă rea !

— Cele ce vă voi spune, aceea să faceți! Din cele ce ziceți că este agoniseala mea, lăsați numai un țuhal-doi și cîteva tăbîltoace, ca să am iematic îndeajuns, eu și băiatul meu, iar ceea ce este pe deasupra să ducem la coșare ca să fie pentru obște.

— De ce faci unele ca acestea?

— Pentru aceea ca, la vremea sorocită, cînd ne vom duce iarăși la tîrguri, să vindem ceea ce avem de prisos, iar cu dobînda ce vom face să ridicăm o casă de obște mai mare, colo, în vatra satului, cu multe cămări și odecuri, ca să fie la îndemîna tuturor!

— Cu asta bine te-ai gîndit, cumetre Gheorghe!

— Pentru că mulțimea satului nostru a sporit și nu mai încape în bordeiul ista al meu, la vreme de seară, cînd se țin adunările. Mai este de trebuință încă de încăperi luminate, pentru femeile născătoare, lehuze, bătrîni, pribegi, copii fără căpătîi și oameni betegi...

Din carele încărcate cu vîrf se coborîră cîțiva țuhali de pîine și cîteva tăbîlci. Carele cîrmiră apoi către jitnițele satului, iar oamenii porniră a grăi încet, plini de mirare.

— Multe și mari gînduri mai umblă prin capul omului ista al nostru! zise unul dintre cei veniți din haiducie.

După toate acestea Gheorghe s-a închis în casă. Căta prin fereastră cum carele se opinteau spre jitnițe și cum oamenii sfătuiau între dînșii.

Și viața lui începu să curgă ca o apă domoală. Se scula cu noaptea-n cap, mergea la Damaschin, își vedea copilul, apoi, cu satul împreună, se ducea la treburile cele de obște. Și zi de zi hotarele sălișteior se lărgeau, iar puterea satului se întărea văzînd cu ochii. Casele oamenilor se înmulțeau, răsărind una după alta, frumoase și trainice.

Iar cînd Gheorghiță, feciorul său crescu mai mărișor, Gheorghe l-a luat acasă și de-atunci din mîna sa nici că l-a mai slăbit.

Cîteodată, seara, cînd obștea satului îi strînsă pe medean la sfat și hodină, Gheorghe, cu băiatul de mînă, se arată pe cărare.

— Ia căutați ce mîndru vine Gheorghe al nostru! zice Damaschin, punîndu-și palma streașină la ochi.

— Pare-ar fi pîrcălabul Cernăuților și Sucevei! adaugă altul.

— Ba mai curînd un voievod cu buzduganul gata de hărăț! Încuviințează moș Gorun, prisăcarul.

Babele încep să spună și vorbe răutăcioase:

— Uite, soro, ce bărbat frumos și trăiește așa, ca un pustnic.

— Ba să mă stupești în ochi dacă trăiește chiar singur.

— Este cu putință, căci prea întîrzie pe la Fundoaia, Pocoleni și prin cele sate de peste pădure...

Înaintea ploilor de toamnă, cu mic și mare, de-a valma, au înălțat o casă cît un palat de mare, lăsînd-o apoi ca s-o zvînte gerurile și vînturile uscate. Primăvara, la sfîrșitul plugului, au fețuit-o frumos, au lăsat-o s-o bată soarele, după care au văruit-o, au îmbrăcat-o ca pe o mireasă, au împodobit-o apoi cu tot felul de îndeminări și acareturi.

— He-hei, unde-i Gheorghe să-și vadă gospodăria? zise cu părere de rău Corduna.

— Unde-i Gheorghe! dădu răspuns o babă. Parcă voi nu știți?

— Ce fel de vorbă-i asta?

— Măi, că proclete femei mai sînteți! Una știți și alta grăiți!... Parcă voi n-ați auzit că, din vreme-n vreme, uneori, după ce cîntă cocoșii de miezul nopții, pe cărarea de peste deal coboară o vedenie care aduce la statură cu dînsul? Și n-ați mai spus încă, după cum eu însumi v-am auzit, că umbra ceea cu chip de om se duce pe la jitărie, colindă ulițele satului, malurile eleșteielor, livezile și holdele din jurul satului, după care înainte de a se zări geana dimineții, urcă iarăși cărarea și se tot duce așa precum a venit?

Și așa treceau anii, fără ca Gheorghe să vină și să dea față cu oamenii. Bătrînii se perindau unul după altul, iar tinerii se făceau oameni în toată firea. Jităria veche îngenunchiase demult, apoi se lăsă pe o coastă, iar pe prispa casei celei noi creșcu iarbă și spini, ca la zidirile vechi.

Și a fost că, odată, peste mulți ani, s-a vestit că Sfînta Vinere de la pădurăria din codru este cuprinsă de bătrînețe și neputințe. Se mai spunea încă despre dînsa că nu se mai ține decît cu leacuri și tînguiri. Atunci, la o vreme de toamnă, pe cînd satul fierbea de bucuria belșugului de pe holde, livezi și podgorii iată, pe uliță se arată un om uscat și schilav, îmbătrînit înainte de vreme, sprijinindu-se de brațul unui tînăr frumos și vajnic.

Era Gheorghe și feciorul său de suflet.

S-au dus la casa ce li se pregătise, au limpezit prispa de ierburi și au intrat înăuntru, închizînd ușa cu zăvorul. Nici Damaschin, nici Moroșanu cu haiducii săi și nimeni din sat n-au putut grăi cu dînșii. Au stat în tăcere și odihnă pînă a doua zi, cînd, în zorii dimineții, înainte de a se trezi satul, au pornit cu grabă spre pădurărie. În drum, pășind pe cărările așternute cu frunze din belșug, s-au oprit la Izvorul Cerbilor.

Intîlnirea cu cei de la pădurărie s-a petrecut așa cum era de cuviință. Mai întîi, în cerdacul bătrînesc, i-a întîmpinat o lumină de fată, strălucind ca soarele, așa era de tînără și frumoasă. Înaltă, subțirică, albă la obraz, cu părul negru strîns în cozi bogate, căzîndu-i pînă la călcîie.

— O altă Ileană! își zise Gheorghe în gînd.

I-a cuprins capul și-l strînse la piept.

— Tăicuțule, cît m-ai lăsat să te aștept!

— Așa a trebuit să fie, Lenuță!

— De ce ai îmbătrînit așa repede, tăicuțule?

— Lasă asta! Așa s-a cuvenit să fie...

— Tăicuțule, orice se va mai întîmpla, dar de-acum nu vei mai pleca de lîngă noi!

După ce Gheorghe o mîngîie îndelung, se întoarse către tînărul din urma sa și-i făcu semn cu degetul. Tînărul păși înainte. Se închină cu smerită cuviință și-i întinse un mănunchi de flori, după care își aplecă ochii în jos, ca un vinovat.

— Dar poftiți, poftiți în casă. Trebuie să fiți flămînzi și trudiți! zise tînăra și frumoasa gazdă.

Și nu peste multă vreme s-a rînduit la pădurărie o nuntă ca și ceea ce fusese cu mulți ani în urmă. Iar cînd s-au împlinit rînduielile toate și nunta s-a sfîrșit, a ridicat Gheorghe pe mire și mireasă, i-a dus cu alai și i-a așezat în casa cea nouă de la jitărie.

Statorniciți acolo, în tihnă, bună viețuire și belșug, au trăit împreună cîteva soroace de vreme, pînă cînd Gheorghe i-a chemat la sine și le-a grăit:

— Eu de-acum îs bătrîn cu totul. Neputințe și beteșuguri multe se adună împrejurul meu și mă împovărează, dar nu pot muri! Pe cît mi se încarcă sarcina bătrînețelor, pe atîta

inima asta pîrdalnică îmi bate mai tare, tulburîndu-mi tihna celor din urmă zile ce le mai am.

Gheorghiță și Lenuța, umbriți de tristețe, se apropiară de dînsul.

— De ce oare tăicuțule ?

— Ce năcaz îți înnourează sufletul ?

— Nu știu ce am anume, dar uneori îmi vine să cred că încă n-am istovit cu bine totul ceea ce trebuia să fac în viața mea.

— Oare n-ai dat oamenilor totul ce-ai avut ?

— N-a fost viața ta o necurmată dăruire ?

— Nu știu ce să mai zic, dar mi se pare că mi-a rămas neplătită o mare datorie.

— Vai nouă ! Ce datorie vei mai putea să ai ?

— Camenii și lumea sînt datornicii tăi !

— Parc-ar fi de trebuință ca să mai fac o călătorie.

— Unde ?

— Unde să mai pleci ?

— Dacă vroiți cu orice chip să aflați ce datorie mi-a mai rămas, iată, luați aminte. Trebuie să-i caut și să-i strîng din lume pe trei pribegi : Silvan, Andrei și Nichita. Și acum, după ce v-am spus, lăsați-mă singur !

A doua zi, cînd au venit să-l vadă, au găsit ușa închisă. Plecase iarăși în lume.

XXIV

Zugravul își curmă povestirea. Se rezemă de spătarul scaunului și căta spre asfințitul soarelui.

— Hei, meștere, meștere ! glăsui într-un tîrziu Robaciu. Cuvîntul adevărului ne-ai grăit cînd ai spus că este cineva care, prin viața și faptele sale, a întrecut pe toți cei trei tineri care s-au bejenit în lume !

Moș Ilie veteranul ridică dreapta și stinse vorba lui Robaciu socotind că este vremea să se audă și glăsuirea sa:

— Și oare povestirea se oprește aici, cu plecarea lui Gheorghe?

— Vedeți dumneavoastră, iubiților, răspunde Matia, după cum v-am grăit și v-am mărturisit încă de la început, povestea satului acela nu este o născocire a minții mele ci am găsit-o și eu într-o bucoavnă bătrînă... Faptele ce sînt arătate de-aici încolo nu vi le pot spune cu de-amănuntul căci, păcatele mele, foile din urmă ale acelei vechi cărți au fost mîncate de vremuri. Deasupra lor au plîns lumînări multe, prin ele carii și-au făcut cărări, iar paianjenii au pus deasupra lor pecețile și zăvoarele uitării.

— Și totuși, dacă mai știi ceva, mai spune, meștere!

— Vă pot spune, ascultători dumneavoastră, că peste multă vreme, după ce Silvan, Andrei și Nichita s-au prăpădit în lume și după ce Gheorghe s-a dus după dînșii, iată, pe un drum anevoios și lung, se vedeau trei călători mergînd. Erau niște pribegi trudiți, flămînzi și însetați, care colindau drumurile pămîntului de la o zare la alta. Căutau zadarnic un loc de popas, unde să se așeze temeinic, și să-și trăiască zilele din urmă. Cine erau acei drumeți, de ce erau atît de nefericiți și pe ce tărîmuri călătoreau, veți auzi în curînd. Dar, ca povestea mea să vi se pară mai plăcută, să gîndească și să socoată fiecare ce ar mai fi trebuit să se întîmple, pe lîngă cele ce vă spun, ca înțelegerea să vă fie deplină.

Cei trei călători, după glasurile lor tînguitoare, după lumina ochilor și năzuințele ce-i zbuciumau, păreau a fi Silvan, Andrei și Nichita, după cum ei înșiși se chemau pe nume. Și au mers ei, au mers fără preget, pînă cînd s-au pomenit pe culmile unui deal, de unde se vedea un tîrg mare. Acolo s-au așezat la umbra unor plopi cu frunza tremurătoare de arșița zilei. Căutau înainte, cu mirare, la cele ce se petreceau în vale, pe uliție și-n împrejurimile tîrgului. Era aici un iarmaroc vestit, care se împînzea de la marginile unor iazuri albastre, pînă spre crestele dealurilor din vecinătăți. Călărețiii și călătorii tălpași, care treceau pe lîngă dînșii, îi priveau cu mirare. Și a fost ca înspre seara zilei aceleia, iată din

zarea șleahului, se arată un alt drumeț, care venea încet, pășind cu temei, ca un călător încercat.

Era un bătrîn frumos, cu desagii plini, îmbrăcat în straie pămîntene.

Cînd ajunse în preajma lor se opri. Începu să-i cerceteze cu mirare. Se apropie mai mult de dînșii, își ridică căciula și li se închină după cuviință :

— Bună cale, cinstiți călători dumneavoastră !

Cei trei drumeți nu dădură glas de răspuns.

Atunci noul călător se aplecă spre fața lor și cuvîntă iarăși :

— Mă închin cu dreapta cuviință, cinstiți călători, și rogu-vă din inimă deplină să-mi spuneți dacă nu cumva numele vostru este Silvan, Andrei și Nichita ?

Cel mai vîrstnic dintre dînșii, un om trecut în adîncul bătrîneții, își încreți fruntea și porni să clipească din ochi, ca într-o aducere aminte. Stătu puțin pe gînduri apoi grăi :

— Dacă numele nostru ar fi așa precum ai zis, ce dar este nouă și ție ? Care-i pricina că ne ispitești în zadar ?

— Oameni buni, eu ispitire nu vă fac.

— Se cuvine ca tu mai întîi, fiind unul singur, să ne spui ce nume porți și unde-ai fost pînă acum trăitor ?

— Numele meu este Gheorghe, și-s om pămîntean.

Cei trei călători prin grai nu-i răspunseră. Se ridicară, întinseră mîinile spre dînsul și-l îmbrățișară unul după altul, lăsînd lacrimile să grăiască. Într-un tîrziu Gheorghe căță lung la fața lor și le grăi cu glas plin de zbucium :

— Vai mie, fraților, cît v-am căutat de la un capăt la altul al pămîntului ! Și iată-ne acum iarăși împreună, ca în zilele tinereții noastre !

— Gheorghe, fă bine și spune acum ceva despre tine. Vreau să știu ce viață ai trăit și cu ce pîine te-ai hrănit că ai rămas mult mai tînăr și mai senin ca noi, iar graiul ți-i așa de limpede și cumpătat ?

Gheorghe își limpezi ochii cu palma și răspunse :

— Eu, fraților, la o asemenea întrebare greu îmi vine să răspund, căci în viața mea plăcerea n-am avut ca să grăiesc despre mine, iar meșteșugul cuvîntului nu-l am. Ce fel de viață am trăit ? Apoi eu am trăit înrădăcinat acolo, în pămîntul părinților și bunicilor noștri. Oștean al credinții n-am fost și drumuri către Ierusalim nu m-am învrednicit a face. O

singură credință am avut: aceea în puterea și sporul mîinilor omului truditor. Nădejde am pus, doar, în sămînța ce am dat-o pe brazdă și în rodul pomilor. Călătorii minunate prin lume n-am făcut și nici desfătări în viață n-am cunoscut, fără numai una singură, care a și fost iubirea de totdeauna a vieții mele.

— Hei, Gheorghe, Gheorghe, strigă Silvan, ferice de tine c-ai știut cum să-ți trăiești viața!

Andrei și Nichita porniră a-și deplînge viața ce-au trăit. Gheorghe însă nu-i lăsă prea mult să se tînguiască.

— Fraților, cuvîntă el, pentru cele ce-au fost și pentru cele ce ar fi trebuit să fie, nu-i bine să ne plîngem nici să ne veselim. Mai bine ar fi nouă să ne grijim de zilele care ne așteaptă. Pînă atunci eu aș zice că, fiind vreme potrivită, hai să dăm trupului cele ce sînt ale lui.

Acestea zicînd, își desfăcu desagii și scoase la vedere o pîine rumenă și alte bunătăți pentru udătură. Puse alături o ploscă haiducească și-i adună împrejurul său. Cei trei pribegi nu așteptară prea multă poftire. Porniră să mănînce cu atîta spor încît peste puțină vreme de seară, se culcară tuspatru alături și adormiră în tăcere și tihnă.

Dimineața călătorii ținură sfat cu îndelungată și adîncă chibzuire. Grăiau mai cu seamă Silvan, Andrei și Nichita, în vreme ce Gheorghe mai mult asculta. Nu se înțelegeau încotro să apuce.

— Fraților, le zise într-un tîrziu Gheorghe. Cugetați și vedeți dacă n-ar fi mai bine oare să mergem să ne statornicim acolo unde-i baștina noastră. Acolo cuget că vom găsi odihnă și loc statornic pentru sărmanele și truditele noastre bătrînețe.

Cei trei se îndupleca.

— Știți ce-aș spune eu? grăi Silvan. Cred că loc mai prielnic nu se află altul pentru oameni asemenea nouă, decît schitul acela din pădure, unde mi-am plecat capul atunci, în tinerețe, cînd sufletul îmi ardea în focul mustrărilor.

Cînd s-au văzut la poartă, Silvan își înălță brațele și cuvîntă:

— Fraților, am ajuns! Slăvit fie ceasul acesta, căci în sfîrșit am găsit locul de odihnă! Bucurați-vă!

Cînd încercă să deschidă poarta, el se umbri de mîhnire. Era zăvorită. Bătu și bătu pînă cînd un glas întrebă răstit:

— Cine bate acolo?

— Noi, oameni buni!

Se traseră niște zăvoare grele și porțile scrîșniră din balamale, deschizîndu-se. Înaintea lor se arătă chipul unui bărbat înalt, spînatec și cu fața îndestulată. Îi privi rece, puse cheile în brîu și se depărtă. Silvan își duse mîna la inimă. Se cutremură de cele ce văzu. Livada prin care fratele Calist își păzea oile odată nu mai era nicăieri. Chiliile se împuținaseră. Streașinile schitului erau zdrențuite, mîncate de vînturi și bătrînețe. Ploile plînseseră îndelung pe zidurile lui crăpate. Ici, colo, prin vechiul țîntirim, se mai vedea cîte o cruce, îngenunchiată, cuprinsă de spini și bălării. Altele odihneau cu brațele sprijinite în pămînt.

— Un tînăr bălan, cu plete bogate și cu strai pînă la pămînt, veni spre dînșii.

— Frate, îi grăi Silvan, te-aș pofti să ne spui: mai trăiește oare părintele stareț Calist?

— Calist bătrînul? O, nu!... a murit demult! Ehei, cîte nu s-au primenit pe-aici, de la moartea lui și pînă azi!

— Atunci, dacă nu ți-i cu supărare, am pofti să ne așezăm și noi pe-aici, pe undeva, pentru o vreme ceva mai îndelungată, căci sîntem flămînzi și istoviți de trudă.

— Despre asta grăiți cu părintele arhondar. Duceți-vă, suiți scările celea din fund și bateți în ușa din dreapta.

Călătorii s-au dus și au făcut întocmai.

În ușă li se arătă un om pîntecos foarte, cu plete unse, cu barba despărțită în două și cu voce adîncă.

— Părinte arhondar, zise Silvan, noi sîntem oameni de călătorie grea și îndelungată. Te rugăm smeriți să ne dai loc de odihnă pentru cîteva soroace de vreme!

— Cu dragă inimă, fraților, răspunse tînguios arhondarul, dar vedeți că tocmai zilele acestea ne-am gîndit să facem niște primeneli pe-aici și pe la trapeză. Încă de săptămîna trecută am năimit meșteri pentru aceasta.

— Bine, părinte arhondare, dar pînă vor veni ei, meșterii, îngăduiți-ne să intrăm și să ne odihnim vro zi-două, căci abia ne ținem pe picioare de osteniți.

— Măi oameni buni, duceți-vă și vă odihniți în altă parte, căci arhondaricul doar nu-i casă de obște!

Aici Silvan se posomorî și-i răspunse cu glas scîrbit:

— Ba să am iertare, părinte! Rînduielile sfîntului Antonie şi ale lui Nicodim glăsuiesc limpede că sfintele mănăstiri nu trebuie să închidă porţile drumeţilor, ci să le dea găzduire, precum la pravilă scrie!

— Apoi dacă-i vorba de rînduieli, canoane, pravile şi vorbe de acest fel, nu mai am ce grăi cu voi!

Părintele arhondar închise uşa cu mare supărare şi trase zăvorul.

Ca fulgerat de un trăznet, Silvan îşi plecă fruntea şi gemu. Porni înainte, printre mormintele străvechi şi se îndreptă spre marginea pădurii. Cei trei călători mergeau după dînsul, unul după altul, ca nişte cocori trudiţi. Sub streşina pădurii, într-o poiană cosită, s-au oprit în tăcere. Strînseră fîn şi, sub cetinile unor brazi pletoşi, au făcut un pătul moale, pentru odihna de noapte. Înainte de a se culca, Gheorghe îşi desfăcu desagii. Scoase un ştergar alb, îl aşternu între dînşii, mai găsi cîte ceva înăuntru, gătiră o cină săracă şi se ospătară în tăcere, după care se culcară.

— Hei, frate Gheorghe, grăi Andrei, ştergîndu-se pe la gură cu mare mulţumire. Tot la desagii ţăranului şi la traista lui îi nădejdea omului flămînd!

Andrei începu capăt de vorbă:

— S-au schimbat şi vremurile şi oamenii! Drept aceea eu aş zice că alta nimic nu avem de făcut fără numai ca mîine dimineaţă, după ce ne vom odihni cum se cuvine, să ne sculăm şi să plecăm de pe-aici.

— Unde să mai plecăm? întrebă Gheorghe.

— Unde? Apoi iată ce m-am gîndit eu. Cred că loc de odihnă statornică şi deplină în altă parte nu vom găsi decît acolo, la ctitoria mea, pe care am ridicat-o în satul acela pe care l-am curăţit de năpăşti. Am clădit lîngă dînsa o casă de obşte pentru călători străini şi bătuţi de năcazuri. O căsuţă albă, curată şi încăpătoare, numai bună pentru noi. Voi rîndui să ni se aşeze, în cele patru cămări, cîte un crivat deosebit, îmbrăcat cu schimburi albe şi călduţe, ca pentru noi bătrînii.

— Dacă-i vorba de unele ca acestea, răspunse cu grabă Silvan, eu aş zice să plecăm chiar în ceasul acesta, căci aicea nu-mi pot găsi pace şi odihnă!

Se duceau cu grabă, ca niște fugari, fără să grăiască unul cu altul. Andrei mergea înainte, iar în urma tuturor venea Silvan, tîrîndu-și picioarele grele, muncit de gînduri.

Și așa călătorind ei, trecînd din zare în zare, iată într-o duminică dimineață, au ajuns pe o măgură înaltă, ce străjuia țăria unui sat întins și mare, cît se vedea cu ochii. În mijlocul acestei minunate așezări, pe un tăpșan verde ca mătasea se înălța biserica. Era trainică, albă și înaltă.

— Ei, fraților, grăi Andrei cu mîndrie. Iată în ce loc de verdeață și odihnă v-am adus eu!

— Pare că ar fi cetatea Ierusalimului, dădu Silvan răspuns, umbrit de tristețe.

— Slavă ostenelilor tale, Andrei, întări cuvîntul Nichita. Nu zadarnic ai trăit pe lume! Iată ce-a ieșit din truda mîinilor tale.

Mai mult nu putură grăi. Începură să se tragă clopotele. Se auzeau glasuri felurite: unele subțiri și tremurate ca niște trîmbițe de aur, pe cînd altele vuiau ca zbuciumul unei mări.

Ajungînd la poartă, călătorii se opriră. Nu mai puteau răzbate înainte. Asupra lor năvăli un freamăt de glasuri amestecate, strigăte, tînguiri de cerșetori, țipete de copii și cîntece de lume. Încercară să se îndrepte spre pridvor dar oamenii, unul lîngă altul, zăgăzuiseră orice cale.

— Spune-mi, bade, întrebă Andrei pe un bătrîn, de unde s-a luat atîta mare de lume?

— Cum de unde? răspunse cu glas mirat el, nu știi că astăzi îi hramul bisericii? Nu știi că în fiecare an, cu acest prilej, se face prăznuire mare și pomenirea ctitorilor? Se vede că nu sînteți de prin partea locului!

Porniră să se înghesuie prin mulțime, căutînd să răzbată înainte. Cu mare greu se văzură în fața pridvorului. De aici nu se mai putea face un pas. Se opinteau ca într-un zid de piatră.

În dreapta și-n stînga norodul se cumpănea în valuri. Oamenii se lipeau de pereți, ieneau scurt, iar alții se zvîrcoleau pe jos. Cei patru închinători se tot duceau înainte. Cînd ajunseră în fața catapetesmei se opriră, cu frunțile plecate. Andrei căzu în genunchi și începu să se roage cu lacrimi, dar paracliserul, un om îndesat și cu fruntea plină

de sudoare, veni țintă spre dînsul, îl bătu pe umeri și-i grăi cu blîndețe :

— Moșule, cum de-ai ajuns aici ? N-ai loc destul pe afară ? Hai, ridică-te, ieși în ogradă, c-aici îi locul oamenilor de neam ales, al dregătorilor și miluitorilor !

Vroi să-l ridice de subsuori, dar Andrei cătă cu scîrbă la dînsul. Palamarul coborî din stradă și veni și el, vrînd să facă pace.

— Hai, moșule, ci ridică-te odată ! Nu vezi c-aici îi locul oamenilor de neam mare ?

Andrei privi împrejur în adevăr, prin strane, ca într-un divan domnesc, stăteau numai bărbați în caftane lungi, femei cu obrazul cuvios și babe îmbrăcate în cataveici. Văzînd că tot mai zăbovesc șezînd, paracliserul și palamarul își desfăcură brațele, îi cuprinseră pe toți și începură să le facă îndemn spre ușă.

— Nu-i nimic, zise Andrei, îi așteptăm noi aici ! Cînd vor ieși ei toți, cu soborul în frunte, am să-i pun să-mi citească pisania bisericii !

Zicînd așa își ridică ochii către pisanie, dar ea nu se mai vedea. Zidul era curat și în locul ei un meșter dăltuise niște rozete și alte podoabe. Cînd văzu aceasta picioarele i se tăiară. Slujba fiind sfîrșită, poporenii începură să iasă afară, încet, revărsîndu-se prin ogradă, grădini și împrejurimi. În cele din urmă ieșiră și slujitorii. Andrei veni în întîmpinarea lor. Se închină și cătînd către cel mai bătrîn îi zise :

— Părinte, rogu-te cu tot dinadinsul, împreună și pe dumneavoastră cucernici slujitori, să-mi spuneți unde se află pisania de obște a sfintei biserici ? Și vă mai rog fierbinte ca, în fața norodului care se află aici șezător, să-mi spuneți cine a înălțat acest sfînt locaș ?

— Ce pisanie visezi, moșule ? Nu vezi că biserica n-are nici-o pisanie ? Cît privește celelalte ispitiri ce ne faci, mai bine stai de vorbă cu epitropul nostru, căci el se îndeletnicește cu asemenea fapte din trecut.

Slujitorii porniră grăbiți printre morminte, unde aveau de făcut slujbele de pomenire ale morților. Epitropul, un om înalt, plecat și plin de evlavie, veni în fața lor.

— Ce poftiți, oameni buni, dumneavoastră ?

— Noi am pofti mai multe să aflăm a şti, dar mai vîrtos să ne spuneţi cine a clădit această sfîntă biserică şi cu a cui cheltuială a înălţat-o ?

Epitropul, umplîndu-se de duh, porni să grăiască rar, cu multă înţelepciune :

— Apoi, să vedeţi dumneavoastră, cinstiţi călători, această biserică îi veche... veche de tot. După cîte socotesc în sinea mea, ea s-a clădit pe temeliile alteia şi mai vechi. Altceva mai poftiţi să aflaţi de la mine, cinstiţi călători ?

— Altceva nu mai poftim să aflăm nimic, fără numai aceea că v-am face rugare ca să vă îndurați de noi şi să ne daţi dezlegare ca, după obiceiurile strămoşeşti, să ne aşezăm o bucată de vreme aici în căsuţa asta, căci amarnic sîntem de trudiţi şi flămînzi.

— Cu dragă inimă, dar una ca asta nu vă mai putem face, oameni buni, căci casă de obşte nu avem şi nici cele de trebuinţă pentru călători de seama dumneavoastră !

— Cum n-aveţi ? D-apoi, după cîte ştiu eu, casa aceasta a fost clădită pentru a fi loc de odihnă pentru călătorii trudiţi şi flămînzi, asemenea nouă !

— Te înşeli amarnic, bade, răspunse epitropul. Casa pe care o vedeţi este făcută pentru altceva. Din ea s-a făcut bălămărie, unde se ţin lucruri şi fiare de zăpas, iar în celelalte cămări ale ei ţinem sculele netrebnice şi vechi : bucoavne, ceasloave şi tot felul de scripturi, procoveţe, pomelnice şi zapise mîncate de molii, care vor fi arse ori îngropate la sorocul cuvenit, cînd se vor strînge mai multe.

— Poruncesc să se deschidă uşile casei de obşte ! strigă Andrei.

— Ce vrei să spui cu asta, fiule ? Turc eşti sau om în toată firea ? Nu ţi-am spus că n-avem casă de obşte ?

— Am spus că voi sînteţi oameni porniţi pe gîlceavă şi hărăţ ! strigă epitropul. Hai, ieşiţi din ograda bisericii, că de nu chem privighetorii !

— Nu ieşim ! Eu sînt ctitorul acestei biserici ! Deschideţi casa de obşte !

Oamenii porniră să-şi facă semnul crucii şi să se bată cu palmele peste gură. Grăiau înspăimîntaţi, unul după altul :

— Îi nebun !

— Îi ameţit de băutură !

— Să-i scoată afară din sat !

Ca din pămînt veniră privighetorii, cu şpăngi şi topoare, aşteptînd porunci.

Epitropul îi chemă la sine şi le grăi în taină :

— Luaţi-i cu binişorul şi le daţi calea pe unde-au venit, ca să nu se facă zarvă printre poporeni.

Puţină vreme au mai călătorit ei, cînd iată, pe neaşteptate, s-au pomenit pe culmea unui deal. S-au oprit cu toţii.

— Hei, doamne, zise cu mulţumire Silvan, zile de trăit să am ca să tot văd locuri asemenea celor ce mi se arată !

— Priviţi înainte ! îi îndemnă Gheorghe.

— Asemenea privelişte nici pe drumul Ierusalimului nu mi-au dat ochii să văd ! începu a grăi Silvan cu mirare, după care urmară şi ceilalţi :

— Cu multă uimire mă minunez, fraţilor !

— Lume multă am umblat şi ţări multe am cutreierat, însă o privelişte ca aceasta în viaţa mea n-am întîlnit !

Aşa era. Mai întîi şi mai întîi, în dreapta lor, cît cuprindeai cu ochii, spre soare-răsare, se împînzeau nişte suhaturi verzi ca iarba primăverii. În mijlocul lor se vedeau perdelele turmelor. În lumina soarelui se arătau, ca faţa unei mări liniştite, mulţimea oilor, odihnind pe tîrle. În jurul lor dulăii stăteau întinşi la soare. Tălăngile sunau cînd şi cînd, în răstimpuri, îngînîndu-se cu fluierele ciobanilor. Mai încolo, dinspre marginea unui brădet, din vreme-n vreme, se înălţa glasul unui bucium.

Silvan îşi duse mîna la piept şi gemu.

— Îţi place, bădică Silvane ? — întrebă Gheorghe.

— Vai mie, pare-aş fi iarăşi tînăr şi în puteri, cum am fost odată ! Mai staţi, rămîneţi în linişte şi tăcere !

Au stat ei cît au stat, pînă cînd Gheorghe i-a îndemnat iarăşi la drum.

— Iubitule, îi grăi Silvan, merg cu tine pînă la marginile pămîntului, dar, înainte de a porni, rogu-te să ne ducem pînă la perdele, ca să mai văd o dată turme de aproape !

— Fie precum zici, bădică.

S-au dus asupra suhaturilor. Ciobanii au luat fluierele de la gură şi i-au întîmpinat cu grai prietenos.

— Oameni buni, întrebă Silvan pe unul dintre dînşii, aş putea şti şi eu ale cui sînt oile acestea ?

— Cum ale cui ? Dumneata, precum vedem, eşti de pe alte locuri şi nu ştii rînduielile satului nostru. Stîna şi oile sînt ale noastre, ale celor trăitori pe aici !

— Cinstiţi călători, le zise baciul, poate veniţi de departe şi-ţi fi flămînzi. Vă poftim să poposiţi la noi, căci tocmai ne pregătim să ne aşezăm la prînzul de obşte ! Veniţi, căci aşa-i datina pe-aici : călătorii să nu plece de la stînă fără fărîmituri în barbă !

Ei nu se puseră de pricină. Se aşezară la odihnă. Buciumul porni să cînte iarăşi. Scutarii şi strungarii alergau de ici-colo, pregătind cele de cuviinţă, începînd cu balmuşul binemirositor şi sfîrşind cu ţiglele de sînger, în care friptura de cîrlan sfîrîia înfocată. Baciul porunci să se aducă scafa cu mujdei. Ţiglă după ţiglă şi hartan după hartan au fost potolite şi terfelite prin scafă, cu deplină îndestulare, după care au fost înmînate fiecăruia. În cele din urmă se dădu porunca cea mare. Un om anume se duse întins la izvor. Aici porni să răscolească pămîntul şi, lîngă vîna şipotului, scoase la vedere o balercă pîntecoasă. O aşeza la picioarele baciului care însuşi îi dădu cep.

Şi aşa prînzul mai ţinu cît mai ţinu, cu tihnă, închinări de sănătate şi sporirea turmelor, pînă cînd se culcară cu toţii, care la umbră, care la soare, care pe tîrlă, făcîndu-şi căpătîi în grabă.

Spre seară, Gheorghe, oprindu-se la umbra semincerului unde i se odihneau tovarăşii, îi clătină pe fiecare chemîndu-i pe nume :

— Bădică Silvane, frate Andreeş, Nichita-băiatule, hai sculaţi ! Oile s-au dus de mult la păşune, oamenii îs fieştecare pe la treburile lor, iar soarele coboară spre asfinţit. Vremea este să ne călătorim şi noi !

Călătorii se ridicară cu ochii grei de somn. După ce se închinară baciului, în cuviinţa călătorilor, porniră iarăşi la drum, urmînd calea lui Gheorghe.

Au coborît coasta dealului, intrînd într-o dumbravă tăcută aşternută cu ierburi şi flori fără nume. De la o vreme Gheorghe cîrmi pe o cărare veche, în lungul unei văi înguste, prin care şerpuia un pîrîiaş harnic. Merseră aşa, pînă

se opriră tuspatru deodată. În fața lor se vedea o gîrlă mînioasă, în luptă cu stîncile tolănite în cale-i, încercînd să-i zăgăzuiască drumul. Dincolo, pe un tăpșan cu temelii de stîncă, se vedea o moară, în jurul căreia li se arăta un furnicar de oameni. Era o moară temeinică și plină de zarvă, ca în vremuri de mare belșug. În mijlocul tăpșanului, morarul, plin de făină, cu pletele și barba scărmănată, dădea porunci în toate părțile, grăind cu glas înalt, ca un mare dregător.

— Țineți rîndul, oameni buni, țineți rîndul, că doar sînteți la moară! Nu vă năvăliți, că mă tăvăliți! Nu vă îmbulziți ca boierii la divanul țării!

Andrei se rupse din rîndul călătorilor și veni țintă spre morar, întrebîndu-l:

— Bade, rogu-te să nu-ți fie cu supărare, spune-mi a cui este moara asta?

— A cui? Auzi vorbă și întrebare! A satului, a obștii noastre!

— Bună tocmeală văd, bădică!

— Ai dreptate să te minunezi, cumetre. Moară ca asta nu se află pe toate drumurile! Făină ca a noastră nu găsești nici la Țarigrad? Dar ia să-mi zăbovești puțin. Bag seamă că nici dumneata nici oamenii care te însoțesc nu sînteți de prin partea locului. Nu cumva sînteți călători de drum lung?

— Chiar așa este, precis ai zis, bade.

— Dacă-i așa, apoi află că pe la noi obiceiul pămîntului este ca nimeni dintre călătorii străini să nu plece cu traista goală! Veniți încoace!

Călătorii veniră. Intrară în moară și, în vreme ce căutau cu mirare la mulțimea sacilor, așezați claie peste grămadă, morarul se duse în bordei. Veni împreună cu morărița, avînd înșirați pe brațe niște colaci mari. Îi porfi să-și desfacă desagii și traistele și le dădură cîte unul fiecăruia.

Curînd cei patru drumeți ieșiră deasupra tăpșanului, întrînd în drumul țării. Merseră cît merseră, cînd iată, în fața lor se deschise o priveliște nouă. Cît cuprindeai cu ochii, de la dîmbul morii și pînă hăt departe, către poalele unor păduri, nu se vedea nimic alta decît o nesfîrșită întindere de apă. Pe fața ei, brăzdată în lungiș și-n curmeziș,

se vedeau drumuri drepte, despărțind-o în postăți lungi și late, ca niște săliști de moșie bătrînească. Pe margini și în lungul drumurilor, rînduiți unul după altul, plopi înalți, sălcii pletoase, arini și răchiți rămuroase. Printre mulțimea ochiurilor de papură pluteau în liniște cîrduri de rațe sălbatice, lișițe, becațe, scufundari și tot soiul de sălbăticiuni de apă, făcînd o gîlceavă fără sfîrșit. Pe deasupra se roteau puzderii de stoluri, în roiuri grăbite, unele mai repezi ca altele.

Cîțiva năvodari veneau dinspre adîncuri, așezați în două lotci grele. Grași ca niște bivoli și goi pînă la brîu, vîsleau încet și tăcuți, făcîndu-și semne unii altora. Țineau brațele încordate pe frînghii, în vreme ce lopătarii se opinteau gîfîind cu greu.

Nichita își uită tovarășii. Strînse repede straiul la piept și se apropie de mal. Își întinse mîinile spre dînșii.

— Oameni buni, luați-mă și pe mine în lotcă! Tare-aș vrea să mai umblu și eu pe apă!

Năvodarii tăcură. Numai unul dintre dînșii, mai bătrîn, cu barba împărțită în două, scuipă în lături cu mînie.

Nichita se așează pe iarbă și rămase rușinat. Năvodarii se aflau acum aproape de mal. Cel bătrîn îi strigă cu glas slobod:

— Măi om bun, tu nu știi că nu se cuvine să faci vorbărie pe malul apei, cînd vezi că pescarii sînt prinși în treburile lor și că se află la o adică? Cu asta cășunezi multă pagubă! Iacă, acum, că ne-am apropiat de mal și treaba noastră fiind pe mîntuite, vină mai bine și ne dă o mînă de ajutor. Hai, trage de ici! Veniți și voi cei trei, care stați ca niște beizadele acolo! Trageți!

Prinseră cu toții de frînghiile năvodului și începură să tragă cu temei. Năvodul era bucșit de pește! Nu se lăsa tras cu una, cu două. Silvan, pricepînd cam despre ce era vorba, își făcu loc potrivit, îi îmbrînci pe toți, care-ncotro și porunci:

— Lăsați-mă pe mine! Stați, nu vă amestecați! Prinse frînghiile toate, le făcu șomoiog, apoi se opinti o dată, și năvodul fu așezat pe iarbă.

Se strînseră grămadă cu toții, cruciți de cele ce vedeau. Atîta mulțime de pește n-ar fi crezut nimeni că se află în apa aceea: crapi cît purceii de mari, grei ca butucii, știuci cu gu-

rile căscate, arătîndu-şi dinţii ca nişte zmei, plătici de cele ruginite, late de o şchioapă, bibani, şalăi şi tot felul de albitură, că-ţi era mai mare dragul să stai să vezi cum fierbea malul de mulţimea lor.

— Să vină carele ! porunci un lopătar cu pieptul păros.

— Hai, daţi-vă la încărcat ! îndemnă iarăşi novădarul cel bătrîn. Alegeţi numai fruntea ! Ce strîngeţi toţi chiticii ? Mîrliţele, ochenele, zvîrlugile grîndeluţele şi caracudele să fie zvîrlite înapoi în apă !

S-au încărcat două care, unul şi unul că trozneau osiile de greutatea poverilor.

— Obiceiul nostru, zise bătrînul, este, cinstiţi călători, ca nici un drumeţ să nu plece de la iazurile noastre cu traista goală. Poftiţi mai aproape !

Bătrînul făcu semn unor flăcăi. Aceştia, ştiind despre ce este vorba, smulseră în grabă frunze de brusture, verdeaţă de baltă, făcură hîrzoburi căptuşite cu urzici şi puseră în trăistele şi desagii fiecăruia peşte pe ales.

Gheorghe se gîndi cît se gîndi apoi grăi cu hotărîre :

— Fraţilor, sînt eu călăuză sau ba ?

— Eşti !

— Dacă sînt şi nu nesocotiţi vorba mea, iată, poruncesc şi eu o dată : strîngeţi-vă cele ce sînt asupra dumneavoastră, pregătiţi-vă şi veniţi după mine.

Cei trei, vrînd-nevrînd, îl urmară fără cîrtire. S-au dus la deal, pe un drumeag bătut de care, străjuit în dreapta şi-n stînga de vişini şi cireşi pe roadă. Cînd au ajuns pe sprînceana dealului s-au oprit miraţi, cu sufletul la gură. În faţa lor se deschidea o altă priveliştе, cu totul şi cu totul neaşteptată. Sub picioarele lor, cît vedeai cu ochii, de la răsărit spre asfinţit, se întinzeau nişte podgorii rînduite cu pricepere, ca mulţimea unei oşti tăcute. Printre ele se întindeau cărări lungi, bătute cu floarea soarelui. De la marginea lor, din vale, pornea un drum care mergea pe coasta cealaltă, umbrit de două şiruri de plopi tineri, îmbrăcaţi în straie albstrălucitor. Mai departe se vedeau livezi şi iarăşi livezi, în umbra cărora se deslușea tăria unui sat, înconjurat de palanciuri albe de piatră.

Gheorghe zîmbi cu adîncă mulţumire. Se uită la fiecare şi zise :

— Fraților, este vremea să vă fac o mărturisire. Această așezare de oameni știți ce nume poartă? Ascultați și vă minunați de cele ce vă spun: noi ne aflăm pe moșia satului în care ne-am născut și am copilărit. Aici am vrut să vă aduc, fraților, și pentru aceasta am plecat în lume să vă caut, să vă găsesc și să vă curm pribegia în care v-ați aflat!

Tovarășii lui Gheorghe se lăsară pe iarbă. Vorbă nu mai scoteau, ci lăsau să grăiască lacrimile și suspinul. Rezemați unul de altul, cu palmele pe frunte, stăteau în tăcere, tînguindu-se încet ca niște oșteni învinși în bătălie. Gheorghe își puse desagii în cărare și se așeză lîngă dînșii.

Acum, după îndelungată așteptare le grăi:

— Hai, sculați-vă și veniți după mine!

Au trecut satul de la un capăt la altul și au ieșit spre cîmpii pe un drumeag acoperit de troscot. Aici i-a întîmpinat ținutimul, împrejmuit de un gard nou, cu ostrețe albe. Gheorghe se îndreptă spre o cruce albă. Era turburat și plin de zbucium. Căzu în genunchi și porni să grăiască singur. Ceilalți se risipiră printre morminte, de parcă ar fi căutat pe cineva.

După îndelungată ședere Gheorghe se ridică. Îi adună pe toți și, după ce-și limpezi ochii, își tocmi glasul și-i îndemnă la drum. Ajunși aproape de temeliile pădurii, Gheorghe se întoarse.

— Dați-vă cu fața către miazăzi și căutați înapoi! Ați mai văzut, oare, în călătoriile dumneavoastră prin lume, o asemenea priveliște?

Tovarășii lui Gheorghe tăceau acoperiți de uimire.

S-au coborît apoi, în sat, pe drumul țării. Aici s-au oprit în fața unei livezi bătrîne. Printr-o poartă deschisă larg, în fund, se vedea fața unei case albe și tăcute, înconjurată de un șirag de brazi.

— Să intrăm aici! îi îndemnă Gheorghe.

— Cine-i stăpînul acestei case așa de frumoase și tihnite? întrebă un glas din urmă.

Gheorghe nu avu răgaz de răspuns căci din fundul ogrăzii porni un freamăt de glasuri subțiri și limpezi, ca niște clopoței de argint. Veneau fuga, în întîmpinarea lor, cîrduri de copii, băieți și fete, cu capul gol, în cămăși albe și catrințe vărgate.

— Copii, le strigă Gheorghe, veniți mai aproape!

Cîțiva dintre dînșii mai făcură cîțiva pași înainte. In fruntea lor se afla o fetiță și un băiat mai răsărit.

— Veniți la noi, moșule? întrebă fetița, îmbujorîndu-se de rușine.

— Da, vrem să venim la voi!

— Veniți, răspunse băiețașul.

Gheorghe cătă mai bine la dînșii, ca și cum i-ar fi cunoscut. Își duse mîna la piept și gemu zbuciumat.

— Cum te cheamă, fetița moșului?

— Ileana, dar tăticul și mămica îmi zic Lenuca!

— Dar pe tine, băiețelule?

— Pe mine mă cheamă Gheorghe, dar îmi spun amîndoi Gheorghiță!

Fetița era smolită, cu ochi negri ca cireșele. Avea codițe lungi și bogate. În mînă purta o nuielușă de lozie.

Gheorghe se rezemă în cîrjă. Își zise în gînd: o Ileană de demult...

Băiețașul era sprîncenat, cu ochi vioi. Din chica neagră îi cădeau cîteva șuvițe pe frunte. Isteț și sfătos, nu-și mai lua ochii de la dînșii. Întorcîndu-se către cei din urmă, Gheorghe glăsui de abia auzit:

— Chipurile acestor doi copii le port în suflet de ani îndelungați.

Apoi, cătînd către Lenuca și Gheorghiță le grăi cu glas cald:

— Copii, noi sîntem niște bătrîni călători, osteniți și flămînzi. Dacă ne poftiți așa de frumos, iacă, venim să poposim la voi.

Fetița se apucă de cîrja lui, iar băiețelul o luă fuga spre casă, ducînd știre despre venirea lor.

Fură poftiți în casa de obște.

Drumeții își spălară palmele și obrajii, întinseră mîinile spre pîinea de pe masă, gustară, apoi își răcorîră arșița gurii cu apă din ulcior.

Silvan, Andrei și Nichita se culcară în crivaturile ce li se dăduseră, pe cînd Gheorghe se așeză pe un scaun, în mijlocul odăii. Lenuca și Gheorghiță, rezemați de ușorii ușii, cătau la dînsul cu ochii iscoditori.

Gheorghe trecu pe marginea unui divan, făcu semn copiilor şi-i chemă la sine. Îi îmbrăţişă pe amîndoi şi-i adună la piept. Închise ochii şi porni să le grăiască încet:

— Puii moşului, dragi îmi sînteţi, căci aşa copii cuminţi ca voi n-am văzut pe lume!

Lenuca îndrăzni să caute în ochii lui şi-l rugă ruşinîndu-se foarte:

— Moşule, spune o poveste frumoasă!

— Vă plac voua aşa de mult poveştile?

— Ne plac dacă nu-s prea lungi şi dacă se sfîrşeşte frumos.

Gheorghiţă, prinzînd îndrăzneală, porni să se laude:

— Eu ştiu o poveste de tot frumoasă.

— Şi eu ştiu una, zise Lenuca.

Minunatul călător nu se lăsă mai prejos şi se lăudă şi el:

— Heei, cîte poveşti mai ştiu eu, dragii moşului! Le-am adunat, una cîte una, pe drumurile îndelungate ale pămîntului, pe care tot am călătorit.

— Hai, povesteşte-ne şi nouă ceva, moşule, se rugă cu glas dulce Lenuca.

— Bine, dragii moşului, iacă, am să vă povestesc eu cu dragă inimă, dar mai întîi spuneţi-mi voi cîte una, pînă cînd mă voi hodini puţintel, ca să capăt spor la vorbă.

Copiii se uitară unul la altul.

— Să spună mai întîi Gheorghiţă!

— Ba să spună Lenuca!

Gheorghe făcu pace:

— Uitaţi-vă ce, puişorii moşului. Eu am să număr pînă la trei şi pe cine va cădea sorţul, acela să spună mai întîi. Iată: un, doi, trei!

Numărătoarea se opri la fetiţă. Ea nu avu încotro. Se şterse pe la gură, clipi de cîteva ori, ca să găsească vorbe cît mai frumoase, apoi, aşezîndu-se mai bine pe braţele călătorului, îşi trase catrinţa mai pe genunchi şi începu:

— A fost odată, demult, tare demult... A fost un moş bătrîn şi sărac, aşa precum eşti dumneata, moşule. El s-a dus în lume, ca să scape de foame şi de necazuri. După multă umblare, prin sate şi tîrguri, moşul acela s-a oprit într-o casă de oameni buni, care i-au dat pîine şi apă, după care l-au făcut jitarul holdelor. Şi moşul avea pe lîngă dînsul o mătuşică bună, care cînta frumos şi ştia multe poveşti. Văzînd ei că nu au feciori şi fetiţe, care să-i mîngîie şi să-i iu-

bească, mătușica ceea plecă în pădure și aduse acasă o crenguță de tei, plină cu flori. A pus-o într-un leagăn și a început să-i cînte. A legănat-o încet și i-a cîntat așa de mult și frumos pînă cînd crenguța s-a trezit și a luat chipul unui copil. Și copilul acela era cuminte și așa de frumos, cum nu mai erau alții pe lume, încît oamenii l-au numit Făt-Frumos...

— Lenuca, puica moșului, tresări Gheorghe, de unde știi tu această poveste?

— De la mama și de la bunica.

— Spune, spune mai departe, puica moșului!

— Și o dată au venit răii pămîntului, zmeii și strigoii, și au dat foc satului, au furat pîinea de pe masa oamenilor și au luat laptele și jucăriile copiilor. După aceea au omorît pe toți oameni, iar pe copii i-au mîncat de vii. Și satul acela cu oameni buni a rămas pustiu și fără viață. Numai un singur suflet a mai rămas în preajma lui, copilul jitarului, care se făcuse acum voinic și mîndru, Făt-Frumos la chip și asemănare, trăind în jităria lui între holde și livezi, pe cînd cei cîțiva oameni, care scăpaseră cu fuga în pădure, s-au dus în lume și s-au făcut pribegi...

Lenuca își curmă povestea căci pe creștet, pe mîini și pe genunchii goi prinseră să cadă stropi, ca la începutul unei ploi vărătice.

— Spune Ilenucă, spune! o îndemnă Gheorghe cu glasul înecat de lacrimi.

— Moșule, moșucule, dar ce ai de plîngi?

— Nu plîng, puica moșului, ci numai lăcrămez așa de bucurie prea multă...

Copila nu-și putu sfîrși povestea, veni o fată, în toată puterea ei și grăi:

— Ei, Lenucă și Gheorghiță, gata de-acum! Lăsați drumeții să rămînă în pace. Trebuie să mînînce și să se hodinească. Voi dați-vă încoace, căci au venit oameni din țarină. Tata și mama vă așteaptă la poartă! Dumneavoastră, cinstiți oaspeți, poftiți în odaia de alături și așezați-vă la cină. Masa este pregătită.

Fata ieși ducînd copiii de mînă.

Gheorghe își îngropă fața în palme. Silvan, Andrei și Nichita, întinși în crivate, cu fețele acoperite, stăteau nemiș-

cați, adînciți în tăcere, ca niște morminte. Tîrziu, după ce luminările s-au stins cu tremurături grăbite, în odaie se lăsă o liniște grea, nesfîrșită.

Prin fereastra deschisă adia un vîntișor subțire, aducînd mirezme de iarbă cosită. Nu se auzea decît foșnetul gîrlei sattului. Într-un colț al odăii carii porniră să roadă într-un scrin bătrîn, în răstimpuri trudite. După răsăritul stelelor, de la stînă, departe, peste livezi și zăvoaie, începu să cînte un bucium. Era o melodie străveche, ca un imn de slavă. În așternuturile lor, călătorii tăceau răsuflînd liniștit. După atîtea călătorii grele, trudă, foame și amaruri, se găseau într-un loc de odihnă...

XXV

Fiind soarele în asfințit, Matia se închină tuturor și întinse mîna către desagi. Atunci oamenii se turburară. Un glas din mulțime se ridică peste freamătul de vorbe cu strigăt mare:

— Povestitorule, te poftim frumos ca să urmezi a ne spune istoria, așa precum s-a întîmplat ea și să n-o mîntui chiar aici, unde-i mai plăcut și înțelepciunea ei mai adîncă.

Zugravul surîse. Văzînd că între oameni s-a făcut iarăși tăcere, dădu răspuns:

— Iubiților, pot zice și eu așa precum cîntau călătorii de demult, pe la casele de ospeție:

Pentru cinste și-ascultare
Mulțumim la fiecare.
Noapte bună să vă fie,
Mulțumim de ospeție.
Și ne-om duce drum pe lună,
Mulțumim de voie bună,
Că-i cuvîntul de poveste
Și-nainte nu mai este!

Atunci Robaciu, mîhnit foarte, se înalță deasupra tuturor. Avea ochii îmblînziți de lacrimi. Cuvîntă cu glas scăzut:

— Cum înainte nu mai este, meșterе zugrav? Dar ce-au făcut în sat cei patru călători și care a fost urmarea celor întîmplate pînă aici?

— Vedeți, dragii mei, dădu răspuns Matia. Pricina este că de-aici încolo bucoavna mea nu se mai poate citi. Slovele din urmă, împreună și foile pe care se aflau scrise, s-au potopit cu totul de zbuciumul anilor, împreună cu gîndurile pisarului.

— Fie slăvit acel pisar pentru înțelepciunea și truda sa, zise cu glas plin de smerenie Vasile Bogdănuț.

— Dar cugetul dumitale, întrebă stăruitor Nașa Serafima, cum tălmăcește, cinstite zugrave, cele ce s-ar mai fi putut întîmpla cu cei patru bătrîni?

— Cu cei patru bătrîni s-o fi întîmplat așa cum era de cuviință. Vor fi rămas ei sfetnici de temei ai obștei satului, înșiși fiind pilde vrednice de urmat: Gheorghe pe lîngă starostele oamenilor, Silvan pe lîngă drăgomanul și baciul stînii, Andrei alături de morar, iar Nichita mai marele casei de obște. Acestea vor fi făcut ca treburile satului să meargă mai bine, iar norodul să fie și mai de ispravă. Că atunci oamenii se încarcă de bucurii, spor și mulțumire, cînd bătrînii sînt sfetnici înțelepți și nu lasă ca rugina să se așeze pe mintea și hărnicia celor tineri.

Zicînd acestea Matia cată spre Săndica.

— Puica moșului, am eu o vorbă cu tine. Ți-am făgăduit că, dacă ai să asculți povestea mea și dacă ai să fii cuminte, moșul are să-ți dăruiască ceva.

Zîmbind liniștit, luă desagii și-i așeză pe masă. Desfăcînd baierele, începu să caute înăuntru. Scoase afară felurite poze mari și mici, unele în culori vii, altele palide. Le așeză la rînd. Erau voievozi cu chipuri de țărani, purtînd peste zale și platoșe bundițe înflorite și mîntene cu podoabe de sarad. Muceniță în chip de țărance, cu fețe smolite și mîndre. Femei îmbrăcate în cămăși cu altițe, cu zadii încinse de brîie tricolore. Mai scoase bătrîni înveșmîntați cu sumane zdrențuite, uscați de suferințe și înfrînări, ai căror ochi ful-

gerau de mînie. Babe cu chip muncit, îmbrobodite cu năframe bătrînești, în ochii cărora se vedeau bunătatea și resemnarea.

Matia le rîndui frumos, în șiruri drepte. Se aplecă spre Sandica și i le arătă.

Copila scoase un oftat ușor și-și duse mînuțele pe obraji.

Bătrînul veni la urechea ei și-i spuse încet:

— Alege-ți pe cea mai frumoasă și mai dragă!

Săndica stătea mirată deasupra lor. Le număra, arătîndu-le cu degetul și le mîngîie cu sfială. În cele din urmă se hotărî. Luă o poză mică, în diferite culori, cu chipul unei femei frumoase și senine, îmbrăcată în bundiță și catrință vărgată, cu secerea pe umăr. La piept ținînd un copil bălan, în cămașă cu flori, încălțat cu opincuțe mici.

Bătrînul zîmbi cu mulțumire.

— Știam eu că asta are să-ți placă! Ei, acum păstreaz-o în amintirea moșului! Zilele noastre, ale bătrînilor, sînt puține, triste și acoperite de povara anilor, pe cînd ale voastre, ale celor tineri, sînt frumoase, ca florile primăverii. Și acum, zise el privindu-i pe toți cei de față, am să vă spun o vorbă, care s-a moștenit de la înaintașii noștri: călătorului îi șade bine cu drumul, iar casei de oaspeți cu cinstea, mulțumirea și binecuvîntarea lui...

— Rămîi la noi pentru noaptea asta! zise Bogdănuț cu multă stăruință. Căci, asemenea lui Gheorghe, Silvan, Andrei și Nichita, în casa noastă vei găsi un divan tihnit, unde să te odihnești după cuviință.

— Rămîi, meștere zugrav, adăugă Lisaveta. Unde să te duci acum, în puterea nopții?

Matia își desfăcu brațele și, cătînd spre nord se închină iarăși:

— Sufletul meu și dragostea toată rămîne cu voi, dragii mei. Netrebnicul de mine trebuie să se ducă mai departe, căci pînă la Suceava mai am de făcut cîteva popasuri!

Și a pornit încet, singur, grăind cu stelele și umbrele trecutului.

Sfîrșit